

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERDEMLİ'DE HALK HEKİMLİĞİ UYGULAMALARI VE İNANIŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERCAN ÇETİNEL

GAZİANTEP
2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERDEMLİ'DE HALK HEKİMLİĞİ UYGULAMALARI VE İNANIŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERCAN ÇETİNEL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Cevdet AVCI

GAZİANTEP
2019

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

Ercan ÇETİNEL

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ERDEMLİ'DE HALK HEKİMLİĞİ UYGULAMALARI VE İNANIŞLARI
Ercan ÇETİNEL

Tez Savunma Tarihi: 22.05.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üye. Cevdet AVCI
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri
Jüri Başkanı

Doç. Dr. Mehmet EROL

Dr. Öğr. Üye. Cevdet AVCI

Dr. Öğr. Üye. Mehmet ALPTEKİN

İmzası

ÖZET

ERDEMLİ'DE HALK HEKİMLİĞİ UYGULAMALARI VE İNANIŞLARI

ÇETİNEL, Ercan

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Cevdet AVCI

Mayıs 2019, 247 Sayfa

Bu çalışmada, Türk halk bilimi bir kültür bilimi olarak kendine özgü kuram ve yöntemlerle incelediği doğa ve dünyayla ilgili bilgiler olan hekimlik, ocaklık, baytarlık başlıkları kapsamında Mersin ili Erdemli ilçesi, halk hekimliği uygulamaları ve inanışlarıyla sınırlandırılmıştır. Çalışma alanındaki halk hekimliği ile ilgili uygulamalar ve yöntemler derlenip, sınıflandırılarak incelenmiştir. Halk bilimi çalışma alanının ana dikkati olan insan, oluşturduğu halk bilgisi ürünlerini var oluştan itibaren birçok geleneksel ritüelleri ve uygulamaları, birincil sözlü hafıza olarak ifade ettiğimiz dönemlerden kültürel kalıtım ve aktarım vasıtasıyla günümüze kadar getirmiştir. Bu açıdan halk bilimi terimi, odak noktasında insanı dolayısıyla da oluşturduğu kültürünü ele alan, birçok bilim dalı ile disiplinler arası ilişkisi olan bir bilim dalı olmuştur. Tarih, sosyoloji, felsefe, psikoloji, kimya, hukuk, sanat tarihi, veterinerlik, tıp ve teoloji bu bilim dallarına örnektir. Kültürün sürekliliği kadar değişmesi ve bu değişmeye neden olan siyasal, ekonomik, teknolojik ve psikolojik etmenleri tespit etmenin yanı sıra, çözümlemek halk bilimi alanının çalışma gerekçesidir. Bu çalışmada tespit edilen halk hekimliği tedavi bilgileri, uygulamaları ve inanışları eski Türk inanış sistemi uygulamalarıyla olan bağlantıları ve paralellliği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Türkistan sahasındaki inanış ve kültür yapısının çok belirgin izleri tespit edilmiştir. Sonuç olarak, halkın hastalıkların tespiti ve tedavisinde içinde doğup büyüdüğü ve benimsediği kültürün nitelikleriyle çözümler aradığını, ihtiyaç duyduğunda da bu kültürel kalıtları dönüştürerek, yeni şekillerle üretip güncelleyerek kullandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Erdemli, Halk Hekimliği, İnanışlar, Kültürel Kalıtım, Yeniden Üretim, Dönüştürme.

ABSTRACT**APPLICATIONS AND BELIEFS OF FOLK MEDICINE İN ERDEMLİ**

ÇETİNEL, Ercan

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Cevdet AVCI

May 2019, 247 Pages

In this study, as a cultural science Turkish folklore is limited to the practices and beliefs of folk medicine in the province of Mersin, Erdemli under the titles of medicine quarrying and hunting which are the information about the nature and the World, which are examined with their unique theories and methods. The practices and methods related to folk medicine in the study area were compiled and classified and examined. The main attention of the field of folklore, the human being, has brought the folklore products that it has formed from the times when we have expressed the traditional oral rituals and practices to the present day through cultural inheritance and transference. In this respect, the term folklore has been an interdisciplinary and transference. Branch of science that deals with the human being and thus the culture it creates. History, sociology, philosophy, psychology, chemistry, law, art history, veterinary, medicine and theology are examples of these disciplines. In addition to identifying the political, economic, technological and psychological factors that change as much as the continuity of culture and to cause this change, analyzing is the justification of the field of folklore. In this study, it is aimed to reveal the connections and parallels of folk medicine treatment information, practices and beliefs with the practices of old Turkish belief system. In this study, very distinct traces of belief and culture structure in Turkestan area were identified. As a result, it was seen that the people were born and grown up in the detection and treatment of diseases and sought solutions with the qualities of the culture adopted by them, and transformed these cultural heritages when needed and produced and updated and use them.

KeyWords: Erdemli, Folk Medicine, Beliefs, Cultural Inheritance, Reproduction Transformation.

ÖNSÖZ

“Erdemli’de Halk Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları” adını taşıyan bu çalışmada, söz konusu yöre halkının hastalıklar karşısındaki tutumlarını, tedavi sürecinde uyguladıkları halk hekimliği yöntemleri ile bu çerçevede ortaya çıkan inanışları tespit etmeye çalıştık. Odak noktasında insanla ilgili soyut ve somut unsurlar olan halk bilimi, bir kültür üreticisi ve taşıyıcısı olarak insanoğlunun yaşamı boyunca var olmaya devam edecektir. Hastalıklar karşısında yapılan ilaçların ve uygulamaların oluşumunda ilk insanların doğadaki bitkilerden ve hayvanların hastalıklarının tedavisi için yaptığı uygulamaları gözlemlmeleri sonucu oluşturdukları ilaçları kullanmışlardır. Bunun yanı sıra sihre ve hastalıklarının tedavisi için kutsal güçlerle olan ilişkilere önem vermişlerdir. İnsan doğayla bir bütün oluşturarak uyum sağlamış ve bu uyum neticesinde ilaç yapmasını, korunmayı, barınmayı, beslenmeyi, üremeyi, güvenliğini ve sanatını yapma imkânının elde etmiştir. Bu etmenlerde halk kültürü malzemelerinin yaratılmasına zemin hazırlayarak geleneğin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde, giriş başlığı altında çalışma ile ilgili amaç ve kapsam açıklanmıştır. Bu bölümün içinde araştırma alanı hakkında bilgi başlığıyla, çalışma alanı olan Erdemli’nin tarihi, coğrafi özellikleri, ekonomik yapısı, sosyo-kültürel yapısı ve turizm gibi özellikleri incelenmiştir. II. Bölümde, kaynak özetleri başlığı altında Mersin yöresinde halk bilimi ile ilgili yapılan tezlere ve Türkiye’de halk hekimliği üzerine yapılan kitap, tez ve makalelerin künyelerine yer verilmiştir. III. Bölümde çalışmayla ilgili materyal ve yöntem başlığı altında çalışmanın gerekçesi ve bu çalışmada kullanılan yöntemler belirtilerek açıklanmıştır. IV. bölümde bulgular ve tartışma başlığı altında, ana başlıklar olarak; halk bilimi ve halk hekimliği kavramı, dünyada ve Türklerde halk hekimliğinin tanımı ve ortaya çıkışı, Türkiye’de halk hekimliğinin tedavi yöntemleri ve Türklerde halk hekimliği sağaltıcıları başlığına yer verilmiştir. Bu bölüm altında Türk kültüründe kültler ve halk hekimliği başlığa yer verilmiştir. Bu bölümün diğer başlığında Erdemli’de Halk

Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları başlığına bağlı olarak, yöre halkının hastalıklarının tedavisi için doğal, hayvansal, madensel ve fiziksel kökenli yaptıkları ilaçlar ve uygulamalar derlenerek tespit edilmiştir. Oldukça geniş bir bitki varlığına ve özgün bir kültüre sahip olan Erdemli, bu bağlamda zengin bir görünüm arz etmektedir. Bu bölümde alt başlıklardan birisi olarak anneçocuk sağlığı ile ilgili halk hekimliği uygulamaları ve inanışlarına yer verilmiştir. Bu bölümün bir diğer başlığında Türk halk hekimliğinde önemli bir yere sahip olan ve Türkistan sahasının İslam öncesi Türk inançlarının kalıntısı olarak Anadolu'ya ulaşan sağaltım ocaklarının, Erdemli'deki tespiti yapılarak uygulamalarda kullanılan sağaltım malzemeleri derlenmiştir. Bu bölüm içinde son olarak, geçmişten günümüze Türk tarihinde önemli bir ekonomik ve kültürel fonksiyon üstlenen hayvancılığı göz önüne alarak, halk baytarlığına yer verilerek tanımı ve Erdemli'de hayvan hastalıklarının tedavisinde kullandıkları ilaçlar ve uygulamalar derlenerek tespit edilmiştir.

Bu çalışmada özellikle Erdemli saha araştırmasında bana yardımlarını ve misafirperverliklerini esirgemeyen Erdemli'nin temiz ve güzel insanlarına, aileme, dostlarıma, öğrencilerime, çalışma alanındaki tecrübesiyle ve eleştirileriyle katkıda bulunan Ömer Kırmızı'ya, eserleriyle Erdemli folklorunu aydınlatan değerli hocam Ahmet Yanar'a, fikir ve incelemeleriyle çalışmama yön veren değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi. Mustafa Gültekin'e, Doç.Dr. Tahir Gür'e, Doç. Dr. Mehmet Erol'a, Prof. Dr.Nilgün Çıblak Çoşkun'a, Prof.Dr. Mustafa Sever'e, son olarak da çalışmamı baştan sona takip eden, konuyla ilgili yol gösteren, verdiği azim ve cesaretle çalışma gücü veren değerli hocam, Tez danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi. Cevdet Avcı'ya, teşekkür ederim.

KISALTMALAR

bkz.	:Bakınız
akt.	:Aktaran
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
DTCF	:Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
HAGEM	:Halk Kültürü Araştırma ve Geliştirme Merkezi
K	:Kaynak Kişi
KB	:Kültür Bakanlığı
KBB	:Kulak Burun Boğaz
MİFAD	:Kültür Bakanlığı –Milli Folklor Araştırma Derneği
M.Ö.	:Milattan Önce
M.S.	:Milattan Sonra
M.İ.	:Milattan İlk
SBE	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
SOKÜM	:Somut Olmayan Kültürel Miras
S.	: Sayı
s	:Sayfa
ss.	:Sayfa Sayısı
TDK	:Türk Dil Kurumu
TTK	:Türk Tarih Kurumu
TFK	:Türk Folklor Kurumu
TV	:Televizyon
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
Vb.	:ve benzeri
Vd	:ve diğerleri
YÖK	:Yüksek Öğrenim Kurumu
Y.	:Yıl
y.y.	: Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR	v
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMA ALANINA GENEL BAKIŞ	1
1.1. Amaç.....	1
1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	1
1.3.Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler	3
1.3.1. Araştırma Alanının Tarihi	3
1.3.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri.....	5
1.3.3 Araştırma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	6
1.3.4. Araştırma Alanın Sosyo- Kültürel Yapısı	8
1.3.5. Araştırma Alanı Erdemli’de Turizm	9
İKİNCİ BÖLÜM	13
KAYNAK ÖZETLERİ	13
2.1.Bölgede Halk Bilimi ve Halk Hekimliğiyle İlgili Yapılan Çalışmalar	13
2.2. Türk Halk Hekimliği Üzerine Yapılan Çalışmalar	14
2.2.1. Makaleler.....	15
2.2.2. Tezler.....	18
2.2.3. Kitaplar	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	28
MATERYAL VE YÖNTEM.....	28
3.1.Materyal	28
3.2.Yöntem	28
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	30
BULGULAR VE TARTIŞMA	30
4.1.HALK HEKİMLİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	30
4.1.1.Halk Bilimi ve Halk Hekimliği Kavramı	30
4.2. Dünyada Halk Hekimliğinin Doğuşu ve Gelişim Süreci.....	43
4.2.1. Türkler’de Halk Hekimliği	49

4.2.1.1. Türk Halk Hekimliği Sağaltıcıları	57
4.2.1.1.1. Şaman/Kam	58
4.2.1.1.2. Veli/ Hoca/Şeyh	59
4.2.1.1.3. İzinli/Okuyucu/Üfürükçüler	60
4.2.1.1.4.Orumçu	61
4.2.1.1.5. Ocaklar	61
4.2.1.1.6.Aktarlar	63
4.3.Türkler’de Diğer Sağaltıcı Unsurlar	65
4.3.1. Kımız	65
4.3.2. Şifalı Sular	66
4.4. Türk Halk Hekimliğinde Sağaltım Yöntemleri.....	67
4.4.1.Irvasa Yöntemi	68
4.4.2.Parpılama Yöntemi.....	68
4.4.3.Dinsel- Büyüsel Yolla Yapılan Sağaltma Yöntemi.....	69
4.4.4.Bitki Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltma Yöntemleri.....	69
4.4.5.Hayvan Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltma Yöntemleri	69
4.4.6.Madeni Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltma Yöntemleri.....	70
4.5.Türk Kültüründeki Kültler ve Türk Halk Hekimliği Arasındaki Etkileşim 71	
4.5.1. Ağaç Kültü	71
4.5.2.Su Kültü.....	73
4.5.3.Ateş ve Ocak Kültü	74
4.6.Erdemli Halk Hekimliğinde, Hastalıkların Tedavi Uygulamaları ve	
İnanışları	76
4.6.1. Ağrılar-Ateşlenme	77
4.6.1.1. Baş Ağrısı	77
4.6.1.2. Karın Ağrısı	79
4.6.1.3. Bel Ağrısı	79
4.6.1.4. Kulak Ağrısı	81
4.6.1.5. Boğaz Ağrısı.....	81
4.6.1.6. Diş Ağrısı	82
4.6.1.7.Kas ve Eklem Bölgeleri Ağrıları	82
4.6.1.8.Ateşlenme	83
Değerlendirme	83
4.6.2. Cilt ve Deri Hastalıkları	86

4.6.2.1. Kaşıntı	86
4.6.2.2. Apse.....	86
4.6.2.3. Mantar	87
4.6.2.4. Sivilce.....	87
4.6.2.5. Nasır	88
4.6.2.6. Saçkıran – Kellik.....	88
4.6.2.7. Sedef.....	89
4.6.2.8. Çıban	90
4.6.2.9. Temre/Temreğe	91
4.6.2.10. Topuk Dikeni.....	91
4.6.2.11. Uyuz	92
4.6.2.12. Egzama	92
4.6.2.13. Pamukçuk	93
4.6.2.14. Uçuk	93
4.6.2.16. İsilik.....	94
4.6.2.15. Pişik.....	94
4.6.2.17. Gelincik	94
4.6.2.18. Deri Çatlaması.....	95
4.6.2.19. Ağız İltihaplanması	95
4.6.2.20. Yaralar (Kesilme, Delinme, Ezilme, Parçalanma ve Enfeksiyon.....	96
Sonucu Oluşanlar)	96
4.6.2.21. Yanma – Yanık.....	97
4.6.2.22. Güneş Yanığı	99
4.6.2.23. Güneş Çarpması	99
4.6.2.24. Sineğin Kurt Atması.....	100
Değerlendirme	101
4.6.3. Göz Hastalıkları.....	104
4.6.3.1. Göz Ağrısı ve Kaşıntısı	104
4.6.3.2. Göz İltihabı (Konjonktivite).....	107
4.6.3.3. Arpacık (Hordeolum)-İt Dirseği.....	106
Değerlendirme	107
4.6.4. Zehirlenmeler	109
4.6.4.1. Besin Zehirlenmesi.....	107
4.6.4.2. Gaz Zehirlenmesi	109

4.6.4.3. Arı Sokması	109
4.6.4.4. Yılan Sokması	109
4.6.4.5. Akrep Sokması	110
4.6.4.6. Diğer Haşere Sokmaları ile İlgili Zehirlenmeler	111
Değerlendirme	112
4.6.5. KBB-Solunum Sistemi Hastalıkları	113
4.6.5.1. Astım	113
4.6.5.2. Bronşit	114
4.6.5.3. Bademcik İltihabı (Tonsilit, Anjin)	115
4.6.5.4. Öksürük	116
4.6.5.5. Kabakulak.....	117
4.6.5.6. Sinüzit.....	118
4.6.5.7. Ses Kısıklığı	118
4.6.5.8. Verem (Tüberküloz)	119
4.6.5.9. Soğuk Algınlığı (Nezle, Grip, Üşütme).....	119
4.6.5.10.Zatürre (Pnömoni)	120
Değerlendirme	121
4.6.6. Mide Hastalıkları	122
4.6.6.1. Mide Ağrısı.....	122
4.6.6.2. Mide Yanması (Reflü).....	123
4.6.6.3. Mide Ülseri.....	123
4.6.6.4.Mide Bulantısı	124
4.6.6.5. Mide Üşütmesi	125
4.6.6.6. Mide Ekşimesi	125
Değerlendirme	126
4.6.7. Sindirim Sistemi Hastalıkları	126
4.6.7.1. Kabızlık (Konstipasyon).....	126
4.6.7.2. İshal	127
4.6.7.3. Bağırsak Gazı	128
4.6.7.4. Bağırsak Parazitleri	128
4.6.7.5. Basur.....	129
4.6.7.6. İştahsızlık.....	130
4.6.7.7. Hazımsızlık(Dispepsi)	131
4.6.7.8. Karaciğer Rahatsızlıkları	131

Değerlendirme	132
4.6.8. Kadın Hastalıkları.....	133
4.6.8.1.Âdet Düzensizliği	133
4.6.8.2. İstenmeyen Gebelik	133
4.6.8.3. Kısırlık (İnfertilite)	134
4.6.8.4. Âdet Sancısı.....	135
Değerlendirme	136
4.6.9. Çocuk Hastalıkları	136
4.6.9.1.Aydaşlık.....	136
4.6.9.2. Çiçek (Variola) Hastalığı.....	137
4.6.9.3. Alt Islatma (İdrar İnkontinansi).....	137
Değerlendirme	138
4.6.10. Ortopedik Hastalıklar	138
4.6.10.1. Burkulma-İncinme-Ezilme	138
4.6.10.2. Kırık-Çıkık	139
4.6.10.3. Romatizma.....	140
4.6.10.4.Kireçlenme (Osteoartrit).....	141
Değerlendirme	142
4.6.11. İç Hastalıklar	143
4.6.11.1. Şeker Hastalığı (Diyabet)	143
4.6.11.2.Tansiyon Düşüklüğü (Hipotansiyon)-Tansiyon Yüksekliği (Hipertansiyon).....	144
4.6.11.3. Guatr	145
4.6.11.4. Kansızlık (Anemi)	145
4.6.11.5 Humma	146
4.6.11.6. Kolesterol Yüksekliği (Hiperkolesterolemi)	146
4.6.11.7. Kol ve Bacak Şişkinliği	147
4.6.11.8. Sıtma.....	147
4.6.11.9. Kuduz	148
Değerlendirme	148
4.6.12. Organ Hastalıkları	149
4.6.12.1. Kalp Hastalıkları.....	150
4.6.12.2. Böbrek Ağrısı	151
4.6.12.3. Böbrek Taşı	152

4.6.12.4. Karaciğer Yağlanması	154
4.6.12.6. Prostat(Prostatit)	155
4.6.12.7.Kanser.....	156
4.6.12.8. Bit	158
Değerlendirme	159
4.6.13. Psikolojik Hastalıklar	160
4.6.13.1. Halüsinasyon Görme	160
4.6.13.2. Sara (Epilepsi)	161
4.6.13.3. İktidarsızlık.....	161
4.6.13.4. Davranış Bozuklukları.....	162
4.6.13.5. Bayılma (Senkop).....	162
4.6.13.6. Korkma	162
Değerlendirme	163
4.6.14. Anne-Çocuk Sağlığı ile İlgili Halk Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları.....	164
4.6.14.1.Doğum Öncesi Yapılan Hazırlıklar	164
4.6.14.1.1.Aşerme.....	164
4.6.14.1.2. Cinsiyet Belirleme	164
4.6.14.1.3.Doğacak Çocuğun Fiziki ve Ruhi Yapısını Etkilemeye Yönelik Yapılan Uygulamalar ve İnanışlar	165
4.6.14.2. Doğum Sonrası Yapılan Uygulamalar	165
4.6.14.2.1.Göbek Kesme-Tuzlama-Yıkama	166
4.6.14.2.2. Lohusa Bakımı-Lohusa Ziyareti-Lohusa Şerbeti	166
4.6.14.2.3.Al Basması-Al Karasından Korunmak Amacıyla Alınan Tedbirler....	167
4.6.14.2.4.Kırk Basması-Kırklama.....	167
4.6.14.2.5. Diş Çıkarma-Diş Hediği	168
Değerlendirme	168
4.7. Erdemli Halk Hekimliğinde Ocaklar	170
4.7.1. Kırık-Çıkık Ocağı (Sınıkçılık).....	172
4.7.2. Yılancık Ocağı.....	173
4.7.3. Göbek Düşmesi-Kaldırma Ocağı	173
4.7.4.Bel Fıtığı Ocağı	173
4.7.5. Nazar Ocağı	174
4.7.6.Siğil Ocağı	176

4.7.7.Sarılık Ocağı.....	176
4.7.8. Termeğe Ocağı	177
4.7.9. Kengi Ocağı.....	178
4.7.10.Kıyıkçı Ocağı	178
4.7.11. Pamukçuk Ocağı.....	179
Değerlendirme	179
4.8.Erdemli’de Halk Baytarlığı.....	182
4.8.1. Halk Baytarlığının Tanımı.....	182
4.8.2.Erdemli’de Hayvan Hastalıkları Tedavi ve Uygulamaları	184
4.8.2.1. Pirelenme, Kenelenme, Bitlenme, Uyuzlanma, Kelebeklenme	184
4.8.2.2. Hayvanda Ekşileme, Hamurlama, Soğuklama	184
4.8.2.3. Hayvanın Memelerinin Yara Olması.....	185
4.8.2.4. Hayvanda Sarılık	185
4.8.2.5. Hayvanda Siğillenme, Tabaklanma, Tanelenme, İshal Hastalığı.....	186
4.8.2.6. Hayvanda Kısırlık.....	186
4.8.2.7. Hayvanın Zehirlenmesi	186
4.8.2.8. Hayvanın Kuduz, Man Hastalığının Olması	187
4.8.2.9. Hayvanda Psikolojik Rahatsızlıklar	187
4.8.2.10. Hayvanda Kırık-Çıkık Olması.....	187
Değerlendirme	188
SONUÇ.....	191
KAYNAKÇA	195
İnternet Kaynakları	202
SÖZLÜK.....	203
EKLER.....	205
Ek A.1:Kaynak Kişiler	205
Ek A.2: Fotoğraflar	210
Ek A.3: Derleme Soruları	245
ÖZGEÇMİŞ.....	247
VİTAE	247

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

ARAŞTIRMA ALANINA GENEL BAKIŞ

1.1. Amaç

Tarihi seyir içinde birçok medeniyete ev sahipliği yapan Mersin ili ve bu köklü geçmişin bir parçası olan Erdemli ilçesi son yıllarda artan nüfusu, kültürel çeşitliliği ve turizm potansiyeli ile dikkati çekmektedir. Yörüklerin nüfus ve kültürel olarak hâkim olduğu ilçede halkın geleneksel halk hekimliği ve halk baytarlığı konusunda köklü bir birikime sahip olduğu görülür. Yörük-Türkmen yaşam tarzına paralel olarak geleneksel tedavi yöntemlerinin toplum yaşamında da varlığını devam ettirmektedir.

Popüler kültür, göç, medya, küreselleşme gibisebeplerden ötürü bütün dünyada ve Türkiye’de yaşanan değişim ve dönüşümlerin izini Erdemli’de de görmek mümkündür. Bu değişim ve dönüşüm süreçlerinin mahallî kültürlerle olumsuz etkisi, baskın kültürlerin diğerlerini tek tipleştirme gibi sorunlar bilim çevrelerinde tartışılan hususlardandır. Bu tahribatın izlerine Yörüklerin demografik üstünlüğünün olduğu Erdemli’de çeşitli alanlarda tespit edilmiştir. Çalışmamıza konu olan halk hekimliği uygulamaları bu değişim sürecinde unutulmaya ve yok olmaya yüz tutmuştur. Türklerin Orta Asya’dan beri uygulayarak şifahî olarak kurumsallaştırdığı halk hekimliği uygulamalarının Erdemli’de varlığını sürdüren bölümü bu çalışma vesilesiyle kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Tez çalışmasının kapsamını Erdemli merkezi, mahalleleri ve köyleri oluşturur. Bu çalışmada kaynak kişiler belirlenirken ilçeyi en iyi şekilde örnekleyecek yerler ve kaynak kişiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle araştırmada Erdemli’nin mahalle ve köylerinden kaynak kişilerle görüşülmeye büyük dikkat edilmiştir. Bu mahalle ve

köylerdeki görüşülen kaynak kişiler seçilirken tedavi yöntemleri ve uygulamalarını en iyi bilenler olmasına özen gösterilmiştir.

Bu sebebe bağlı olarak; Erdemli'nin merkezi, Arpaçbahşı, Tömük, Elvanlı, Hacıhalılarpça, Kızkalesi, Limonlu, Esenpınar, Ayaş, Kumkuyu, Kargıpınarı, Çeşmeli, Akdeniz, Türbe, Koyuncu, Alata, Tabiye, Çamlı, Kösbucağı, Barbaros, Kocahasanlı, Üçtepe, Kargıcak, Yüksek Mahalle, Fatih, Adnan Menderes ve eskiden köy ancak 2013'teki Büyükşehir Yasasına göre mahalle olarak geçen köyler: Çiriş, Kayacı, Güçüş, Arslanlı, Hüsametli, Tapureli, Küstülü, Yeniyurt, Koramşalı, Çerçili, Kızılelen, Yağda, Güneyli, Harfilli, Alibeyli, Karaahmetli, Sarıkaya, Aydınlar, Çerçili, Çamlı, Elvanlı, Karakeşli, Güzeloluk, Tozlu, Sorkun ve Toros mahalleri ile çalışma sınırlandırılmıştır.

1.3.Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler

1.3.1. Araştırma Alanının Tarihi

Akdeniz'in ortasında yer alan ve Mersin'in nüfus bakımından en büyük Altıncı ilçesi olan Erdemli'nin tarıma elverişli geniş toprakları, iklimiyle tarım ve hayvancılığın ön planda olduğu bir ilçedir. Adını 15.yüzyıla dayandığı belirtilmektedir. "Erdemli" isminin 15.yüzyılda Kayseri Uzunyayla'dan geldiği bilinen "Erdemoğulları" adındaki bir Türkmen aşiretinden aldığı bilinmektedir. Yörük-Türkmen beyi Erdem Bey, aşiretinin devamlı kalmak istedikleri bu yere Erdemli adını vermiştir" (Yanar, 2010: 12). Erdemli, geçmiş dönemde deniz ticareti ve baharat yolu güzergâhında olması nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapan bir ilçedir. Bu izleri günümüze dek miras kalan tarihi, mimari eserlerden anlayabiliriz. Erdem Uçar bu konuda şu bilgileri verir:

"Ortasından geçen Alata Çayı'nın doğu yakasına Çukurova adı verilirken batısına ise Taşeli denilmektedir. Erdemli'nin bulunduğu bölgeye ilk çağlarda Kilikya denilmektedir. Bu coğrafyada Hititler, Asurlar, Mikoslar, Persler, Makedonlar(Büyük İskender dönemi), Ermeniler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar ve Türkler (Selçuklular, Anadolu Selçuklular, Karamanoğulları, Ramazanoğulları ve Osmanlılar) hüküm sürmüştür. Asurlar döneminde dağlık Kilikya eyalet konumundadır" (Uçar, 1990:83-85).

Erdemliyle ilgili dikkat çeken bir başka konuda Orta Asya'yla dil ve gelenek bakımından benzerlik gösteren Sümerlerin bir kolu olan Luvilerin bölgede M.Ö.3000 yıllarda yapılan kazılardan varlıklarının ispatlanmasıdır (Erdem, 2017: 17). İçine Erdemli'yi de alan bölgeye bir dönem İslâm ordularının akınları olmuştur. Bu akınlar neticesinde Abbasîlerin ve Emevîlerin bölgeye hâkim olup, kültürel olarak bazı katkıları ve değişimleri olmuştur. ŞahabeddinTekindağ şu bilgileri aktarır:

"641 yıllarında İslam orduları bu bölgede görülmeye başlar. Muaviye döneminde bölge Emevîler'in eline geçer. 750 yılında Emevîler'in tarih sahnesinde çekilmesiyle Abbasiler bölgede hüküm sürer. Abbasi hükümdarı Harun Reşid döneminde (786-809) Ebu'lFerec el Türkî adlı komutan Mut'a atanır. Halife Mu 'tasım zamanında Gülek Boğazı'nı Selçuklu komutanı Afşin Bey korur. Afşin Bey bu bölge üzerinden Antalya'ya kadar akınlar düzenler. 838 yılında dağlık Kilikya bölgesinde seferler yapılır ve o dönemlerde Silifke'ye bağlı olan Nahı-Al (Lamas kasabası, şimdiki Limonlu kasabası) İslam ordularının eline geçer"(Tekindağ, 1993: 644).

Ancak bir süre sonra Bizanslılar, Balkanlardan Peçenek ve Kuman Türklerini getirerek sınırlarını İslâm devletleri karşısında korumuş ve bölgede tekrar hâkimiyeti sağlayarak, Bizans’a bağlı bir Ermeni beyliği kurulmuş ve bölge Ermenilerin kontrolü altına geçmiştir (Erdem, 2017: 21).

1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu’nun çeşitli bölgelerine akınlar düzenleyen Türk boyları gittikleri bölgeyi kültürel ve ekonomik olarak etkilemişlerdir. Anadolu’daki idari yapılanma Kilikya beyliği, Silifke, Tarsus ve Adana’dan meydana geliyordu. İlk dönemlerde Kilikya adı verilen bu bölge Anadolu’ya Türklerin gelmesiyle Taşeli ve İç-il adını almıştır. Taş oğuz tabiri Dede Korkut Hikâyelerinde de geçmektedir. “İç Oğuza Taş Oğuz, Asi olup Beyrek öldüğü boy” (Ergin, 2014: 243). İç-oğuz, Üç-oklar: Taş oğuz ise, dış-oğuz Bozok’lardır. Bazı kaynaklarda da bölgenin önce Taş-il veya Taşeli (Dış-Oğuz-Bozok) olarak adlandırılmasının sebebi Bozok koluna mensup oymakların bölgede yaşamalarıyla ilgili olarak gösterilir. Taş-ili tabirinin yanında İç-il adının zikredilmeye başlanması zamanla Taşeli’nin yerine, İç-il adını alması bölgede nüfus yoğunluğunun önemli bir kısmını İç-Oğuzların (Üçoklar) teşkil etmesi ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Erdem, 2017: 26).

Karamanoğlu devletinin yıkılmasıyla bölge Osmanlı devletinin egemenliği altına girmiştir. Ve ilk idari yapılanmada oluşmuştur. Osmanlı devletine ait bölgeyle ilgili kayıtlara baktığımızda ‘Erdemli’ adına ve bugün Erdemli’nin yazları nüfus bakımından en büyük mahallesi olan ‘Avgadı’ nahiyelerinin ismine rastlanılır.

“Osmanlılar dönemine ait çeşitli kayıtlarda Erdemli çevresinde “Karataş ve Avgadı” kazalarından bahsedilmektedir. Bu bize Erdemli ve çevresinde çok eski bir idari yapılanmanın olduğunu göstermektedir. Yavuz Sultan Selim dönemine ait “Tapu, Tahrir Defteri’nde” Ermenek, Gülnar, Mut ve Karataş kazalarını İçel sancağının kazaları olarak görmekteyiz” (Çelik, 1994:123-129).

İlk başlarda adının Karataş ve Avgadı kazası olarak geçtiğini görmekteyiz. Ünlü Türkseyyah olan Evliya Çelebi’nin “Seyahatname” adlı eserinde de Karataş’tan yani Erdemli’den bahsedilmektedir. Hâne-î Avârız Defteri’nde, Silifke Ermenek, Gülnar, Mut, Sarıkavak, Selendi, Sinanlı, Zeyne, Küre Bozbağan gibi günümüzdeki Mersin’in bazı ilçeleri ve köylerinin adlarına rastlamaktayız (Köse ve Mutluay, 2005: 87-93). Bu deftere göre İçel’in on iki kazasından birisi olarak Karataş ve Avgadı tek kaza olarak belirtilmiştir. Erdemli, Sultan Abdülaziz döneminde İçel sancağından alınarak, Silifke

sancağının Yağda bucağına bağlı bir Akdeniz köyüdür. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte birkaç nahiye ve bunlara bağlı onlarca köyden oluşan Erdemli, ilçenin önde gelenlerinin teşvikiyle 4 Temmuz 1954 tarihinde Koyuncu, Alata, Erdemli köyleri birleştirilerek ilçe statüsünü almıştır (Erdem, 2017: 100-102).

1.3.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Erdemli, Akdeniz Bölgesi'nin orta kısmında yer alan bir yerleşim yeridir. Orta Toroslar diye tabir ettiğimiz dağlık sıranın güney eteklerine kurulu kuzeyinde Yörük sıra dağları olan, batısında Silifke Ovası, doğusunda Arpaçbahşiş, Tömük, Kargıpınarı, Çeşmeli, Mahalleri ile Mersin iline dayanan bir bölgedir.

“Koordinatları 36 37 enlem derecesinde 34 18 boylam derecesindedir. Doğu’da Mersin, Batı’da Silifke, Kuzey’de Karaman ili ve güneyinde Kıbrıs adası ile çevrilidir. Mersin-Antalya karayolu üzerindedir ve Mersin’e 39 kilometre uzaklıktadır. İlçenin merkezinin Mersin-Antalya yolu üzerinde bulunması taşımacılığı ve ulaşımı kolaylaştırır. İlçenin bütün köyleri birbirine veya anayollarla her çeşit taşıtların kullanabileceği yollarla bağlanmıştır. İlçe merkezinin Mersin’e uzaklığı 42 kilometre, Silifke’ye 52 kilometre, Tömük’e 13 kilometre, Güzeloluk’a 40 kilometre, Sorkun mahallesine 52 kilometre, Toros mahallesine 60 kilometredir. Denizden yüksekliği 3-5 metre aralığındadır. Yüz ölçümü 2926 km²’dir” (www.erdemli.bel.tr. E. T. 31.12. 2017).

Erdemli’nin yüzeyi şekil olarak denize paralel uzanan dağlardan oluştuğundan dolayı İlçede kuzeyden güneye uzanan bir yerleşim söz konusudur. Yüzölçümünün %62’si orman, %17’si tarım alanı, %21’i mera, taşlık ve kayalıktır. Türkiye’nin en eski jeolojik oluşumlu bölgelerinden birisi olan Akdeniz’de yer alan Erdemli ve çevresinde arazi yapısı iklime de bağlı olarak kalkerli bir özellik göstermektedir. Erdemli ovası, Çukurova’nın Batı’da son bulduğu yerdir. Doğusu Taşeli olarak adlandırılır. Coğrafi olarak ulaşım faktörünün gelişmesi ve diğer bölgelere olan yakınlığı yöreyi kültürel etkileşime açık bir hale getirmektedir. Bölgede Akdeniz iklimi yaygın olup bölgenin kuzey yamaçlarında karasal iklimde görülmektedir (Yanar, 2009: 42).

Erdemli'nin doğal bitki örtüsü makidir. Çalılık bir görünüm arz eden maki bitki örtüsü, yörenin yüksek kesimlerinde de görülmektedir. Yörede, geniş olarak yabancı zeytin, keçiboynuzu, mersin, melengiç, sandal, defne, zakkum, kargı, çatlı diken, tesbih ağacı, söğüt, çınar, ağaçları görülürken, yüksek kesimlerde yarı karasalın yaşandığı yerlerde, ardıç, çam, sedir, piyнар, meşe ağaç türlerine sık sık rastlanılmaktadır. Halk hekimliği araştırmamızda sedir ağacının önemli hastalıkların tedavisinde kullanıldığını tespit edilmiştir.

1.3.3 Araştırma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı

Erdemli tarım ve turizm başta olmak üzere çeşitli sektörlerdeki gelişmelerden ötürü nüfusu hızla artan ilçelerden biridir. 2017'deki son nüfus sayımına göre Erdemli'nin nüfusu 138.154'tür. Büyükşehir yasası ile 52 köy ve 10 belde Erdemli'ye dâhil edilerek Erdemli'nin mahalleleri olmuştur. Nüfusun yarısından çoğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. (www.yerelnet.org.tr, E.T. 30.12.2017).

İlçe topraklarının kullanımına baktığımızda 207.800 hektarın 53.481 tarım alanı, 56.406 orman ve fundalık alanı, 97.903 tarım dışı ve kayalık yapılaşma alanı olan Erdemli'de ekonomik olarak halkın birincil geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olmuştur (Kara, 2007: 24). Bunları ticaret, sanayi ve hizmet sektörü takip etmektedir. Bu istihdam alanları turizm ve balıkçılık gibi iş dallarını da eklersek, Erdemli yukarıda da belirttiğimiz gibi dışarıdan göç alır. Buda yörenin sosyo-kültürel kalıbının zaman içerisinde değişmesine sebep olmuştur.

Tarımın çok önemli bir gelir kaynağı olduğu görülür. İlçedeki yüz ölçümünün önemli bir kısmı tarıma elverişli alanlardır. İlçede yapılan tarım faaliyetlerinden en önemlisini narenciye oluşturmaktadır. Özellikle, Erdemli Türkiye'deki limon üretiminin yarısından çoğunu tek başına karşılar konumdadır. Erdemli portakal ve yeni yaygınlaşan seralarda muz üretiminin yanı sıra, erik, kiraz, elma, şeftali, yenidoğruya, yetiştiriciliğindedir ön sıralardadır. İlçede ikinci olarak tarımda örtü altı sebze yetiştiriciliği gelmektedir. Turfanda sebzecilik olarak adlandırabileceğimiz bu alanda domates, salatalık, marul, biber, fasulye, marul, kabak, karnabahar yetiştirilmektedir. Son yıllarda köylerdeki su sorunun çözülmesi ve köylere gelişen imkânlarla bağlı olarak seraların artması köyden ilçeye göçü azaltmış, köylüleri hayvancılığı bırakarak

tarıma sevk etmiştir. Bu yaylalarda açık alanlarla yaz mevsiminin belli dönemlerinde özellikle, domates, salatalık ve fasulye yetiştiriciliği artmıştır.

Erdemli’de yıllık ürün hasadı milyon tonlara ulaşmış sebze ve meyve ihracatında barındırdığı yerli firmaların zamanla yurtdışına açılması ve yaş sebze ve meyve ihracatında ülkede başat bir rol üstlenmesi sebebiyle ülke ekonomisine önemli derecede katkıda bulunmuştur. Bu katkıların başında şüphesiz, ilçede bulunan sebze ve meyve paketlenme fabrikalarının payı yüksektir. Erdemli bölgede hem istihdam hem ihracat artışıyla yerelden küreselleşmeye doğru giden bir marka bir kent olma yolunda gitmektedir.

Erdemli’de halkın bir diğer önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Yörük - Türkmen kökenli Erdemli halkının atalarından miras kalan hayvancılıkla uğraştığı görülür. Son yıllarda mirasın bölünmesi, yeni gelen neslin bu meslekle uğraşmak istememesi, köylerde tarım faaliyetlerinin gelişmesi gibi sebepler nedeniyle hayvancılık azalmıştır.

Yörede genellikle getirisinin çok olması nedeniyle küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yaygındır. Bunun yanı sıra süt inekçiliğide kırsalda daha çok görülmektedir. İlçenin zengin bitki varlığı ve uygun iklimi nedeniyle arıcılık gelişmiştir. Zengin bir çiçek familyasından ötürü dünyaca ünlü bal markalarını bal sektörüne kazandırmıştır. Erdemli’de, balık familyası bakımından son derece zengindir. Ancak son yıllardaki bilinçsiz, zamansız avlanma balık sayısında düşüşe neden olmuştur. İlçe kıyısında lagos, mercan, levrek, lüfer, çupra, barbun, ahtapot, yengeç gibi balık ve deniz canlıları avlanılmaktadır. İlçede bulunan bir adet balıkçı barınağı sayesinde balıkçılık gelişmiştir (Yanar, 2009: 52).

Erdemli’nin ekonomik yapısı içerisindeki sanayi ve ticaret faaliyetleri ilçede bulunan sanayi sitesi sayesinde ilerlemektedir. İlçe ile yakınlığı onu merkeze bağımlı kılarak sanayisini çok fazla gelişmemesine sebep olmuştur. İlçede narenciye paketlenme fabrikaları sezonluk da olsa istihdama büyük katkı sağlamaktadır. Erdemli’de meslek örgütleri aktif olarak varlığını sürdürmektedir. Bunlar Esnaf ve Kefalet Kooperatifi Başkanlığı, Sanayi ve Ticaret Odası, Madeni Sanatkârlar Odası, Esnaf ve Sanatkârlar Odası, Şoförler ve Otomobilciler Odası ve Ziraat Odası ve

Erdemli'nin tarımına ve ticaretine gerçek anlamda katkı sağlayan Tarım Kredi Kooperatifleridir.

1.3.4. Araştırma Alanın Sosyo- Kültürel Yapısı

İlçe halkı kendisini Yörük-Türkmen olarak tanımlamakta ve yirminci yüzyılın sonuna doğru konargöçer hayattan tarım, sanayi ve ticaretin gelişmesiyle iş modellerini değiştirerek yerleşik hayata geçmişlerdir. Bu insanların büyük çoğunluğu yaz aylarında Toros dağlarının yaylalarına göçerek bir nevi yarı konargöçer, kırsal-kentsel karışımı bir yapıya bürünürler. Günümüzde ise hayvancılığa bağlı olarak Güzeloluk, Sarıkaya, Yağda, Küstülü, Kayacı, Çiriş, Keşli, Sorkun, Güneyli köylerini kışlak olarak kullanan konargöçer Yörükler yazlarını ise Yüglük Dağlarına, Musa, Bozuldu, Sızva, Göktepe, Uyuzpınarı, Evdilek, Sarıpınar yaylalarını yazlık olarak kullanırlar. Erdemli şehrine yazlıkçı diye tabir edilen vatandaşlarımız Türkiye'nin çeşitli illerinden ilçenin kıyı şeridinde bulunan yazlıklara gelirler. İlçede sosyal hayat gayet canlıdır. Bu canlılığı ilçede belli dönemlerde yapılan şöenlere bağlayabiliriz.

Erdemli halkı sanata ve kültüre oldukça önem vermektedir. İlçe halkı milli ve manevi değerlere, gelenek ve göreneklerine bağlıdır. Halkı çağın teknolojik yeniliklerine duyarlı ve açıktır (Kara, 2007: 22). Özellikle 1970'li yıllardan günümüze kadar yapılan Türkmen şöeninin, yayla sezonunda yaylalarda festivallerin ve şenliklerin yapılmasında belediyelerin büyük katkısı olmaktadır. Böylelikle sosyal hayat canlanmakta, halkın kaynaşarak milli ve manevi değerlerinin canlı tutulması sağlanmaktadır. Bu etkinliklere örnek verecek olursak, Hacıalanı mahallesinde geleneksel olarak yapılan "30 Ağustos Zafer Bayramı Festivali" Harfilli mahallesinde yapılan "Erdemli Yayla Köyleri Yaş Sebze, Meyve ve Domates Kültür Festivali" Aydınlar (Avgadı) mahallesinde yapılan 30 Ağustos kutlamaları, Sarıkaya mahallesinde gerçekleştirilen geleneksel Karakucak Güreşleri yarışmasıdır. İlçede son yıllarda yurt dışından, yurt içinden her yıl binlerce gencin, ünlü müzik sanatçılarının ve gruplarının katılımıyla "Milyon Fest Rock Festivali" yapılmaktadır. Erdemli gerek tarihi turistik değerleri gerek temiz denizi ve kıyı şeridiyle geçmişten günümüze çekim merkezi olmaya devam eder.

Köy enstitülerininvehalk evlerininkapatılmasından sonra ülkemizde okuma yazma bilmeyenlere temel düzeyde okuma yazmasını öğretmek, bunun yanı sıra ihtiyaç duyulan programlarla ilgili kurslar açmak özellikle kadın istihdamı amacıyla açtığı programlarla sertifikalar veren, el sanatları, iş sanatları, resim, halk oyunları, avcılık atıcılık gibi çok fonksiyonlu bir eğitim merkezi olan Halk eğitim merkezlerinin çalışmalarıyla aşılmaya çalışılır.

İlçede, Mersin Üniversitesi Erdemli Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Okulda bilgisayar programcılığı işletme yönetimi, bankacılık ve sigortacılık, muhasebe ve vergi uygulamaları, turizm animasyonu bölümleri vardır.

1.3.5. Araştırma Alanı Erdemli’de Turizm

Erdemli, Akdeniz Bölgesi’nin içinde yer alan, sahip olduğu konumu, kumsalı, denizi, bitki örtüsü, iklimi, ulaşım yollarına kolay erişilebilirliği, yatak kapasitesi ve dünyaca ünlü tarihi eserleriyle turizm alanında önemli bir konumdadır. Konuyla ilgili Yanar’ın tespitleri önemlidir:

“Erdemli tarihi dokusu ve doğa güzellikleriyle bir bütün oluşturur. Erdemli, turizmde yıldızlı otelleri ve pansiyonlarıyla 20.000 yatak kapasitesine sahiptir. Tırtarkasabasındaki ve Erdemli’deki yat limanı ve balıkçı barınağı deniz turizmine katkı sağlar. Erdemli’nin 60 km’lik sahil şeridinin her yerinde denize girilmektedir. Uzun ve temiz plajlar, yerli ve yabancı turistleri bölgeye çekmektedir. Çeşmeli, Kargıpınarı, Tömük, Arpaçbahşiş, Erdemli, Kocahasanlı, Limonlu, Tırtar, Ayaş ve Kızkalesi beldelerinde halk plajları mevcuttur. Özellikle ilçenin görülmeye değer tarihi ve turistik yerleri oldukça fazladır. Bu eserlerden birçoğu yıkılmadan günümüze kadargelmiştir. Bunları sayacak olursak Kanlıdivane, Kızkalesi, Adam Kayalar, Kral Mezarları, Lemas Vadisi, Ayaş Agora-Antik tiyatro, Cennet-Cehennem Obruğu, Paşa Türbesi, Su kemerleri, Şaar, Dağlı Kalesi, Cacık Deresi, Erdemli Talat Göktepe Çamlığı, Kayacı Vadisi, Elvanlı, Kargagediği, Toros dağları, Avgadı Yaylası, Karakızgöleti, antik çağlardan günümüze kadar gelen taş köprüler vb.dir.Erdemli’de endemik olarak bulunan Alata Böceği, Kum Zambakları, lemasböceği, Caretta Caretta (kraliçe kaplumbağalar) Erdemli’nin turizm değerlerine örnek verilecek önemli yapılardır” (Yanar, 2009: 53).

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

2.1.Bölgede Halk Bilimi ve Halk Hekimliğiyle İlgili Yapılan Çalışmalar

Çalışma alanı olan Mersin- Erdemli coğrafyası, iklimi, ulaşım olanaklarıyla tarım ve ticaretin gelişmesine yol açarak geçmişten bugüne birçok topluluğun yaşam alanı olmasını sağlamıştır. Bu faktörler de yörede zengin bir kültürün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Yörede yapılan çalışmaları inceleyecek olursak, yörenin sosyo- kültürel yapısı, halk kültürü unsurları ile ses ve ağız özelliklerinin tespiti ve fonetik değişmelerinin, gösterge bilimsel olarak incelenmesi ve turizm gibi birçok farklı konularda Mersin ve yöreyle ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin yapıldığı tespit edilmiştir. Araştırmamız, Erdemli yöresinde yapılan ilk halk hekimliği çalışması olacaktır.

Bu bağlamda öncelikle yöre ve yakın çevresinde halk bilimi ile ilgili yapılan bazı çalışmaları inceledik. Buna ek olarak Türkiye’de halk hekimliğiyle ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini, yayınlanan makaleleri ve kitapların künyelerini de bu bölümde verdik.

Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Doktora Tezi, Mustafa Sever, Ankara, 2016, 298s.

Mustafa Sever daha sonraları kitaplaştırdığı doktora tezinde, Mersin ve yakın çevresini, tarih boyunca coğrafi konumu, hareketliliği, gelişen ekonomisi, kültürel renkliliği ile dikkat çeken bir bölge olarak tanımlarken, yöredeki eski kültür kalıplarının modernleşmenin olumlu ve olumsuz etkisine rağmen korunarak özellikle inanç bağlamındaki pratiklerin İslami anlayışla zenginleştirilerek korunup ya da yaşanan çağa uygun olarak dönüştürülerek yaşatıldığını belirtmektedir. Sever, kitabında yöredeki inançları ve bu inançlarla yakın ilişki içerisindeki sağaltım usulleri üzerinde çalışırken, çalışmasının amacının yörede yaşamakta olan inanç ve pratiklerin eski Türk inanç sistemiyle olan bağını ortaya çıkarmak olduğunu ifade etmiştir. Genel olarak yöredeki inanışlarından doğan halk hekimliği inanış ve uygulamalarına çalışmasında yer veren Sever, yöredeki insanların ve hayvanların hastalıklarının tedavisinde elde ettikleri maddi ve manevi birikimleri çalışmasında ele alır.

Mersin Konargöçerlerinin Halk Kültüründe İnanışlar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar, Doktora Tezi, Aslı Bali, Adana, 2016, 615s.

Mersin yöresinde yaşayan konargöçer toplulukların inanışlarını konu alan bu çalışma dokuz bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, çalışmanın konusunu, amacını, sınırlarını, çalışmada kullanılan yöntem ve teknikler ile birlikte, çalışma alanıyla ilgili genel bilgileri geniş bir şekilde verilmiştir. Ayrıca bu bölümde, çalışma konusuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmaların bir tanıtımı yapılmıştır. İkinci bölümde, konargöçerlerin yaşamı hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde, eski Türk inanç sistemleri tanıtılmıştır. Dördüncü bölümünde, araştırmacının belirttiği üzere alan araştırmasında tespit edilen inanışlarla Türk mitolojisindeki teogonik, kozmogonik, antropogonik ve eskatolojik kültürlerle teorik bir bağlantı kurmak amaçlanmıştır. Beşinci bölümünde, insan hayatının önemli bir dönüm noktası olan geçiş dönemlerinin Mersin konargöçerlerindeki etkisi ve yeri incelenmiştir. Altıncı bölümünde, çalışma alanındaki topluluklar için önemli olan kandiller, kutsal aylar, dinî ve millî bayramlar, törenler ve bunlarla ilgili inanışlara yer verilmiştir. Yedinci ve sekizinci bölümünde, sağaltmacılık ile ilgili uygulamalara ve halk kültüründeki çeşitli inanışlara yer verilmiştir. Çalışmanın dokuzuncu bölümü, çalışmadan çıkarılan genel kanı ve tespitlerin değerlendirildiği sonuç kısmını oluşturur. Araştırmacı bu çalışmasında elde

ettiği yazılı ve sözlü kaynakları halkbilimi yöntemlerini kullanarak incelediğini ve sonuç olarak tespit edilen inanışların eski Türk inanç sistemleriyle bağlantı kurmaya çalışarak Mersin konargöçerlerinin halk kültüründe yer alan inanışlarında Türk dünyasından inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğu sonucuna vardığını belirtmiştir.

Mersin Abdalları Halk Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Döndü Can, 2010, 584s.

Bu çalışmada, Mersin sınırları içerisinde yaşayan Abdal topluluklarının yerleşim birimleri tespit edilmiş ve bu toplulukların inanç yapıları, törenleri, geçiş dönemleri, halk inanışları, el sanatları, oyun ve eğlenceleri ile halk edebiyatı ürünleri üzerinde durulmuştur. Giriş dışında dokuz bölümden oluşan çalışmada yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler konularına göre sınıflandırıldıktan sonra üzerinde incelemeler yapılmış ve Mersin Abdallarına özgü âdet ve inanmalar ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yazar bu araştırmanın sonucu olarak gerek köken açısından gerekse kültürel yaşam açısından bilimsel anlamda belirsizlik yaşanan Abdallarla ilgili bazı tespitlere ulaşmaya çalıştığını ve Mersin Abdalların kendilerine özgü araştırılmaya değer bir kültürlerinin olduğunu tespit etmiştir.

Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Yüksek Lisans Tezi, Nejla Kayalı, Mersin, 2010, 243s.

Hayatın önemli bir noktası olan geçiş dönemlerinin Mersin ve çevresi örneğinde incelendiği bu çalışmada, geçiş dönemleriyle ilgili halk kültürü inanışları ele alınarak Mersin halk kültüründe genel bilgiler, doğum, askerlik, evlenme, hac ve ölüm olmak üzere altı bölümde araştırmasını yapılmıştır. Bu çalışmada yazar konuyla ilgili yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgileri sınıflandırarak inceler. Tespit edilen inanış ve pratiklerin eski Türk inanç sistemleriyle olan bağlantıları kurulmaya çalışılır. Yazar, araştırmasının sonucunda Mersin ve çevresindeki geçiş dönemlerine ait inanış ve pratiklerde hem Orta Asya'nın hem de Anadolu'nun inanç ve kültür yapısına ait izlerintespit edildiğini belirterek, bu izlerin İslamiyet'in kabulüyle beraber eski inançlarla kaynaşarak bugünkü Mersin geçiş dönemleri ile ilgili halk kültürü pratiklerinin oluştuğunu ifade eder.

Erdemli Halk Kültürü, Yüksek Lisans Tezi, Ömer Kırmızı, Mersin, 2015, 389s.

Ömer Kırmızı dokuz bölümden oluşan yüksek lisans tezinde, halk bilgisi ana başlığı altında, halk hekimliği ve halk veterinerliği konularını da incelemiştir. Erdemli insanının hastalıkların tedavisi için doktora gitmeden çeşitli otlar ve bitkilerle birlikte evdeki tedavi yöntemlerine başvurduğunu, tedavilerde halkın az bir kesiminin türbelere giderek adaklar adadığı bilgisini vermiştir. Halk veterinerliği başlığında, yöre halkının önemli geçim kaynağı olan hayvancılıkla ilgili yörede zengin bir tedavi geleneğinin olduğunu belirtmiştir. Kırmızı, başlıkların değerlendirme bölümünde bizim de tezimizde ifade ettiğimiz gibi, yöredeki insanların atalarından öğrendikleri ve kendi deneyimlerinden elde ettiği birikimlerden yola çıkarak hastalıklar karşısında çözümler ürettiklerini tespit etmiştir. Böylelikle çalışmamızla paralel bir değerlendirmede bulunmuştur.

Mersin Fıkralarının Bağlam Merkezli Halk Bilimi Kuramları Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisan Tezi, Zeynep İrem Değer, Mersin, 2015, 338s.

Bu tez çalışmasında, Mersin ve ilçelerinde derlenen fıkralar bağlam merkezli halk bilimi kuramlarından olan "performans teori" ve "işlevsel halkbilim yöntemi" çerçevesinde incelenmiştir. Tez çalışması yedi ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, araştırma alanı ve fıkra türü hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, metin merkezli ve bağlam merkezli kuramlar tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde, fıkranın bir tür olarak tanımı yapılmıştır. Ayrıca, anlatmaya dayalı diğer türlerle fıkra arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde, Mersin'den derlenen fıkralar, tiplerine ve konularına göre sınıflandırılmıştır. Beşinci bölümde, Mersin fıkraları performans teoriye göre incelenmiştir. Bu bölümde yapılan incelemeler tablo ve şekillerle desteklenmiştir. Altıncı bölümde, derlenen fıkralarının işlevleri tespit edilmiştir. Yedinci bölümdeyse, derlenen fıkra metinlerine yer verilmiştir.

Arpaçbahşiş Kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı, Yüksek Lisan Tezi, Halil İbrahim Özden, Karaman, 2014, 234s.

Toplumların en önemli kültür mirası olan dilin en canlı hâliyle yaşadığı ağızlarla ilgili çalışma yapılması gerektiğini belirten yazar, bu çalışmasında Mersin ili Erdemli ilçesi Arpaçbahşiş kasabasında yaşayan Boynuinceli Yörükleri'nin ağız özelliklerini

incelemiştir. Araştırmanın başında teknik ve metodik bilgilere, birinci bölümde Boynuinceli Yörükleri'ne, ikinci bölümde Boynuinceli ağzının ses bilgisi özelliklerine, üçüncü bölümde Boynuinceli ağzının şekil bilgisi özelliklerine yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilmeler yapılmıştır.

Silifke'de Eski Türk İnançlarının İzleri, Yüksek Lisan Tezi, Mehmet Alptekin, Niğde, 2007, 131s.

Yazar bu çalışmada Türk inançlarının yörede ne şekilde yaşadığını tespit ederek, yörede tespit edilen bu inanışlarla Türk dünyasındaki inanışlar arasındaki benzerlikleri karşılaştırmıştır. Giriş bölümünün yanı sıra iki bölümden oluşan çalışmanın I. Bölümünde, Türklerin inançlarından olan ruh (iyelerin) Silifke kültüründe sürdürülerek yaşandığı gözlenmiştir. II. Bölümde insan hayatında töreler ve inançlar başlığına bağlı olarak 4 maddeyle; doğum, evlenme, ölüm ve yas törenleri, kurban ve halk hekimliği konularının, yöredeki tespiti yapılarak Türk dünyasındaki benzerleriyle karşılaştırılmıştır.

Turizmde Tören Yiyecek ve İçeceklerin Rolü: Mersin İli Araştırması, Rabia Yedigöz, Yüksek Lisan Tezi, Mersin, 2017, 100s.

Uygulamalı halk bilimi alanında önemli bir bölüm olan geleneksel mutfak kültürü konusuyla ilgili turizm anabilim dalında yapılan bu tez, geleneksel değerleri yansıtan yemeklerin merak uyandırarak özellikle turistik bir çekim alanı olduğunu belirtilip, özellikle Mersin gibi kozmopolitik yapıya sahip olan bölgenin Suriye, Kıbrıs, Girit, doğu ve güney doğudan oldukça göç alması nedeniyle yeni gelen insanların beraberlerinde yemek kültürlerini de taşıyarak, geldikleri kültürde değişime neden oldukları ifade edilir. Yazar, çalışmanın amacının unutulmaya yüz tutmuş kültürel miras niteliğindeki tören yemeklerinin tespit edilip, kültürel miras olarak gelecek kuşaklara aktarılması ve turistik yönünün değerlendirilerek tanıtılmasının amaçlandığını belirtir. Araştırmada Mersin ve çevre ilçelerindeki geçiş dönemine ait doğum, düğün ölüm, törenleri, dini bayramlarda ve Hıdırellez ve Nevruz gibi Türk kültüründeki özel günlerde tüketilen yiyecek ve içeceklerin tespitinin yapıldığını ifade eder.

2.2. Türk Halk Hekimliği Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türk halk hekimliğiyle ilgili yapılan çalışmaları makaleler, tezler ve kitaplar olarak üç başlık altında inceledik. Yaptığımız araştırmalar neticesinde Türkiye’de oldukça nitelikli ve geniş kapsamlı halk hekimliği çalışmalarının oluşunu tespit edip çalışmaların künyelerini aşağıdaki başlıklar altında verdik.

2.2.1. Makaleler

ACIPAYAMLI O, (1989), Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi, Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, ss. 5-6-8.

ACAR, H.V. (2017), Türk Halk Hekimliğinde Ocak Çeşitleri, Lokman Hekim Dergisi- Lokman Hekim Journal, 7(2), Mayıs-Ağustos sayısı, Mersin, ss.54-72.

AK, M..(2017), Yörüklerde Halk Hekimliği, The Journal of Academic Social Science Studies, Number, 57, p.395-405, I Summer.

ALPTEKİN, A..B. (2009), “Türk Masal ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün Tedavi edilmesi Motifi Üzerine”, *Milli Folklor*, 81, ss. 18-26 Ankara.

-----, (2010), “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Milli Folklor*, 86, Yaz, 55, Yıl 22, ss. 5-18, Ankara.

ALPTEKİN, M..(2018), “Meddah Behçet Mahir’in Halk Anlatılarında Halk Hekimliği ve Baytarlığı, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17(3), 879-893, Submission Date; 24-02-2018, Acceptance Date; 09-07-2018, ss.879-893, Gaziantep.

-----, (2019), “Mersin Folklorunda Püse (Kara Hekim) ile İlgili Tespitler”, Karabük üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c., s.9, ss.323-336, Karabük.

-----, (2017), “Meddah Behçet Mahir’in Köroğlu Anlatılarında Halk Hekimliği ve Baytarlığı”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat fakültesi dergisi. Makaleler, c.1, s.1, ss.941-947, Erzurum.

-----, (2019), “Mersin Silifke-Yörük Kültür Hayatında Kül”, *Asia Minor Studies Journal*, s.7(1), Kilis, ss.32-45.

- ,(2018), “Gülnar ve çevresinde ölümlle İlgili Uygulama ve İnanışlar  zerinde Bir Araştırma,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, c.7s.1, ss.322-342, Türkiye.
- ARSLAN, ř.. şAR, M., ve BİLGE, S., (2016), “Dünya’daki Geleneksel Tedavi Sistemlerinden  rnekler: Genel Bir Bakış” 6 (3), 100-105,Mersin.
- ATNUR, G.. (2010), “Sibirya’daki Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları”, *Bilig*, G z, 55, 51-70, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Müteveli Heyeti Başkanlığı. Ankara.
- , (2011),“Osmanlı Tıp yazmaları ile Halk hekimliğinde “Hafakan (Afakan) ve Haza İllac-ı Hafakan adlı Kitap”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(17),Bahar, 49-62.
- AVCI,C..(2018),“Gaziantep Barak Türkmenleri Halk HekimliğiUygulamaları  rnekleri  zerine Bir İnceleme”, *Asia Minor Studies*, 6/11, (Ocak/2018),ss.169-183, Kilis.
- BEYDİLİ, C.. (2005), Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Yurt Yayınları, Ankara, ss. 278.
- ÇIBLAK, N.. (2004), “Çukurova’ da Halk Hekimliği ve İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri”, *Türk Kültürü Dergisi*, 43(507-508), ss.199-214, Ankara.
- ,(2004),Halk Kültüründe Nazar, Nazar İnan ı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar, Türklük Bilimi Araştırmaları, S.15, ss.103-125.
- DEMİR, M.. (2016), “şamanizm’de Hastalık Kavramı ve Tedavi Yaklaşımları”, *Lokman Hekim Dergisi*,6(1), 19-24.Mersin
- DOğAN, ř.. (2011), “XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri”, *Milli Folklor*,89(23), 120-132, Ankara.
- DURANLI, M. (2005),“Saha Türklerinde Halk Hekimliği ile İlgili Pratikler ve Bu Pratiklerin Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, Aralık ss. 207-213, İzmir.
- DURMUş,İ.. (2012),“Türk Kültür  evresinde Dağlama Geleneği”, *Milli Folklor*, 24(95),111-121, Ankara.

- DUVARCI, A.. (1990), “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, *MilliFolklor*, 7, 34-38, Ankara.
- ERSOY, R.. (2007), “Kadın Kamlardan Göçerevli Türkmenlerde “Ebelik” Kurumuna Dönüşüm”, *Türk, Bilig, Türkoloji Araştırma Dergisi Hacettepe Üniversitesi*, 13, 60-71, Ankara.
- , (2014), “Modernizm-Postmodernizm Bağlamında Geleneksel Tıp Uygulamalarının Güncelliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Milli Folklor*, 26(101), 182-192, Ankara.
- HUFFORD, D. J.. (2007), “Halk Hekimleri”, (çev. Mustafa Sever), *Milli Folklor*, 19(73), 73-81, Ankara.
- KAPLAN, M.. (2010), “Sağlık ve Kültürün Buluştuğu Alan Tıbbî Antropoloji”, *Folklor/Edebiyat*, 16(64/4), 225-235, Ankara.
- , (2011), “Halk Tıbbının Kökenleri Teşhisten Tedaviye Din ve Büyü İlişkisi”, *Milli Folklor*, 12 (91), 150-157, Ankara.
- , (2015), “Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları “Kadın Şifacılar”, *Milli Folklor*, 27(108), 189-196, Ankara.
- KARAKAŞ, R. (2014), “Siirt Halk Kültüründe Kutsal Ağaç ve Türbeler”, *Milli Folklor*, 24(102), 168-179, Ankara.
- KAYA, M. (2001), “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, *Folklor/Edebiyat*, 7(15/25), 199-219, Ankara.
- KOÇ, A.. (2016), “Şifa Ocaklarında Kozmogoninin Kültürel Sürekliliği”, *Milli Folklor*, 28(109), 173-186, Ankara.
- KÖSE, N.. (2004), “Kırgızların Halk Hekimliği ile ilgili Bazı Pratikler Hakkında”, *Prof.Dr. Abdurrahman Güzel Armağanı*, 535-542, Ankara.
- , (2012), “Kazakların Halk Hekimliği ile İlgili Bazı Pratikleri Hakkında”, *Türk Kültürü*, (475-476), 677-687.
- KUTLU, M. (2008), “Happy Mihaly “Milanyum Çağında Şamanizm”, *Milli Folklor*, 20(77), 106-111, Ankara.

- MURAD, S., (2014), “Tercüme-i Aynü’l Hayat’ta Halk Hekimliğine Dair Bulgular”, *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk bilimi Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 296-307, Bolu.
- ÖNCÜL, K., (2013), “Kars Örnekleminde Halk Hekimliğinin Arkaik Unsurları”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkey* 8/1, 2031-2035, Ankara.
- ÖZKAN, T. S., (2013), “Folklorun Yüzyılında Halk Hekimliği Çalışmalarına Bir Bakış”, *Milli Folklor*, 25(99),137-144, Ankara.
- SEVER, M.,(2004),“Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve”, *Tübar-XVI, Güz Sayısı*, 95-109,Ankara.
- ŞAR, S., (2005),“Anadolu’da Halk Hekimliği Uygulamaları”, *Türkiye Klinikleri J MedEthics*, 13(2),131-137, Ankara.
- ŞAR, S., ve ASİL, E.,(1985),“Orta çağ İslam Tıp ve Eczacılığı Ankara Eczacı Odası Bülteni”, *1*, Ankara.
- ŞİMŞEK, E., (2006),“Ölümsüzlük İlacı Olarak Elma”, *Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’na Armağan, Kömen Yayınları*, Konya.
- TÜRK, H.,(2012), “Hatay Türbe İnancının Sağlık Antropolojisi Açısından İncelenmesi”, *Milli Folklor*, 24(94),91-104,Ankara.
- TÜRKMAN, Ö. H.. (2011), “Tarihsel Olarak Kadın Şifacılık ve Tıbbın Değerleri”, *Lokman Hekim Dergisi*, 7, 19, Mersin.
- YAYLAGÜL, G.,(2011),“Anadolu’da Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri”, *Milli Folklor*,36(103),48-58, Ankara.
- YILDIRIM, G.ve ŞAHİN, S.,“Halk Ebelerinin Doğum Hazırlığı ve Eylemi Sırasındaki Uygulamaların Modern Tıp ve Tarihi Tıp Kaynaklarındaki Uygulamalarla Karşılaştırılması”, *Milli Folklor*, 26(103), 20-31, Ankara.

2.2.2. Tezler

- Akın Uyar, Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi SBE. Yozgat, 2013.
- Aydın Temizsoylu, Ankara’da Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE. Ankara, 2012.
- Ayşegül Özaslan, Halk Hekimliğinde Ocaklık Kurumu ve Araban (Gaziantep) İlçesi Örneğinde Ocaklılar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE. Ankara, 2012.
- Alpaslan Gönenç, Antalya Korkuteli İlçesi Halk Hekimliği İnançları ve Uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE. Konya, 2011.
- Bülent Çevik, Konya’da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi SBE Sivas, 2008.
- Candan Torun, Halk Hekimliği ve Çankırı’daki Halk Hekimliğiyle İlgili İnanış ve Uygulamalar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE. Ankara, 2002.
- Elif Saygı, İnebolu Halk Kültüründe Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE. Kocaeli, 2018.
- Emine Erol, Halk Hekimliği ve Elmalı’daki Halk Hekimliği ile İlgili İnanış ve Uygulamalar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE. Ankara, 1999.
- Fahri Dağı, Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi SBE. Balıkesir, 2013.
- Fatma Ateş, Adana Halk Hekimliğinde Ocak Kültü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE. Ankara, 2015.
- Gülnur Öngel, Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi SBE. Denizli, 1997.
- Minüre Baysan, Kütahya Ocaklarında Tedavi Edilen Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi SBE. Kütahya, 2011.

- Mustafa Sever, Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnanışları ve Halk Hekimliği, Yayınlanmış Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE. Ankara, 2001.
- Nagihan Baysal, Gelenek ve Değişim Ekseninde Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi SBE. Balıkesir, 2014.
- Nuray Bozyiğit, Gaziantep'te Halk Hekimliği (Merkez),Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi SBE. Gaziantep, 2011.
- Satı Kumartaşlıoğlu, Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi SBE. Balıkesir 2012.
- Salim Zorluer, Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği ve Halk İnançları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE. Kayseri, 2018.
- Salih Uçak, Ergani'de Eski Türk İnanışlarının İzleri ve Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi SBE. Kütahya, 2007.
- Sezai Civelek, Trabzon Yöresinde Yetişen ve Halk Hekimliğinde Kullanılan Doğal Odunsu Taksonların Peyzaj Mimarlığında Değerlendirilmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi FBE. Trabzon, 2007.
- Sever Görgen Satır, Muğla'da Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE. Ankara, 1994.
- Sümeysa Sinoğlu, Rize ilinde Geleneksel Halk Hekimliği uygulamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi SBE. Rize, 2017.
- Sümeysa Tozlu, Çorum ili Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi SBE. Artvin, 2017.
- Şükrü Arasan, Savur (Mardin) Yöresinde Halk Hekimliğinde Kullanılan Bitkiler ve Kullanım Alanları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü yıl Üniversitesi FBE. Van, 2014.
- Tülin Er, Elazığ'da ki Halk Hekimliğinde Ocak Anlayışı ve Buna Bağlı İnanış ve Uygulamalar, Fırat Üniversitesi SBE. Elâzığ, 2005.

Uygar Kurum, Düziçi'nde Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi. SBE Niğde, 2008.

Zübeyde Nur Özgen, Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi SBE. Adana, 2007.

Züleyha Ülger, Aydın (Merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi SBE. Aydın, 2012.

2.2.3. Kitaplar

ACIPAYAMLI, O. (1961), *Türkiye'de Doğumla ilgili İnanmaların Etimolojik Etütü*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

ABDULKADİROĞLU, A. (1987), *Bartın ve Çevresinde Dini ve Manevi Halk İnançları* Ankara.

AKINCI, A. C. (1973), *Lokman Hekim*, İstanbul: Lokman Sağlık Yayınları.

ALTAN, S. (2000), *Manisa Tıp Folkloru: Manisa Yörük Köylerinde Bilinen Halk Tedavileri*, İzmir: Akademik Kitap Evi, Emek Matbaası.

ALTINTAŞ, A. (1986), *Eski Türk Tıbbına Bir Bakış*, İstanbul: Tıp Tarihi Araştırmaları.

ARANGU, T. (1983), *Türkiye Folkloru El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları.

ARAS, R. (1995), *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

ARTUN, E. (2005), *Türk Halk bilimi*, İstanbul: Kitapevi Yayınları.

-----, (2006), *Adana halk Kültürü Araştırmaları*, Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

-----, (2008), *Halk Kültürü Araştırmaları*, İstanbul, Kitabevi, Yayınları.

ASIMGİL, A. (1997), *Şifalı Bitkiler*, Ankara: Timaş Yayıncılık.

BAŞAR, Z. (1972), *Erzurum'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları*, Ankara: Sevinç Matbaası Atatürk Üniversitesi Yayınları.

-----, (1972), *Erzurum'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları*, Ankara: Sevinç Matbaası.

- , (1972), *Halk Hekimliğinde ve Tıp Tarihinde Yılan*, Ankara: Kalite Matbaası, Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Yayınları.
- , (1972), *İçtimai Adetlerimiz İnançlarımız ve Erzurum Dilindeki Ziyaret Yerlerimiz*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- BAYAT, A. H.(2003), *Tıp Tarihi*, İzmir: Sade Yayınları.
- BAYAT, F.(2006), *Ana hatlarıyla Türk Şamanlığı*, İstanbul: ÖtükenNeşriyat.
- BAYATLI, O.(1955), *Bergama'da Şifalı Otlar ve Lokman Hekim*, İstanbul: Anıl Matbaası.
- , (1968), *Şifalı Otlar ve Lokman Hekim*, İzmir: Kültür Matbaası.
- BAYTOP, A.(1978), *Tıbbi Bitkiler Atlası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları No:26.
- BAYTOP, A.(1984), *Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi Geçmişte ve Bugün*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No:325.
- BAYTOP, T.(1985), *Türk Eczacılık Tarihi*, İstanbul.
- , (1997), *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- , (2000), *Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi*, Nobel Tıp Yayınları İstanbul.
- BERK, İ.(1982), *Şifalı Otlar Kitabı*, İstanbul: Özen Matbaası.
- BEYDİLİ, C.(2004), *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Ankara: Yurt Yayınları.
- BEYSANOĞLU, Ş. (1982), *Diyarbakır ve Çevresi Halk Hekimliğinde Yatırlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- ÇIKMAN, Z.(1977), *Folklorumuzda ve Edebiyatımızda Göz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÇIBLAK, (2005), *Mersin Tahtacıları -Halk Bilimi Araştırmaları-*, Ürün Yayınları, Ankara, ss.8.
- ÇORUHLU, Y.(2015), *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DEMİRHAN, A.(1975), *Mısır Çarşısı Drogları*, İstanbul: İstanbul Tıp Fakültesi Yayınları, Servet Matbaası.

- , (1985), *Halk Hekimliği Tanımı Tarihi Gelişim ve Özellikleri*, Ankara: Tıp Rüyası Yayınları.
- DOĞAN, K.(2007), *Türk Halk Edebiyatı Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ELİADE, M.(1993), *Mitlerin Özellikleri*, (çev. Sema Rıfat) Ankara: Simavi Yayınları.
- , (1999), *Şamanizm*, (çev. İsmet Birkan), İstanbul: İmge Yayınları.
- ERGENE, N. (1962), *Ev İlaçları*, İstanbul, İnkılâp ve Aka kitapevi.
- ERGÜN, P.(2004), *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- EROĞLU, A.(1980), *Şifalı Bitkiler ve Tıbbi Nebevi*, İstanbul.
- ERSMAK, B.&BERKOW R.,(2002), *The March Manuel Tanı Tedavi El Kitabı*, İstanbul: Yüce Yayınları.
- EŞMELİ, İ. (2015), *Halk İnançları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- EYÜBOĞLU, İ. Z.(2007), *Anadolu İlaçları*, İstanbul: Derin Yayınları.
- GİRAY, S. (1956),*Şifalı, Otlarla Halk İnançları*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- , (1973), *Şifalı Otlarla Halk İnançları ve Çiçekler, Yemişler Nebatların Şifalı Hastaları*, İstanbul.
- GOBELEZ, M. (1969), *Hastalığın Tedavisinde Sebze Meyvelerin Değeri*: Ankara.
- , *Dünyada Halk Tababeti*, Ankara.
- GÜNDÜZ, İ. (1988), *Karapınar Folkloru*, Konya: Karapınarlılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- GÜNGÖR, H.(2002), *Eski Türklerde Din ve Düşünce Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- İHSAN, Ş. (1990-96), *Doğa Büyüsü*, İstanbul: Say Yayınları.
- İNAN, A. (1968), *İslam Türklerde Şamanizm Kalıntıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

- , (2000), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 5.Baskı.
- KAFESOĞLU, İ., (1984), *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- KALAFAT, Y., (1990), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançların İzleri*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- KAŞGARLI, Mahmut, *Divanı Lügat-it Türk*, Ankara: Çeviren Besim Atalay: Türk Tarih Kurumu Basım Evi,1986.
- KÖPRÜLÜ, M. F., (2014), *Edebiyat Araştırmaları 2*, Akçağ Yayıncılık, Ankara.
- KÜÇÜK, M.K.(1926), *Sağra Taşları ve Teşekkül İhtilattı ve Tedavileri*, İstanbul: Kader Matbaası,
- MEMİŞ, E.(2008), *Türk Kültür Tarihi*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- NİYAZİ,E. Ö., (2004), *Ev İlaçları Hastalıkların Tanıtımı ve Doğal Yöntemlerle Tedavileri Kanser Hastalıklarına Genel Bir Bakış*, İstanbul: Anahtar Kitabevi.
- ÖKE, M. K. (2003), *Mide ve İsnaaşer Karhanaları Teşhis ve Tedavileri*, İstanbul: Kader Matbaası.
- ÖRNEK, S. V. (1971), *İlkelerde Dil, Büyü, Sanat, Felsefe*, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- , (1973), *Budun Bilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- , (1981), *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhaları ile ilgili Batıl İnançları ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Etütü*, Ankara: Ankara Üniversitesi İl ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- , (1995), *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.
- ÖZTEK, Z.(1992), *Halk Dilinde Sağlık Değişleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- PAMUK, H. A.(1980), *Şifalı Bitkiler ve Emraz*, İstanbul: İstanbul Pamuk Yayınları.
- POLAT, H. H.(1995), *Sivas Ulaş'ta Halk Hekimi Uygulamaları*, Ankara: Ürün Yayınları.
- , (1995), *Sivas Ulaş'ta Halk Hekimliği Uygulamaları*, Ankara: Ürün Yayınları.
- RADLOFF, W.(1972), *Sibirya'dan Seçmeler*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- SALMAN, M. (1948), *Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği*, Ankara: Ulus Yayınları.
- SARAÇOĞLU, İ.(2006), *Adnan Bitkisel Sağlık Rehberi*, İstanbul: Şan Ofset Matbaacılık.
- ,(2009), *Bitkisel Kürler Rehberi*, İstanbul: Ajansmiks Yayıncılık.
- SARIN, N. ve TUĞ, R., (2003), *Klasik Dönem İlaç Hazırlama Yöntemleri ve Telkinleri*, İstanbul: Novartis.
- SAYILI, A.(1982), *Mısırlarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*, Ankara: TTK Yayınları.
- SERDAROĞLU, Ü.(1996), *Eski Çağda Tıp*, İstanbul: Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- SEVER, M. (2016), *Mersin Yakın Çevresi Halk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Barış Kitabevi.
- SEZGİN, C. (2017), *Tam Şifa Hayy*, Kitap, İstanbul.
- ŞAH, İ.(1996), *Doğa Büyüsü Say Yayınları*, İstanbul.
- TANYU, H.(1968), *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- TEKİN, K. Ş. 1988), *Denizli'nin Halk Kültürü Ürünleri*, Denizli: Ofset Matbaacılık.
- TEREBEL, M. (1994), *Tanrının Yazıhanesinden Sağlık*, (çev. Niyazi Er Öztürk), İstanbul: Anahtar Kitap.
- TEZ, Z.(2010), *Tıbbın Gizemli Tarihi Semboller, Büyü ve Ritüel Eşiğinde Şifa*, İstanbul: Hayy Kitap.
- UZLUK F. M.(1958), *Genel Tıp Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Tarihi Yayınları.
- ÜNVER, A. S.(1937), *Türkiye'deki Cilt Hastalıklarına Müteallik Halk Bilgi ve Tedavileri*, Ankara.
- ,(1939), *Selçuk Tababeti*, Ankara: TTK Yayınları.
- ,(1939), *Uygurlarda Tababet*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları.

ÜNVER, S. (1958), *Türk Tıp Tarihi Esasları*, İstanbul: İsmail Akgöl Matbaası.

YALÇIN, A.,(1981), *A'dan Z'ye Şifalı Bitkiler ve İnançları-Şifalı Sular Ansiklopedisi*, İstanbul: Alaş Ofset Tesisleri.

YARDIMCI, İ.(1968), *Şifalı Otlar ve Halk İnançları*, İstanbul: Hüsnü Tabiat Matbaası.

YUNT, K. (1986),*Taşeli'de, Bitki Adları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

YUSUF Has Hacıp, *Kutadgu Bilig*, (çev. Reşit Rahmeti Arat), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 458,1979.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

“Erdemli’de Halk Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları” adlı çalışmadaki amaç sahadaki halk hekimliği uygulama ve inanışlarını tespit edip, kayıt altına alarak Erdemli yöresinde geçmişten günümüze kadar gelen halk hekimliği uygulamalarına olan birikimin, ilginin ve değişimin halk bilimi araştırma ve inceleme yöntemleri ışığında değerlendirmektir.

3.2. Yöntem

Çalışmada halk bilimi derleme ve araştırma yöntemleri olan anket, gözlem, görüşme (mülakat) yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca elektronik kaynaklardan ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi, videokamera kullanılmıştır. Alan araştırmasına çıkılmadan önce ön hazırlık döneminden geçilerek, önceden gidilecek yerler ve kaynak kişilerin tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Sahaya çıkılmadan önce geniş bir literatür taraması yapılmış, daha önce yapılan çalışmalar incelenmiştir. Konuyla ilgili Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Erdemli Halk Kütüphanesi gibi kütüphanelerden yararlanılmış, YÖK Dokümantasyon Merkezi’ndeki konuyla ilgili tezler incelenmiştir. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığının yeni geliştirdiği “KOHA” katalog tarama sisteminden yazılı ve süreli materyaller taranarak yakın il ve ilçe kütüphanelerinden bu çalışmalar temin edilmiştir.

Çalışmada görüşme (mülakat) yöntemine daha çok başvurulmuştur. Anlatıcı ve kaynak kişinin birebir iletişimde olduğu bu yöntemde, önceden kaynak kişiye hazırladığımız sorularla yönlendirilen görüşmenin verimli ve samimi bir ortamda geçmesini amaçlanmış ve elde edilen bilgiler video, ses kayıt cihazı ile derlenip yazılarak elde edilen bilgilerin kayıt altına alınması sağlanmıştır.

Görüşme yöntemi halk bilgisi ürünlerinin özellikle icrasında sık başvuru alan yöntemdir. Bu sayede halk bilgisi ürünleri sağlıklı bir şekilde derlenebilir. Görüşme yöntemi yönlendirilmiş ve yönlendirilmemiş olmak üzere ikiye ayrılabilir. Yönlendirilmiş görüşme yöntemi derlemeci tarafından daha önceden hazırlanmış ve ezberlenmiş soruların belli bir sıra içerisinde kaynak kişiye sorulmasıdır. Bu sayede araştırmacı konuyla ilgili kaynak kişiden daha net bilgiler alabilir. Yönlendirilmemiş görüşme yönteminde, kaynak kişinin kendisi anlattığı veya icra ettiği halk bilgisi ürünü hakkında önceden soru hazırlamadan bilgi öğrenme ve kayıt altına alma yöntemidir. Daha çok deneyimli derlemecilerin başvurduğu bu yöntemde, kaynak kişiyle sohbet havasında samimi iletişim kurularak farklı bilgilere ulaşılabilir (Ekici, 2015: 71-73).

Görüşme yöntemi, Özkul Çobanoğlu'na göre folklor derleyicilerinin en çok kullandığı yöntemdir. Kaynak kişinin iç dünyasını, kültürünü ve üretmekte olduğu doğal ve saf malzemeleri öğrenerek, halk kültürü malzemelerinin kaynak kişi tarafından derlemeciye aslını veren bir yöntem olduğunu belirtmiştir (Çobanoğlu, 2015: 93).

Anket yöntemi alana çıkmadan önce ya da alanda kullanılabilecek bir yöntemdir. Hazırlanan sorularla cevapları toplamayı amaçlayan bir yöntemdir. Yöntem genel olarak araştırma alanında en çok hangi halk bilgisi ürünlerinin bulunduğu tespit ve bu halk bilgisi ürünlerini kimlerin en iyi şekilde aktarabildiğinin tespitini için kullanılabilir. Halk bilgisi ürünlerinin icra zamanı ve yeri gibi hususlarda ön bilgi toplamak için de bu yöntem kullanılır. Eksik kalan bir çalışma ya da bir inanışla ilgili çalışmaları tamamlamak açısından kullanılabilir. Bu yöntemi kullanan araştırmacı derleme sorularını hazırlarken araştırma alanının sosyo kültürel yapısına uygun şekilde hazırlamalıdır. Sorular açık ve anlaşılır olmalı muhatabını sıkmayacak şekilde kısa ve öz sorulmalıdır (Ekici, 2015: 65).

Gözlem yöntemi halk bilimi araştırma metotlarında sıkça başvuru alan bir yöntemdir. “Bağımsız metin ölü metindir” anlayışıyla hareket eden halk bilimi araştırmacısı, kültür öğelerinin doğal yaratım ortamlarında gönderici ve alıcı eksenindeki bağlamını yerinde gözlemleyerek incelemelidir. Özellikle alandaki derleme çalışmalarında bu yöntemde de başvurulması doğru olacaktır. Doğal ortam ve

yapay ortam olarak ikiye ayrılan bu yöntemde, fiziksel ve sosyal durum katılanların birbirleriyle olan ilişkileri, icrave anlatımı, yaratma zamanı ve süresi, ifade olunan, duygular, çeşitli gözlemler, gözlemcinin durumu gibi esaslar bu yöntemde yer almaktadır (Ekici, 2015: 70).

Gözlem yönteminde üretilen halk bilgisi ürünlerinin üretim aşamasında yerinde görme sağlanabilir. Kendi bağlamında farklı yorumlar yapmamıza olanak sağlayarak araştırmayı sosyo-kültürel bir zeminde yorumlamamızı sağlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1.HALK HEKİMLİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

4.1.1.Halk Bilimi ve Halk Hekimliği Kavramı

Teknolojik ve ekonomik gelişmelere paralel olarak son yıllarda hızla değişen, gelişen ve dönüşen kültürel unsurlar, bu değişimlerin akabinde dünyadaki diğer kültürlerle hızlı bir şekilde etkileşime girmişlerdir. Günümüz aydınlarının küresel köy olarak tanımladıkları dünya, birçok kültürü içinde toplayarak tek tip kültürlenmeye dönüştürür. Bu da insanların artık duydukları şarkılar, okudukları kitaplar, yedikleri yemekler, giydikleri kıyafetler, bindikleri arabalar, kullandıkları teknolojik aletlerin yanı sıra en dikkat çekenlerden birisi de dinledikleri sözlü kültür ürünlerinin aynı olmaya başlamasıdır.

Tüm bu değişim sürecini kontrol altına alıp, kültürler arası uyumu sağlamak için ve varolan ulusal kültürü yeniden yorumlayıp korumak amacıyla, son yıllarda özellikle Avrupalı ve Amerikalı bilimadamlarının ortaya koyduğu halk bilimi ortaya çıkmıştır. İlk başlarda halk bilimi, bilim dalı olarak kabul görmediği zamanlarda dünyada folklor adıyla anılmıştır. Bu bilim dalını ilk kez dünyada 1846 yılında William J.Thoms “popüler antikite” veya “popüler edebiyat” kelimesiyle adlandırmıştır. Halk biliminin o dönemde Türkiye’deki kelime karşılığı olarak Gökalp ve Köprülü tarafından “halkiyat” kelimesi ile telaffuz edilerek, 1900’lü yılların başında kullanılır (Ekici, 2015: 1-2).

Ülkemizde halk kültürü, folklor gibi adlarla da anılan halk bilimi terimi, anlamından da anlaşılacağı üzere zamanla halkın somut ve soyut yaratmalarını ele alan bir bilim dalı olmuştur. İlk çıktığı yıllarda Avrupa’da modernizmden uzak, eğitilmiş olmayan şehirden uzakta yaşayan insanların bozulmamış saf kültürlerini ele alan bir bilim dalı olarak algılan halk bilimi ile ilgili bu anlayış, Türkiye’de de sürer. Bu durumu Öcal Oğuz şu şekilde ifade etmiştir: “Bir yönden, köyden topladığı arkaik ve otantik veriyi kente işleyerek ve aktararak yeni ortaklıklar ve birlikler oluşturma amacının ürünü olarak algılanan folklorun, bu işleviyle yaşam süresini

Doldurdu ğunu ifade eder” (Oğuz, 2013: 94). Öcal Oğuz, artık folklora yeni bir görev ve işlev yüklenmesi gerektiğini belirterek, folklorun yeni bilim çevresinde yerele ait kültürel malzemeleri toplama işlevinin yanı sıra yeni tanışılan kuramlar sayesinde farklı bilim dallarıyla etkileşime girerek somut olamayan kültürel mirasın oluşumunu sağlayan, ortak bellek, paylaşılan deneyim, toplumsal kimlik, tarihsel süreklilik gibi olgularla birlikte, oluşan yerel ürünlerin çağın hızlı üretim, tüketim, pazarlanma ve endüstrileştirilmesi süreçlerini göz önüne alarak, kültürel ürünlerin korunmasını ve yeni kültürler karşısında uyumu sağlaması gerektiğini ifade eder (Oğuz, 2013: 95).

Cumhuriyetin kurulmasıyla Anadolu’da devlet destekli ilk derleme çalışmaları, Milli eğitim bakanlığına bağlı olarak başlamış sonrasında amatör araştırmacılar, Türk ocakları, yerel ve ulusal dergiler, halk evleri ve üniversite kürsülerindeki araştırma ve faaliyetleriyle de bu süreç devam etmiştir.

Halk bilimi, bilim dalının ana kelimesi olan “halk” kavramında başlangıçtan itibaren kültür birliği aranır. Özellikle, halk bilimi ile ilgili Indiana Üniversitesi’nde yaptığı önemli çalışmalarla alanın farklı konulara eğilmesini sağlayan, Amerikalı halk bilimci Alen Dundes halk terimini en az bir ortak payda etrafında buluşan kesim noktası olarak ifade etmektedir:

“Halk terimi, en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün – ortak meslek, dil veya din olabilir ne olduğu önemli değildir. Bu faktörden daha önemli olan nokta ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendine ait kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır”(Dundes , 2006:11-26).

Halk tanımını geleneksel tanımlardan farklı olarak, daha aza indirgeyen Dundes’in tanımında, kültürel bir ortak payda birliğine dayanan kültürel aidiyetlik duygusu ön plana çıkmaktadır. Daha kapsamlı açıklayacak olursak, ilkten itibaren birlikte oluşturulan bir ekolü sürekli olarak yenileyip, geliştiren gelenek ve görenekleri, inançları devam ettirerek, aktaran tüm gruplar halkı oluşturmaktadır. Halkın devamlılık esasına göre kültürel olarak ortaya koyduğu sözlü, yazılı, görsel ve işitsel yaratmalardan oluşan kavram ve pratiklere halk bilgisi denilir. Tüm bu bilgi ve pratikleri kendine has yöntemle ele alan ve inceleyen bilim dalına da halk bilimi denilir (Ekici, 2015: 11). Halk biliminin tanımı ülkemizde birçok bilim insanı tarafından

yapılmıştır. Bunlardan yaptığı geniş derleme ve tasnif çalışmalarıyla Türk halk bilimine katkıları olan Sedat V.Örnek, halk bilimi alanı ile ilgili ilk çalışma yapanlardandır. Örnek, halk biliminin bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine has yöntemlerle derleyerek tasnif eden ve açıklayarak bir olguya varmayı hedefleyen bir bilim dalı olarak ifade eder (Örnek, 2014: 21). Örnek, halk biliminin görevini de şu şekilde tarif eder:

Bir bölgedeki insan topluluğunun yaşamının bütününü ele alan ve bölgedeki halkın oluşturdukları ortak ve genel davranışlarını, yaşama biçimlerini, belirli bir olay ve durum karşısında verdikleri ortak tepkileri, bir kısım becerilerini, beğenilerini, törelerini, gelenek, göreneklerini ve bunların tümündeki ortak paydayı yakalayarak bu edinimlere ayrıntılı olarak özgün ve çağdaş yaratmalar çıkarmak halk biliminin asli görevidir (Örnek, 2014: 21-22). Toplumu oluşturan insanla ilgili bu kadar detaylı inceleme yapan halkbilimi, özellikle sosyoloji, psikoloji, kültürel antropoloji, edebiyat, kuramlar ve işlevsellik bakımından dilbilim, gibi bilim dallarıyla da sıkı ilişkiler içinde olmuştur.

İlk başlarda halk bilimi, bilim dalı olarak kabul görmediği zamanlarda folklor adıyla anılmıştır. Bu isimle nitelendirilmesinin sebebi Boratav’a göre İngiltere’deki “folk” kelimesinin halk anlamına, “lore” kelimesininde bilim anlamına gelerek bağımsız bir bilim dalı olarak anılmaya başlama evresidir (Boratav, 2015: 11).

Boratav ayrıca halk bilimi tanımlarken Sedat Veyis gibi, kültür birlikteliğine dikkat çeker. Pertev Naili Boratav, halk bilimini şu şekilde izah eder: “Halk bilimi, belli bir ülkede ya da yörede yaşayan halkın, kendine has kültürel yaratmalarını, geleneklerini geniş ayrıntısıyla incelemeyi amaç edinmiş ve bu amaçla halk bilimi ülkedeki bölgelerde var olan en küçük toplulukların dil, din, mezhep gibi kültürel öğelerindeki ayrımları, kendi oluşturdukları töreleri, törenleri ve daha farklı uygulamalarını inceleyen bir bilimdir (Boratav, 2015: 12).

Özkul Çobanoğlu ise, halk bilimi-folkloru, yaşayan bir dinamik olarak değerlendirir.

“Folkloru, geçmişin kültür kalıntıları olarak mı yoksa içinde bulundukları ‘sözlü iletişim’ ortamlarına bağlı olarak yaşayan, üreyen, değişen, dönüşen canlılığa sahip bir kültür faaliyeti veya anlamlı bir dışavurum olarak mı değerlendiriyoruz”(Çobanoğlu, 2015: 27).

Tanzimat döneminin modernleşme ve batılılaşma akımı esnasında, folklorla tanışan Osmanlı’da folklorun doğuşunu Arzu Öztürkmen şu şekilde değerlendirir: Osmanlı devletine dil, millet, vatan, medeniyet kavramlarıyla eşzamanlı olarak giren folklor, odönemin aydınları olan Namık Kemal’in Şinasi’nin, Ziya Gökalp’in, özellikle Selim Sırrı gibi son dönem Osmanlı aydınlarının ilgi alanlarına girerek olgunlaşmıştır (Öztürkmen, 2015: 23). Halk bilgisi ürünleri içerisinde yer alan ve halk biliminin önemli bir inceleme alanı olan halk hekimliği konusunda dünyada ve ülkemizde epey bilimsel çalışma ve değerlendirme yapılmıştır. Halk hekimliği Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) listesi içerisinde Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar başlığı altında yer alır. Bu başlıktaki halk hekimliği alt başlığında, ocaklar ve tedavi yöntemleri, halk hekimleri, halk ilaçları, sınıkçılar, halk baytarlığı ve zoolojisi olarak tanımlanır (Oğuz, 2013: 160).

Halk hekimliği kavramını, toplumların kültürel hafızasındaki hastalıkları tedavi etme ile ilgilium birikimlerini kapsayan, bireylerin hastalıklar karşısında kolektif hafızasıyla oluşturduğu uygulama ve yöntemlerin tamamı olarak görebiliriz. Halk hekimliği terimi Pertev Naili Boratav’a göre:

“Halk hekimliği: halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıkları tanılama ve sağaltma amacıyla başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” denilir”(Boratav, 2016:139).

Halk hekimliği geçmişten günümüze kadar halk tıbbı, alternatif tıp, halk tababeti, geleneksel tıp, holistik tıp, folklorik tıp, halk sağaltmacılığı gibi farklı isimlerle nitelendirilir. Sedat Veyis Örnek’in tanımı Boratav’dan az da olsa farklılaşır:

“Halk sağaltmacılığı, halkın sayrıkların nedenleri, belirtileri, süreleri konusunda ki görüş ve inanışlarıyla sayrıklarını geçirmek ve onları sağaltmak için kullandıkları yöresel ilaçların, büyüsel ve geleneksel işlemlerin, uygulamaların tümü” (Örnek, 1973: 32).

Sedat Veyis Örnek, bu tanımıyla Pertev Naili Boratav'dan farklı olarak, halk hekimliği tedavilerini ana uygulama yöntemlerinden birisi olan inanış kökenli majik yöntemlerini de halk hekimliği kavramına dâhil ederek gelenekselliğine vurgu yapar.

“Halk hekimliğinin amacı kullandığı maddi ve manevi araçlar yardımıyla halkın sağlığının korumak ve hasta kimseleri sağlıklarına kavuşturmaktır”(Acıpayamlı, 1989:5). Orhan Acıpayamlı, halkın deneyiminin sonucun oluşan maddi ve manevi birikimleri sonucunda elde ettiği tedavi yöntemlerini ve ilaçları halkımızın kullanımına sunduklarını belirtir. Orhan Acıpayamlı halk hekimliği uygulamalarının yapısal özelliklerindeki sınıflandırır. Bu sınıflandırması günümüzde de halk hekimliği sağaltım yöntemlerinde hala genel geçerliliğini korumuştur. Bu detaylı sınıflandırmayı Türk halk hekimliğinde sağaltım yöntemleri adı altında ilerleyen sayfalarda detaylı olarak vereceğiz.

Halk hekimliği kavramıyla ayrılmaz bir ilişkisi olan hastalık teriminin anlamıysa şu şekildedir: “Hastalık organizmada birtakım değişikliklerle sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, dert, sayrılık, illet, maraz, esenlik karşıtı” (www.tdk.gov.tr.E.T.30.12. 2018). Hastalık kavramını, organizmanın bozulması ve organizmada birtakım değişimler meydana gelmesi olarak tanımlayan Türk Dil Kurumu, hastalığın halk nezdinde çok geniş bir karşılığının bulunduğunu belirtir. Bazı bilim insanlarına göre, hastalığın ve sağlığın farklı kavramlar olduğu ifade edilir. Hastalık dediğimiz kavram, insanlığın ortaya çıktığı ilk günden bugüne gelerek, son güne kadar da var olmaya devam edecek bir süreçtir. İnsan ve hayvan sağlığı hastalıkların etkisiyle bozulmaya devam edecektir. Canfeza Sezgin’e göre hastalık: “Bütüncül tıp yaklaşımıyla sağlık sorunlarının tek bir organın veya sistemin hastalığından ziyade, vücudun bütününde bir soruna bağlı geliştiği kabul edilmektedir (Sezgin, 2017: 17).

İnsanoğlunun hayatını devam ettirmesi için en temel gereksinimi olan sağlıkla ilgili birçok tedavi bilgisine ve pratiğine, canlıların hasta olduklarında tedavileri için yaptığı uygulamaları gözlemleyerek ya da doğada bulunan bitkisel ve madensel maddelerden ilaçlar yaparak sahip olmuşlardır. İnsanlar deneme yanılma yöntemiyle ilk çağlardan beri kendi inanç, gelenek ve tecrübeleri doğrultusunda bitkilerin kullanımı felsefesini oluşturarak günümüzde modern tıbbın ve halk hekimliğinin kökenlerini oluşturmuşlardır.

Ülkemizde birçok bitki ve madenden elde edilen droglar yurt dışına ilaç hammaddesi olarak ihraç edilmektedir (haşhaş, safran) gibi. İnsanla bitki arasındaki ilişki uzun yıllara dayanarak gelişimini sürdürmüştür. Türkiye'nin coğrafi konumu, iklimi, farklı ekosistemlere sahip olması yarı çöl, maki, orman, çayırılık, sulak gibi faktörler, değişen habitat çeşitliğinin kaynağıdır. Bu sebeple ülkemizdeki her üç bitkiden birisi endemiktir. Onbini aşkın çiçekli bitki türü ile dünyanın sayılı ülkeleri arasında olan ülkemiz habitat varlığına her yıl yeni bitkiler ekleyerek bu sayıyı günceller. Böylesine bitki varlığı zenginliğine sahip ülkemiz dolayısıyla da birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.

Ülkemiz, buğday, nohut, mercimekve lale gibi birçok kültür bitkilerinin yabani anavatanıdır. Bu da bize oldukça zengin bitki kültürümüzün olduğunu gösterir (Baytop, 1999: 10-11).

Yaratılıştan itibaren insanın yapısı, giyim, kuşam, dil, din, düşünce, kültür, yaşam alanları, el gereçleri ve teknolojik materyalleri hızla değişse de insan vücudu bir bütün olarak değişmemiştir. Bu da bazı müzmin hastalıkların ortaya çıkmasına, çarelerinin bulunamamasına sebep olmuştur. Bu nedenle de geleneksel tedavi yöntemleri, halkın hastalıklarının tedavisi ve sağlığının korunmasıamacıylamodern tıbbın tedavi uygulama ve yöntemlerinde kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde, birçok hastalığın tedavisinde önemli aşamalara gelinmiştir. Bu aşamada tıp dünyası, halkın kültürel hafızasında biriktirdiği tedavi usullerinden önemli ölçüde yararlanmıştır. Bu da modern tıp ile halk tıbbının yakınlaşmasını, birbiriyle etkileşime girmesini sağlamıştır. Hastalık teriminin varlığıyla ortaya çıkan modern tıp geçmişten günümüze belli değişim ve gelişmelerle bir mücadelenin sonucu olarak doğmuştur (Doğan, 2011: 120).

Hastalıklar ve sağlık sistemleri toplumların kültürleri değişkenlikler gösterebilir. Sağlığın evrenle uyumlu olması da insanoğlunduğayla bütünleşik bir yapıdan bulunmasından kaynaklanır. Fakat bazı toplumlar hastalıkları sadece biyolojik ve tıbbi sebeplere bağlar.

“Her kültür varlığı aslında tabiata karşı insanın bir yaratmasıdır. Bu sebeple sağlık kadar hastalık sistemi de toplumun kültür oluşumu ile yakından ilgilidir. Toplumun bir üyesi olarak kültür, fert tarafından kazanılmış bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve öteki yetenek ve alışkanlıklarını içine alan bir bütündür. Toplumun hastalık hakkındaki değer yönelimi tutum ve inançları kültürün

karakterini yansıtır. Mesela Nabaho halkına göre (Kızılderililer) evren bir düzen içinde gelişir bu düzende hâkim olan en büyük yasa uyumdur. Sağlık, evren ile uyumun bir ifadesidir. İnsan ilişkilerinde bu uyumun bozulması hastalık durumunu yansıtır. Bu bakımdan hastalık, bir batılının sandığı gibi biyolojik veya tıbbi faktörlerin sonucu değildir” (Türkdoğan, 1987:404).

Hastalık süreci bir toplumun kültürüyle yakından ilişkilidir. Bireyin bulunduğu kültüre göre yeme içme alışkanlıkları, beslenme tarzı, barınma, sağlık bilgisi tutumları, hastalığı belirleyici role sahiptir. Genel olarak tıp tarihiyle alakalı çalışmalara bakacak olursak, halk hekimliği modern temelini oluşturan etmenlerden birisidir. Modern tıbbi halk hekimliğinden ayrı düşünmemizin nedenleri arasında halk inanmaları ve halk ilaçlarının tedavi yöntemlerinin tıp mesleğinin folklorik yönünü oluşturmalarıdır (Tez, 2010:234'den, akt. Baysal, 2014: 20). Bu bağlamda halk hekimliği modern tıbbın kültürel öğeleri fazlasıyla dikkate aldığına göstergesidir. İnsanların hastalıkları karşısında oluşan geleneksel tababet, ilk insanın doğa olayları karşısında tutumlarının ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden birisi olan sihrin ve büyü'nün rolüdür. Bu sebeplerle düzenli evren düşüncesinde uyumun bozulması ve yeniden sağlanması kötü veya ikincil kuvvetlere bağlanmıştır. Bu kötü kuvvetlerin insanoğluna zarar vermesi karşısında büyücü ve kamlar tabiatüstü kuvvetlerin yardımıyla mücadele ederdi. Sağlık ve hastalığın, geleneksel olarak insan vücuduna giren bilinmeyen varlıkların kötülüklerinden dolayı oluştuğu inancı vardır (Türkdoğan, 1987: 406).

Halk, tedavi ihtiyaçları doğrultusunda ve çaresizlikleri karşısında doğaya başvurarak şifa aramış ve geleneksel tıbbi oluşturmuştur. Geleneksel tıba başvurulmasının en büyük nedenlerinden birisi de şifa kaynaklarının doğada bulunmasıdır. Her hastalığın doğada çaresinin olacağı beklentisi günümüze kadar şifalı bitkilerle birçok araştırma yapılmasına sebep olmuştur. Bu sayede modern tıbbın ilaç yapmasında doğa iyi bir kaynak oluşturmıştır. Bu çalışmalar tıpta, bitkileri kimyasal analizlerle inceleyen farmakognozi bilim dalının oluşmasını sağlamıştır (Kaplan, 2010: 74). Geleneksel tıp ile modern tıp arasında önemli ayrımlardan birisi de modern tıbbın nedensel dayalı nesnel bilgilere, geleneksel tıbbın ise deney ve gözlem ekseninde inanışlara ve tecrübeye dayanmasıdır. Halk tıbbıyla ilgili birbirinden farklı tanımlara baktığımızda inanışın gelenekle birleşerek halkın her ihtiyacında başvurduğu önemli bir kaynak olduğunu görmekteyiz. Genel bir değerlendirmeye baktığımızda, halk tıbbi tedavilerinde inançların ve düşüncelerin önemli bir yeri olduğu görülür.

“İnsanoğlunun tarih süreci içinde ne elde ettiği değil de düşünceleri çerçevesinde hastalık ve sağlık üzerine ne gibi görüşlere sahip oldukları mı önemlidir?” Bu sorunun cevabı bize halk tıbbının inanç, töre, düşünüş, yaşam ve konuşmalarından organik olarak çıkıp geliştiğini gösterir. Tıp, doktorlardan daha eskidir. Halk tıbbı halk arasında görülen hastalıklara karşı uygulanan iyileştirme metotlarının tümü ile hastalıklar üzerine olan geleneksel görüşlerin bütünüdür” (Yoder; 2015:398).”

Yoder, halk tıbbını sadece tıbbi uygulama olarak değil, günümüz inanç, töre, düşünüş ve yaşam faktörleri ile değerlendirerek halk tıbbının, tabi halk tıbbı, dinsel-büyüsel halk tıbbı olarak değerlendirip aralarındaki ilişkide birbirlerini tamamlayıcı olduklarını belirtir.

Ancak bazı toplumlarda halk tababetinin tedavilerinde inançları barındırmasından dolayı önemsiz batıl inanç olarak değerlendirilip ikinci planda kaldığı ifade edilir (Hufford, 2007: 73). Halk hekimliğinin somut bir malzemeden çok inanışlara bağlı olduğu anlayışı, gerçekliğinin olmadığı eleştirisi yapılmasına sebep olmaktadır.

Muharrem Kaya'nın, Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri adlı makalesinde, Türkler'in tek tanrılı bir din olan İslam'ı kabul ettikten sonra bile eski inançları yeni inanç örtüsü altında devam ettirmeleri, yüzyıllardır belki de bin yıllar boyunca kabullendiği değerlerinden kopamamasının sonucu olduğunu belirtir. Kaya, Türklerin daha çok Orta Asya'dan Anadolu'ya göçerken getirdiği bu inançların zeminde bazı kültürlerin olduğunu belirterek bunları gruplandırmıştır.

- a. Atalar kültü
- b. Tabiat kültü
- c. Gök Tanrı kültü
- d. Şamanlık kültü” (Kaya, 2001:199).

Muharrem Kaya, halk hekimliğinin tedavi yöntemlerinin altında yatan sebebi Orta Asya inançlarında bulunan kültürlere işaret eder. Kökeni Eski Türk inanışlarına dayanan tedavi yöntemlerini ise şu şekilde sınıflandırır.

- 1. “Tamamen tıbbi usullerle tedavi edilen hastalıklar
- 2. Yarı tıbbi bir şekilde, yani bir takım hassah (güçlü özellikli) otlar, kökler koca karı ilaçları dediğimiz ilaçlarla tedavi edilen hastalıklar
- 3. Hem tıbbi hem de sihri (büyüsel) bir şekilde tedavi edilen hastalıklar
- 4. Yalnız sihri bir şekilde tedavi edilen hastalıklar olarak belirtmiştir” (Kaya, 2001: 200).

Tasniflerden hareketle halk hekimliği uygulamalarında büyüsel ve dini uygulamaların önemli bir rol üstlendiklerini görürüz. Bu durumu günümüzde ocaklar, hocalar, şifalı sular ve kutsallık atfedilen sağaltım olanaklarıyla devam ettiğini gözlemlenmektedir. Halk hekimliğinde, değinilmesi önemli bir diğer konuda büyüsel işlemlerin uygulayıcılarıdır.

“Halk tıbbı tarihte hastalık tedavisinde büyüsel pratikler kullanan “Büyücü hekimler” Orta Çağ boyunca devam eden cadılık, büyücülükle ilişkili sağaltım pratikleri Şamanizm’de karşılık bulan “sağaltıcı” kimliği ile şifacı Şaman ve Anadolu’dan günümüze tedavi eden ocak tedavilerinin şifa anlayışını ifade etmektedir”(Kaplan, 2015:190).

Büyücü hekimler dediğimiz sağaltıcılar, gerçekte işin inanış boyutuyla insanları psikolojik olarak tedavi ederler. Bunu en iyi ocaklardaki tedavilerde görürüz. Genel olarak mesleklerine özel sözleri tekerleme gibi tekrar tekrar söyleyenocaklılar, hastaları ellerindeki özel alet ve yetenekleriyle tedavi ederler. Hasta rahatsızlığının bir süre sonra geçtiğini ifade eder. Tedavideki bu iyileşme durumunu Louise, hastalıkların aslında bir ihtiyaçtan dolayı oluştuğunu, belirtilerinin de sadece dışavurum olduğunu açıklayarak, her hastalığın tedavisindezihinsel yöntemlerle içe yönelmemiz gerektiğini ifade eder. Çünkü irademiz ve kuvvetimizin yardımıyla bu hastalıklardan kurtulmaya istekli olursak, zihinsel nedenleri çözersek sorunun kökten hallederek hastalığın geçeceğini belirtir (Louise, 2017: 14).

Geleneksel tıbbın geçmişten günümüze gelen bir değerler birikimi olduğunu belirttik. Her toplumda görülen geleneklerin, göreneklerin ve adetlerin temel icracıları vardır. Bu durumda, kültürel değerlerin ve halk dininin icracıları kam, şaman, baksı, ocakcılık ya da hocalar olmuşlardır. Fakat her toplumda görülen toplumsal etik değerleri bozucularda olmuştur. Kimi zaman üfürükçüler ve okuyucular dediğimiz güçlerini tanrısal bir kimlikten aldıklarını belirten değer bozucular sağaltım sisteminin içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Halk hekimliğinde gözlem ve deneme yoluyla elde edilen bilgilerin kültürel kalıtlarla geçmişten günümüze gelmesinde bu yollarla tecrübelerini halka aktaranların rolleri şüphesiz önemlidir. Bulundukları toplumun sürekli olaylara (savaşlar, göçler, afetler) maruz kalması iyi bir gözlemci ve yetenekli olan toplum gözünde iyi ediciler olarak da bilinen (şaman, ocaklı, büyücü) yeni bir meslek sınıfının

doğmasına sebep olmuş ayrıca bu olaylar onlara yeni tecrübe ve bilgiler kazandırmıştır (Serdaroğlu, 1996: 3).

Dünyada modern tıbbın yaygınlık kazanmasıyla birlikte halk hekimliği inanış ve uygulamalarına bakış gittikçe değişmektedir. Öte yandan, modern tıp ve halk tıbbı arasında yapısal farklılıklar belirgin şekilde görülür.

“Modern tıp ile halk tıbbı arasındaki ayrımı kısaca değinecek olursak, modern tıp, sebep sonuç ilişkisine bağlı nedensellik bağı içinde kesin/bilimsel bilgiyi gerektirirken, halk tıbbında mantıksal/bilimsel bağ yerine inançlar ve yaşantıya, tecrübeye bağlı bilgi ve uygulamalar rol oynamaktadır. Halk tıbbı ve modern tıp karşılaştırmaların yapıldığı çalışmalarda teşhis ve tedavi yöntemleri genel olarak din/büyü ve bilim/rasyonalizm ikileminde tartışılmıştır. Batı tıbbı ile batı dışı toplumlarında ki iyileştirme pratikleri, farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Batı tıbbi bilimsel/ modern tıp iken; batı dışı toplumlarda tıp “eth-medicine” kavramıyla adlandırılan yerel halk tıbbı ya da geleneksel tıp olarak anılmıştır”(Kaplan, 2011:151).

Bu ayrımlar modern tıbbın tedavilerinde uyguladığı teknik ve yöntemlerin bilimin eleştiri süzgecinden geçmesinden kaynaklanır. Tüm bu faktörler neticesinde, halk hekimliği ile modern tıbbın arasındaki yakın ilişkiyi görmezlikten gelemeyiz. İnsanoğlunun halk hekimliğiyle ilgili farklı isimler üretmesindeki sebep, halk hekimliğinin dünya üzerindeki bütün toplumlarında önemli bir kültür ögesi olmasından kaynaklanmasındır. Bu durumu Ruhi Ersoy şu şekilde ifade eder:

“Sağlık ve hastalıklarla ilgili geleneksel inanç, tutum ve uygulamaların tümünü kapsayan hacamat ve kupa gibi pek çok uygulama şifalı bitkiler ve aktarlar, otacılar bugün “halk hekimliği” halk ilacı “geleneksel tıp” “geleneksel tedavi” “tamamlayıcı tıp” adı altında canlı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Binlerce yıldır süre gelen uygulamaların bir kültür birikimine dönüştüğü görülmektedir”(Ersoy, 2014:187).

Evrensel halk hekimliğine bakışta, bazı görüş farklılıkları vardır. İlkel tıp, samimi anlamda insanların hastalıklarına geçmiş tecrübelerle bağlı kalarak çözümler üretmeye çalışırken, popüler tıp dediğimiz ise, medyayı da kullanarak insanların hastalıkları karşısındaki çaresizliğini ticari bir amaçla hareket ederek istismar etmektedir. Özellikle, halk tıbbının daha yüksek seviyeli bilim dallarıyla ilişki olmasındaki etmen popüler tıbbın arka planda halk tıbbı repertuarından yararlanarak ticarileşmesidir (Yoder, 2015: 23).

Bu bağlamda medyanın bir kültür ögesi olan halk hekimliğini ticari kaygılarla değerlendirmeye çalışması olumsuz sonuçların doğmasına da zemin hazırlar.

Özellikle, televizyon reklamlarında bir ürün tanıtılırken ürünün Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaşayan insanlardan kesitler verilerek insanların o ürünü ortak bir gereklilik gibi gidip marketten satın alması bunun medyanın etkisiyle kültürel ürünleri paketleyerek sattırdığını ve tamamıyla ekonomik amaçlara dayandığını bizlere gösterir. Nebi Özdemir bu durumu şöyle açıklar:

“Medya kültürü, insanların kendi yarattıklarını gerçekleştirmek amacıyla medyadan yararlanmasıdır. Medya kültürü yalnızca iletmez, aynı zamanda aşılır; her kültür kendine uygun medyaları yaratır ve onlarla da biçimlenir; kültür, bugün çok önemli ölçüde medya kültürüdür; kültür, öğrenme ve toplum sistemleri medya sistemleri ile birleştiği ölçüde medya kültürü olur, medya duygusal kişiliğin oluşmasını yardımcı olur, toplumsal antlaşmaya yardımcı olur toplumsal antlaşma bağlarını kurar”(Özdemir, 2012: 10).”

Bu açıdan bakacak olursak, son yıllardaki medyatik yapımların insanın çaresizliği olan ölüm imgesiyle etkilemesi, kitle iletişim araçlarının halk hekimliğine ait olan sağaltım malzemelerini farklı bağlamlar içinde tüketiciye bir ürün olarak aktarmasını sağlamaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de hızla artan şifalı bitkilere olan merak alternatif tıbbı olan ilgiyi beraberinde getirerek bazı yenilikler ve değişikliklerinde oluşmasını sağlar. Bu da alternatif tıp sayesinde herbelistler denilen yeni bir meslek dalını oluşturmuştur. Türkiye’de önceleri kitaplarda, dergilerde ve gazetelerdeki özel sağlık köşelerinde yapılan yayınlar, sonrasında en önemli kitle iletişim araçlarından birisi olan televizyonlarda, geleneksel tıbbın insan hastalıklarının tedavisindeki mucizeleriyle ilgili yayınlar ve programlar yapılarak halkın dikkati bu yöne çekilmektedir.

Kitle iletişim araçlarının insanlara evlerine girecek kadar yakın olması halkı çok çabuk etkilemiştir. Özellikle, doksanlardan sonra yeni kurulan televizyon kanallarının reyting uğruna geleneksel tıpla alakası olmayan ama onunla ilişkilendirilen zararlı kür ve ilaçlariticari amaçla yararlı göstermesi, tıp camiası tarafından tepki çeksede kendilerini herbalist doktor olarak tanımlayan fakat gerçekte bakıldığında bazılarının doktor bile olmadığı belirlenen kişileri ortaya çıkarmıştır.

Son günlerde yapılan tespitlerde bitkisel ilaç kürlerini kullandığını söyleyerek iyileştğini belirten insanlarla yapılan görüşmeler bu işin reklamını yapan televizyon kanallarında yoğun bir şekilde gösterilir. Asıl dikkati çeken ise, artık tanınmış kişilerin televizyonlardaki bu tür reklamlarda boy göstermesidir.

Temel hedefi insan ve sağığı olan medyatik yapımlar, birçok insanın birincil gereksinimi olan sağılıklı yaşama arzusunu geleneksel tedavilerin bilgisi bazında irdeler. Post hafıza olarak adlandıracağımız bu süreç, eskiyi yeninin yöntem ve teknikleriyle yeniden üreterek sunmasıdır. Geleneksel modernize veya postmodernitenin birbiriyle etkileşimini medya aracılığıyla yayarak halk kültürünü etkilemesi olasıdır. Konuyla ilgili Ruhi Ersoy şu tespitte bulunur:

“Burada özellikle dikkat çekilmesi gereken bir noktada postmodernizmin modernize bir eleştiri gibi ortada durmasına karşı: modernizemle kapitalizm arasındaki ilişkiye hiçbir eleştiri getirmemiş olmasıdır. Hatta post modern yaklaşımlarla dünyanın geri kalanındaki yerellikleri alıp işleyerek, güncelleyerek ön plana çıkartacak kapitalizme yeni ham maddeler ve pazarlar sağlamaktadır. Halk hekimliği uygulamalarının da bu çerçevede bir yaklaşımla ele alındığını görmekteyiz. Nasıl insanlığın yararına olacak şekilde geliştirilen ilaç şirketleri kapitalizmin en önemli malzemelerinden birine dönüşmüşse, modern tıbbın gündemine alınmaya başlanılan halk hekimliği uygulamaları da aynı süreci yaşamaktadır. Kapitalizm yerelden aldığı uygulamaları yerelliklerini tamamen söküp atarak pazarlamacı bir anlayışla yeniden sunuma hazırlamaktadır”(Ersoy, 2014:186).

Halk kültürünün bir alt dalı olan halk hekimliği günümüzde kapitalist ve endüstriyel sermayenin ilgi odağı olmaya devam eder. Amaç kültürel unsurları kapitalist bir eşyaya çevirip insanlara pazarlamaktır. Bu durumu Giddens şöyle ifade eder: “Modern dünyayı biçimlendiren ana etmen olan kapitalizmin tekrardan kaybettiğini almak için yerel üretimleri alarak ulusa ve uluslararası pazarlara taşımıştır” (Giddens, 2016: 18). Halk hekimliği, alternatif tıp ve günümüzde olumsuz olarak bakılan koca karı ilaçları yaklaşımıyla değerlendirilmektedir. Halkın niçin bu tedavi usullerine başvurduğunu tespit etmek için bulunan sebepler arasında yer alan eğitim, yaş grubu, yaşam kalitesi gibi etkenler artık bize bu yönelişin nedenini verememektedir. Çünkü modern tıba yönelen kent insanı bile alternatif tıba yönelmektedir. Bunun sebebi de son yıllarda halk hekimliğiyle ilgili yapılan medyatik programlar, yayınlarla modern tıbbın hastalıkların tedavisinde sonuç vermemesidir (Öncül, 2013: 2032). Bilimselliğin ışığında insanları alternatif tıba sağılıklı ve uzun yaşama isteğı yönlendirmiştir.

“Tıba alternatif olarak sunabilecek ve birçoğı da “binlerce yıllık” olan tıp akımları tüm dünyada en çok tercih edilen tedavi biçimi olma yolundadır. Çoğı tıp doktoru olmayan alternatif tıpcılar Amerika ve Avrupa’da iyileştirme klinikleri kurmuş ve yayın organlarını çıkarmaya başlamıştır. Alternatif tıp, aslında tedavi ve koruyucu amaçlı birçok yöntemi kapsayan bir kavramdır. Artık bitki özü

karışımlar, akupunktur, telkinin her türlü, masaj, vitaminler, elektrik veya özel alet uygulamalar, su(hidroterapi) vb. pek çok yöntem alternatif tıbbın bir parçası olmuştur. Özellikle akademik tıbbın çaresini pek bulamadığı kanser, astım, şeker, sedef, romatizma, migren alternatif tıba en çok başvuru nedeni olan hastalıklardır” (Artun, 2008: 88).

Ülkemizde alternatif tıba olan ilgi devlet tarafından görülmüş ve tamamlayıcı tıp olarak adlandırılmıştır. Yapılan uluslararası antlaşmalarla da alternatif tıbbın kurumsallaşma süreci tamamlanarak ülkemizde önemi ortaya konulmuştur.

Halk hekimliği uygulamaları ülkemizde 32. Unesco genel konferansının 17 Ekim 2003 tarihli oturumunda kabul edilerek Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması listesine dâhil edilmiştir. (Ülger, 2012: 26).

Sağlık Bakanlığı, Geleneksel Tamamlayıcı ya da Alternatif Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı öncülüğünde topluma ve bireylere bu uygulamaların nasıl sağlıklı sunulması konusunda 2012 yılında geleneksel tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları adlı bir çalıştay düzenleyip halk hekimliği uygulamalarının kanun ve yönetmeliklerle resmi bir zemine oturtularak yeterlilik ve izinler verilerek kontrol altına alınmak istenmiştir. Dünyada hızla gelişen geleneksel tıp ve alternatif tıp arasındaki alışverişin sağlıklı yürütülmesi için, dünya Sağlık Örgütü öncülüğünde iş merkezleri kurularak özellikle 2008 yılında tüm dünyaya geleneksel tıbbın zengin tedavi edici ve sağlık koşullarını iyileştirici zengin kaynaklarından yararlanılması tavsiyesinde bulunarak 140’tan fazla ülkenin bu alan yapılan düzenlemelerle yasal bir zemine oturtulmuştur (Ersoy, 2014: 188).

Bu bağlamda giderek popülerleşen halk hekimliği ile ilgili dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bazı çalışmalar yapılmıştır. Sağlık Bakanlığı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığını kurulmuştur. 19-22 Nisan 2018 tarihleri arasında uluslararası I. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp kongresi düzenlenerek geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının kanıta dayalı olarak, sağlık sistemine entegrasi amaçlanmıştır. Bu sayede yukarıda belirttiğimiz gibi popüler tıbbın halkın duygularını sömürmesinin önüne geçilmesi ve kontrol altına alınması istenmektedir. Türkiye’de 18 üniversitede geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulama merkezi hizmet vererek yaptıkları ar-ge çalışmaları sayesinde yeni üniteler açıp, sertifikalar vermeye başlamışlardır. Özellikle Çin gibi halk tıbbı gelişmiş uzak doğu ülkelerinin Alternatif tıp ürünleri olan, akupunktur, proloterapi, fitoterapi, mezoterapi, kupa, sülük, ozon ve

hipnoz uygulamaları Sağlık Bakanlığı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığına bağlı hastanelerde ve üniversitelerde oluşturulan, GetatUygulama Merkezlerinde tıp eğitimi almış akademik ünvanlı kişiler tarafından uygulanır. (<https://getatportal.saglik.gov.tr/> E. T. 16.12. 2018).

Sonuç olarak insanoğlu hastalıklardan korunmak ve tedavisi için geçmiş dönemlerde deneme yanılma yoluyla tecrübelerden elde ettiği ve günümüzde de geçerliliği kabul gören bilgilerden hareketle fiziksel ve psikolojik hastalıklarının tedavisi yapılmıştır. Alternatif tıp ya da geleneksel tıp adıyla anılan Tüm bu uygulamalar, bir dönem duraklama dönemine girse de medyanın etkisiyle tekrardan popülerlik kazanarak, modern tıp ile eş zamanlı olarak uyum içinde devam etmektedir (Avcı, 2018: 179).

4.2. Dünyada Halk Hekimliğinin Doğuşu ve Gelişim Süreci

Halk hekimliği, insanların hastalıklar karşısında verdiği tepkiler ve arayışlar neticesinde oluşturduğu uygulamalar ve tedavi bilgilerinin tümü olarak karşımıza çıkar. Dünya tarihindeki medeniyetlerde ortaya çıkan ortak görüşe göre tedavisini bulunamayan hastalıkların Tanrı tarafından ya da olağanüstü varlıklar tarafından toplumları cezalandırmak amacıyla gönderildiğine inanılır. Bu bakımdan başlangıçtan itibaren hastalıklar ve buna paralel olarak sağlık hakkındaki tüm düşünce ve tecrübeler kültürü dolayısıyla da kültürle ilgilenen sosyal antropoloji, etnoloji ve halk bilimi disiplinlerini ilgilendirmektedir. Bu durum bilim dallarını kendilerine has yöntemlerle halk hekimliği pratiklerini uygulamaya sevk eder.

Günümüzdeki halk hekimliği eski çağların yararlı bitkilerinden, şifalı sularından, canlıların hastalıklar karşısındaki tedavi tutumlarından yararlanarak eski tedavi yöntemlerinin güncel bir şekilde geliştirilerek daha işlevsel hale getirilme sürecidir. İnsanların günümüzdeki bilinen veya bilinemeyen birçok hastalığının kaynağı ve şifası doğadan gelir. Bunun sebebi insanın bir doğa varlığı olmasıdır. Bu bakımdan tabiat ana tüm işlevselliği ile canlıların egemen gücü olmayı sürdürmektedir.

Halk hekimliğinin tarihçesine baktığımızda tarih öncesi ve sonrası dönemlerde tespit edildiğini görürüz. Türkistan sahasında, Mezopotamya’da, Eski Mısır’da, Hitit’ de, Grekler’ de, Roma ve Bizans döneminde, Yukarı Karadeniz (İskitler) döneminde, İslam uygarlıkları döneminde, Selçuklular ve Osmanlı dönemlerindeki tedavi

yöntemlerinde bitkisel droglar, büyüsel telkinler ve inanışlarla tedavilerde deneysel ve gözlemsel kültür oluşmuştur. Bu dönemde yetişmiş önemli bilginlerin tıp, astroloji, matematik, uzay, sosyal bilimler, felsefe çalışmaları yaparken halk hekimliği çalışmalarına da ilgi duyduğu ve çalışmalar yaptığı söylenebilir.

İnsanlar yeryüzüne gelmelerinden itibaren bazı gereksinimler duymaya başlamışlardır. Bu da doğal olarak öncelikli olan sağlıkları ile ilgili bazı ilaçlar geliştirmelerine sebep olmuştur. Tüm bu ilaçlar gelenek ve göreneklerimizle tıbbi bir folklor haline gelerek günümüze kadar ulaşmıştır (Sucu, 1989: 211).

Halk biliminin önemli bir bölümünü oluşturan halk hekimliği oldukça eskidir. Hayvanların içgüdüleriyle hastalıklarını iyileştirdiklerini gözlemleyen insanoğlu tüm bu gözlemleri sonucu elde ettikleri bilgileri kendilerine uygulayarak, kendilerinin hem hekimi hem de eczacıları olmuşlardır.

Hastalıkların tedavisinde yetersiz kalınan durumlardaysa nedenlerini ay ve güneş tutulması, yıldızlar, fırtınalar ve şimşek çakmaları gibi ilginç doğa olaylarına bağlamışlardır. Bir süre sonra hastalıklarının nedenlerini cin gibi varlıklara bağlamışlar, büyü ve sihre başvurmuşlardır. Zamanla bu tür varlıklar görülemediği erişilemediği için totomleşerek kutsallaşmış, sihir ve muska gibi yollara tedavide başvurulmuştur (Şar, 1989: 222). İnsan hastalıklarının tedavisinde günümüze kadar dört dönem yaşanmıştır. Bunlar:

1. *“İçgüdüsel dönem*
2. *Dinsel dönem*
3. *Ampirik dönem*
4. *Modern dönem”*

Doğal olarak bu aşamalar arasında geçiş dönemleri vardır ve her bir dönem yüzlerce yıl sürmüştür (Asil, Şar, 1984: 73).

İlk tıp ve eczacı uygulamaları eski uygarlıklara kadar kök salmıştır. Bir kısım bilim çevreleri Eski Mısır’da kimileride Çin’de başladığını ifade etmişlerdir. Bazılarıda İskitleri emsal göstererek Türkler ‘de başladığını ifade etmişlerdir. Bilinen şu ki uygarlıklar arasındaki sağaltım yöntemlerinin benzerlikleri tıpkı sözlü kültür ürünleri olan destanlar, efsaneler, mitler gibi benzerdirler. Yayılma süreçlerini de yayılma kuramı ya da gelişim kuramlarıyla izah edebiliriz. Abraham Maslow’un 1943

yılında ortaya koyduğu “İhtiyaçlar Hiyerarşisi” insanların temel yaşamı için ihtiyaçlarının sınıflandırmalarını yapar. Bunlar fizyolojik ihtiyaçlar olan beslenme, barınma, sağlık, üreme, güvenlik, sevgi, saygı, aidiyetlik ve en üst düzeyde de kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır (bkz. <https://www.guncelpsikoloji.net.E.T.17Aralık> 2018 tarihinde erişilmiştir). Bu ihtiyaçlarda olduğu gibi dünyanın uzak coğrafyalarındaki insanlar içinde ihtiyaç durumu aynı olacağından insanlar birbirlerine benzer ritüeller ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Dünyada uygarlıklar arasındaki kültürel etkileşimin belli bir seviyede olduğunu göz önüne alarak, tespitimizi bu gerçeklik doğrultusunda anlamlandırmak ve izah etmek gerekir.

Halk hekimliğinin ilk izlerine tarih öncesi çağda Anadolu’da yontma taş (Polietik) çağında (yaklaşık M.Ö. 50.000 yıllarından) bitkilerin tedavi maksadıyla kullanılmasında rastlanır. Doğu Anadolu’da bulunan Hakkâri’nin güneyinde yer alan Şanidar mağarasında bulunan Neanderthal mezarlarında bulunan bitki kalıntıları ilk halk hekimliği ile ilgili tarih öncesi bulguları göstermektedir. Aynı zamanda birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Anadolu ve çevresinde (Sümer, Akad, Asur ve Babillerden) gibi önemli devletlerin yaşadıkları uygarlık bölgesinde İ.Ö. 3000 yıllarına kadar inen halk tıbbının ilk izlerine rastlarız. Ninova’da yapılan kazılarda bu bilgileri yaklaşık 300.000 tabletten oluşan kütüphaneden öğrenmekteyiz. Dönemin uygarlık ve siyasi tarihi hakkında detaylı bilgiler veren bu tabletlerin 1000 kadarında ilk tıp ve eczacılık faaliyetleriyle ilgili bilgiler vardır. Yapı olarak pişirilmiş tuğlalar üzerine yazılmış olan bu tabletlerin 1000 kadarı tıp ve eczacılıkla ilgilidir (Asil, 1984: 74, vd. Baytop, 1999: 13). Eski Mısır, Yunan ve Sümerlerde olduğu gibi çok Tanrılı inanç sisteminin yaşandığı kültürlerde şifa verici, tedavi edici Tanrı ve Tanrıçalara rastlamak mümkündür. Dinsel inançlar diğer uygarlıklarda olduğu gibi önemli derece baskındır.

“Sihir ve duaya dayalı tedavi yöntemleri ilkel bir telkin tedavisi psikolojik bir tedavi yöntemi olarak düşünülebilir. Mezopotamya’ da telkin tedavisi yanında, ilaçla tedaviye de rastlanılmaktadır. Bugün bilinen en eski farmakopa diyebileceğimiz bu tabletlerden biri, 1920’ de Nippur’ da yapılan kazılarda bulunmuş ve CampbellThamson tarafından okunmuştur. Tablette 250 kadar bitkisel, 180 kadar hayvansal ve 120 kadar da mineral kaynaklı drog kayıtlıdır.”(Asil, Şar, 1984: 76).

Türk kültüründe görülen tedavisi zor olan ve dış tabiatlı varlıkların neden olduğu hastalıkların tedavisinde kullanılan telkin, sihir, muska, kurban kesme gibi yöntemlere eski uygarlıklarda da rastlanılır.

Eski uygarlıklar, halk hekimliğiyle ilgili belli gelişmeden sonra doğadan aldıkları ilaçların reçetelerini çıkarmaya başlamışlardır. Özellikle 19. yüzyılda eski Mısır'da bulunan kâğıttan yapılmış olan. İ.Ö. 3000 yıllarına dayanan papirüsler Mısır tıbbının ilaçlar hakkında çok iyi bir bilgiye sahip olduğunu bize gösterir. Bu papirüslerden İ.Ö.1500'lü yıllarda yazılanlarla beraber Ebers papirüslerinde de 800 taneye yakın reçeteye rastlanılması Eski Mısır'ın tıp alanındaki gelişmişliğini bize gösterir. Özellikle de Eski Mısır'ın tıbbi ecza ve kimyasal boya yapımında ustalaşarak kumaşları boyamaları da bitkileri sadece ilaç olarak kullanmadıklarının göstergesidir (Baytop, 1999: 14). Eski Mısır'da papirüslerden öğrendiğimiz halk hekimliği bilgilerini eski "Hint' terig" veya "ayur veda" dedikleri vedalardan öğrenmekteyiz. Bu vedalarda sihrin ve büyü'nün yanı sıra, yoga özel soluk alma ve anestezi için uygulanan sondaj tekniklerine hipnoza, birçok uygarlıkta da benzerleri görülen hacamatla tedavinin yanı sıra sağlığın korunması için diyet uygulanması oldukça dikkat çekicidir (Şar, 1989: 223). Hitit uygarlığının Anadolu'da yaşamış olması Türk halk hekimliği için de önemlidir.

Hitit devletinin başkenti Hattuşaş (Boğazköy)'de bulunan Hitit arşivindeki tabletlerde, dindar bir yapıda olduklarını o dönemde sıkça görülen salgın hastalıkların (veba, kolera, tifo) kızdırılan Tanrılar tarafından ceza olarak kendilerine gönderildiği inancıyla Tanrıların affetmesi için özel törenler ve ritüeller yapıldı. Hitit tıbbına ait reçetelerde günümüzde de Anadolu'da varlığını sürdüren ve Anadolu halk hekimliğinde kullanılan bitkilere rastlanılmaktadır. Alıç, arpa, buğday, ban otu, mersin, meyan kökü, soğan, üzüm, zeytin bunlardandır. (Baytop, 1999: 15).

Antik çağın uygar toplumlarından birisi olan Eski Çin'de hastalık sebebi olarak rüzgârlar, mevsimler ve dini tesirlerin yer aldığını görmekteyiz. Hastalıkların tedavisinde, afyon, efentra, ravent kökü gibi bitkisel cıva, kükürt gibi madensel drogların yanı sıra acupreture, masaj, jimnastik gibi günümüz modern tıbbında kullanılan yöntemlerde uygulamaktaydı. Eski Çin'de halk hekimliğinde Hint ve Orta Asya halk hekimliğinin özellikle uygarların etkileri görülmüştür. Çinlilerin bitkisel ilaçlar hakkındaki inanışlarına göre çiçeklerin rengine ve şekline göre hastalıklara iyi geldiği inancı vardır. Kalp şeklinde olan çiçek kalbe iyi gelir gibi.

Eski İran'da oluşturulan halk hekimliğinin varlığına bugün de rastlanılmaktadır. O döneme ait bilgilerin yer aldığı İran'ın dini kitabı "ZendAvesta'da" yazanlara göre

İran’da hekimler üç türdür. Bunlar bıçak hekimi (cerrahlar), ot hekimi (bugünkü eczacılar), mukaddes söz hekimi denilse de büyücü ve bazı orumçulara karşılık geldiği açıktır (Şar, 1989: 224).

Akdeniz’in doğusunda yaşamış olan Grekler de Anadolu ve eski Mısır ile olan yakınlığı ve ilişkileri neticesinde onlardan etkilenmiş ve bu etkilenme Grekler üzerinden İslâm kültürünü Avrupa’ya doğru yaymıştır.

“Grekler ise Akdeniz’in doğu kıyıları ve adalarda oluşmuş bir uygarlıktır. Mezopotamya ve Eski Mısır ile yakın ilişkileri ve temasları bulunduğu için bu uygarlıklar da etkilenmiştir. Bu dönemde tedavi ve bitkisel ilaçlar hakkında çok önemli eserler yazılmış ve bu eserler yüzyıllarca İslam ve Avrupa tıbbetini etkilemiştir. Bu dönemdeki tıbbi bitkiler ile ilgili önemli şahıslar Hippocrate hekimliğinin babası olarak kabul edilir. Hekimlik ve sağlıkla ilgili 150 kadar eseri bulunmaktadır. Eserlerinde yaklaşık 400 kadar ilaç olup bunlar diğer ve Anadolu kavimleri ile yakın ilaçlardır. Bir diğer ünlü tıbbetçi ise Theophraste’dir. Botanik babası olarak kabul edilen bu isim pek çok eser yazmıştır. (240 kadar tahmin edilmektedir.) Günümüze gelen az sayıdadır.” (Baytop, 1999: 16).

M.Ö. V. yüzyılda başlayan bilimsel tıptan önce mitolojik eski Yunan’da halk hekimliği hâkimdi. Çok tanrılı bir din anlayışı görülen Eski Yunan’da Aesculap, sağlık Tanrısı olarak kabul edilirdi. Anadolu’da Aesculapios adına kurulan büyüklü küçüklü sağlık mabetlerinde bugünde halk arasında kullanılan su ve güneş tedavileri ile birlikte rüya tabirlerine dayanan telkin tedavilerinde yer almaktadır. Asklepeionlarda rahip hekimlerce yapılan tedaviler genellikle hastaların gördükleri rüyalara göre psikolojik temelli olarak uygulanırdı. Bu durumu Anadolu’da görülen yatır ve türbe ziyaretindeki ya da ocak dediğimiz kâhanelerdeki gibi psiko-tedavi yönteminin devamı olduğunu görebiliriz (Şar, 1989: 224).

Akdeniz medeniyetinde hastalıkları dini telkin yoluyla tedavi etmeyi Batı Anadolu, Ege Adaları, Yunanistan ve İtalya’da M.Ö VIII. yy ’da kurulmaya başlayan ve yaklaşık bin yıl bölge halkına umut dağıtan Asklepeionlarda görmekteyiz. Asklepeion hekimlerince seçilen ve daha sonra Abatron denilen karanlık koridorlarda uykuya yatırılan hastalar, telkinle rüyalarında gördükleri Asklepeion’un tavsiyelerine göre tedaviye alınırdı. Asklepeionlar, Hristiyanlığın Akdeniz’de egemen olmasıyla amacını değiştirerek Hristiyanlık dinine hizmette bulunmuştur. Önceleri konaklayarak şifa bulunacağı inancına sahip olan bu yapılarda zamanla hekimler ve azizler yaşamışlardır. Bu yapılar Hz.İsa’ya kurtarıcı sıfatıyla atfedilmiştir. Asklepeionlar

günümüzde bazı Yunan kasabalarında ve İtalyan adalarında işlevlerinin bir kısmını kaybetse de varlıklarını devam ettirmeyi sürdürmüştür (Bayat, 1989: 72).

Avrupa’da, VI. yüzyılda tıp ve eczacılıkta diğer bilimlerde olduğu gibi karanlık bir döneme girilmiştir. Bu dönemdeki uygulamalara Manastır tababeti adı verilir. Manastır içinde açılan hastanelerde çalışan rahip ve rahibeler hastaların beslenmeleri ve tedavileriyle uğraşıyorlardı. Görüldüğü üzere din ve onu yeryüzündeki uygulayıcıları insanoğlunun tedavi sürecinin her aşamasında var olmuştur. Bizans halkının tedaviler konusundaki tutumu, ümidini kesmiş, günahkâr ve çaresizliğin ağır bastığı dogmatik bir tıptır. Hastalıkların ve ölümlerin tanrıdan geldiği inancı diğer toplumlarda görüldüğü gibi Bizans’ta da Tanrıya iyi görünmek için ülkenin değişik bölgelerine fakirnameler yaptırılırdı. Çaresizliğin var olduğu Bizanslılardaki tedavilerde büyücülerin, muskacıların ve efsuncuların egemen olduğu bir yapı vardır (Baytop, 1999: 17).

İslâm uygarlığında bilimsel çalışmalarla desteklenen geniş bir halk hekimliği kültürü vardır. Özellikle bu alanda gelişmiş medeniyetlerden çevrilen kitaplarla İslam uygarlıklarında okumalar yapılmış ve alanla ilgili önemli bilim adamları yetişmiştir.

“İslam uygarlığında ise 800-1100 yılları arasında İslam tercüme ekolü Eski Yunan, Hint ve diğer milletlere ait pek çok eseri Arapçaya çevirmiştir. Bu devirde ilk halifelerin himayesi altında Hippocrate, Galen, Dioscarides diğer tıp üstatlarının eserleri Grekçe asıllarından ve Süryanice’ den Arapça’ ya çevrilir” (Bayat, 2000: 22).

İslâm halk hekimliğinde hastalıkların tedavi yöntemlerinden ve tedavi de kullanılan ilaçlardan bahseden başka ilim dallarından çalışan bilim insanları da vardır. “Cabir B. Hayvan, Ebu Reyhan, Birûni, İbn Cülcül, İbn Zühr, İbn Rüşd, İbn Baytar” gibi bilim adamları bunlardan sadece bir kısmı olup bu alanda ilgili kitaplar yazmışlardır (Şar, 1989: 226). İlk medikal kuralların Babilliler tarafından hazırlanması eski medeniyetlerin halk hekimliğine duydukları ihtiyacı ve ilgi seviyesini gösterir.

Modern tıbbın hastaların iç hastalıklarını görüntülemek ve teşhisi koymak için yaptığı işlemlere eski uygarlıklardan bir örnek verecek olursak, hastanın başucunda dualar edip koyun keserek hayvanın iç organlarına bilhassa karaciğerine bakarak hastalığını belirlediklerini öğreniyoruz. Buna benzer bir işlemi araştırmamız esnasında bir kaynak kişiden de derlememiz dikkat çekicidir. Cinlerin ve kötü ruhların uzaklaştırılması amacıyla muskalar yazılması hastanın boynuna asılması, hastanın

başından aşağı bir kaynar su dökülmesi, bizdeki nazar ocağının kültürel kalıtsal aktarımlarla günümüzde var olduğunun bir nişanesidir. Anadolu ve çevresinde birçok farklı kültürün yaşamış olmasından dolayı farklı inanç ve dillerin konuşulması, geniş bir halk hekimliği geçmişine sahip olmamıza katkı sağlamıştır.

4.2.1. Türkler’de Halk Hekimliği

Tarihin en eski medeniyetlerinin yerleşim alanlarından birisi olan Anadolu’da yaşayan uygarlıklar kendilerinden sonra yaşayan milletlere kendi kültürlerinden bir şeyler bırakarak zamanla yok olmuşlar ya da kendilerinden sonra gelen ulusların kültür potasında eriyerek zamanla ortadan kalkmışlardır. Orta Asya’dan gelerek Anadolu’ya yerleşen Türkler, Anadolu’nun birçok uygarlığa evsahipliği yapması nedeniyle köklü bir kültürel dokuyla karşılaşmışlardır. Anadolu’ya geliş dönemlerinin İslamiyet’in yeni benimsenme dönemine denk gelmesi, Türk kültüründe bazı değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Bu değişimler olurken İslamiyet öncesi atalar kültü, tabiat kültleri, gök tanrı kültü ve şamanlık gibi önemli eski inanç unsurlarımız yeni inanç örgüsü altında varlığını sürdürmüştür (Ocak, 2000: 53).

İslamiyet’in Orta Asya’da yayılmasından itibaren eski inançların bir kısmını bu din altında yaşatan kamlar daha sonraları “baksı” adı altında İslamiyet’in tam olarak yaşanmadığı bölgelerde varlığını sürdürerek Şamanizm’i İslami dönemde de temsil etmişlerdir (Bayat, 1989: 62).

Türk tarihine baktığımızda hastalıkların tedavisini, din adamlığı, danışmanlık gibi işlevleri tek bir kişinin icra ettiğini görürüz. Aynı durumun farklı coğrafyalarda ve Anadolu’da yaşayan uygarlıklarda din adamlığı, hekimlik, eczacılık ve kâtipliğin tek bir şahsiyette toplandığını da görürüz. Halk hekimliğiyle ilgili inanma ve tedavi uygulamalarının karşımıza Şamanistlik özelliklerle çıktığını görmekteyiz. Kamlar, bütün dini aşamalara ait etki, inanç ve uygulamaların temel icracısıdır. Bu yönleriyle Şamanlar halk hekimliğinin, halk tıbbının kavramlaşmasında önemli bir etkidir.

Şamanlar diğer adıyla kamlar, yaygın ve basit olarak animistik varlıklarla teması olan, animistik güçleri kontrol eden özel yeteneklere sahip kişiler olarak tanımlanırlar. Şamanizm inanç sisteminin özellikle ocakların var oluşu açısından halk hekimliğini açıklar mahiyettedir. Eski Türklerde türlü tezahürlere sahip, olağanüstü güçleri olan

insanlarla anlamlandıramadığı ruhlar arasında aracılığı yapan ve onları hastalıklardan koruyarak gerektiğinde tedavi eden inanç sisteminin ruhani lideri olarak kabul edilmişlerdir (Temizsoylu, 2012: 12).

Şamanizm'in temel icracısı olan kamlar, yaşadığı toplum tarafından olağanüstü özellikleriyle önem kazananaydaş, dalak kesme, temreğe gibi yaygın hastalıkların uygulayıcıları olmuş kişilerdir.

“Türk halk hekimliğinde aydaş, dalak kesme, derme devşirme, tuz kavurma, köz söndürme, duşak kesme, dobaztemreğe ve ot kesme gibi en bilinen “efsun” pratiklerinin eski Türkler’deki kamların uyguladığı “şaman ayinlerinin ardılları” olarak değerlendirebilecek halk hekimliği pratikleridir”(1937:5, Kaygısız’dan, akt. Temizsoy, 2012: 18).

Çalışmada, Türklerde halk hekimliğinin gelişimine bakmadan önce Şamanizmkavramını ele almakta fayda vardır. Şamanizm: Milattan önceki devirlerden bu yana Türklerin İç Asya ve Orta Asya’da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları, Şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştiren bir inanç ve uygulamalar bütünüdür.

Şamanizm sözcüğü Tunguzca’daki şaman isminden kullanıla gelmiştir. Bu sözcük Rus bilim adamları aracılığıyla bilim termlerinden girmiştir. Şamanizm’in Türk dilindeki en belirgin karşılığı “kam” kelimesidir. Bu inanç sisteminin bütününe kamcılık denilmektedir. Şamanizm kelimesi daha çok Sibirya’da yaşayan halklar arasında kullanılmıştır (Çoruhlu, 2015:17). Şamanların hastalıkları tedavi etmelerinin yanı sıra, gelecekte haber verme gibi insanüstü görevleri devardır:

“Varlığına inanılan ruhlar, tanrılar ve insanlar arasında aracılık yapan din adamlarına Şaman adı verilmektedir. Bunlar her türlü hastalığa çare bulmak, hastalık esnasında ayrılan koruyucu ruhunu geri getirmek kısırlık ve zor doğumlarda yardım etmek, verilen kurbanları gök ve yer tanrısına ulaştırmak, çeşitli dinsel törenleri icra etmek, ruhları ait oldukları yere göndermek, kötü ruhlardan insanları korumak için ayinler düzenlemek, fal bakıp gelecekte haber vermek gibi işleri yaparlar” (Çoruhlu, 2015:71).

Çeşitli araştırmalara göre ilk ve en etkili Şamanlar kadınlardır. Ancak daha sonra bu işte baskın rol oynamaya başlayan erkek şamanların mesleği haline gelmiştir. İlk dönemlerde kadın şamanların gücü ve etkisi oldukça fazlaydı. Dikkat edilirse erkek şamanların kıyafetlerindeki aksesuar ve temel objeler kadınlara benzemektedir.

Şamanlar, insanoğlunun çaresizlikleri karşısında medet umduğu kişiler olmuşlardır. Bu yüzden sağaltıcılık vasıfları daha ağır basmaktadır. Türklerde tedavi görevinin daha çok kamlarda olmasının sebebi yer, su, dağ, taş ve ateş iyelerine olan inancın hayatlarında belirgin olmasındandır. Türklerde, yeryüzündeki canlı ve cansız bazı nesnelerin ruhu olduğu inancı kamların insanların hayatında mecburi olarak etkin hale getirmiştir. Her kültür varlığı, aslında tabiatla mücadeleye karşı insanın bir yaratmasıdır. Bu sebeple, hastalıkların tedavisi toplumsal ortak kültürle yakından ilgilidir.

Selçuklu Devleti döneminde halk hekimliği Bimaristan, Maristan, Darülafiye günümüzde de Darüşşifa kelimeleriyle adlandırılan hastaneleri karşılayan kurumlarla sürdürülmektedir. Türkiye Selçukluları diye adlandırdığımız Anadolu Selçuklularında, Bizans'a benzer loncalaşmayla tıbbi ilaçları satarak eczaneleri andıran dükkânlara Hindistan'dan getirilen ilaçlar ve tıbbi özler satılıyordu. O dönemin önemli sosyal ve ticaret merkezleri olan kervansarayların kendine özel eczaneleri bulunmaktaydı. Anadolu Selçukluları dönemindeki tıp medreselerini ve hastanelerinin günümüzde de izlerini görmekteyiz. Kayseri'de bulunan Gevher Nesibe Sultan Şifahiyesi bunlardan yalnızca birisidir. Ayrıca Selçuklu ordularındabulunan seyyar hastaneler de oldukça önemli faaliyetlerdendir (Baytop, 1999: 30).

Osmanlı Devleti'nde halk hekimliği Selçuklu Devleti'nin ve İslam ekolünün devamıdır. Özellikle Hippocrate, Galen (Colinos), İbn Sina, İbn Baytar ve Razi gibi önemli bilim adamlarının kitaplarından yapılan çevirilerle Türkçe kitaplar yazılmıştır. 17.yüzyıldan sonra halkın eczacıları olan aktarlık mesleği önemli hale gelmiş, özellikle Mısır Çarşısının düzenlemesiyle buralar diğer ülkelerden drog ve baharat getiren ve insanlara şifa dağıtan merkezler olmuşlardır (Şar, 1989: 226-227).

Sözlü hafızamızın etkisiyle oluşan kültürümüzdeki halk hekimliği uygulamalarını ve inanışlarını, Türk halk hekimliğini yazılı eserlerimizde de aramak gerekir. Başvuru kitaplarımız olan kültürümüzün başyapıtı Dede Korkut'un yanı sıra Divan-ı Lügat'it Türk ve Kutadgu Bilig'de de Türk halk hekimliğine yönelik sağaltma yöntem ve kavramlarını görmek mümkündür. İlk sosyolog ve halk bilimcilerden olan Ziya Gökalp Bey, Tandırnemelerin halk hekimliğindeki yerine dikkat çekmiştir:

“Türk kültüründe halk hekimliğinde araştırmaya “tandırname” olarak anılan inançlara başlamak gerekir. “Halk arasında tahsilsiz kadınların ve bilgisiz kişilerin inandığı bayağı itikatlar ve bunlara

bağlı bulunan ve içine büyücülüğünde karıştığı dini ayinler” olarak değerlendiren Gökalp, tandirnamelerin Uzak Doğu medeniyetinde esas olan inançlarla tatbikatın devamından ibaret olduğunu ifade etmiştir”(Gökalp, 2018: 247).

Türk-İslam döneminin önemli eserlerinden olan -bilgi veren ışık- anlamındaki Yusuf Has Hacib’in kaleme aldığı Kutadgu Bilig’de ilaç yerine em, tabip yerine emçi, tedavi edici olan kamlara otacılar denildiğini ayrıca efsuncuların (kam ve şamanların) psikolojik hastalıkları tedavi ettiklerine tespit edilir (Bayat, 1989: 61). Yusuf Has Hacib’in bu eserini Türkçeye neşreden Reşit Rahmeti Arat eserindeki halk hekimliğiyle ilgili tespit ettiğimiz kelimeler aşağıdaki gibidir:

“OTAÇILAR BİRLEŞTİRİLMİŞ AYUR

“4355- bulara basa kaçkutu bar adın

Ba...a körse bilgi biligdeöñgin

4356 -Olarda birisi otacıturur

...amugigtoñ...a bu emçierür

4357 -Yimeökkerekligsañga bu kişi

Anıñgsızozñgulmaztiriglik işi

4358- tirig bolsa yalñgu... yime iglerök

İginemçi körse otun emler ök

4359- ig ol kör kişike ölüm ...oldaşı

Ölüm ol kişiketirigliktuşı

4360 -bular nyimeeðgü tutıl ya...ın

Kereklig kişi bu küðezgilñq...ın “(Arat, 2008 : 750).

Otacılarla ilişkiyi anlatan bu kelimeler günümüz Türkçesinde sırasıyla:

4355- bunlardan sonra birkaç zümre daha vardır;

Dikkat edersen, birininin bilgisi diğerinden farklıdır.

4356- bunlarsan birisi otacılarıdır;

Bütün hastalıkları ve ağrıları bunlar tedavi eder.

4357- bu kişiler de senin için gereklidir.

Hayat işi onlarsız sağlanamaz

4358- insan hayattayken hastalanabilir;

Otacıya gider ve otacı o hastalığı ilaçla tedavi eder.

4359- insan için hastalık ölümün arkadaşıdır;

Yaşayan her insan için ölüm vardır.

4360- bunlara karşı iyi davran, onları kendine yakın tut;

Bunlar gerekli kişiliklerdir, haklarını gözet (Arat, 2008:751).

MU'AZZİMLER BİRLEŞTİRİLMİŞ AYUR

Başlığında Hacıp, halk sağaltıcılığına değinmiştir.

“4361-*Bularda basa keldi afsuncılar*

Bu yilyekligigke bu ol emçiler

4362-*Bular...a yime ök ...atılın kerek*

Bu yilyekli gigke o...atılın kerek (Arat, 2008: 750).

4363-*...alı asın tegsüntise sen sañga*

Yimeeðgü tutıl ay ersigtoñga

4364-*otaçunamazmı Mu'azzimler sözün*

Muazzimler otaçı...a e reryüzün“(Arat, 2008 :750).

Efsuncular ile ilişkiyi anlatan sözlerin günümüz Türkçesinde sırasıyla:

4361-*bunlardan sonra efsuncular gelir;*

Cin ve periden gelen hastalıkları tedavi eder.

4362-*bunlarla da görüşmek tanışmak gerektir;*

Cin ve peri çarpmasından gelen hastalıkları okutmak gerekir.

4363-*eğer sana faydaları dokunmasını istersen,*

Ey mert yiğit, onlara karşı da iyi davran.

4364 -*otacı efsuncunun sözünü beğenmez;*

Efsuncu da otacıya değer vermez (Arat, 2008:751).

Kutadgu Bilig’ de kam ve otacıların görevleriyle ilgili sağlıkla ilgili olanlar vardır;

“1061-*“Ot em kalmadı kör nece ...ıldılar*

Yaraşı... Ne erse anı birdiler” (Arat, 2008: 262)

1061-*“Yapmadıkları tedavi, vermedikleri ilaç kalmadı;*

Faydalı gördükleri her şeyi verdiler” (Arat, 2008: 263)

1065-*Kerek tut otaçıkerek erse ...am*

Ölüglikeh rğz asın...ılmaz em” (Hacıp, 2008: 262)

1065-*İster otacı getir ister kam;*

Ölmekte olana hiçbir fayda veremez” (Hacıp, 2008: 263).

Kaşgarlı Mahmut’un 10.yüzyıl sonlarında tamamladığı “Divân-û Lûgat-it Türk” adlı Türkçe sözlüğünde, saraylı ve iyi bir eğitim almış olan Kaşgarlı’nın Türk kültürü hakkında geniş bilgiler vermesi doğal olarak bu eserde Türk halk hekimliğiyle ilgili sözcükleri de bulmamıza sebep olur. Ali Berat Alptekin ve Fahri Dağı bu konuya çalışmaları ile değinmiştir:

“Divân-û Lûgat-it Türk’ de, em, ot (ilaç) atasagun, emçi, otaçı (Hekim, ilaç yapan adam, eczacı); ig, kem(hastalık); sükel, talganlık, turgalçil(hasta): argın-igle-kemle-(hastalan-emle, karta, katron, em semle, yinedh-yiret- (iyileştir-, tedavi et-) terimleri kullanılmıştır”(Dağı, 2013: 62).

Divân-û Lügat-it Türk'te yer alan “em” kelimesi Türkçe’de ilaç anlamında kullanılmaktadır. Halen Türk dünyasının büyük çoğunluğunda halk hekimliği ve eczane karşılığı olarak em ve emhane kelimeleri kullanılır (Alptekin, 2010: 6).

Bu durum eskiden beri Orta Asya Türk devletlerinde zengin bir halk hekimliği bilgisi kültürünün olduğunu bize gösterir. Zengin bir halk tababeti söz varlığına sahip olan eserde, halk hekimliği halk baytarlığıyla ilgili inanmalar ve kelimeler bulmakta mümkündür. Kaşgarlı’nın divanında yer alan terimlerin özellikle de hastalık ve sağlık sözcüklerinin Türkçedeki varlığının Kaşgarlı’nın divanında yer alan terimlerle birlikte günümüze gelişindeki fonetik evrimi Ayşegül Çavdar şu şekilde göstermiştir:

“ig” (hastalık: eski Uygur Türkçesi)

“yiğik”: 20.yy. Türkiye Türkçesi

“ağrık”: hastalık: Eski Uygur Türkçesi

“ağrı”: 20.yy. Türkiye Türkçesi

“iglig”: hasta: Eski Uygur Türkçesi

“iğli, iğdir, iydır” : hasta: 20 yy. Türkçesi

“sökel”: hasta: Eski Oğuz Türkçesi

“sökel” hasta:20.yy. Anadolu Türkçesi. (Çavdar, 1988:309).”

Geçmişten bugüne halkın sözlü hafızasında uzun bir oluşum süreci geçirerek teşekkül etmiş olan destanlar bize geçmişten haber veren anlam ve ders çıkarmamızı sağlayan ürünlerdir. Bu bakımdan destanlarda giyim kuşam, türküler, hikâyeler, yemekler, devlet yönetimi, evlenme, kız alıp verme, ölüm, savaşlar, oyunlar, halk hekimliği, bitkiler, hayvanlar ve daha sayamadığımız birçok kültür unsurunu içinde barındırırlar.

Her toplum sıkıntılı olduğu dönemlerde hafızasında kurtarıcı bir kişilik yaratır. O kişiliğe içinde bulunduğu durumdan dolayı kurtarıcılık vasfı yükler. Mert, yiğit olan kişinin bireysel mücadelesi toplum tarafından şahıstan kolektif bir mücadeleye dönüştürülür. Bazen Köroğlu, Boğaç Han ya da sazıyla edebi kahramana dönüşen Karacaoğlu’da olabilir. Destanlarda zengin bir halk hekimliği bilgisine rastlarız. Bu durumu Gülhan Atnur şu şekilde ifade etmektedir:

“Türklerin ölüm ve hastalık konusundaki kabulleri, kültürlerinin mühim bir parçasını oluşturan destanlarına da yansıtılmıştır. Konusunu toplumun başından geçen hadiselerden alan bireysel

mücadele de yerini toplumun ve vatanın kurtuluşuna gaye edilen kahramanlar etrafında anlatılan destanlar halk hekimliği ve buna bağlı uygulamaların yoğun olduğu sözlü edebiyat örneklerindendir. Elbette bu metinlerde doğrudan doğruya hastalıklar veya bunların tedavilerinden bahsedilmez. Fakat millet adına mücadele veren destan kahramanlarının dostları olduğu kadar düşmanları da vardır. Bunlar kahraman ve çevresindekileri öldürme, yaralama veya hastalıklar bulaştırmanın yollarını ararlar. Toplum menfaatini gözeten bu kişilerin kaybı üzüntü ve sıkıntı sebebi olduğundan onların ölümsüzlük kazanması diriltilmesi veya iyileştirilmesi gerekir. Bu amaçla müracaat edilen sihir, ilaç, ameliyat vb. yöntemler halk hekimliği uygulamalarından meydana gelmektedir” (Atnur, 2010: 52-53).

Orta Asya Türk kültürüyle ilgili önemli bilgiler aldığımız Dede Korkut Anlatılarında dağlama, kül, sarımsak, göze kan sürme gibi tedavi izlerini görmek mümkündür. Dede Korkut hikâyelerinde de halk hekimliği örnekleri görülebilir. Kitab-ı Dede Korkut, Dedem Korkut, Korkut Ata, Dede Korkut adlarıyla anılan bu önemli eserlerde hikâyelerde halk sağaltımacılığıyla ilgili bilgilere rastlıyoruz. Bunlardan Dirsehan oğlu Boğaç Han Destanı’nda, babasının kırk yiğidinin gazabına gelerek oğluna bir av tertip eder. Dirsehan av sırasında oğlu Boğaç Han’ı ok ile vurur ve oracıkta yaralı bir şekilde Boğaç Han’ı bırakırlar. Annesi oğlunu göremeyince kırk ince belli kız ile aramaya gider ve Boğaç Han’ı bir çukur içinde kanlar içinde bulur. Burada Boğaç Han’ın yarasını Hızır’ın gelerek sıvazladığını “Sana bu yarada ölüm yoktur, ananın sütü ile dağ çiçeği sana merhemdir” der. Boğaç Han’ı getirip babasından gizli olarak tabiplere verirler. Kırk günde iyileşir (Ergin, 2014: 5). Anne sütünün faydasıyla “tabipler kelimesi ve dağ çiçeğinden yararlanarak tedavi edilmesi dikkat çekicidir.”

Bu açıdan bakacak olursak, Dede Korkut kitabındaki halk hekimliği unsurlarına Ergin ve Gökyay’ın Dede Korkut ile ilgili kitabından ve Ali Berat Alptekin’in “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği” adlı makalesinden hareketle kitapta halk sağaltıcılığı izlerini görürüz.

Salur Kazan’ın evinin yağmalanması destanında, düşman Şökli Melik’in gece yarısı Kazan Bey’in evine yaptığı baskın ve kırk ince belli kız ile hatunu, Burla Hatun’u ve üç yüz yiğidini tutsak ettiği anlatılır:

“Kazanın çobanı Karaçuk çobanın şehit olan kardeşlerini hakka teslim ettikten sonra kâfirlerin leşinden bir büyük tepe yığdı, çakmak çakıp ateş yaktı ve keçesinden isli kül yapıp yarasına bastı. Yolun kenarına geçip oturdu, ağladı, sızladı. (Gökyay, 2013: 53).”

Dede Korkut hikâyelerinde bir başka sağaltım uygulamasında Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek Destanı’dır:

“Yıllardır oğlu olmayan KamBüre’ nin Tanrı’ ya dua ederek oğul ister ve olur. Pay Büre’ninkızı ile nişanlanır. Bir süre sonra oğlu hakkında öldü haberi ile ağlamaktan gözleri kör olan KamBüren’ in tekrardan gözlerinin açılması için oğlu BamsıBeyrek’ in sırça parmağından akıtılan kanın mendile sürülüp gözlerine çekilmesiyle açılır”. (Gökyay, 2013:107)

Kam Büre Oğlu Bamsı Beyrek Boyu adlı anlatmadaki halk hekimliği izlerine dikkat çeken bir başka çalışmada Türk Dünyası incelemeleri dergisinde çıkan farklı disiplinler arasındaki ortak bir çalışmaya örnek olan: “Kuru Göz Tedavisinde Dede Korkut Mucizesi” adlı makaledir. Makalede, oğlunun esir edilip götürülmesi sonrasında çokça ağlayan ve ağlamaktan gözlerinin kör olduğunu ifade eden Kam Büre’nin oğlunun uzun yıllar sonra geri dönmesine inanması ve o kişinin oğlu olduğuna inanmak için yapılması istenen bir tür kan testi olayıdır. Burada dikkati çeken modern tıbbı göre ağır kuru göz hastalıklarında görme kaybı oluşabildiği ve bu tür ağır göz kuruluğu hastalığı tedavisinde göz damlalarının yetersiz kalınmasından dolayı en iyi tedavi edicinin kandan yapılan serumun olacağı ifade edilir. Çalışmada dikkat çekilen husus 1984’te yıllarında ancak tıp literatürüne giren bu tedavinin yaklaşık beş yüzyıl önce yazıya geçirilen Dede Korkut kitabında var olması ve uygulanmasıdır (Eğrilmez, vd. 2015: 1). Tüm bu bilgiler bize gösteriyor ki, halk tıbbı modern tıbbın tamamlayıcısıdır.

Salur Kazan’ın oğlu Uruz’un tutsak edildiği destanda ise sarımsak yenildiğinde vücutta oluşabilecek bazıdeğişikliklerden bahsedilmiştir. Ayrıca Salur Kazan’ın hanımı da sarımsak otunu yemeden vücudundaki belirtilerden söz eder.

“Oğul oğul ay oğul!”

Mürüvvetim oğul

Karşı yatan kara dağının yükseği oğul

Sam yelleri esmeden kazan kulağım çınlıyor

Sarımsak otunu yemeden kazan içim yanıyor

Sarı yılan sekmeden akça tenim kalkıp şişiyor

Kurumuşça göğsümde sütüm oynuyor

Yalnız oğul haberini kazın söyle bana

Söylemez olursan yana yakıla beddua ederim Kazan sana” (Alptekin, 2010: 8)

Bir diğerk Dede Korkut hikâyesi olan Salur Kazan'un evinin yağmalandığı destandır. Dede Korkut Hikâyelerinde bir diğerk dikkat çeken anlatıda Deli Kaçkar'ın elinin havada asılı kalması olayında Dede Korkut'a "elünü soğaldı gör" demesi ve kitapta geçen anlatılardan hareketle, Korkut Ata'nın şifacılık vasfının Türk milletinin sözlü hafızasında yaşadığını bize gösterir.

Köroğlu Destanı'nın Kenan kolunda Köroğlu cenkten çıkan yaralı yiğitlerini çiçeklerden elde ettiği merhemler sayesinde tedavi etmektedir. Bunun yanı sıra Kirmanşah hikâyesinde de Kirman Şah'ın aldığı kılıç yarasını süt ile tedavi etmiştir. Kirman Şah kendi kılıç yarasını tabiplerden önce tedavi etmek için Mahperi'den süt bulmasını ister. Süt, dağ çiçekleriyle merhem yapılarak önemli bir sağaltıcı ilaç olarak yaranın olduğu yere kapatılır (Alptekin, 2018: 882).

Türk boylarının halk anlatıları olma aşaması halkın kolektif hafızasına dayanmaktadır. Bu da meydana geldiği topluma ait en bakir kültürel öğeleri içerisinde barındırmasını sağlamıştır. Bu anlatılar çoğunlukla belli zamanlarda Türk boyları arasındaki süreklilik avı mevsimleri gibi özel zamanlarda icra edilmiştir. Dolayısıyla da bu tür törenlerde ve gündelik hayatta sağlık sorunlarının olması halk hekimliği kavramına anlatılarda rastlamamıza yol açmıştır.

Türk milleti, tarihinin en eski yazılı belgelerinden önce sözlü kültürünü zihninde yaşamış, sonra da destan, hikâye, masal gibi anlatılara aktararak sürekliliği sağlamıştır.

4.2.1.1. Türk Halk Hekimliği Sağaltıcıları

Türkistan'da hastalıkları iyileştirme görevini şaman, kam, ozan, bakşı, bahşı adı verilen özel ve olağanüstü yeteneklere sahip kişiler yapmaktaydı. Anadolu'da İslâmiyet'in etkisiyle bu görevi ocaklar, hocalar, veliler, izinliler büyücüler ve orumçular ve okuyucular tarafından icra edilmiştir.

Anadolu insanı hastalıkları karşısında genel olarak ilk önce ocaklara gitmektedir. Ancak ocaklar yoksa izinlilere, hocalara, büyücülere ve okuyuculara başvurarak sıkıntılarını gidermeye çalışmışlardır (Acıpayamlı, 1989: 4). Bu durumun oluşmasında insanların yeni tanıştıkları kültürlerinde etkisi büyüktür. İslamiyet ile beraber Türkler sihir, büyü, telkin tedavileri yerine daha çok İslam'a uygun olan ocakları, velileri, izinlileri, orumçu ve okuyucuları hastalıklarının tedavisi için tercih etmeye başlamışlardır.

4.2.1.1.1. Şaman/Kam

Türk dünyasında farklı adlandırmaları olan Şamanizm inanç sisteminin icracılarının asıl adları şaman değil kamdır. Şaman adı Şamanizm'in inanç sisteminden doğarak günümüze gelmiştir. Daha çok batılı Türkologlar tarafından kullanılmıştır. Türk dünyasında farklı adlarla adlandırılmışlardır.

Şaman için eski Karluklar “Sagun (=baş hekim) Kazak ve Kırgızlar “baksı” Kırgızlar kadın kama bübü (<bibi) demişlerdir” (Gülensoy, 2011: 60).

Altay Türklerinde genel olarak “kam” Tunguzlar 'da “şaman”, Yakutlar 'da “oyun”, Oğuzlar 'da “ozan”, Kırgız Türklerin 'de de “bakşı/bahşı” adı verilen şamanlar belli bir eğitim sürecinden geçmeleri ya da kan bağı ile atalarından miras kalan mesleği yürüten kuvvet ve kudret sahibi kişilerdir. Kamlar, insanların hastalıklarına sıkıntılarına çözüm bulmuşlardır. Şamanların ya da diğer adıyla kamların oldukça geniş bir görev alanları vardır bunlar; rakkaslık, hekimlik, şairlik, sihirbazlık, musiki şinaslıktır. Zamanla bu özelliklerinden halk hekimliği ve din adamlığı yönü ağır basarak diğer işlevlerini yitirmişlerdir (Araz, 1995: 84). İslam'dan önceki ideolojik ve sosyo-kültürel yapının idare edici ve yönlendirici kişileri olan Şamanlık mesleği altyapısında felsefi pratiklerle donatılmış bir kavram olup Türk kültürünün bütün yönlerini temsil eden canlı bir tasvirdir. Türklerin zamanla kabul ettikleri dinlerde bile (Manihaizm, Budizm, Hristiyanlık, Musevilik, İslam) Şamanistik öğeleri Türk kültüründen silip atamamışlardır. Şamanlık, yeni din ve kültür ekolojisine uyum sağlayarak yaşamını devam ettirmiştir. Takip ve yasaklar şamanın unsurlarını içten içe yeni dinlerin içinde eritmek istesede bugün kamlık diğer adıyla şamanlık Türk geleneksel inancının bir yansıması olarak günümüzde halen yaşamaktadır.

Buna bugün dini telaffuzda ve toplum nazarında batıl inançlar denilmektedir. Şamanlık bütün yönleriyle eski Türk inanç sisteminin felsefi altyapısını da kapsamaktadır (Bayat, 2017: 213). Genel olarak ikiye ayrılan şamanlar, ak ve kara olarak sınıflandırılır. Ak şamanlar hastalıkları iyileştirenler olup, kara şamanlar ise kötü ruhlarla iletişime geçenlerdir. Yani şaman her iki dünyanın insanı ve habercisidir.

Kaşgarlı Mahmut, “kâm “sözcüğünü kâhin kelimesiyle açıklarken Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig adlı eserinde “kâm” sözcüğünün karşılığı olarak “otacı” kelimesini kullanmasıyla beraber, bu insanları topluma faydalı kişiler olarak ifade

eder. “Odgurmuştaki hakana nasihat verirken” bazı insanlar yoksul, bazı insanlarda kaygıyla yıpranmışlardır, bunların ilacı dertlerine derman sendedir. Bunları tedavi et bunların kâmi ol” demektedir (Gömeç, 2011: 20-21’den, akt. Baysal, 2014: 72).

“Şamanın en belirgin fonksiyonları esasen kamlık zamanı gerçekleşir. Şaman, kamlık esnasında ruhlarla ilişkiye girer, öteki dünyayı kendi dünyasına taşır, seyircileri gizemli bir âlemle tanıştır, kamlığın dışında o, sıradan bir insandır. Bu bağlamda şaman, her iki dünyaya da aittir. Doğal halinde o gerçek dünyadadır ve sıradan bir insandır. Kamlık zamanı o, öteki dünyaya ait birine çevrildiği gibi kozmik bilgilerle donatılmış olur. İkili yaşam sürdüren şaman, aslında öteki âleminde bu dünyanın içinde varsayan insandır. Kamlık, işlevi açısından önce evreni ve evrendeki maddi âlemle ruhlar dünyası arasında ki ilişkiyi anlama ve algılama aracıdır” (Bayat, 2017: 215).

Yaşar Kalafat kam, ozan, oyun ve baksı vasıflarına sahip kişiler için, insan hayatının doğum, ad verme, kısmet açma, bereket, evlenme, ölüm fonksiyonlarının yanı sıra bazen gelecekte söz eden bezen kötülükleri defeden ve bazen de iyilikleri celbeden ulu kişiler olarak bahseder (Kalafat, 2012: 365).

Şaman seçilme üç yolla gerçekleşmektedir. Soy ile geçen şamanlık görevi, baba hattı ve ana hattı ile aileden birisinin şaman olması ve kendi soyundan birisini şaman olarak seçmesi. Atası şaman olmayan birinin ruhlar veya kutsal kişiler tarafından şaman görevine seçilmesi. İnsanın kendisinin şamanlık yolunu seçmesi ve şamanın sırlarını öğrenmek için uzun bir öğrenme dönemine girmesi olarak ifade edebiliriz. Bu bağlamdan bakacak olursak âşık edebiyatındaki bade içme olayına benzer bir durumun şaman olma ritüeliyle benzerlik gösterdiği görülür.

4.2.1.1.2. Veli/ Hoca/Şeyh

Şeyhlerin daha çok doğu ve güneydoğu Anadolu sahasında rastlanılan ve başlarında bulundukları aşiretlerin yönetiminin yanı sıra hastalıkları da tedavi etme görevleri vardır.

Veli, Allah dostu olarak bilinir. Türklerde veli kültürünün temellerinin Şamanist dönemde atıldığı söylenebilir. Velî tipleri incelendiğinde eski Türk şamanlarıyla aralarında büyük benzerlikler olduğu görülür. Hastalıkları iyileştiren, gelecekte haber veren, felaketleri önleyen, hava şartlarını değiştiren, düşmanlarına felaket yollayan, göğe çıkıp uçabilen, ateşte yanmayan Türk şamanları Bektaşî menâkıpnamelerinde var olan veli tipinde yeniden var olduğu söylenebilir (Ocak, 2010: 11’den, akt. Baysal, 2014: 77).

Hoca, dini kimliğinin yanı sıra toplumun kendilerine biçtiği rolden dolayı geçmişteki majik ve büyüsel uygulamaları yapan şaman, kam, bahşı, ozanın yerini dini fonksiyonlarıyla tutan İslami karakterlerdir. Bir sonraki aşamada şeyh olarak da karşımıza çıkabilirler.

Özellikle İslamiyet'in Anadolu'da yayılmasıyla belirli toprakları tımar eden o bölgeyi ekonomik ve kültürel olarak işlevsel boyuta getiren topluluk reislerine şeyh, veli, hoca denilmiştir. Bunlardan bazılarını Anadolu'nun İslamlaşmasını sağlayan ilk kolonizatör Türk dervişlerinin ardılları olarak da nitelendirebiliriz. Bu dervişler yerleştikleri yerleşim bölgelerinde tarım ve ticaret yaparak o yörenin gelişmesini de sağlamışlar, zamanla halkla devlet arasında aracı olmuşlardır. İnsanlar tarafından bir olayda danışılan ve bazı hastalıkların tedavisinde keramet sahibi oldukları inancı oluşan bu dervişlerin adlarının o yöreye verilmesi halk üzerinde ne denli tesirli olduklarını gösterir (Barkan, 1942: 279-304).

4.2.1.1.3. İzinli/Okuyucu/Üfürükçüler

Kan bağı olmayan ocaklılar tarafından genellikle okunmuş bir arpa veya buğday yiyerek, taşıyarak ya da ocaklının tükürdüğü tükürüğü yalayarak ocaklı'dan izin alarak usta-çırak ilişkisi ile yetişen, bir nevi el verme denilen yöntemle yetiştirilmiş, temiz ve yetenekli kişilere izinli denir. (K71) Ocaklılar ile arasında kan bağı olmayan kimselerdir.

Okuyucular ve üfürükçülerse, olağanüstü işlerle uğraşıp bilgi ve pratiklerini eski yazılı (Farsça-Arapça) kaynaklardan alan kimselerdir. Daha çok muska, kısmet açma, kapama, nazar gibi dünyevi işlerle uğraşan bu kişiler İslam'da yeri olmamasına rağmen İslami bir kılıf altında meşrulaşarak büyüsel kaynaklı sağaltım işlemlerinin uygulayıcılarıdır.

Üfürük kelimesinin anlamını "okuyup üfleme" sözü açıklar. Hastalığın tedavi edilmesi isteniyorsa duaların ve temennilerin etkisini hastada görmek, tabiatüstü zararlı varlıkların zararlarından korunmak için, çevreye veya etraftaki eşyaya bu varlıkları korkutmak için yapılan işlemdir. Bu işlemi yapanlara üfürükçü denir. Bunlar akıl ve bilim dışı yöntemlerle bilgisiz insanları aldatan, sömüren kişiler için kullanılan tanımlamalardır (Boratav, 2016: 132). Bu tedavilerinde büyüsel işlemler önemli bir

yer tutar. Ocaklı, izinli, büyücü ve hocalara (okuyuculara) gibi bazı yetenekli kimselerin hastalıkları önceden haber vereceklerine inanılır (Acıpayamlı, 1989: 1).

4.2.1.1.4. Orumçu

Hastalıkları tedavi etmekten çok hastalığı önceden haber verebildiklerine inanılır. İki türlü orumçuvardır. Birincisi eğitim alanlar; bunlar daha çok İran ve Suriye’de eğitim alırlar. İnsanın neresinde hangi tür hastalık olduğunu bilebilirler. İkincisi ise; ocaklılara benzeyen yeteneklerini aileden alanlardır.(K4)

Türk-İslam dünyasının önemli bir şahsiyeti olan Lokman Hekim de bizim kültürümüze sağaltıcı kimliğiyle ulaşır. Bilge bir kişi olarak Lokman Hekim, şark folklorunda tabip olarak anlanmaktadır.

“Eski Mısır’ da Hürmüz, hermes Araplar’ da İdris, İran’ da Tirita, Yunanistan’ da Aescurlapa, Hindistan’ da Danwantani, Sümer’ de Nuh’un babası Şuruppak, Yahudilerde Lubat, Aramilerde Ahikar, Bizans’ ta Plandes, İslam dünyasında Lokman olarak isimlendirilir.” (Bayat, 2000: 5).

Lokman Hekim, İslam dünyasının edebi kaynaklarında yer aldığı gibi Türk kültürü ve edebiyatında da önemli bir yer tutar. Her derdin çaresini bulan kutsallık kazanan ve hakkında anlatıldığı menkıbe ve hikâyelerle, folklorik kahramana dönen kişiliktir. Lokman Hekim’in hayatı ve kişiliği hakkında farklı rivayetler olması onun diğer kültürlerde farklı işlevlere sahip olmasını sağlar. Lokman didaktik üslupla kutsal kitaplarda da önemli bir yer tutması menkıbelerinin çok olması ve birçok farklı uygarlık tarafından farklı isimlerle ve kişiliğine paralel şahsiyetlerin olması onun Türk- İslam kültüründe önemli bir yerinin olduğu ve şahsiyetini orumçu olarak değerlendirebileceğimizi bize gösterir.

4.2.1.1.5. Ocaklar

Türk kültürü içinde önemli bir anlamı ve işlevi olan ocaklar aile, sağlık, din, asker, doğa gibi insanoğlunun sıkı ilişki içinde bulunduğu olgularla ilişkilendirilmiş ve anlanlandırılmıştır. Kelime köküne bakarsak “ocak” kelimesinin fonetik evrimi Ot+a-k>oçak// ocak ¹ olarak günümüze gelir. Kelimenin bu şekildeki anlamıyla Türk

¹ Cengiz Alyılmaz tarafından “Ocak” kelimesinin morfolojik değişim süreci Uluslararası Erdemli Sempozyumunda anlatılmıştır.

dünyasında, özellikle de Moğolistan’da kullanıldığı görülür. Otak> kelimesinin ev anlamından başka Cengiz Alyılmaz’ın anlatımıyla Tanrı ile ilgili, Tanrı’dan gelen anlamında olduğuna ulaşılır. Bu açıdan bakacak olursak, “ocak” kelimesi Tanrı’dan gelen şifa anlamıyla ilişkilendirilir. Türk kültüründe özellikle Anadolu sahasında kullanımı ve yerini inceleyecek olursak, Pertev Naili Boratav’ın tanımı gayet kapsayıcıdır. Boratav, ‘ocak’ kelimesinin bildiğimiz anlamları dışında farklı bir anlamla ilişkilendirdiğini ifade ederek, deyim olarak ‘ocağı batsın’ ile bazı dervişlerin geleneklerinin sürdüğü mekânlarda ve soy birlikteliğinin devamına, halk sağaltıcılığı bağlamında belli hastalıkları tedavi eden bu işin yöntemlerini bilen kişilere verilen genel bir ad olarak tanımlar (Boratav, 2016: 129-131). Ocaklı kişilerin yaptığı tedaviler genellikle basit ama psiko-terapi kökenlidir. Özellikle hastanın bir yerine dokunma kendilerine özgütelkin edici özel sözler okuma, bıçaklave ateşle tedavide bulunma gibi uygulamalardır.

Ocakların tedavi uygulamalarının temel izahında ateşin önemli bir yeri vardır. Ateşin, Tanrı tarafından insanlara öğretildiği inancı vardır. Özellikle aile ocaklarında yanan ateş kutsal sayılır. Göçebe bir toplum olan Yörüklerde 20.yüzyılın sonlarına kadar göçrevli hayatta evin ateşini külle kapatıp söndürmeden bir maltızla göçtükleri yere götördükleri görülür. Zamanla ateşten arda kalan kül, Yörüklerde önem kazanmış ve gündelik hayatlarında birçok alanda kullanmışlardır.

Bu durumu Mehmet Alptekin “Mersin- Silifke Yörük Kültür Hayatında Kül” adlı makalesinde şu şekilde açıklar: Zaman içerisinde kül; temizlik işlerinden halk sağlığı ve baytarlığına, bazı eşyaların hazırlanması ve temizlenmesinde önemli bir hale gelmiştir. Ayrıca yazar külün ilk yazılı eserlerde de varlığına dikkat çekmektedir (Alptekin, 2019: 35).

Ateş ve külün önemini Ayşe Duvarcı şu şekilde açıklar: “Birçok halk hekimi diyebileceğimiz ocaklılar tedavi metodu olarak kullandıkları işlemlerin önemli bir bölümü doğrudan ateş veya onun is, dumanı, külü, rengi ile alakalıdır” (Duvarcı, 1990:34). Külün kültürümüze ateşle beraber erken dönemde girmesi sonucu insanlar, özellikle hastalıklarının tedavisinde kül menşeli birçok ilaç geliştirmiştir.

Yaşar Kalafat da od, ocak, iye ve iyelerin, Türk hayatında önemli bir yer oluşturduğunu belirtir. Kökü gök tanrı inancına dayanan bu mistik hatırayı günümüze kadar yaşattığımızı ifade eder (Kalafat, 2012:330).

Ocaklılarda, kamlık ve âşıklık gibi ocaklı olma şartları ve usulleri vardır. Bu usuller günümüzde uygulanmaktadır. İslami inanışlara en uyumlu Orta Asya sağaltıcı olan ocakların işlevselliğini Türk toplumunda uzun yıllar sürdüreceği ön görülür. Ocaklı olmak için bazı karakteristik özelliklere sahip olmak gerekir. Bunlar doğuştan ziyade kişinin kendisinin kazandığı özelliklerdir. Bunları Ayşe Duvarcı makalesinde şu şekilde belirtir:

“Ocaklılarda, el verilecek kişinin dürüst olması, dinine bağlı ve tok gözlü olması temel kriterlerdir ve el vereceği kimse abdest alır ihlâs üç Fatiha dualarını okur. Ocaklı “rızası Allah’tan elimi sana veriyorum, helal olsun. Bundan sonra Allah rızası için genç, ihtiyar, kadın, erkek, zengin, fakir hiç ayırmadan benim değil, anamın, atamın eli olsun” diyerek “Benim okuduğum hastalığı sende oku. Dilemesi bizden, şifası Allah’tan” deyip el öptürür”(Duvarcı, 1990: 36).

Ocaklardaki tedaviler: alazlama, ırsava, parpılama, dini yollu metot olmak üzere 4 ana başlıkta sınıflandırmak gerekir. Orta Asya’daki sağaltıcılarımız olan şaman, kam ve bahşının Anadolu’da İslami formlarla şekillenmesiyle ortaya çıkan ocaklar, kutsaliyet, sağaltıcılık, güvenilirlik gibi vasıfların yanı sıra izinli el alma ve genellikle kadınların güdümünde olması erkek ocakçıların da bulunması bize kam ile ocaklı arasındaki benzerlikleri bir kez daha gösterir.

4.2.1.1.6.Aktarlar

Türk halk hekimliği sağaltıcılığı açısından önemi büyük olan aktarlar, baharat veya güzel kokular satan kimse veya dükkân anlamındadır (www.tdk.gov.tr. E.T.25 Nisan 2018). Aktarlık mesleği, çerçiler adıyla da anılır. Aktarlar bir dönem halkın hastalanmaları karşısında ilk başvurduğu yerler olmuşlardır. Günümüzde geleneksel ilaçların satıldığı aktarlar, modern ilaçların satıldığı eczanelerin arka planında varlıklarını sürdürürler.

“Kelime aslı olarak “akabir” olan aktar kelimesinin kökenine Arapça, Yunanca ve yahut Süryanice olduğu tahmin edilir. Bizanslılar döneminde drog ticaretinin merkezi İstanbul’dur. Bu şehirdeki aktarlar (eczaneler), baharatçılar ve kökçüler olarak sınıflandırılıyordu. Osmanlı döneminde halkın ilaç gereksinimleri hekimler veya aktarlar tarafından hazırlanan tertipler ile

karşılanıyordu.1868 yılında İstanbul'da 45 eczaneye karşılık 2000 aktar bulunması aktarların halk sağlığındaki önemini belirtecek bir kanıttır”(Baytop,1999: 40).

Aktarlık yalnızca şifalı bitkileri, koca karı otlarını satmak değildir. Aktarlık aynı zamanda şifa veren bitkileri satarak insanların rahatsızlıklarını gidermeyi hedefleyen bir nevi pratik hekimliktir. Bir dönem insanların hastalandıklarında onları tedavi edecek ilaçlar için aktarlara gitmesi aktarlık mesleğinin ne kadar önemli olduğunu bize gösterir. Son yıllarda aktarların önemi azalmıştır. Bu duruma gelişen tıp, ekonomik durum ve kitle iletişim araçlarıyla bilinçlenen halkın modern tıba yönelmesi gibi etkenler sebep olmuştur. Aktarlar eski önemini kaybetse de işlevsel bir yapıda varlıklarını devam ettirirler.

Günümüzde gelenek ve göreneklere bağlılık modern tıbbın gelişmesine rağmen tıbbi folklor dediğimiz halk hekimliğinin yayılmasına neden olmaktadır. Halk genellikle bu uygulamaları çerçi dediğimiz aktarlardan ya bu işi bilen tecrübe sahibi kimselerden öğrenmektedir. Tıbbi folklor her geçen gün kendini güncelleyip geliştirerek, özellikle doktora gitmede sıkıntı yaşanan yerlerde kendine has ilaçlarla hastalıkları tedavi etmeye devam etmektedir (Artun, 2008: 87,88).

Erman Artun'un belirttiği gibi, özellikle kırsal kesimlerde aktara başvurmanın temelinde sağaltıcılık yönü ağır basar. Türk tıbbi folklorumuzda önemli bir yeri olan aktarlara daha geniş açıdan bakmak istersek Mısır Çarşısı örneğini incelemeye gerek vardır. Eski Mısır Çarşısındaki aktar dükkânları halka ilaç tarifleri verip, ilkel anlamda ilaç yapan ve çeşitli özel karışımlardan oluşan drogları satarak, ilkel eczacılık mesleğinin ilk uygulayıcıları olmuşlardır.

Tarihi Bizanslılar devrine kadar uzanan Mısır Çarşısı ilk restorasyonunu 17.yüzyılda ikincisini 19.yüzyılın ortalarında geçirmiştir. Bu restorasyonlar neticesinde zamanla karakteristik bir baharat çarşısı görünümünü alarak o zamana kadar İstanbul'da dağınık olan aktarlar bir arada toplanarak bir nevi sağlık için alternatif tıbbın merkezi haline geldiler (Demirhan, 1987:115).

Özellikle bu sağaltım yöntemleri içinde önemli olan telkin tedavileri için Mısır Çarşısında bazı özel ilaçların satılması Mısır Çarşısına insanların her türlü hastalıklarının tedavisi için başvurduğunu gösterir. Uzun yıllar usta çırak şeklinde

devam eden eczacılık mesleğinin son yüzyılda modernleşmesine ve gelişmesine rağmen aktarlar alternatif tıbbın eczacıları olarak çalışmaya devam ederler.

4.3. Türkler’de Diğer Sağaltıcı Unsurlar

4.3.1. Kımız

Günümüzde Orta Asya kökenli olan kımız ve kımızdan üretilen içecekler, içeriğindeki maddeler sayesinde özellikle bağırsak sağlığına iyi gelmesi nedeniyle tüketilir. Kımız çeşitli ülkelerde farklı adlarla adlandırılmıştır. Bu konuyla ilgili önemli bir çalışması olan Mustafa Aksoy şu tespitlerde bulunmuştur:

“Çeşitli ülkelerde kovmis, kumis, kuymis, kymyz, gaymiz, gımız, kumiz gibi isimlerle ifade edilmektedir. Kımız batı dillerine ve Rus diline “kumuz” şeklinde geçmiş olup Rus dilindeki yabancı kelimeler sözcüğünde kumiş, “Asya, Yakın ve Orta Doğu, Latin Amerika’ da iç içek, içecek” şeklinde ifade edilirken kelimenin aslının “kımız” olduğu ve Türkçe’ den Rusça’ ya geçtiği belirtilmiştir” (Aksoy, 1998: 43).

Kımızın, köklü bir tarihçesi vardır. Bunu M.Ö. arkeolojik kazılara dayandırabiliriz. Antik çağlardan günümüze değin yapılan arkeolojik çalışmalarda Altay Dağları’nda M.Ö.5.yy ‘da dahi kımızın tüketildiği sonucuna varılmıştır. Kımız hakkında M.Ö.9.yy’da Homeros’un İlyada destanında izler bulmak mümkündür. Ünlü tarihçi Herodot M.Ö.400’lü yıllarda Karadeniz’in kuzeyinde yaşamış, yaşayış ve kültür olarak Türk milletine benzeyen İskitlerin iyi bir kımız yapıcısı olduklarını ve bunun için özel uygulamalar geliştirdiklerini belirtir (Kınık, 2000’den, akt. Kırdar, 2017: 59).

Konuyla ilgili biraz daha kapsamlı araştırma yapıldığında kımız sadece bir içki değil, iyi bir sağaltıcı içecek olarak da önemini korumuştur. Kımızın sindirim sistemi hastalıklarına, bunamaya, kemik ve eklem sağlığına faydalı olduğu, sinir hastalıklarına iyi geldiği, özellikle de kandaki alyuvar sayısını artırarak tüberküloz (verem) denilen hastalık için iyi bir tedavi edici olduğu belirtilir. Mide hazımsızlıklarında, rahatsızlıklarında gastrit ve dizanteri, ülser gibi mide hastalıklarına, kalp ve damar sistemi hastalıklarının yanı sıra idrar yolu enfeksiyonlarının ve böbreklerin iyi

çalışmasına faydalı olduğu ifade edilir (<http://kabar.kg/tur/news/k-m-z-ve-faydalar/E.T.15>. 12. 2018).

Dede Korkut Hikâyelerinde Anadolu'ya göç ederek gelişin ilk yıllarında kımızın Türkistan'daki gibi aynı önemle tüketildiğine dikkat çeker:

“Attan, aygır, deveden buğra, koyundan koç, kırdır. İç Oğuz'un Dış Oğuz'un beylerinin üstüne yığınak et, aç görsen doyur yalıncağ görsen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ, göl gibi kımız sağdır. (Gökyay,2013: 35).”

Kaşgarlı Mahmut'un Divân-ı Lügat 'it Türk adlı eserinde “Kısrak sütü tulumda bekletilir, ekşitilir sonra içilir” sözleriyle o dönemde kımızın yapılış şekli ve yaygın bir içecek olduğu hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Manas Destanında da Han Kökü Tegin vasiyeti arasında “gözlerim yumulduğu zaman vücudumu kımız ile yıkayınız”(Aksoy,1998: 42) sözleri bize kımızın Türk dünyasında oldukça önemli ve yararlı bir içecek olduğunu gösterir. Kımız Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek İslamlaşan Türk topluluklarında içki olarak algılanması nedeniyle zamanla unutulmuş ve yahut eskiye nazaran rağbet görememiştir.

4.3.2. Şifalı Sular

Su tüm canlıların en birincil temel gereksinimidir. Bu durum su ile ilgili kutsal inanışların ve mitolojik efsanelerin oluşmasına sebep olmuştur. Eski Türklerdeki her canlının bir ruhu vardır inancı suyunda bir ruhunun olduğu inancını destekler. Bu inanca yer-su kültü de denilebilir. Özellikle Türk yaratılış kozmolojisinde her şey su ile başlamıştır. Bu da suyu bir madde olmaktan çıkarıp kültürel bir iye konumuna getirir.

“Türk kozmolojisinde hiçbir şey yokken su vardı ve her şey sudan yaratılmıştır. “Türkler arasında tabiat kültürüne bağlı olarak ortaya çıkan, gelişen ve kült konusu olan su, önemli bir unsurdur. Türkler, yüksek dağlar ve pınarları iyi ruhların makamı sayıyorlardı. Buralara yer-sub deyip saygı gösteriyorlardı. Türkler, tabiattaki diğer nesneler gibi suları da canlı varlıklar olarak düşünürler ve eski Türk inançlarında kutsallaştırılan su, aynı zamanda duyan, evlenen ve evlat sahibi olan ve mahiyetinde bir takım gizli güçleri barındıran koruyucu bir iyedir”(İnan, 2000:50,51'dan, akt. Dağı, 2013: 33).

Çalışmada, yörede tespit edilen şifalı suların bazı hastalıkların tedavisinde başat bir sağaltıcı olduğunu görebiliriz. Sözlü ve yazılı anlatılarımızda kutsal varlıkların, pirlerin, peri kızlarının kahramanla su başında temasa geçmesi temel izahı oldukça

geniş olan bir olaydır. Bu durumdan dolayı halk arasında bazı efsaneler ve hikâyeler su kaynaklarını ilgiçekici kılarak kutsal yapmıştır.

Şifalı sular Türk kültüründe olduğu gibi farklı kültürlerde de kutsal sayılmış ve bir sağaltıcı olarak şifalı sulara başvurulmuştur. Bu durumu ilk çağlardan itibaren yapılan kazılarda özellikle şifalı yapılarda suya ulaşma planlamasında görebiliriz.

Hintliler, Asurlular, Babiller ve İranlılarda su kuvvet verici ve temizleyici bir varlıktır. Suyu Helenlerin, Hititlerin, Romalıların Asya'daki ulusların bir şifa aracı olarak kullandığı kazılarda ve o dönemki bazı eserlerde belirtilmektedir. Homeros' un İlyada ve Odisse'sinde ve Galinos'un eserlerinde bu bilgilere rastlarız (Dramur, 1989: 125). Romalıların suya çok önem verdiği bilinir. Roma hamamı tarihte oldukça meşhurdur. O dönem Roma kralları halkın yararlanması için hamam ve tuvalet gibi umuma açık yerler inşa ettirmişlerdir.

Türkler Anadolu'ya girdiklerinde Bizans'ın saray mensuplarının faydalandığı kaplıcaları bakımsız ve harap bir şekilde buldular. Anadolu'daki kaplıcaları tekrardan onaran Selçuklular bu yapıları eskisinden daha mükemmel hale getirerek halkın sosyal olarak ve hastalıklarının tedavisinde kullanmalarını sağladılar. Halk hekimliği tedavisinde başvuru şifalı sular gerek kutsallık gerek şifa özelliği ile önemli bir yere sahiptir. Özellikle böbrek, romatizma, kas ve kemik, solunum sistemi, safra kesesi, cilt hastalıkları, şeker, ürolojik hastalıklar kalp damar hastalıkları ve karaciğer hastalıklarına iyi geldiği belirtilir.

4.4. Türk Halk Hekimliğinde Sağaltım Yöntemleri

Türk kültürü, geçmişten geleceğe birçok bölge değiştiren, her gittiği bölgede yeni kültürlerle ilişki kuran, kültürel alışveriş yapan gözlem ve deneyime bağlı olarak oluşmuş başat bir kültürdür.

Türk kültüründe en önemli konulardan birisi de halk hekimliğidir. İnsanların en çaresiz kaldığı en çok kafa yorduğu konu olan sağlık konusunda düşünen ve etkileşime açık olan bireyler, yaşadıkları bölgedeki kültüre bağlı olarak farklı tedavi uygulamaları geliştirmişlerdir.

Bu uygulamalar kültürel kalıtım yoluyla binlerce yıldır Türk kültüründe yaşatılmaya ve aktarılmaya devam etmektedir. Dikkat çekmek istediğimiz noktadan

hareketle tedaviler Türk dünyası ve Anadolu’da ırvasa, parpılama, bitkisel ilaçlar, dinsel tedaviler, hayvansal ve madensel ilaçları olan ocaklı, şeyh, hoca, okuyucu, üfürükçü, izinli-orumçu denilen kişilerle uygulamışlardır. Böylelikle geniş bir sağaltım yöntemi birikimine sahip olmuşlardır. Bunlardan Türk halk hekimliği alanındaki çalışmalarıyla önem arz eden Orhan Acıpayamlı’nın Türk halk hekimliği tedavi yöntemlerini sınıflandırdığı ve günümüzde de geçerliliğini koruyan tasnifi doğrultusunda, Türk halk hekimliğinde sağaltım yöntemleri başlığını inceleyeceğiz. Sağaltım yöntemlerini 6 başlık altında sınıflandıran Acıpayamlı’nın tasnifi şu şekildedir:

1. “*Irvasa yoluyla yapılan sağaltmalar*
2. *Parpılama yoluyla yapılan sağaltmalar*
3. *Dinsel yolla yapılan sağaltmalar*
4. *Bitki kökenli emlerle yapılan sağaltmalar*
5. *Hayvan kökenli emlerle yapılan sağaltmalar*
6. *Maden kökenli emlerle yapılan sağaltmalar”* (Acıpayamlı, 1989:2).

4.4.1.Irvasa Yöntemi

Bu yöntem Türkiye’nin değişik bölgelerinde irva, urasa, uğrasa, oğrasa gibi adlarla anılmaktadır. Doğrudan doğruya hasta ile temas yoktur. Hastayı psişik (psikolojik) bir yöntemle etkileme ve tedavi etme amacı vardır. İyileşmesi istenen hastanın yanında sağlıklı bir kimse yatırılması veya hastanın başına kurt kafatası ile su dökülmesi gibi uygulamalar vardır (Acıpayamlı,1989: 3).

4.4.2.Parpılama Yöntemi

Genel olarak dağlama olarak bildiğimiz bu yöntemde hastanın vücuduna fiziksel temas uygulanır. Vücudu çizerek, delerek, keserek, ya da başka bir cisimle vurarak uygulama yapılır. Tedavi esnasında bir takım özel sözcükler söylenebilir (Acıpayamlı, 1989: 3). Genellikle ocakların tedavi yöntemi olan parpılama yöntemi günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Bu yöntemle tedavi olan hastalar büyük oranda iyileştiklerini söylemektedirler. Parpılama yönteminin bir diğer önemli uygulaması dağlama tedavisidir. Çok eskiden beri uygulanan bu yöntemde sıcak metal nesneler ve bazı kimyasal maddelerle deri tahriş edilerek ya da kesilerek etkileşim yapılan tedavidir (Çavdar, 1989: 88).

4.4.3.Dinsel- Büyüsel Yolla Yapılan Sağaltma Yöntemi

Türbelerin açılmasıyla ülkemizde tekrardan önem kazanan bu yöntemi izah edecek olursak bu durum, İslam dinine hizmet etmiş halk nezdinde önemli bir yere sahip olan kişilerden medet ummaktır. Genellikle kişinin türbesinden toprak almak, bir dileğini kâğıda yazıp türbeye asmak, türbenin taşına dokunmak, sandukanın örtüsüyle temas etmek gibi ritüelleri vardır. Bu tür yerlerin özel bir yerine dokunma bizde büyüsel bir görünüm arz etmektedir. Buradaki amaçlardan birisi de Allah'tan bir şey dilerken türbede yatan kişinin aracı olması hadisesidir.

Bu tedavi yöntemini araç ve madde kullanarak yapıldığını belirten Acıpayamlı, bunlara örnek olarak hastanın yatır sandukasının çevresinde üç kez dolaştırılmasını, hastaya üç kez okunmuş ekmekten yedirilmesi gibi uygulamalardan bahseder (Acıpayamlı,1989: 3).

Dünyadaki toplumlarda görülen yaygın anlayışa uygun olarak Anadolu'da, özellikle akıl ve ruh hastalıklarının tedavisinde tekke, türbe, yatır, tütsü, muska gibi dini ve sihirli yollardan medet umulmuştur (Acıpayamlı, 1969: 1-9'dan, akt. Bayat, 1989: 64). Ancak İslâm aydınlık dini, şeffaflık dini olarak nitelendirildiği için isteklerimizde Allah'a yönelmek daha hoş karşılandığından bu tür tedavi yöntemleri hoş görülmez.

4.4.4.Bitki Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltma Yöntemleri

İlk çağlardan beri ilk tedavi yollarından birisi olan bitkisel ilaçlar alternatif tıp olarak günümüzde modern tıpla birlikte önemli bir rol oynamaktadır. Temelde deneme yanılma yöntemi yatan bitkisel emlerle yapılan tedavi, sağaltım yöntemleri arasında en çok halkın hastalıklar ve benzeri durumlarda başvurduğu yöntemdir. Hastaya çam püsesinin suyunun içirilmesi, vücuduna bitki karışımlarından merhem yapılıp sürülmesi gibi pratikler bu yöneme örnektir.

4.4.5.Hayvan Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltma Yöntemleri

Hayvansal yollarla tedavi de dikkat çekilecek husustur. Halk en çaresiz hastalıkları karşısında hayvansal emlere başvurmuştur. Kanser tedavisi olarak araştırmamızda yirmiye yakın tedavi edici hayvansal emlerin tespit edilmesi dikkat çekicidir. Bu duruma örnek olarak, korku durumunda yeni kesilmiş horozun yüreğinin

çiğ olarak yutturulması, kanser karşısında yılan kanı ve ceylan etinin tedavide kullanılması gibi örnekler vardır. “Acıpayam ise sağaltmak istenen hastaya yatırda yakalanan böceklerin yedirilmesi ilginç olanlardan birisidir”(Acıpayamlı, 1989:4).

4.4.6.Madeni Kökenli Emlerle Yapılan Sağaltma Yöntemleri

Cıva, gümüş, altın, bakır, maden suyu, taş ve daha birçok madensel maddeler eritilerek ya da olduğu gibi birtakım işlemlerden geçildikten sonra hastalara ilaç olarak verilir. Bu sağaltma yöntemleri uzakdoğu ülkelerinde daha çok görülür.

Yukarıda vermiş olduğumuz Acıpayamlı'nın tasnifinden sonra bazı bilim insanları da Türk Halk Hekimliğinde sağaltım yöntemleriyle ilgili tasnifler yapmışlardır. Sevgi Şar, “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü” adlı bildirisinde halk hekimliğinde hastalıkların teşhis ve tedavisinde uygulanan yöntemleri şu şekilde sıralar:

- a. “İlaçlar (Bitkisel, hayvansal, madensel kaynaklı)
- b.Sihirsel İşlemler
- c.Dini İşlemler
- d.Ameliyat " (Şar, 1989:221).

Eriş Asil, “Halk Hekimliği Eczacılığı Araştırmalarında Metodoloji “adlı bildirisinde hastalık tanımından hareketle halk hekimliğinde “tedavi-ilaç” kavramını aşağıdaki şekilde sınıflandırılır:

- 1. “Tamamen büyü, niteliği taşıyan korunma ve tedavi, araç ve yöntemleri
 - a.Yatırlar
 - b.Ocaklar
 - c.Üfürük-efsun
 - d.Uğurlu yerler- uğurlu kişiler
- 2.Hem büyü hem gerçekçi nitelik taşıyan koruma ve tedavi araç ve yöntemleri
- 3.Tamamen gerçekçi nitelik taşıyan korunma ve tedavi araç ve yöntemleri” (Asil, 1989: 34).

Nilgün Çıblak Coşkun,“Çukurova’da Halk Hekimliği ve İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnanışlarının İzleri” adlı makalesinde Çukurova bölgesini incelediği için çalışmamızı da ilgilendiren bu tasnifte yöre halkının hastalıklarının genel tedavi yöntemleri şu şekilde verilmiştir:

- 1. “Dini ve büyüsel nitelikli olanlar

2. *Hem büyüsel hem de gerçekçi nitelik taşıyanlar*

3. *Çeşitli otlar ve köklerde koca karı ilaçlarıyla yapılanlar olmak üzere olanlar”* (Çıblak, 2005: 200).

Görüldüğü üzere Orta Asya’dan Anadolu’ya Türkler göç ederken hastalıklardan korunmak ve tedavi etmek için oluşturdukları bilgi ve uygulamaları da beraberlerinde getirerek, göç ettikleri bölgelerde bulunan kültürlerle bütünleştirmişlerdir. Anadolu da belirgin bir şekilde bu birikimleri uygulayarak kültürel anlamda sürekliliği sağlamışlardır. Tüm bunlardan hareketle Erdemli’de halk hekimliği uygulamaları ve inanışları adlı tezimizde, yöre halkının hastalıklar karşısında tedavi yöntemi olarak, Coşkun’un tasnifi olandini ve büyüsel nitelik taşıyanlar ve hem büyüsel hem de gerçekçi nitelik taşıyanlar, çeşitli otlar ve köklerde koca karı ilaçlarıyla yapılan uygulamalar ve Acıpayamlı’nın tasnifi olan ırvasa, parpılama, maden kökenli ve hayvan kökenli emlerle yapılan tedaviler belirgin bir şekilde tespit edilmiştir.

4.5. Türk Kültüründeki Kültler ve Türk Halk Hekimliği Arasındaki Etkileşim

4.5.1. Ağaç Kültü

Dünyadaki birçok kültürde ağaçla ilgili inanışa rastlamaktayız. Özellikle bazı ağaçlara kutsallık atfedilmiştir. Eski Türk topluluklarında ağaçlar hayatın her alanında var olmuştur. Ormanlar kutsal sayılıyor, koruyucu ruhları olduğuna inanılıyordu. İnsanoğlunun ilk barınma yeri olan ağaç kavukları, uygarlıkların mitolojisinde de önemli bir yere sahiptir. Özellikle Türk mitolojisi ve kültüründe kayın ağacı ulu olarak kılınmıştır. Kamların davulunda genellikle kayın ağacının motifi olurdu. Araştırmacılar yaptıkları tespitlerde kayın ağacının beyaz olan suyunun birçok hastalığa iyi geldiğini tespit etmişlerdir.

Bazı Türk topluluklarında kayın ağacının yaşamın sırrı olduğu inancı hâkimdir. Bazı Türk boylarında kamların kayın ağacı olmadan ayin yapmadıkları görülmektedir. Bu konuda Yaşar Çoruhlu’nun verdiği örnekte Doğu Türkistan’daki Müslüman Şamanların hastayı büyüyle tedavi ederken çevrelerinde kayın ağacı bulundurması oldukça dikkat çekicidir (Çoruhlu, 2015: 149).

Pervin Ergun’un “Türk Kültüründe Ağaç Kültü” adlı kapsamlı eserinde Türk kültüründe ağacın anlamlandırılmasında ağaç kozmik düzenin ve dünyayı algılayışın ana unsuru olarak ifade edilmiştir:

“Türkün dünyayı algılayışının merkezinde, üç âlemi birbirine bağlayan dünya düzeninin teminatı olan ve her biri ayrı anlama sahip olan ağaç vardır. Kozmik düzeni sağlayan ağaç sembolleri bütün Türk dünyasının ortak sembolleridir. Kutsal kabul edilen ağaçların başında kayın, çam, dağ selvisi, sedir, ardıç ve çınar gelmektedir” (Ergun, 2004:195).

Türk mitolojisinde ağaçla ilgili bir diğer inanış da ağaçtan türeme motifinin izlerinin görülmesidir. Bunları eski sözlü anlatılarımızda da görebiliriz. Maaday Kara destanında Köğüdey Mergen’in doğduğu hayat ağacının öz suyuyla beslendiğini şöyle anlatır: “Bu Karadağ baban olsun yavrum, bu dört gövdeli kayın anan olsun, yavrum, dört kayının öz duyu bahadır oğlunun ağzına her gün damla damla aksın diye bir oluk yerleştirdi.”(Gürsoy, 1999: 58’ dan, akt. Çoruhlu, 2015:144).

Türk kültüründe ağacın kutsal sayılması olgusunu ilk insanların ağaç kavuklarında yaşayarak barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını ağaçlar sayesinde sağlamalarından gelen bir ululuğa bağlayabiliriz. Özellikle hayat ağacının altında erliğin yaşadığı yeryüzünde Tanrı’nın yaşaması ve insanlarla Tanrı arasındaki iletişimi sağlayan kamların hayat ağacının kullanarak gökyüzüne ulaşması, ağaçlara kurbanlar adanması, bir dilek tutulduğunda ağaç dikilmesi, Türk inanışında yaşı yani ağacı kesenin ummayacağı inanışı ağaca verilen önemin hala geçerliliğini koruduğunu gösterir.

Türk kültüründe ağaç tapınmaya yardımcı bir araç olduğu gibi bazen de tapınılan bir unsur olmuştur. Bugün insanların sıkıntılarında başvurduğu yatırıların yanındaki ya da yüksek taşlık yerlerde görülen ağaçlar insanların isteklerinde başvurduğu bir yardımcıdır (Eroğlu, 2017: 184). Bunu özellikle Türkistan ve Anadolu sahasındaki obalarla benzerlik ve işlevleri açısından ilişkilendirebiliriz. Buradaki ağaçlara dilekler tutularak çaput, bez bağlanması, para takılması İslâmiyet altında bile inanışlarımızı halen canlı bir şekilde yaşadığımızın ve devam ettirdiğimizin göstergesidir. Ağaçla halk sağaltmacılığını ilişkilendirmemizdeki amaç, insanoğlunun çaresizliği sıkıntıları karşısında mutlaka kutsal gördüğü kişi ve unsurları somutlaştırarak onlardan yardım istemesinin doğal bir sonucudur.

Özellikle heybetli ve uzun olan ağaçlar sayesinde kamların, Tanrıya yakın olmayı sağladığını ve ağaçları kullanarak gökyüzüne çıktıklarına inanılmıştır. Bazı ağaçların yaprağının, suyunun ve tohumunun hastalıkların tedavisinde kullanılması, insanların temel isteklerini karşılaması ve aracılık etmesi gibi işlevlerinden dolayı onların Türk ve dünya kültüründeki yeri önemli ve kutsal kabul edilmiştir.

4.5.2.Su Kültü

Eski Türk inanışından beri önemli bir yeri olan su kültü yaşamın, erdemin, dürüstlüğün, bereketin tedavinin sembolü olarak nitelendirilmiştir. İlk zamanlardan beri suyun varlığı, insanların temel ihtiyaçlarını sudan karşımaları suya özel bir saygı duyulmasına sebep olmuştur.

“Türk kozmolojisinde hiçbir şey yokken su vardı ve her şey sudan yaratılmıştır. “Türkler arasında tabiat kültürüne bağlı olarak ortaya çıkan, gelişen ve kült konusu olan su, önemli bir unsurdur. Türkler, yüksek dağlar ve pınarları iyi ruhların makamı sayıyorlardı. Buralara yer-sub deyip saygı gösteriyorlardı. Türkler, tabiattaki diğer nesneler gibi suları da canlı varlıklar olarak düşünürler eski Türk inançlarında kutsallaştırılan su, aynı zamanda duyan, evlenen ve evlat sahibi olan ve mahiyetinde bir takım gizli güçleri barından koruyucu bir iyedir”(İnan, 2000:50,51’den, akt. Dağı, 2013: 33).

Suyun koruyucu bir ruhunun olduğu inanışından dolayı hastalıkların tedavisinde sihri bir algıyla değer kazanmıştır. Özellikle mistik anlatıların yanı sıra mitolojik anlatılarda da su önemli bir motiftir.

“Daha çok mistik inanışlara uydurulup yaygınlaştırılan efsanelere, kişisel inançlara, kişiler arası telkinlere yapanların bilinmeyen etkileyici yorumları, yararlandırıldıkları ile ısrarları, şifalı suları, halkın bir sağaltıcı olarak görmelerine neden olmuştur” (Başar, 1989: 48).

Türk dünyasında suyun temiz tutulmasına büyük önem verilmektedir. Bu etmende su iyesinin koruyucu ruhunun olduğu inancı etkilidir (Eroğlu, 2017: 188).

Eski inanışlarla birlikte İslamiyet’tede suya saygı devam etmiştir. Birçok kaynakta çeşmenin suyu şifa verici ve kutsal sayılmıştır. İlk insanlıktan beri su insanların sağlıklarının, servetlerinin kültür ve uygarlıkların gelişmesinde devam etmesinde temel bir aracı olmuş ve başat bir rol üstlenmişlerdir (Başar, 1989: 49).

Zeki Başar, toplumda suların değer görmesini şu nedenlere bağlamaktadır:

“Tarihsel ve dinsel orijinli, büyüleyici efsaneler olması

-Yatırların ünlü (arif, ermiş, âlim, şehit vb.) kişiler olan ziyaret yerlerinin yakınlarına bulunmaları

-İlkellerden ve eskilerden sürüp geldiğine inanılarak tabu sayılan değişik türden ağaçların bulundukları bölgelerde olmaları

-Kutsallıklarına inanılan tabulaştırılmış olan balıkların yaşadığının görülmesi

-Zehirsiz olan ve birtakım hastalıklara iyi geldiği inanılan yılanların içinde yaşamaları (Başar, 1989:48).”

Türk toplumu suyu yaşamın kaynağı olarak görür. İlk yerleşmelerin suya yakın yerlerde olması insanların suyun tüm nimetlerinden yararlanarak ona şükran duymasına sebep olmuştur. Bu da suyun kutsal ve uluolarak kabul edilmesini sağlamıştır.

4.5.3.Ateş ve Ocak Kültü

İnsan hayatında büyük öneme sahip olan ateş vazgeçilmez bir gereksinim olmuştur. İlk dönemlerde insanlar ateşi beslenme ihtiyaçlarını gidermek, yiyeceklerini pişirmek, vahşi hayvanlar ve diğer kötü ruhlardan korunmak amacıyla kullanmışlardır. Ateşin Türk mitolojisinde ilk kez gökten inerek Ülgen tarafından yakıldığı da rivayet edilir (Güngör, 2017: 88).

Ateş hem insanların yararlandığı önemli bir unsur hem de onların yok edici yakıcılığından korktuğu bir unsur haline gelerek kutsal bir varlık haline gelmiş, ondan yararlanmak ve zararından kurtulmak için oluşturulan bir takım inanış ve uygulamalara sahip bir kült olmuştur (Kumartaşlıoğlu, 2012: 12).

Ateşin yakıldığı mekân olan ocak kültürüyle arasında önemli bir bağ vardır. Ateşin kutsal olmasını sadece temel ihtiyaçlarımızı karşılamasına bağlayamayız. Ateş kültü, insanlar tarafından arındırıcı, temizleyici bir varlık olarak dumanın Gök Tanrı'ya ulaştığı inancıyla kötü ruhlardan ve cinlerden insanları koruması vasıflarıyla önemli bir hale gelmiştir. İnsanoğlu tabiat dışı olayları algılayarak, açıklayamadığı durumları bir kutsaliyet atfederek o sorunu çözecek birtakım varlıklar aramış gerektiğinde de kendi zihninden bu varlıkları oluşturmuştur. Bu kimi zaman somut olarak kam, kutsal ağaçlar, kimi zamanda görülemeyen duyulamayan ama varlığını hissettiğimiz ruhlar olmuşlardır. Kutsal varlıklarla iletişime geçmek onlara ulaşmak için insanoğlu birtakım uygulamalar ve törenler geliştirmiştir. Dinî ayinler olarak adlandırabileceğimiz bu olaylarda ateş kutsal bir varlık olarak tüm bu uygulamaların merkezinde yer almıştır. Bunu dünya üzerinde ocak ve ateşi kutsal olarak algılayan hemen her toplumda görebiliriz (Kumartaşlıoğlu, 2012: 45).

Ateşin yandığı yer olan ocaklar manevi anlamda insan hastalıklarının tedavisinde önemli sağaltıcı güç olmuştur. Ocaklarda genellikle yaralanma, kötü huylu sivilceler gibi rahatsızlıklarda demirin ateşte kızartılarak, külünde tedavide kullanılması bu

görüşü destekler niteliktedir. İnsanlar dini ayinlerini ateşin etrafında yaparken bazı toplumlarda eğlencelerini, önemli toplantılarını ateşin etrafında yapar ve ateşe kurban sunarlar. Çünkü ateş hem korkulan hem sevilen bir maddedir. İnsanlığın yaşamında su var ediciyse ateş yok edicidir. Ateşle tedavilerde fiziki müdahalelerin yanı sıra arındırıcı nitelikleriyle de temizleyici bir özelliğe sahiptirler. Bir eşyanın ateşe atılarak hastalığın geçeceğine inanılması bu tür uygulamalara örnek olabilir.

İlahi güçlerin günahları ateşle cezalandıracağını ayetlerle belirterek, ateşin Tanrı'nın cezalandırıcı bir etmeni olduğu gerçeği dikkat çekicidir. Ancak bu konudaki dikkatimize göre eski Türk inanış sistemi olan Şamanizm'in uygulayıcıları olan kamların, çevrelerindeki insanlara ateşi kontrol etme yeteneklerini göstererek onları etkileyip kontrol altına almasıdır.

Ateşle ilgili Türk kozmolojisinde farklı anlatılara da rastlanılır. Tanrı tarafından insana armağan edildiği belirtilen ateşin, Altay efsanelerinde taş ile ateş yakmayı insanlara Tanrı'nın öğretmiş olması sebebiyle Altay ve Yakut Türklerinde çakmak taşı ile yakılan ateş kutsal sayılmaktadır. Bazı kamların ayinlerinde ateşi çakmak taşıyla yakmaları bunu örnektir.

Ateşin halen günümüz toplumlarında külüne basılırsa uğursuzluk olacağı inanışındaki saygıyı kabul görmesinin temel sebebi, kutsal bir varlık olmasından dolayı kaynaklanmaktadır. Ateş kelimesi “ocak” kelimesinin varlığını devam ettirdiği için ocaklarla beraber ilişkilendirilmiştir. Ocak kelimesi soy, sülale “ocağın kurusun, ocağın sönsün” gibi anlamlarının yanında ünlü tasavvufçuların soyuna, mekânına denilmiş, alevi topluluklarının bağlı bulundukları bölgelerin yanı sıra yetkili icracılarıyla birden çok hastalığı tedavi eden, halk deyimiyle izinli kimseler anlamında da sarılık ve nazar ocağı gibi anlamlarda da kullanılmaktadır. (Boratav, 2016:129-131). Sağaltma ocaklarındaki ocaklı kişilerin ocaklı olmak için şamanlarla benzer benzer özelliklere sahip olması, ocaklıların tedavilerinde ateş ve sihir kökenli uygulanmaların kullanması dikkat çeken hususlardır.

Sağaltım ocaklarının aileye bağlı olarak aktarılması, eski Türk kültüründeki ateş ve ocak kültürüyle ilişkilendirebilir (Öğer, 2010: 1240). Aile ocağı kültü ve ateş kültürünün birbirine olan benzerlikleri ateş ve ocak kültürü arasındaki ilişkinin ortak noktasında insanları kötülüklerden arındırma, hastalıklarını iyileştirme bağlamında, insanların

ihtiyaç duyduğu manevi güce ulaşmasındaki rolü ile de Türk kültüründe kutsal önem arz eder. Ocakların çoğu kez ateş ile ilişkilendirilmesi birbirlerini tamamlamalarından dolayıdır. Ancak Yaşar Kalafat şifa verici ocaklar ile ateşin temizleyicilik ve koruyuculuk gibi özellikleri sahip olan ocakların, bazı yanlarının ortak olmasına rağmen aynı şeyler olmadığını ifade ederek, od-ocak ocak -ev ocak- şifa ilişkilerinin kendi içerisinde bir bütün oluşturduğunu belirtir (Kalafat, 2012: 331-340).

4.6.Erdemli Halk Hekimliğinde, Hastalıkların Tedavi Uygulamaları ve İnanışları

Genel olarak hastalık kavramı ilkçağlardan beri insanoğlunun korktuğu bir olgudur. İnsan sağlığının bozulması veya organizmasındaki hücrelerin yapısının değişmesiyle meydana gelen hastalıklar insan ve diğer canlıların sağlığını tehdit ederek yaşam kalitesini düşürmüş ya da yaşamına son vermiştir. İnsanların hastalıklar karşısında yaptığı savunmayla geliştirdiği tedavi yöntemlerini uygulamaları ve bunlara karşı inanmaları kültürel hafızasında birikmiştir. Bu bilgi ve deneyimleri kuşaktan kuşağa kültürel aktarım yoluyla getirerek halk hekimliği pratiklerini oluşturmuşlardır. Bu sayede insanoğlu modern tıbbın temellerini de atmıştır. Hastalık kavramı, insanoğlunun genetik özellikleriyle, kültürüyle yaşadığı bölgenin iklimiyle ve beşerî etmenleriyle yakın ilişkili olmuştur.

Çalışmamızın bu bölümünde yöredeki hastalıkların tanımlarını, halk arasındaki tedavi yöntemlerini ve belli inanmalar ışığında yaptıkları uygulamaları yörede yaptığımız derlemeler sayesinde belirleyerek, halk hekimliği bilgisine dolayısıyla Türk kültürüne kazandırmaya çalıştık. Özellikle çalışma alanımızın yaylarının Asya tarzı yaşam ve coğrafi koşullarına uygun olması, bu bölgenin konargöçer yaşam tarzını benimseyen Yörük-Türkmen ailelerin barınmak için bu bölgeyi tercih etmelerine sebep olmuştur. Bu da bu ailelerin yaşam tarzlarını ve sağlıklarını idame ettirmesi için doğadaki bitkilere tedavi için başvurmalarına sağlamıştır (Alptekin, 2019: 324). Araştırma alanında başlıca görülen hastalıklar ve rahatsızlıklarının tedavisinde halkın bağlı oldukları kültürün, iklimin, bitki örtüsünün, geçim kaynaklarının ve ekonomik seviyelerinin etkisiyle çözümler ürettikleri gözlenmiştir.

Yörede genel olarak görülen hastalıkların şu şekilde tespiti yapılmıştır. Ağrıların: baş, bel, kulak, karın, bel fıtığı ağrısı olduğunu, solunum sistemi hastalıklarının: astım, bahar nezlesi olduğunu, deri hastalıklarının: egzama, mantar, sedef, yilancık, terme

olduğunu, iç hastalıkları dediğimiz: böbrek, kalp, tansiyon, şeker, kanser olduğunu, mide hastalıklarının: gastrit, mide ağrısı, reflü olduğunu, ayak ve kol kırık-çıkık-incinme-burkulmasına, yanık ve yaralanmalara, kadın hastalıklarında: kısırlık, adet düzensizliği, iltihaplar olduğuna, çocuk hastalıklarında: çelimsizlik, kızamık, kabakulak gibi hastalıklar tespit edilmiştir. Bu tespitlerin yanı sıra anne çocuk sağlığı başlığı altında incelenen: doğumdan önce ve sonra anneye yapılan uygulamalar ile bazı kötü huylular tarafından anne ve çocuğa yapıldığına inanılan sıkıntılar için koruyucu uygulamalar, çocuk doğmadan önce cinsiyetini, mizacını, fiziğini, bahtını belirlemek için yapılan pratik ve inanmalara, halk nezdinde oldukça önemli sağaltmacı etmen olano caklara dünya ve Türk kültürü ekolojisinde göz değmesi olarak da adlandırabileceğimiz nazar inancı başlıkları tespit edilmiştir. Yöredeki hayvan hastalıklarıyla ilgili tedavi ve uygulama yöntemleri tespit edilerek çalışmada yer verilmiştir.

Çalışmadaki hastalıkların tasnifleri yapılırken, Canfeza Sezgin'in "Tam Şifa" adlı kitabından, Züleyha Ülger'in "Aydın Merkez ve Çevresinde Halk Hekimliği" adlı çalışmasından ve Ayhan Karakaş'ın "Değişim Sürecinde Osmaniye Halk Hekimliği" adlı eserinden yararlanılmıştır.

4.6.1. Ağrılar-Ateşlenme

4.6.1.1. Baş Ağrısı

Baş ağrısı çok sık görülen rahatsızlıklardan birisidir. Genellikle stresten kaynaklandığı belirtilen baş ağrısı herhangi bir hastalığında belirtisi olabilir. Ekonomik sebepler, beslenme alışkanlıkları ve mevsim geçişleri dış sebeplerindendir. Hastalıkla ilgili Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kurşun dökülür. (K.32)
- Nane, ayva kaynatılır. (K26)
- Yavşan otu içilir. (K28,K84)
- Patates sarılır. (K29, K126, K128)
- Kekik suyu, semizotu kaynatılıp içilmesi iyi gelir. (K86)

- Zeytinyağını ısıtıp kiremidin üstüne dökeriz. Ilıyınca da başımıza yarım saat koyarız. (K39, K1)
- Arı mumu ağrıyan yere sürülür. (K59)
- Pekmez yenir. (K65)
- Yavşan çekilir. Sığırkuyruğu başa çekilir. (K69)
- Yaş çam püresi çaputa bağlanıp başın üstüne sarılır. (K17)
- Yeşil sumak yaprağının lapası sürülür. (K81)
- Sirke ve zeytinyağı sürülür. (K12)
- Hastanın saçını tutup hızlı çekersek baş ağrısı geçer. (K140, K111)
- Santur yağı ile merkep (Eşek) sidiği içirilir. (K143)
- Başa çökülür, patayla limon sarılır. (K18)
- Andız pekmezi, nar ekşisi içilir. (K97)
- Ardıç kili yenir. (K71)
- Çam kabuğu ve pekmezle karıştırılıp sargı yapılır. (K48)
- Ardıç bobba (tohumu) sarılır. (K3,K4)
- Yaprız dalı sararız. (K45)
- Ham karpuz sarılır. (K102)
- Arpa kepeğiyle lapa yapılır, sarılır. (K101)
- Isı ve masaj tekniği uygulanır. (K122)
- Sirkeli su, nane limon kaynatılıp içilir. (K123)
- Ateşli bir şekilde ağrıyorsa yazmanın üzerine patates ve limon dilimleyerek sıkı bir şekilde başa sarılır.(K121)
- Ebe gümece kavrulup başa sarılır. (K165,K164)
- Sarımsak ve soğan kaynatılıp içilir. (K129)
- Sığır dışkısı sarılır. (K130)

- Hayat otu içilir. (K149)
- Sıcak keçe konulur. (K153)
- Önemli bir tecrübe; şiddetli baş ağrısı beyin kanamasına habercidir. Hasta kişinin kafasına bal sarılırsa damarları açıp, düzelterek felci de geçirir.(K168)

4.6.1.2. Karın Ağrısı

İnsan hayatında sık karşılaşılan karın ağrısı bağırsaklardaki sorunlardan, aşırı yemek içmekten, üşütmekten ve gıda zehirlenmelerinden dolayı olabilir. Hastalıkla ilgili Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Deve yağı ağrıyan karnın üstüne bezle beraber sarılır.(K68)
- Ebe gümece, ısırgan otu ve cılık otu kaynatılıp içilir. (K83)
- Acı yavşan kaynatıp içilir. (K140, K95)
- İledin sakızı kaynatılıp çok az içilir. (K9)
- Nane, kekik, yavşan içilir. (K8, K46)
- Kimyon, kekik kaynatılıp içilir. (K11)
- Kekikle Hasan Hüseyin otu kaynatılıp içilir. (K19)
- Karnı ağrıyana süt sağdırılır. Güvelen otu içirilir. (K97)
- Çöp boya pekmezle içilir. (K51)
- Çeftli su içilir.(K2)
- Pekmezle zeytinyağını karıştırıp karına masaj yaparız. (K126)
- Kaynatılmış soğansuyu ve çam sakızı içilir. (K105)
- Defne yağı ile çam sakızı karıştırılıp karın bölgesi yağlanır. (K167)
- Isırgan otu, kekik türü bitkiler içilir. (K128)

4.6.1.3. Bel Ağrısı

Dünyada yaygın olarak karşılaşılan bir rahatsızlık olan bel ağrısı, özellikle çalışan insanların birçoğunda görülür. Hastalığın, omurları kaslarını birbirine bağlayan

bağlarda zorlama yırtılma ve yıpranmadan kaynaklandığı sanılmaktadır. Hastalıkla ilgili Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kupa vurulur, hasta tedavi edilir. (K53,K128)
- Çam sakızı sütle kaynatılıp bele sarılır. (K27)
- Kırk sinir otu kaynatılıp içilirse ağrıyan yeri rahatlatır. (K60)
- Beli ağrıyan kişi sırt üstü yatırılır, iki kişi ayaklarının üstüne oturtulur, bir kişi baş tarafına geçip kişiyi koltuk altlarından tutarak yukarı doğru çeker. (K42)
- Arpa unu ağrıyan yere sarılır. (Geçmiş dönemde, yörenin önemli halk sağaltıcısı olan Doktor Cambaz’dan öğrenmiş). (K87)
- Koca karı peştimali sararız. (K37)
- Çam sakızı eritilip bele sarılır. Kişi sırt üstü bir tahta üzerine sabaha kadar yatırılır. (K16)
- Mumlu muşamba bele sarılır. Zeytinyağı ile yağlanır daha sonra yünlü koca kuşak o belgeye sarılır. (K16)
- Ekiz çocuğı olan kadına ovdurulur.(K97)
- Köse olan adama ağrıyan yere çökülür.(K73)
- Kanlı kupa vurulur, çam sakızı ve sütle kupa yapılan yere sürülür daha sonra üstü sarılır. (K3)
- Karakulak hayvanını kesecen, etini çiğ olarak ağrıyan yere s rd n m  geçer. (K3)
- Günlük yumurtlayan tavuğın yumurtasının beyazını yeşil sabunla karıştırıp macun yapılınca geçer. (K45)
- Sakızlık ( ıtlık) melengiç yaprağıyla bele sarılır. (K46)
- Bel ve kas ağrılarımızda kantaron yağı ile masaj yapılır. (K121)
- Kantaron yağı ile yağlanır. (K117)
- Hindistan cevizi yağı sürülür. (K112)
- Beli hayvan i  yağıyla yağlayıp daha sonra hayvan derisiyle sararız. (K128)

- İledin sakızı ile çam sakızı kaynatılıp bir tülbente sarılır. (K131)
- Ardiç tohumu yağı ve katran püsesi sürülür. (K145)
- Ağrıyan yere sülük koymak gelir. (K145)

4.6.1.4. Kulak Ağrısı

Kulak ağrısı genel olarak, orta kulakta oluşan iltihaptan meydana gelmektedir. Bununla beraber aşırı soğuğa maruz kalma ve kulakta kirlilik ağrıyı tetikleyebilir. Hastalıkla ilgili Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kadın sütü damlatılır. (K23, K66, K16, K8, K71, K114, K162)
- Zeytinyağı ve kekik yağı damlatılır. (K32, K17)
- Beyaz soğan suyu damlatılır. (K26)
- Ebegümece, eşek sütü damlatılır. (K24)
- Soğan sütü damlatılır. (K30)
- Kulak ağrısı, tavşanın iç yağı kibrit çöpüyle kulağın içine damlatılır. (K86, K61)
- Kulak otu dövülerek suyu çıkartılır. Kulağa damlatılır. (K83)
- Kekik kaynatıp içirince, kulak ağrısını hafifletir. (K140)
- Kulağa sarımsak suyu damlatılır. (K9)
- Tavşan yağı damlatılır. (K47, K3, K2, K120)
- Boy otunu kaynatıp kulağımıza bir damla damlatırız. (K126)
- Kulak ağrısına yağ damlatılır. Yumurta pişirilip balla karıştırılarak kulağa sarılır. (K107)
- Anne sütü, sigara dumanı kulak ağrısını geçirir. (K159)
- Bele soğan cücüğü koyulur. (K128)
- Ekmek atılan oklava ısıtılır, onun suyu damlatılır. (K146)

4.6.1.5. Boğaz Ağrısı

Boğaz ağrısı, gribal enfeksiyonlar olan bademcik iltihaplarında ve kirli havanın solunmasıyla oluşan farenjitte görülür. Yutkunmada zorluk, burun akıntısı ve halsizlik

insanların yaşam kalitesini hastalık döneminde düşürmektedir. Hastalıkla ilgili Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ardıcın bobba dövülerek boğaza sarılır. Yarım saat sonra geçer. (K12)
- Balı bezin yüzeyine süreriz, üstüne de karabiber ekip boğaza sararız. (K140)
- Bal ve nataşır karıştırılıp boğaza sarılır. (K8)
- Karabiber, ayva sapı ve turunçgil karıştırılıp boğaza sarılır. (K9)
- Tahta incir ve turunç içilir. (K143)
- Isırgan otu, ebe gümecı otu, cılık otu kaynatılıp iyi gelir. (K11)
- Tek kızı olana muska yazdırılır. (K96)

4.6.1.6. Diş Ağrısı

Diş ağrısı halk arasında “kabir azabının yarısıdır” diye yorumlanır. Genellikle nişasta bazlı yediğimiz içtiğimiz besinlerin kalıntılarının bir kısmı ağız içinde dişlerin arasında kalarak zamanla asitler sayesinde dişlerimizin köküne inerek çürümeyi başlatır. Bu da diş ağrısına sebebiyet vermektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Zirai gübre diş ağrısına iyi gelir. Üstüne biraz koyduktan sonra ağrıyı geçirir. (K139)
- Rakıyı pamuğa sürüp ağrıyan dişin üstüne koyulursa ağrıyı geçirir. (K79)
- Dişe ebemeç konur. (K140)
- Çam püsesi konur, kör diken sakızı da iyi gelir. (K9)
- Söğüt ağacının filizi kaynatılıp kür yapılarak ağrıyan dişin üzerine konur.(K152, K143)
- Diş ağrısına eşşek kekiği ağrıyan yere konularakbir müddet bekletilirse iyi gelir.(K171)

4.6.1.7.Kas ve Eklem Bölgeleri Ağrıları

Eklemler vücudumuzdaki hareketi sağlayan temel yapılardır. Kemikleri kaplayarak içindeki sıvıyla hareketimizi sağlar. Bu sıvıdaki azalma ya da eklem

çevresindeki bağlarda zayıflama hasar görme kas ve eklem ağrılarını meydana getirir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kas ağrısına ayrık otu ve ebe gümece otu kaynatılıp içilirse iyi gelir. (K87)
- Pekmez ve kekik karıştırılıp ağrıyan yere sürülür. (K163, K162)

4.6.1.8.Ateşlenme

Halk arasında ateşlenme oldukça korkulan bir hastalıktır. Yüksek ateş özellikle küçük çocukların felç geçirmelerine sebep olarak onların bu olaydan ömür boyu etkilenmelerine neden olur. Ortalama 37 derece olan vücut ısısının aniden 38 dereceye çıkması, ateşlenme veya diğer önemli bir hastalığın belirtisi olabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Mezar gibi çukur kazılır, hasta içine gömülür. Üstüne demir sac konup ateş yakılarak çukur ısıtılır, hasta iyice terleyince ateşini atar. (K55)
- Mor davarın derisinin içine hasta sarılır. “İçine çekme” yöntemi uygulanır. (K57)
- Bahçedeki ağaç dibinde biten otlar toplanarak sarımsaklı su ile haşlanıp hastaya içirilir. (K36)
- Hasta soğuk ve buzlu suda çimdirilir. (K23)
- İsperto ve soğuk suyla hasta banyo yaptırılır. (K26, K110)
- Cılık burnu bitkisi, ebe gümece otu kaynatılarak içilir. Zeytinyağı ve aspirinde iyi gelir. (K87)
- Harnup pekmezi içilir. (K64)
- Sirke ile çocuk yıkanır. (K69, K18)
- Islak çaputla çocuk terletilir. (K17)
- Çöp boya kaynatılıp çocuğa içirilir. (K83)
- İti burnu içirilir. (K97)
- Başımıza soğuk bez konulur.(K6)
- Başımıza limon ve muz konulur. (K5)

Değerlendirme

“Ağrılar –Ateşlenme” başlığı altında ele aldığımız sağaltıcı tedavi malzemelerini baş ağrısı, karın ağrısı, bel ağrısı, kulak ağrısı, boğaz ağrısı, diş ağrısı, kas ve eklem bölgeleri ağrıları olarak alt başlıklar halinde inceledik. Bu hastalıkların tasnif ve

incelemesini yaparken, her hastalığın yanına oluşma sebebini de vererek hastalık başlığını kapsamlı bir hale getirmeyi amaçladık.

Baş ağrısı yörede yaptığımız derlemelerde en sık görülen hastalıkların başında gelmektedir. Buna sebeple yörede oldukça zengin tedavi malzemeleri tespit ettik. Genellikle kurşun dökmek, bitkisel otları kaynatmak, bitkilerin karışımlarını yemek ya da merhem yaparak ağrıyan bölgeye sürmek, saç çekmek, başa çökmek-masaj yapmak, ilacı içine (semizotu) gibi çekmek, ocaklara gitmek **ve beraber** başa bez, patates sarılması yaygın yapılan uygulamalardır. Yörede bitkisel kökenli ilaçlar olan nane, limon ve kekik kaynatma, hayat otu, yavşan otu, kekik suyu, semizotu kaynatılarak içilir. Bazı hayvanların idrarının içilmesi, sığır dışkısının ağrıyan yere sarılması konargöçer bir kültürün temsilcisi olan yörede gayet doğal bir durumdur. Andız pekmezi, nar ekşisi, zeytinyağı, ardıç tohumu, arpa, ebegümece gibi yörede yetişen bitkilere tedavide sık sık başvurulur.

Karın ağrısı tedavisinde genellikle bitkileri ve baharatları karıştırarak kaynatılıp içilir. Bunlar ebegümece, ısırgan otu, cılık otu, acı yavşan, iledin sakızı, nane-kekik-limon üçlüsü, kimyon, kekik, hasan hüseyin tireği, güvelen otu, çam sakızı, çevt bitkisi, soğan suyu, defne yağı, çam sakızı, ısırgan ebegümece ve cılık otu gibi bu bitkiler genellikle birbiriyle karıştırılarak içilir. Ve ağrıyan bölgeye hayvansal yağlı bez yörede sarılır.

Bel ağrısı çok görülen yaygın ağrılardandır. Genellikle omurgamızdaki kasların zayıflaması, yırtılması ve iltihaplanması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bu ağrıda kupa vurma, hacamat yapma, bele çeşitli bitkisel yağlarla fiziksel müdahalede bulunma, masaj yapma ağrıyan yere bir şey sarma, sıklıkla başvuru alan tedavi yöntemleridir. Çam sakızının sütle kaynatılıp bele sarılması, kişiyi başından çekme, arpa unu sarma, mumlu muşamba zeytinyağıyla yağlama yani halk arasındaki tabiriyle koca kuşağı bele sararak bekletme, sakızlak yaprağı sürme, kantaron yağıyla masaj, ardıç tohumu, katran püsesi, hindistan cevizi sürme gibi bitkisel tedavilerin yanı sıra hayvansal kökenli tedavi uygulamaları da vardır. Ağrıyan yere karakulak hayvanın etini sürme, günlük yumurtlayan tavuğun yumurtasının beyazını ile yeşilini karıştırıp macun yapıp sürme, hayvan iç yağını ve bele sülük koyma örnek olarak verilebilir. Hastalığın tedavisinde dikkat çeken bazı inanışlarda vardır. İkiz çocuğu olan kadına hastanın belini ovdurması ve köse olan adama ağrıyan yere çöktürme gibi.

Kulak ağrısında bitkisel tedavi olarak zeytinyağı, kekik yağı, ebegümece beyaz soğan sütü, sarımsak suyu, boy otu, kulak otu dövülüp damlatma ayrıca hayvansal kökenli olarak eşek sütü, tavşan yağı da kullanılmaktadır. Araştırmamızda yoğun olarak kadın sütünün kulak ağrısında kulağa damlatıldığı tespit edilmiştir.

Boğaz ağrısında ardıç ağacının bobbanın (tohumunun) boğaza sarılması, balın üstüne karabiber ekilerek sarılması, ayva sapı ve turunçgilin boğaza sarılması, ısırgan otu ebegümece, cılıkotunun kaynatılıp içilmesi, bal ile nataşır denilen madensel kökenli maddeyle karışımının boğaza sarılması tavsiye edilir. Kaynak kişilerden tespit ettiğimiz tek kızı olana muska yazdırılır. Bilgisi tedavideki inanış boyutuyla da dikkat çekicidir.

Diş ağrısında zirai gübrenin ağrıya iyi geldiği, rakının içindeki anason maddesi sayesinde dişin üstüne pamukla sürüldüğünde veya içildiğinde ağrının geçmesi dikkat çekici tedavi yöntemlerinden birisidir. Bitkisel tedavi malzemeleri olarak yörede çam püsesi, kör diken sakızı, ebemeç bitkisinden faydalandığı bunun yanı sıra kaynatılıp kür yapılarak söğüt ağacının filizinin ağrıyan dişin üstüne konulduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kaynatılıp kür yapılarak söğüt ağacının filizinin ağrıyan dişin üstüne konulduğu tespit edilmiştir.

Kas ve eklem ağrılarına, yörede ayrık otu ve ebe gümece denilen otların beraber kaynatılıp içilmesinin yanı sıra pekmez ve kekiği karıştırıp ağrıyan yere sürüldüğü ifade edilmektedir.

Bu başlık altında son olarak “ateşlenme” hastalığı konusu oldukça farklı ve zengin tedavi uygulamalarına sahiptir. Bunlardan dikkat çeken mezar gibi çukur kazılarak, hastanın içine gömülmesi ve üstüne demir sac konup ateş yakılarak çukurun ısıtılmasıdır. “İçine çekme” olarak tabir ettiğimiz bu tedavi yöntemi Orta Asya’dan günümüze gelen özellikle Moğolistan sahasında ve günümüzde sıkça görülen bir uygulamadır. Mor davarın derisinin içine hastanın sarılması, hastanın soğuk ve buzlu su da çimdirmesi ispiro ve soğuk suyla hastaya banyo yaptırılması, ıslak çaputla çocuğun terletilmesi, baldırlara ıslak havlu konulması tedavi de sık başvuru alan yöntemlerdendir. Bitkisel kökenli tedavilerde cılık burnu bitkisi ve ebe gümece otu kaynatılarak içilir, harnup pekmezi içirilmesi, başa limon ve muz konulması, yarpız

bitkisinin ıslatıp ateşli yere bastırılması ve Zeytinyağı ve aspirinin sık kullanılması yörede uygulamalardır.

4.6.2. Cilt ve Deri Hastalıkları

4.6.2.1. Kaşıntı

Kaşıntının sıklıkla olması insanlarda bikkınlık hissi veren, derideki sinir uçlarının uyarılması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Kaşıntının birçok sebebi olmakla beraber deri kuruluğu, alerjik reaksiyonlar, bazı egzama ve mantar gibi deri hastalıklarında, böcek ısırıklarında ve iç hastalıkların belirtisinde görülür. Bazı kimyasal maddelerde deriyi tahriş ederek kaşıntı yapabilir. Kaşıntıya karşı Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Üzerklik otu ile banyo yapılır. (K23)
- Kına çalınır. (K13)
- Kün – ü berdanibrahimi ayeti okunur. (K45)
- Kara kekik acı olur. Kaynatılıp içildiğinde kaşıntı geçer. (K45)

4.6.2.2. Apse

Mikropların neden olduğu vücudun dış yüzeyinde görülebilen apseler, çizikler, yaralanmalar sonucu vücuda giren zararlı bakterilerin o bölgede şişlik ve kızarıklık oluşturmalarıdır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Tahin ve zeytinyağı yumurtanın beyazı ile karıştırılıp apse olan yere sürülür. (K25)
- Kuyruk yağı apsenin üstüne konur böylece apseyi çeker.(K65)
- Havluyu sıcak suya ıslayıp sirkeyle pansuman yaparız. (K9)
- Tereyağıyla apseli olan yer ovulur, üzerine sıcak taş konulur. (K141)
- Göğündere otu ile arpa pişirilip apsenin üstüne sarılır. (K71)
- Melentüre dalı köküyle beraber toplanıp kırk sinir otu ve kengi otuyla macun yapıp yaraya sarılır. (K4)
- Çam sakızı sarılır. (K115)

- Soğan ateşte pişirilip kürü apsenin üstüne kapatılır. (K111)

4.6.2.3. Mantar

Mantar deride ve ayaklarda görülen bir sıkıntıdır. Mantar bulaşıcı olduğu için özellikle topluma açık yerlerde ortak kullanılan alanlarda bulaşma riski yüksektir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Mantara pudra sürülür. (K25)
- Katran püsesi sürülür. Andız pekmezi sürülür, bunlar mantara iyi gelir.(K28,K70)
- Sumağın dalı yıkatılıp yenir, mantara iyi gelir. (K89)
- İkinci kocayı almış avradın saçının teli, mantarlı yer sürtülür. (K71)
- Dağda yayılan tavuğun yumurtasının kabuğunu kurutup dövülür, sonra balla karıştırıp kırk gün boyunca her sabah yenilince geçer. (K3)
- Kına sürülür. (K52)
- Ebe gümecı lapası sürülür.(K85)
- Papiye denilen bir meyve vardır, yeşildir. O meyvenin üstü çizilip suyu mantarın üstüne sarılır. (K4)
- Gök cevizi dövüp suyunu mantar olan yere süreriz. (K5)
- Mantar ıslak ve nemli alanda çoğalır. Kuru ve sıcak tedavi ile yok olur. (K122)
- Sumağın dalını kaynatıp ılıkken ayağımız içinde bekletilir, bu işlemi 5 – 10 defa yapılırsa geçer. (K121)
- Dağ eriğini pişirip ılık bir şekilde ayağımıza ve elimize sürülür. (K107)
- Ete bal dökülüp mantarlı yere sarılır. (K105)
- Ceviz kabuğu havanda ezilip üstüne sarılır. (K153)

4.6.2.4. Sivilce

Sivilce özellikle bireylerin ergenlik dönemlerinde sıklıkla görülür. Sivilcelere halk nezdinde cips, kola, ekmek, yağlı süt ürünleri gibi karbonhidrat ve gületin bakımından yüksek gıdaların sebep olduğu anlayışı vardır. Sivilce tedavisiyle ilgili Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Sivilcenin üstüne kırk sinir otu konulur. (K23)
- Keçiboynuzu yedirilir. (K133)
- Dedecik yemişi kaynatılıp içilir. (K71)
- Fındık çiğ olacak, kırıp kırıp yiyecece geçirir. (K6)
- Gelincik ağacının yapraklarını kıyıp, altındaki ağacının sütüyle karıştırılıp içilir.(K4)
- Sivilceler için karbon ve limon karıştırılarak üstüne sürülür. (K122)

4.6.2.5. Nasır

Nasır deride oluşan bölgenin aşırı zorlanması ve sürtünmesi ile ortaya çıkmaktadır. Derinin sürtünmesine karşı basınçla ölen deri hücrelerinin bir tabaka oluşturması sonucu nasır dediğimiz katman oluşur. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kırmızı yılan otu çiğ çiğ yutulur. (K32)
- Semizotu nasırlı bölgeye konulur. (K23)
- Mısır püsesiyle ucu yakılır, nasır geçip gider. (K91)
- Boz kulak otu kaynatılıp içilir. (K87)
- Arı mumu nasırlı yere muşambayla birlikte sarılır. (K38)
- Sütleşen otunun sütünü nasırın üstüne sürülür. (K64)
- İledin sakızının reçinesi el ve ayak nasırının üstüne sürülür. (K72)
- İncir sütü nasıra sürülür, eğeleyerek yok edilir.(K5, K122)
- Ayak nasırı için karınca yumurtası dövülüp sarılır. (K126)

4.6.2.6. Saçkıran – Kellik

Saçkıran ve kelliğin her yaştaki insanda stresten ve üzüntüden dolayı olduğu söylenebilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kesilen hayvanın içindeki sıcak deri kafaya konup bir süre bekletilir.(K67)
- Saç kesilerek deriye kına yakılır. (K35)
- Sarımsak, zeytinyağı ve yumurta deriye sürülür. (K30)
- Püseye, tereyağı iyice kaynatılıp saçkıran olan bölgeye sürülür. (K44)
- Zeytinyağı ile karbonat karıştırılıp saç derisine sürülür. (K38)
- Kına ile sarımsak karıştırılıp kaynatılırdaha sonra çıkan püse dövülüp azıcık da tuz atılıp saç derisine sürülür. (K140)
- Saç derisine barut ile sarımsak çalınır. (K71)
- Kıl çaputla deri kaynatılıp kel olan yere sürülür. (K73)
- Deri tıraş edilip hafiften kan çıkınca sarımsağın ucuyla masaj yapılır, düzenli olarak yapıldığında kellik ve saçkıran hastalığı geçer. (K50)
- Dökülen veya saçkıran sorunu olan saç tıraş edilir, ardından yılan yağı kafanın her yerine iyice sürülür ve bu sürme işlemi saç çıkana kadar devam edilir. (K51)
- Saçkırana üzüm bağının suyu kaynatılarak sürülür. (K99)
- Düzenli olarak böğürtlen kökü içildiğinde kelliği geçirir. (K84)
- Kellikte pirincin yıkanırken oluşan beyaz suyu saç derisine düzenli olarak bir ay sürüldüğünde saç gür bir şekilde tekrar çıkar. Sarıhumma hastası olduğunda saçlarım dökülmüştü. Kırk yıldır saçlarım var, pirinç suyunun sayesinde.(K2)
- Sarımsak ve ısılık otu yağı kullanılır, çekirdekli kuru üzüm tüketilmeli ve bol bol havuç tüketilmeli. (K122)
- Salatalık ve elma sirkesi bol bol tüketilir. (K123, K120)
- Başa barut sürülür. (K107)

4.6.2.7. Sedef

Sedef insanların ayakta durmasının güçleştiren iş yapmasının zorlaştıran bir hastalıktır. Ailesinde sedef olanlarda daha çok rastlanılan bu hastalık aşırı yorgunluktan bazı ilaçların yan etkisinden, stresten uyarılarak vücutta parlak kırmızı yuvarlak şekilde saç derisinde, dizlerde ve kollarda çıkar. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri derlenerek aşağıda verilmiştir.

- Böğürtlen üzümü yemek iyi gelir. (K58)
- Çiğli oklu (kirpinin) eti yenilir, çok iyi gelir. (K24)
- Harap incirinin sütü sedefe çalındı mı iyi gelir. (K140)
- İncir sütü sedefi geçirir. (K46)
- Haracın suyu günde üç kere, bir ay içirildiğinde sedef hastalığını tedavi eder.(K37)
- Karamık ağacının kökü suda kaynatılıp bir kabın içine konulur, vücudumuzun sedef olan yeri içine sokulunca geçer. (K2)
- Papiyam sütünü sedef olan yere süreriz. (K4)
- Sedef için üzerlik tohumu kaynatılıp içilir. (K126)
- Defne yaprağının suyu sedefli bölgenin üstüne sürülür. (K112)
- Karabaş otu iyi gelir. (K128)

4.6.2.8. Çıban

Çıban, vücutta ciltte sırtta meydana gelen bakterilerin oluşturduğu iltihaplı şişkinliklerdir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Çıbanın başına yavşan otu sarılır. (K58)
- Buğday veya arpa unundan yapılan yağlı hamur, şeker veya tuz katılarak çıbana sarılır. (K55)
- Lokum veya bandırma çıbanın başına konabilir. (K56)
- Ladin sakızı üstüne konarak çıbanı çeker. (K23, K29, K87, K1)
- Sandal tohumu dövülüp pişirilerek çıbana sarılır. (K91)

- Soğan pişirip çıbana konulur, üstüne şekerle hamur kapatılır. (K40, K38, K83)
- Çamlardaki sakız üstüne konur. Tırnak batması da iyi gelir. (K37)
- Butrak otu çıbanın üstüne kapatılmasıyla çıbanı geçirir. (K140)
- Ebe gümece ve lokumkarıştırılarak çıbanın tepesine sarılır. (K97)
- Eşeğin dışkısı sarılır. (K93)
- Yumurtanın beyazı, zeytinyağı ve sabun çıbana sürülür. (K103)
- Eğer iltihaplıysa zamanla insanı zehirleyebilir. Kuyruk yağı beş santim kalınlığında kesilir, on beş gün boyunca çıbanın üstüne konur. Çıbanın üstündeki kuyruk yağını her gün değiştirmek gerekir.(K84)
- Kullanılmamış sabunu rendeler yumurta beyazı ile karıştırıp mehem haline getirip üzerine sararız. (K121)
- Göğündürme otu ve lokum sarılır. (K108)
- Göğündürme otu sarılır. (K155)

4.6.2.9.Temre/Temreğe

Halk arasında temre/temreğe olarak adlandırılan bu deri hastalığı vücudun çeşitli bölgelerinde olabileceği gibi genellikle yüzünde kabarıklık ve kırmızılık şeklinde sulu bir şekilde görülür. Yörede hastalığın ocağı da vardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Terme-egzama olan yere ceviz sürülür deve sidiğiyle siğil olan kişi elini yıkar ya da incir dalıyla el kertilir.(K168)
- Her çarşamba buğday yağı ile termeli yer yıkanır.(K16)
- Hastaya haraç suyu (keçiboynuzu) içirilirse hastalığı geçirir. (K22)
- Yumurtanın sarısı sacda pişirilip, yağı termeli yerin üstüne çalınır. (K83)

4.6.2.10. Topuk Dikeni

Topuk dikenini genellikle kilolu kişilerde görülen ayakta aşırı baskı sonucunda oluşan yere bastığımızda batma ve yırtılma hissi veren bir hastalıktır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Limon ve kahve bol bol tüketilir. (K25)
- Sedef otu iyi gelir. (K33)
- Domuz bağı yaprağı ile kökü kaynatılıp hastalıklı bölgeye çalınır. (K24)
- Ayakkabı değiştirilir. Ayaklar topukları kapsayacak şekilde tuzlu suda yarım saat bekletilir. (K28)
- Katran püsesi, kaba konulur içine ılık su döküp ayaklar topuklarla beraber belirli bir süre bekletilince hastayı rahatlatır. (K69)
- Sopayla topuk dikenini olan dövülür. (K19)
- Çiğ sütün kaymağı yağlı püse ile çalınır. Topuk dikenini geçer. (K72)
- Çoban çırası, arpa unu karıştırılıp lapa yapılarak sarılır. (K84, K4)
- Tahta inciri taş fırında pişirip tavada ispirto ile karıştırıp sarılır. (K111)
- Dikenli inciri pişirip ayağın üstüne koyarız. (K95)

4.6.2.11. Uyuz

Uyuz hastalığı mikroskopla görülebilecek kadar küçük olan bir parazitin deri altına yerleşerek kaşıntıya neden olduğu bir hastalıktır. Daha çok ellerde parmak aralarında kaşınmaya neden olup iltihaplanmaya varan sonuçlar doğurur. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Hakiki pekmez üç gün içilirse uyuz geçer. (K126)
- Gaz yağı ile yağlanırız. (K126, K74)
- Uyuz olanı sirkeli suyla yıkarız. (K80, K129)
- Hastaya püse sürülerek küllü suda yıkandırılır. (K131)

4.6.2.12. Egzama

Deride kaşıntı halinde meydana gelen alerjik bir reaksiyondur. Müzmin alerjik hastalığı olanlarda daha sık rastlanılan bu hastalığın başlıca nedenleri arasında stres ve yoğun kimyasal madde içeren deterjanlara, sanayi yağlarına ve kirli havaya maruz kalma gösterilebilir. Deride kırmızımsı içi dolu kabarcıklar halinde görülür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ocaklı hanedeki en yaşlı kişi yara olan yere tükürür ve yara olan yere okur. Egzama geçer. (K41)
- Yoğurt, sarımsak ve dereotu bitkisi iyi gelir. (K102)
- Üç çarşamba ocaklıya tükürtülür. (K107)
- Pekmez ve unu karıştırıp egzamalı yere sürülür. (K106)
- Karabaş otu kaynatılıp içilir. (K128)

4.6.2.13. Pamukçuk

Genellikle yeni doğan bebeklerde sıkça görülen ve ağız bölgesiyle dil ve damakta daha çok karşılaşılan beyaz leke şeklindeki bir iltihaptır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Yılan kabuğu hastaya çok az miktarda yedirilirse, geçer diye bir inanış vardır. (K170)
- Karbonat ve bal ile zeytinyağı karıştırılıp sürülür. (K108)
- Kantaron yağı kaynatılıp günde iki fincan içilir. (K110)

4.6.2.14. Uçuk

Halk arasında korkma sonucu oluştuğuna inanılan uçuğa aslında sebep olan virüslerdir. Vücudun savunma mekanizmasının gelişmediği dönemlerde vücuda giren dış etmenlerin etkisiyle stres, grip, halsizlik ve sağlıksız beslenme gibi durumlarda aktif hâle gelerek vücudun hemen her yerinde çıkabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Domuz yaprağı, şal kabağı karıştırılıp dövülür. Pişirilip uçuk olan yere sürülür.(K40)
- Küle gömeç çırası ısıtılıp üstüne sürülür. (K42)

- Bal ile tereyağı karıştırılıp uçuğa eklenir. (K48)
- Tahta kaşık kızdırılıp korkutulur. (K98)
- Bal mumu, zeytinyağından krem yapıp uçuğa süreriz. (K5)
- Tereyağı ve arı mumu, iledin sakızı mehlem yapılır sürülür. (K126)
- Tahta kaşık ısıtılıp uçuğun üstüne tuzile basılır. (K124)

4.6.2.16. İsilik

Özellikle sıcak bölgelerde görülen bu hastalık çalışma alanındaki kaynak kişilerde ve hemen herkeste bir dönem görülmüştür. Sıcak havanın vücudu terleterek ciltteki gözenekleri kapatması sonucu ciltte görülen kırmızı kabarcıklar şeklinde genellikle yüz ve göğüs kısmında görülebilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Deniz suyu ile sık sık yıkanılır. (K128)
- Karbonatlı su bol bol içilir. (K86,K32)
- İncir sütü de isilik olan yere sürüldüğünde geçirir. (K12,K21)

4.6.2.15. Pişik

İnsanların cildinin sıcaktan, idrardan ve diğer dış etkenlerden dolayı tahriş olmasıdır. Ciltte hafif kabarıklık ve kızarıklık şeklinde görülür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Meşe toprakla bellenir. Mazı (meşenin tohumu) dövülüp pişiğe sürülür. (K71)
- Alıç ağacının yaprağı iyi gelir. (K103)
- İnek yoğurdu pişiğe sarılır. (K120)

4.6.2.17. Gelincik

Gelincik, bacakların aşırı şişmesiyle tepkime veren ve vücutta bulunan lenf kanallarının iltihap kapmasından dolayı olmaktadır. Bu hastalık genellikle Akdeniz Bölgesi gibi sıcak bölgelerde görülür. Yörede özellikle yaşlı kimseler bu hastalıktan oldukça mustariptir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Gelincik kırmızısı otu kaynatılıp içilir. Doğal sabun hastalığın olduğu bölgeye sürülür. (K33)

- Boz armudun yaprağı kaynatılıp içilir. (K27)
- Palamut, çevt kökü ve erkek andız gögeleği kaynatılıp hastaya içirilir. (K31)
- Çoman reçinesi yenir. (K30)
- Gelincik ağacının çöpü kaynatılarak banyo yapılır. (K89,K126)
- Kızıl kabuğu otu vesıra hastaya yedirilir. (K39)
- Gelincik ağacının pekmezi içilir. (K16)
- Torosların eteklerinde kırmızı aşı toprak olur kan gibidir, anam üç dört kere toprağı suda yıkadıktan sonra içerdi, gelincik hastalığı geçerdi. (K83)
- Mor şekilde bulunan gelincik çiçeğı kaynatılıp içilir. (K21)
- Torosların eteğinde Karga Gediğı mevkiinde olan gelincik ağacının yaprağını kaynatılıp hastaya içirilir. (K3)
- Yılanın kabuğunu zeytinyağı ile kavurup gelinciğın olduğı yere sürülür.(K4)
- Eşek kurtçuğunun faydası olur. (K117)
- Teynel yaprağını kaynatıp su ile yıkarız. (K104)
- Deve yağı kaynatılıp içilir. (K152)

4.6.2.18. Deri Çatlaması

Deri çatlaması, vücudumuzun önemli bir kısmını oluşturan vücut suyunun deride bulunan ve deriyi dış etkilerden koruyan suyun zamanla kaybedilmesinden dolayı deride kuruluk, çatlak gibi sıkıntılar sonucu kepeklenme ve kaşıntı şeklinde görülür. Deri çatlamasına sebep olur. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Salyangozun sümüğü çatlağın üstüne sürülür. (K60)
- Balın köpüğü çatlayan yere sabah akşam hafifçe çalınırsa çok iyi gelir. (K58)
- Ceviz, susam, kantaron yağı ve zeytinyağı karıştırılarak bir maske yapıp çatlayan yere sürülür.(K119)
- Sarı kantaron yağı iyi gelir. (K5)

4.6.2.19. Ağız İltihaplanması

Ağız içinde kötü kokulara yol açan, genellikle yanak içi ve dudakların iç kısmında görülen kırmızı renkli olan ve dilimizde çok rahat hissettiğimiz iltihaplardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Devetabanı bitkisi kaynatılıp düzenli olarak içilir. (K145)
- Isırgandan yemek yapıp tüketildiğinde ağızdaki iltihapları zamanla öldürür. (K23)

4.6.2.20. Yaralar (Kesilme, Delinme, Ezilme, Parçalanma ve Enfeksiyon Sonucu Oluşanlar)

Vücut bütünlüğünün çeşitli nedenlerden ötürü kesilerek, çizilerek, kırılarak ve yanarak bozulması sonucu yaralanmalar meydana gelir. Hemen herkesin gündelik hayatta iş başındayken başına gelebilecek bir durum olan yaralanmalar, bazen iç hastalıkların sonucunda da (şeker, kanser) oluşan iltihaplı yapılardır. Bu sebeple araştırma alanında geniş bir tedavi malzemesine rastlarız. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- İnsan sidiği kesiğe iyi gelir. (K55)
- Kantaron yağı, şeker ve tütün sarılır. (K35, K86, K78, K9)
- Sulu yaralar için kimyon, Bekir otu kurutularak tozu yaraya ekilir. (K23)
- İledin sakızı sarılır. (K27, K145)
- Sigara külü sarılır. (K26, K20)
- Ağız yarasına çam kabuğu çalınır. (K92)
- Kantaron otu, zeytinyağı ve sumakla karıştırılıp zeytin yaprağının üstüne sürülüp yaranın üstüne kapatılır. (K130, K159)
- Közde haşlanmış soğan hafifte sarımsak karıştırılarak yaranın üstüne sarılır. (K39)
- Yara dağlanır (yakılır) sonra yaraya kül basılır. (K132)
- Burçak sarılır, yara derinse iledin sakızı da sürebilir. (K68)
- Kolan yağı yaranın üstüne dökülür. (K83)
- Aloevera bitkisi sürülür. (K22)
- Goramaz yağı sürülür. (K18)
- Zeytinyağı yaranın üstüne bir güzel sürülür. Daha sonra yaranın üstüne çaputla bir hafta boyunca bağlanıp kapatılınca geçer. (K96)
- Sakız sarılır. (K73)

- Hamurla siyah üzüm üstüne sürülür. (K49)
- Tespih ağacının kabuğunu soyacaksınız, bir kaba koyup kör diken kabuğuyla karıştırıp döveceksin. Yaranın üstüne sardıktan sonra geçer. (K6)
- Buğdayı dövüp, unlu pekmezle ve ispirotoyla beraber hepsi karıştırılarak yaranın üstüne sarılır. (K3)
- Parmakta ise pişmiş soğan, başka yerdeyse sinir otu yaraya sarılır. (K45)
- İlebağda kökünü dövüp kurutarak yaranın üstüne ekilir. (K52)
- Çam sakızı sarılır. (K98)
- Yara otu kurutulup yaranın üstüne çalındığında yarayı iyileştirir. (K98)
- Gögündürme otu, kekik unla beraber karıştırılıp hamur şeklinde kaynatılıp lapa lapa yaraya sürülür. (K101)
- Elimize bir nacak alıp dağdaki ağaçların gövdesini biraz zedeleriz, hangi ağaç daha çabuk zedelenmesini kavuşturuyorsa (iyileştiriyorsa) o ağaçtan insan yarasına şifa bulunur. Genellikle bu ağaçlar sakızlık veya salona ağacıdır. (K103)
- Kantaron otunun çiçeğindeki toz yaraya sürülür. (K1)
- Cin gecik kuşunun eti sarılır ve iledin sakızıyla beraber pamuk sararız. (K126)
- Soğan, bal ve tuz karıştırıp yaraya süreriz. (K47)
- Soğan ve çam sakızını yaranın üstüne kapatırız iltihabını çeker. (K124)
- Kesilme durumunda şeker basılır. (K128)
- Soğanı közleyip üstüne koyarız. (K117)
- Turunç ekşisi yaranın üstüne sürülür, üstü bir bezle kapatılır. (K110)
- Biberiye ve ada çayı yoğurulur yaralı yere sarılır. (K110)
- Ardiç sakızı dövülüp sarılır. (K128)
- Yara otu, arpa unu ile lapa lapa yapıp kesilen yaralanan veya delinen yere sürüldüğünde benim başıma geldi sabaha hiçbir şeyin kalmaz. (K144)

4.6.2.21. Yanma – Yanık

Vücudumuzdaki deri rahatsızlıklarından en acı vericilerden olan yanık yaraları, sıcak maddelerden, güneş yakmasından, elektrik çarpmasından, kimyasal maddelerin patlamalarından oluşur. Oluştugu yerde kızarıklık, su toplama aşırı ağrı veya iltihaplanma şeklinde belirtileri vardır. Üçüncü derece dediğimiz ağır yanıkların hastalarda derin travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Yanıklarla ilgili yörede oldukça

geniş tedavi malzemelerin yanı sıra ilginç uygulamalarda dikkat çeker. Erdemli’de görülmüş tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ölmüş salyangoz kabuğu dövülüp insan saçı ile karıştırılıp yanığa sürülür. (K55)
- Çam sakızı sarılır. (K57)
- Melengiç ile davarınıç yağı yanan yere sarılır. (K53)
- Patates ve muz dilimlenip yanığın üstüne konur. (K32)
- Aloe vera çiçeği suyu yanığa çok iyi gelir. (K34)
- Köy tavuğu kesilip kanı yanık yere dökülür, o kan oradaki hücreleri hızla yeniler ve yanmış bölgeyi eski haline döndürür. (K17, K26)
- Katran püsesinin çürümüş yerinin tozu tülbentle yanığın üstüne sarılır. (K87)
- Gres yağı, domates suyu yanığın üstüne dökülür. (K30)
- Domates salçası sürülür. (K92, K2)
- Diş macunu sürülür. (K44)
- Mürekkkep yanığa iyi gelir. (K86, K126)
- Yumurtanın beyazından akan yağ, yanık yere dökülür. (K37, K17)
- Kabarcık otunu közde pişirip sarılır. (K62)
- Sülüğün kabuğu ezilip sürülür. (K64, K143, K101)
- Yılan ekmeği adlı bitki haşlanıp yanık yerin üstüne sarılır. (K64)
- Pınar çalısının kökünde bulunan ziftini yanığa çalacaksın geçirir. (K62, K99)
- Soğan, sarımsak rendelenerek yanığın olduğu yere sarılır ve yanığı çeker. (K68)
- Yanık yere anam kına çalar geçerdi. (K83)
- Yanık otu dövülüp yanan yere sarılır. (K135)
- Patatesi rendeleyip çam püsesiyle karıştırıp yanığa sürülür. (K139)
- Pınar çalısının kökü, katran püsesi ile karıştırılıp kaynatılır ve yanığa sürülür bir şeycik kalmaz. (K140, K141, K152)
- İledin sakızı ile püse sürülür. (K9)
- Soğan ve yağ karıştırılır, yanığa sürülür. (K8)
- Helva, soğan, sülük ve zeytinyağı karıştırılıp yanığa sürülür. Eskiden anam öyle derdi. (K142)
- Patates soyulur, sülüğün kabuğuyla ve böğürtlen yaprağıyla havanda dövülerek karıştırılır, daha sonra elekten elenir, geriye kalan toz yanığın üstüne serilir. (K22)

- Tuzsuz salça, zeytinyağı ile sürülür. (K19)
- Pınar kenarında yetişmiş çam püsesi sarılır. (K97)
- Pelit kabuğu çalmaya elenerek yüze serpilir. (K47)
- Zeytinyağı ile su kabağının çekirdeği kavrulup ayrıca zeytinyağına biraz kükürt konup yanığın üstüne sürülür. (K71)
- Bulabilirsen kar konur, bulamazsan domates iyi gelir. (K3)
- Karton otu ve elma sürülür. (K46)
- Ayakkabı boyası iyi gelir. (K102)
- Çörek otu yağı sürülür. (K85)
- Sumağın kabuğunu yanığa koyarız. (K123)
- Önce şeker ekleriz, sonra patatesi rendeleyip yanığın üstüne sarıp kantaron yağı ekleriz. (K121)
- Yumurtanın akı sürülür. (K107)
- Yumurtanın sarısı ve tahin yağı sürülür. (K109, K111)
- Zeytinyağı, kahve ve çiğ patates birlikte karıştırılıp yanığın üstüne sürülür. (K95)

4.6.2.22. Güneş Yanığı

Güneş ışığının dik geldiği bölgelerde insanların derisinin uzun süre ultraviyole ışınlarına maruz kalması sonucu deride oluşan sıkıntılardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Doğal, sönmemiş kirecin (dağlarda vardır) yağı ateşte ısıtılıp çıkarılır. O yağ, altın renklidir. Güneş yanığı olan vücudun olan yerlerine sürüldüğünde bir şey kalmaz. (K166)
- Helva güneş yanığı olan bölgeye konulduğunda yanığı geçirir. (K159, K161)
- Dağ mantarlarının kurumuş olanının tozu sürülür. (K128)
- Çam sakızı sürülür. (K129)

4.6.2.23. Güneş Çarpması

Özellikle tropikal bölgelerde yazları sıcak havalar nemle birleşerek aşırı terleme yaşanır. Bu da aşırı tuz kaybına yol açarak vücudun dengesini bozarak, vücut ısının çıkmasına sebep olduğundan ciddi sorunların yaşanmasına sebep olur. Halsizlik, baş

ağrısı, bulantı başlıca belirtilerindendir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Limonata içilir. (K25)
- Sarımsaklı yoğurt limonla karıştırılıp yenilir. (K40)
- Başa kına vurulur, başımızın üstüne yeşil bir dal konur. (K37)
- Sakızlık dalı güneşin ışınlarını emerek bizleri güneş çarpmasından korur.(K16)
- Kantaron yağı sürülür. (K128)

4.6.2.24. Sineğin Kurt Atması

Boğazda yanma, gıcık gibi bir durum hissedilmesi ve bu şikâyetlerin sıklıkla tekrarlanmasıyla başlayan, sineğin göze veya boğaza larva bırakmasıyla oluşan bu duruma kurt atması denilir. Bu genellikle hayvancılıkla uğraşan kişilerin başına gelir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- İki fincan sirke içip gargara yapılır. (K129)
- Sigara külü boğaza sarılır. (K29)
- Cırt atan otu çok abartılmadan burundan çekilir, fazla çekilirse insanı öldürür. (K29)
- Rakının kokusu kurdu düşürür.(K28)
- Kükürt koklatılır. (K38)
- Kurt otunun tohumu iç yağıyla topaç şeklinde karıştırılır, kızgın taşla kurt atan yere kapatılır, hastalık geçer. (K16)
- Katran püsesi içilir. (K18)
- Leğenin içine sıcak su konur, bir de kömür konur ve hastanın kafası leğenin buharına tutularak üstüne bir çaput atılıp su soğuyuncaya kadar bekletilir. (K71)
- Tütün içilir. (K6)
- Şeftali yaprağı kaynatılıp hastaya koklatılır. Böylece kurt dökülür. (K46)
- Kurt otunun dumanında insanın kafası durdurulur, kafasının arkasına bu esnada sık sık vurulur, kurt kendiliğinden düşer. (K126)
- At nalını sıcak su buharının içine koyup kafamızı buhara veririz. (K117)
- Tütün kaynatılıp hastaya iki üç gün içirilir. (K120)
- Alkol sürülür.(K119)

Değerlendirme

“Cilt ve deri hastalıkları” ana başlığı adı altında ele aldığımız tedavi malzemeleri ve uygulamaları: kaşıntı, apse, mantar, sivilce, nasır, saçkıran-kellik, sedef, çıban, terme/temreğe, topuk diken, uyuz, egzama, pamukçuk, uçuk, pişik, isilik, gelincik deri çatlaması, ağız iltihaplanması, yaralar, kesilme, delinme, ezilme, parçalanma ve iltihap sonucu oluşan, yanma- yanık, güneş yanığı, güneş çarpması, sineğin kurt atması alt başlıklarında tasnif edilmiş ve incelenmiştir.

Kaşıntıda, bitkisel tedavi olarak üzerklik otu ile banyo yapma, kına çalınması ve kara kekik bitkisinin kaynatılarak içildiği tespit edilmiştir. İnaniş olarak “kün-ü berdan ibrahimi” ayetinin okunduğunda kaşıntının geçtiğine inanıldığı tespit edilmiştir.

Apse hastalığında, farklı tedavi yöntemleri derlenmiştir. Tahin ile yumurtanın beyazı karıştırılıp apse olan yere sürülmesi dikkat çekicidir. Bitkisel kaynaklı tedavilere örnek olarak da göğündere otu ile arpanın pişirilip apsenin üstüne konulması, melentüre dalı köküyle beraber kırk sinir otunun macun yapılarak apseye sarılmasıdır.

Mantar hastalığında; pudra, katran, andız pekmezi sürülmesi, sumağın dalının yenmesi, gök ceviz kabuğunun havanda ezilip üstüne mantarlı bölgeye sürülmesi ve dağ eriğinin pişirilip ılık bir şekilde tedavide kullanılması yaygındır. Hayvansal tedavi malzemeleri olarak, dağda yayılan tavuğun yumurtasının kabuğunu kurutup dövdükten sonra, balla karıştırıp kırk gün boyunca her sabah yenilmesi görülür. İnaniş olarak oldukça ilginç bir uygulama tespit edilmiştir. İkinci kocayı almış avradın saçını mantarlı bölgeye sürülerek mantar hastalığının geçeceği inanışıdır.

Sivilce hastalığında; her insanın başına özellikle çocukluk ve gençlik yıllarında gelen bir hastalıktır. Bu hastalığın tedavi uygulamalarında, kırksinir otu, keçiboynuzu, gelincik ağacının ve altındağ ağacının sütü, yaprakları, edecik yemişi, fındık, ökçe diken, incir ağacı, çörek otu bitkisel kökenli tedavilerdir. Hayvansal kökenli olarak yılan kabuğu ve köy yumurtası yenmesi karşımıza çıkar. Ayrıca ekmek ve lokum karıştırılarak sivilcenin üstüne sürülür. Tahin yağı, ispierto, arı mumu tedavide kullanılan başka sağaltıcı malzemelerdir.

Nasır çoğu kişide olan bir deri hastalığıdır. Yörede tedavi için genel olarak bitkisel olarak kırmızı yılan otu çiğ yutulur, semizotu sürülerek, mısır püsesiyle yakılarak,

boz kulak otu kaynatılıp içilir. Deri hastalığı olduğu için hastalıkla ilgili bölgede karışımlardan macun hazırlayarak nasırın üstüne sürme yaygınlaşmıştır. Arı mumunun muşambayla birlikte sarılması, iledin sakızının reçinesi, incir sütü, (suyu) bunlardan bazılarıdır. Karınca yumurtasının dövülüp üstüne sarılması hayvansal tedavilere örnektir.

Saçkıran-kellik hastalığı da yaygın bir hastalık olup, genellikle çalışmamızda kınanın deriye yakılarak sürüldüğünü tespit ettik ve bununla beraber sarımsak, zeytinyağı, barut ile karbonatın karıştırılıp sürüldüğünü belirledik. Bunlardan farklı olarak çekirdekli kuru üzüm, böğürtlen, salatalık ve elma sirkesinin bol bol tüketilmesi yanı sıra dikkat çeken bir başka uygulamada pirinci yıkarken oluşan beyaz suyun saç derisine sürüldüğünde saçın tekrar çıktığı ifade edilmiştir. Hayvansal tedavi malzemeleri genel olarak yılan yağı ve tereyağıdır. Farklı olarak kıl çaput ile hayvan derisinin kaynatılıp suyunun deriye sürüldüğü görülmektedir.

Sedef hastalığında; yörede harap inciri sütü, haraç suyu(keçi boynuzu) karamık ağacının kökü, papiyam sütü, üzerklik tohumu, defneyaprağının suyu ve karabaş otunun iyi geldiği belirtilir.

Çıban hastalığında bitkisel olarak yavşan otu, sandal tohumu, çam sakızı, butrak otu, göğündürme otlarının dövülerek çıbana sarıldığı bunların yanı sıra gıda lokum ve bandırma, buğday ve arpa unundan yapılan yağlı şekerli veya tuzlu hamurun çıbana sarıldığı görülür. Hayvansal uygulama olarak, eşeğin dışkısı, yumurtanın beyazı, zeytinyağı ve sabunun çıbana sarıldığı belirtilir. Ayrıca kuyruk yağının da iyi geldiği sabunu rendeleyip yumurta beyazıyla karıştırıp merhem yapılması örnek olarak verilebilir.

Terme/temreğe hastalığının ocağının olduğunda yörede tespit ettik. Ocaklar konusunda ilerideki bölümde daha detaylı değerlendirme yapılmıştır. Buradaki bilgilerden hareketle toplanan malzemeler ayrı olmakla birlikte bu alt başlıktaki örneklerin anç boyutuyla da gayet zengindir. Her çarşamba buğday yağı ile termeli yerin yıkanması, termeli yere ceviz sürülmesi, hayvansal bitkilerden olarak termeli yerin deve sidiğiyle yıkanması, hastaya haraç suyu içirilmesi, yumurtanın sarısının sacda pişirilip yağı termeli yerin üstüne sürülmeside örnek olarak verilebilir.

Topuk diken hastalığında; limon, kahve, sedef otu tüketilmesi tavsiye edilirken, domuz bağı yaprağı ile kökü kaynatılıp hastalıklı bölgeye sürülmesi, ayakların topukları kapsayacak şekilde tuzlu suda yarım saat bekletilmesi gerekir. Bu uygulamalara ek olarak katran püsesi, kaba konulur ve içine ılık su dökülüp ayaklar topuklarla beraber belirli bir süre bekletilince hastayı rahatlattığı ifade edilir. Ayrıca tahta incirinin pişirilip ispirotoyla karıştırılarak hastalıklı yere sürülmesi tespit edilen dikkat çekici tedavi yöntemlerindendir.

Uyuz hastalığında, pekmez içilerek tedavi yapılır. Gaz yağı ile yağlanma ve sirke ilaçlar yapılır. Üç çarşamba ocaklıya tükürtülme, hanenin en yaşlı kişilerine egzamalı yere tükürtülme ve altın başı otu yapılan ilaçlardandır.

Pamukçuk hastalığında, kantaron yağı ve karbonat bal zeytinyağı yapılan ilaçlardır. Yılan kabuğunun hastaya yedirilirse hastalığın geçeceğine inanılması dikkat çekicidir.

Uçuk tedavisinde, yörede domuz yaprağı ve şal kabağı karıştırılıp dövülür. Pişirilip uçuk olan yere sürülmesi, küllenen gömeç çirasının ısıtılıp uçuğun üstüne sürülmesi, bal ile tereyağı karıştırılıp sürülmesi, bal mumu zeytinyağı, tereyağı, arı mumu ile din sakızı, sürülerek de tedavisi vardır. Yörede sık karşılaşılan bir başka uygulamada tahta kaşık ısıtılıp uçuğun üstüne tuz ile bastırılmasıdır.

Pişik, meşenin toprakla bellenerik mazının (meşenin tohumu), alıç yaprağı ile dövölüp pişike sürölmesinininiyi geldiğı belirtilir. Hayvansal ilaçlar olarak inek yoğurdunun pişik tedavisinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

İsilik, özellikle yaz aylarında sıcak bir iklimle sahip olan yörede özellikle yeni doğmuş bebeklerde sık rastlanılan bir durumdur. Genellikle tedavisinde deniz suyu, karbonatlı su ve yöre bitkisi olan incir sütünün iyi geldiğine inanılır.

Gelincik hastalığında, gelincik kırmızı otu, boz armut yaprağı palamut, çevt kökü, erkek andız, sıra, kızıl kabuğu, mor gelincik, teynel yaprakları kaynatılarak hastalığa fayda sağlanır. Hayvansal kökenli tedavi edici ilaçlar da deve yağı ve yılan kabuğunun kavruarak tedavi sırasında kullanılmasıdır.

Deri çatlamasına karşı ceviz dalı, kantaron yağı, zeytinyağı, susam, karıştırılarak sürülür. Hayvansal kökenli tedavilerde salyangozun sümüğü sürülür. Ağız iltihaplarında deve diken bitkisi ve ısırgan otunun tüketilmesi tavsiye edilir.

Yaralar başlığında oldukça zengin tedavi edici malzemeler görmekteyiz. Kantaron yağı, şeker tütün, kimyon, Bekir otu, iledin sakızı, çam kabuğu, sumak zeytinyağı, aloevera, goramaz yağı ile bağda kökü, buğday, çam sakızı, tespih ağacının kabuğu, soğan, yara otu, kekik, biberiye, ada çayı, ardıç sakızı tedavide kullanılan bitkisel ilaçlardır. Bunun yanı sıra, bazı özel tecrübelerde vardır. Kaynak kişinin aktarımıyla: “Elimize bir nacak alıp dağdaki ağaçların gövdesini biraz zedeleriz. Hangi ağaç daha çabuk zedelenmesini kavuşturuyorsa o ağaçtan insan yarasına şifa bulur. Genellikle bu ağaçlar sakızlık, alonaağacıdır” (K 103).

Genel olarak gündelik hayatta sık sık başımıza gelen yaralanma, kesik, ezilme ve delinme durumlarında halkın ilk önce erişebildiği malzemelerden tedavilerini yaptığı görülmektedir. Tedavilerde yara otu adı verilen bitki sıklıkla kullanılır.

Deride yanma olayı yaralanmadan sonra en sık başımıza gelen hadiselerdendir. Genel olarak tedavide çam sakızı, melengiç muz, patates, aloevera, katran püsesi, domates suyu, yılan ekmeği bitkisi, soğan, sarımsak, pınar çalısı, patates, pelit kabuğu, zeytin, salça, helva, su kabağı ve elma kullanılır. Hayvansal ürün olarak, ölmüş salyangozun kabuğunun insan saçı ile karıştırılıp sürülmesi, davarın iç yağı, köy tavuğunun kanının yanık yere sürülmesi de kullanılır. Biraz daha farklı olarak karbonat, gres yağı, ayakkabı boyası tedavide kullanılan bir başka yöntemlerdendir.

Güneş yanığı genellikle bölgesel bir hastalık olup, sönmemiş kireç, helva, dağ mantarının kurumuş tozu ve çam sakızı tatbik edilerek tedavi edilmeye çalışılır.

Güneş çarpmasında sarımsaklı yoğurt, limonata, başakına vurmak ve sakızlık dalı koymak gibi korunma yöntemleri vardır.

Sineğin kurt atması, genellikle hayvancılıkla uğraşanlarda görülen bir hastalıktır. Cırtlatan otu, kurt otu, katran püsesi, şeftali yaprağı kullanılır. Sirke, sigara külü, kükürt, rakı koklanması diğer tedavi yöntemlerindendir.

4.6.3. Göz Hastalıkları

4.6.3.1. Göz Ağrısı ve Kaşıntısı

Mikroplardan oluşan göz ağrısı ve kaşıntısı yanlış numaralı lens ve gözlük kullanımı ile bahar alerjisinden dolayı genellikle kaynaklanmaktadır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Üzüm pekmezi göze sürülür. (K24)
- Yumurtanın beyazı patatesle karıştırılıp gözün üstüne bir müddet sarılır. (K26)
- Kızıl kabuk sarımsakla karıştırılıp yenir. (K92)
- Su kaynatıp eski tenekeye dökülüp çok az da vikis içine damlatılıp başın üstü bezle örtüldüğü zaman gözdeki iltihap ve ağrı geçip gider. (K39)
- Çam şırası ağrıyan yere çalınır. (K83)
- Çay ve buharı ağrıyan yere sürülür. (K20)
- Mühür okunur, sandal ağacının dalını ateşin külüne koyulur. Kömürleşen ağaç çöpünü iltihaplı yere sürülür.(K3)
- Süt damlatılır. (K46)
- Göze bir iki damla limon damlatılır. Pamuğa sıcak çay batırılıp göze pansuman yapılır. (K95)
- Köpek yalağının suyuyla göz yıkanır. (K146)

4.6.3.2. Göz İltihabı (Konjonktivite)

Göz iltihabı, genellikle göze giren yabancı maddelerin sebep olduğu gözde kızarıklık, tahriş, yanma, kaşıntı, akıntı ve göz kapağında şişmelere neden olan bir hastalıktır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kevşik göze konur. (K34)
- Kadın sütü damlatılır. Bu uygulamayı Dede Korkut anlatılarından olan “Kam Büre Oğlu Bamsı Beyrek Boyu” adlı hikâyede de görebiliriz.(K30)
- Isırgan otu ile itburnu karıştırılıp içilir, ayrıca kayısı meyvesi de göz iltihabına iyi gelir. (K88)
- Köpek çanağının içindeki kemik kırıntıları dibekte dövülüp tülbentle elendikten sonra göze ekilir. (K133)
- Sumak dalının dövüldükten sonra arpa unuyla karıştırılıp iltihaplı yerin üstüne sürülür.(K17)
- Çayın buğusu göze sürülür. (K85)

- Göze pekmez damlatılır. (K126)
- Göze az pişmiş yumurta sarılır. (K128)

4.6.3.3. Arpacık (Hordeolum)-İt Dirseği

Arpacık ya da halk arasındaki adıyla itdirseği hastalığı gözde sıkça görülen bir rahatsızlıktır. Genellikle gözde yanma, batma ve kızarıklık şeklinde görülen bu hastalık el temizliğine dikkat etmeyenlerde sıkça görülmektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Köpeklerin yalağının bulaşığı sıyrılarak arpacık olan yere sürülür. (K58)
- Göze sarımsak sürülür. (K56)
- Göze sürme çekilir. (K34)
- Karamık kökü kaynatılarak sürülür. (K23)
- Yörede malın (koyun, keçi, davar) böbreği insan ölünceye kadar yemezse hiçbir zaman itdirseği olmaz inancı vardır. (K26)
- Madensel eşya mesela altın, arpacık olan yere sürülünce geçer. (K87, K128)
- Limon sıkıp yarayı elimizle patlatırız. (K37)
- Sarımsaklı ve ballı sürme, itdirseğinin olduğu yere sürülür. (K69)
- Davarın iç yağı itdirseğine sürülür. (K16)
- Ballı arpa hamuru it dirseğinin üstüne kapatılır belli bir zamandan sonra yara söner. (K16)
- Haşlanmış soğan sürülür. (K79)
- Çay otu topaç şeklinde olur, içirilir. (K83)
- Keçi boynuzu ya da metal kaşığın sapı ısıtılır. Sonrasında itdirseğine sürülerek korkutulur. (K19)
- Göze yumurta sarılır. (K72, K120)
- Acem arpası suyu göze damlatılır. (K73)
- Ebe gümesi pişirilip sürülür. (K50)
- Arpacık olan kişi itin arkasına baktı mı hastalığı geçer. (K93)
- Yumurtanın beyazı sürülür. (K101)
- Çörek otu sürülür. (K85)
- Göze sandal ağacının sakızı yapıştırılır. (K4)
- Odunun külüne bastırılan çöp göze sürülür. (K5)

- Köpeğin ayağı itdirseğine sürülür. (K126)
- Gözümüzü sıcak suyla yıkayıp bal ve limon damlatılmış ve ütülenmiş örtü ile silmeliyiz. (K122)
- Arpa unundan kür yapıp itdirseği olan yere sürülür. (K159)
- Karabaş suyu doğal olarak yaban mersini tavsiye edilir. Karabaş otu ile çörek otundan yapılan macun hastaya tavsiye edilir. (K169)
- Göze sandal ağacının sakızı yapıştırılır. (K166)

Değerlendirme

“Göz hastalıkları” başlığı altında ele aldığımız tedavi malzemelerinden göz ağrısı ve kaşıntısı, göz iltihabı, arpacık- itdirseği alt başlıkları altında tasnif edilmiş ve incelenmiştir. Yörede göz ağrısı ve kaşıntısında üzüm pekmezi, kızıl kabuğun sarımsakla yenilmesi, çam şırası, çay buharı ve süt genel olarak kullanılırken yumurtanın beyazı, köpek yalağının suyunun göze sürülmesi, göze mühür okunması, sandal ağacının dalını ateşin külüne basarak küllü dalı göze bastırmak gibi farklı uygulamalar da vardır.

Göz iltihabında genel olarak keşik, ısırgan otu, itburnu, kayısı, çayın buğusu tedavide kullanılan diğer malzemelerdir. Köpek çanağının içindeki kemik kırıntılarının dibekte dövüp tülbentle elendikten sonra göze ekilmesi bir başka uygulamadır.

Arpacık-itydirseği hastalığında yukarıdaki tedavilere paralel olarak köpek bulaşığının tedavisi görülürken karamık kökü, göze sürme çekme gibi yöntemler de vardır. Koyunun böbreği ömür boyu yenmezse itdirseği olmaz diye bir inanışta vardır. Madensel olan para veya eşya arpacıklı yere sürülürse geçeceğine inanılır. Karabaş suyu, doğal yaban mersini ve sandal ağacının sakızı bir diğer tedavi yöntemidir.

4.6.4. Zehirlenmeler

4.6.4.1. Besin Zehirlenmesi

Özellikle bozulmuş kirli yiyecek ve içeceklerin tüketilmesiyle oluşan besin zehirlenmesi, tüketilen bu gıdalardaki mikroplar ve bakteriler nedeniyle oluşmaktadır. Ayrıca zirai ilaç kalıntıları olan bazı sebze ve meyvelerin yıkanmadan yenilmesi besin zehirlenmesini tetiklemektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ekseriyetle tuzlu su ve çamurlu su içirilerek hasta kusturulur. (K24)
- Eşek sütü içilir, iyi gelir. (K65)
- Eskiden anam, tiğrek otundan bir macun yapardı onu top edip yutardı. (K83)
- Tiğrek otu ve bulunabilirse yılan boynuzundan bir karışım yapıp hastaya içirilir. (K137)
- Kırmızı toprak, separek toprağı ve insan dışkısı ıslanıp tülbentle süzülür, çıkan su zehirlenen kişiye içirilir. (K12, K73, K125)
- Nar ve turunç ekşisinden şerbet yapıp, limonatayla karıştırılarak içilir. (K140)
- Hastaya sıcak su içirilip midesi boşaltılır. (K9)
- Cılık burnu otu kaynatılıp içilir, nataşır içilir. (K143)
- Turunç ekşisi çam püsesi ile karıştırılıp içilir. (K19)
- Nar ekşisi ve karbonat içilir. (K65)
- İnsan dışkısı, turunç ekşisiyle karıştırılıp az da su eklenerek zehirlenen kişiye içirilir. (K47)
- Çocukken abim zehirlendiğinde, babam şunları yapmıştı: Boynuzlu yılanda iki tane boynuz vardır. Birisi zehir, diğeri tiryakdır (panzehir). Birisi zehirlendiği zaman boynuzundaki tiryak bıçakla kaşınır, çay bardağının yarısına bir çay kaşığı atılır, zehirlenen kişiye içirilir. Abim bir günde iyileşmişti. (K45)
- Acı yavşan otu kaynatılıp içilir. (K46)
- Sarımsaklı yoğurt yenilir. (K85)
- Kara barut (dumansız) olur, turunç ekşisiyle içilir. (K1)
- Atın, eşeğin suratında ur gibi bir şey olur, o ur suya karıştırılınca su beyaz olur, o su içilir. (K2)
- Hakiki bal şerbeti içilir. (K5)

- İnsan pisliği sulandırılıp içilir, bu tedavideki yöntemdeki amaç şuna bağlanabilir; insana metabolizma olarak en yakın hayvan olan fare zehirlendiğinde lağım gidip lağım suyu içmesidir. (K4)
- Çiğ süt içildi mi geçer. (K122)
- Limon suyu içildikten sonra hastanın midesi hortumla yıkanır. (K105)
- Elimiz boğazımıza takıp bir an önce mide boşaltılır. (K110)

4.6.4.2. Gaz Zehirlenmesi

Gaz zehirlenmesi olayı özellikle doğalgaz kullanılan bölgelerde dikkat edilmesi gereken bir olaydır. Bunun yanı sıra metan gazı, gözyaşı gazı, radon gazı türlerinden de zehirlenmeler görülebilir. Doğalgazın kullanılmadığı yörede bu rahatsızlıkla ilgili uygulama oldukça azdır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Çocukken arkadaşım kuyudan zehirlenmişti, ona adam dışkısı yedirdiler, kendine gelerek iyileşti.(K65)

4.6.4.3. Arı Sokması

Arı sokması günlük yaşamda başımıza gelebilecek bir durumdur. Sokulan yerde şiddetli sızlama, ağrı ve şişme oluşur. Bazı insanların arı sokmasına karşı alerjik reaksiyonlar göstermesi ölümle sonuçlanabilir. Halk arasında arı sokmasının vücuttan mikropları atarak iyi geldiği inancı vardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Amonyak gübresi sokulan yere konur. (K24)
- Boz toprak çamuru sürülür. (K91,K72)
- Kırmızı toprak çamur yapıp tüm vücuda sürülür. (K43)
- Kibritin siyah kafası sokulan yere sürülür. Üre de iyi gelir.(K96)
- İncir sütü ve kil çamur sürülür. (K125,K108)
- Domates sürülür. (K107,K95)
- Metal bir şeyler arının soktuğu yere sürülür. (K117)

4.6.4.4. Yılan Sokması

Eski kozmogoniden beri korkulan bir hayvan olan yılan zehirli ve zehirsiz olmak üzere iki türe ayrılır. Zehirliler, dişlerinin arasındaki zehri ısırma yoluyla

karşısındakine verir. Isırma yani sokmayla görülen tepkiler yaşa, cinsiyete ve iradeye göre farklılıklar gösterebilir. Kişide kusma, ağrı yüksek ateş genel belirtilerdir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Çocuğun vücuduna komple yoğurt sarılır üstüne güneşte ısınmış sıcak taş konur.(K54)
- Kükürt sokulan yere sarılır. (K30)
- İnsan idrarı sokan yere dökülür. (K28)
- Gübre çalınır (sürülür). (K38)
- Çiğ et zehri alır, hastaya çiğ süt içirilir. (K59)
- İnsan dışkısı sokulan yere sürülür böylelikle zehri çeker. (K17)
- Yılanın soktuğu yere peynir mayası çekilir. (K80)
- Çam, andız ve sarımsak karıştırılıp sokulan yere sürülür. (K139)
- Katran püsesi kaynatılıp sürülür. (K49)
- Tosbağanın makatına parmak sokulur, daha sonra o parmak yılanın soktuğu yere sürülür, yeşil bir şekilde zehri akıtarak geçirir. Eğer sokulan yer vücudun çok farklı bir yerindeyse tosbağanın makatından az bir et kesilip sokulan yere sarılır.(K3)
- Isırdığı yer jilette veya bıçakla çizilerek kan dışarıya akıtılır, ısırılan yere bir ip bağlanılıp zehrin vücuda yayılması engellenir. (K122)
- Tosbağa sırtından kesilip yılanın soktuğu yere konulursa yılanın zehrini çeker. (K130, K131)

4.6.4.5. Akrep Sokması

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan zehirli akrepler kuyruklarında bulunan zehirle karşısındakini sokar. Akrep sokması felç, koma ve ölümle sonuçlanabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Bıçağın ucuyla sokulan yer cızılır. (K56)
- Kibrit çöpünün ucundaki kükürt ıslanır sokulan yere bağlanılıp üstüne amonyak sürülür. (K36)

- Sokaan akrebin kendisi bulunup dövölüp soktuğu yere sarılır, yirmi dört saatte geçer. (K27, K123, K106, K117, K128)
- Nane zehri alır. (K88,K73)
- Katran püsesi kaynatılıp sirke ile birlikte içildiğinde vücuttaki zehri atar. (K87, K67,K83)
- Akrep pişirilip yağı soktuğu yere sürölür. (K16)
- Soğan suyu sokulan yere sürölür. (K12)
- Domatesin püresi konur, zehri çeker. Dağda mal güderken bizi çok sokardı.(K143, K148)
- Tavuğun makatına parmak sokulur, parmak sokulan yere sürölür. (K3)
- Nataşır sürölür. (K46,K94)
- Kantaron yağı, domates ve üreyi karıştırıp sokulan yerin üstüne sarılır. (K99)
- İnsan sidiğı sürölür. (K102)
- Dumanlı barut bir çay kaşığı suya atılıp içilir, ağrıyı keser. (K2)
- Tespih tohumunu dövüp un ile kavurup akrebin soktuğu yere sararız. (K124)
- Akrebin içi açılır, iç organları yaranın üstüne sarılır. (K128)
- Dut yaprağı ısıtılıp üstüne konulur. (K154)

4.6.4.6. Diğer Haşere Sokmaları ile İlgili Zehirlenmeler

Böcek ısırıkları ve sokmaları hafif tepkimelere neden olur. Isırılan ve sokulan bölgede genellikle kızarıklık, kaşıntı, batma ve küçük bir şişlik gibi oluşumlar gözlenebilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri derlenerek aşağıda verilmiştir.

- İncirin dalını kırıp sütü çıkarılarak sokaan yerlere sürölür, çok iyi geldiğı görülür. (K29)
- Keçinin kılının, hastanın burnunun önünde yakılarak çıkartılan koku insanı rahatlatır. (K63)
- Turunç, sarımsak sürölür. Katran püsesi sokulan yerin üstüne çalınır (sürölür) (K68).
- Katran püsesi, turunç ekşisi, nar kabuğı ve taneleri kaynatılıp pekmez kıvamında sokulan yere sürölür, zehri alarak şişliğı ve kızarıklığı geçirir. (K17)
- Peynir suyu sürölür. (K80)

- Dağ eriği dövölüp sokulan yerin üstüne konulur. (K136)
- Katran çalısı kaynatılıp sürölür. (K8)
- Tiğrek otuyla çökelek karıştırılıp sokulan yere sarılır. (K97)
- Ayı gülü bitkisinin çiçeği sürölür. (K6)
- Kök pancarı ve üre sürölür. (K52)
- Katran püsesi hem içilir hem de sokulan yere sürölür. (K126)
- Yılan otu kökü sarılır. (K152)

Değerlendirme

Önemli birbaşlık olan “zehirlenme” kısmında ele aldığımız tedavi malzemeleri besin zehirlenmesi, gaz zehirlenmesi, arı sokması, yılan sokması, akrep sokması ve diğer haşere sokmaları adlı alt başlıklarla tasnif edilmiş ve incelenmiştir.

Günümüzde sıkça görülen besin zehirlenmesinin baş dönmesi, mide bulantısı ateşlenme, halsizlik gibi anormal belirtileri vardır. Başlığın sık karşılaşılan bir hastalık olması sebebiyle araştırmamızda oldukça zengin bir tedavi malzemesi topladık. Bitkisel olarak tiğrek otu, nar turunç ekşisi, çam püsesi, cılık burnu otu, acı yavşan otu, bal şerbeti ve limon gibi bitkisel kökenli ilaçların yanı sıra, eşek sütü, çiğ süt, bal, sarımsaklı yoğurt, yılan tiğreğini (boynuzu) suyla karıştırıp içmek gibi hayvansal kökenli tedavilere de rastlarız. Yörede insan dışkısı içme, kırmızı topağın çamurlu suyunu da hastaya içirme gibi oldukça ilginç uygulamalar da vardır. Kaynak kişilerin bu anlattıkları bilgileri, birçoğunun tecrübeye dayalı olarak elde etmesi dikkat çekicidir.

Arı sokması, birçoğumuzun başına gelen lakin sokmaya karşı alerjik reaksiyon gösteren kişilerde ölüme götürebilecek kadarda sıkıntılı bir durumdur. Genellikle boz toprak çamuru, zehri alması bakımından amonyak, kibritin kükürdü, incir sütü, kil çamur ve metal şeyler sokulan yere sürülerek tedavi yapılır.

Yılan sokması toplum nezdinde çok korkulan bir durumdur. Sokulan kişinin vücudunun komple yoğurtla kaplanması, insan idrarının sokulan yere sürülmesi, sokulan yere peynir mayası sürülmesi, ısırılan yerin jilet ve bıçakla çizilerek dışarıya kan akıtılarak yayılması engellenir. Araştırmamızda dikkat çeken bir husus ise dağ köylerinden olan ve kendisinden oldukça farklı bilgiler derlediğimiz Selvihan teyzenin

verdiği cevaplardır. Tosbağanın sırtından ya da makatından kesilen et parçasının yılanın soktuğu yere konulursa zehrini alır bilgisidir.

Akrep sokması da dikkat çeken tedavi yöntemidir. Akrebin kendisinin ya da iç organlarının ezilerek soktuğu yere sarılarak zehri çektiğine inanılır. Kükürdün yine sokmaya bağlı zehirlenmelerde önemli bir sağaltıcı etmen olduğu aşikârdır. Bitkisel tedavi malzemelerinde, domatesin püresi, kantaron yağı, dut yaprağı ve tespih tohumu önemli bir sağaltıcılardır. İnsan dışkısının da tedavide kullanıldığını görmekteyiz. Akrebin iç organlarının çıkarılıp soktuğu bölgeye sarıldığı da görülmektedir.

Zehirlenmelerde son başlığımız olan diğer haşere sokmalarında incir dalının sütü, turunc sarımsak, katran püresi, nar kabuğu, dağ eriği, tığrek otu, ayı gülü bitkisi, kök pancarı ve yılan otuna rastlanılır. Genellikle bu tedaviler dış deriyle alakalı olduğu için dış müdahale olarak sokulan yere sürülürler.

4.6.5. KBB-Solunum Sistemi Hastalıkları

4.6.5.1. Astım

Akciğerdeki hava yollarının daralması sonucu oluşan astım hastalığı, alerjik tepkimelerle de etkisini artırarak nefes alıp vermeyi güçleştirir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Andız pekmezi ve harnup pekmezi içilir. (K25,K21)
- Ardiç tohumu yenir. (K54)
- Bildırcın yumurtası içirilir. (K30)
- Yenidünya çiçeği ve çam ağaçlarının kozalağı kaynatılıp içilirse astımı geçirir. (K38)
- Keçiboynuzu yenilmesi iyi gelir. (K63)
- Niğde kabuğu içilir, çam kabuğu tezekle içilirse astımı geçirir. (K69)
- İç diş otu kaynatılıp içilir. (K136)
- Ayva ile helva karıştırılıp düzenli olarak tüketilir. (K136)
- Karamık üzümü yedirilir. (K138)
- Çörek otunu havanda dövüp, kaynatıp iledin sakızıyla karıştırırız sabahları aç karnına birer kaşık düzenli olarak yenildiğinde astım mastım kalmaz. (K140)
- Bozoğlan çiçeği kaynatılıp içilir. (K8)

- Meyan kökü ve papatya çayı haraç suyuyla (keçiboynuzu) beraber içilir. (K19)
- Bamya tohumu dövülür, tülbentle ekilip kalan parçaların balla karışırılıp hastaya yedirilir. (K73)
- Eşek sütü içirilir. (K47)
- Mayda otu kaynatılıp hastaya içirilir. (K3)
- Meyan kökü kaynatılıp içilir. Bu bitki yetmiş iki hastalığa devadır. (K84)
- Hasan hüseyin otu kaynatılıp içilir.(K1)
- Deniz martısının piliç pişirir gibi pişirip, yediğimizde astımı geçirir. (K2)
- Kilik tohumu kaynatılıp içilir. (K126)
- Ananas yemek gayet faydalıdır. (K122)
- Murt dalı ve sığırkuyruğu gibi otlar kaynatılıp içilir. (K125)
- Kuşburnu içilir. (K106)
- Papatya çayı içilir. (K115)
- Bal ve karanfil karışırılıp içilir. (K112)
- Dut yaprağı ile ceviz yaprağı beraber kaynatılıp içilince astımı geçirir. (K166)
- Bal şerbeti, andız pekmezi ve am kozalağı karışırılıp içilir. (K128)
- Burun ve boğaza ayva pişirilip sarılır. (K152)
- Isırgan astıma faydalıdır. (K146)
- Sakız gögeleği kaynatılıp içilir. (K144)
- Zencefil çayı, tarçın, karabaş otu, tere yaprağı, kantaron çayı tavsiye edilir. (K167, K169)

4.6.5.2. Bronşit

Aldığımız nefes bronşlar vasıtasıyla akciğere ulaşmaktadır. Bronşların iltihaplanmasıyla bronşit hastalığı oluşur. Müzmin bir hastalık olan bronşit, burun akıntısı, hapşıırma, gözde kızarma ve aşırı halsizlik gibi belirtilerle hastada görülür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşığıda verilmiştir.

- Çörek otu bal karışırılıp yenilir. (K32)
- Soğan suyuna bandırılan lokum yenir. (K90)
- Bal pekmez yenir. (K62, K120)
- Keçiboynuzu ve andız pekmezi hastaya içirilir. (K46, K121)
- Kuru incir, kara çörek otu karışırılıp hastaya yedirilir. (K4)

- Bögürtlen kökü suyu iyi gelir. (K164)
- Ayva yaprağı kaynatılıp içilir. (K128)

4.6.5.3. Bademcik İltihabı (Tonsilit, Anjin)

Bademcik vücutta bağışıklık sisteminin bir parçası olup, solunum yoluyla gelen bakteri ve virüslerin ayrıştırarak insanda hastalık oluşmasını engeller. Bademcikler ürettikleri lenfosit hücreleriyle bu dengeyi yürütür. Sürekli iltihaplanan bademcik bu işlevi yapamayarak vücuda zarar vermeye başlar. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri derlenerek aşağıda verilmiştir.

- Hala beyaz ise hemen kaşık ağzına sokularak “pıt pıt” patlatılır. (K57)
- Ağzı çenesinin altına tutularak yukarı kaldırılıp iltihap bölgesine masaj yapılır. (K53)
- Soğuk buzlu su içilir ve dondurma yenilir. (K25)
- Bir yazma boğaza bağlanır, parmakla bademciğin olduğu yer bastırılarak viki sürülür. (K36)
- Kimyon, bal ve ayva bademcikli bölgeye sarılır. (K31)
- Turunç hafif canlı külde tüm olarak pişirilip içine biraz da kırmızı biber eklenip bademcik olan yere sarılır, o kişi ömür boyu bademcik olmaz. (K162, K31, K144)
- Bal ve ayva karıştırılıp bademcikli bölgeye sarılır. (K88, K123)
- Kabak ve turunç karıştırılıp sarılır. (K41)
- İti burnu kaynatılıp içilir. (K87, K38)
- Greyfurt, elma sarılırsa şişmeyi alır. (K39)
- Soğanı döv bademciğin üstüne koy, iltihabı çeker. (K63)
- Yufka ekmeği ıslanarak top top yutulur. (K68)
- Şeker, teneke don yağı ile birlikte bademcik iltihabı olan yere sürüldü mü geçer. (K65)
- Turunç pekmezi içilir. (K69)
- Kabakla, havuç yaprağı hastaya yedirilir. (K20)
- Ayvanın her şeyi bademciğe iyi gelir. (K18, K96, K50)
- Hastaya andız pekmezi içirilip, bademciğine parmakla müdahalede bulunur. (K96)

- İğnenin ucu kızartılıp hafifçe ucu bademciğin olduğu tarafa dış yüzeyden batırılır, “çıtçıt” diye ses çıkar. Bu sayede korkutulan bademcik uzun yıllar tekrarlamaz.(K72)
- Harnup yedirilir. (K73)
- Deve yününe bal sarıp bademciğin üstü kapatılır. (K73,K50)
- Kurdun dışkısı iyi gelir, beyaz ve temiz olur. (K3,K5)
- İt dışkısı boğaza üflenerek geçer. (K3)
- Yumurta kızartılıp sarısı hastaya yedirilir. (K46)
- Yulaf samanı kaynatılıp içilir. (K51)
- Kilik tohumu, ayva sarılır. (K93)
- Ebe gümeci otu dövülüp lapa lapa yapılır, bademciğe sarılır. (K85)
- Isırganı, biberi ve limonu suya sıkıp içerler boğazdaki tüm mikropları öldürür. (K4)
- Turunç ve karabiberi karıştırıp boğazımıza sararız. (K126)
- Soğuk içecekler içmeliyiz. (K122)
- Turuncu, kömürde pişirip boğazımıza sararız. (K121, K109, K111)
- Sadır pişirilip ılık bir bezle boğaza sarılır. (K107)
- Tahta incir bademciğe sarılır. (K117, K110)
- Pişmiş yumurta sarılır. (K120)
- Limon gargarası, kış çayı, portakal kabuğu ve elma kesilip kaynatılıp içilir. (K111)
- Kırmızı elma, tarçın kaynatılıp içilir. (K104)
- Parmağına tuz bandırıp parmağı bademciğin üstüne bastırıp patlatmak. (K128)
- Hayvan iç yağı kaynatılıp bademcik olan yere sarılır. (K152)

4.6.5.4. Öksürük

Çağımızda hemen herkesin başına gelen öksürük hassas durumlarda görülür. Genellikle alerjik reaksiyonlarda ve sigara kullanımında vücudun tepki vermesi sonucu oluşur. Genellikle üst solunum yolu hastalıklarında görülen öksürük, mide, boğaz ve göğüs kısmındaki organlara bağlı olarak da yaşanılabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Zencefil çayına bal karıştırılıp içilir. (K35)

- Haraç pekmezi içilir. (K27)
- İledin göğeleği (tohumu), bal, boğmaca, katran çiçeği yağının hepsi öksürüğü geçirir. (K28)
- Papatya suyu içilir, yavşan otu kaynatılıp içilir. (K91,K1)
- Acem arpası kekik yağıyla kavrulup yenir ve öksürüğü geçirir. (K88)
- Kekik suyu ile yavşan otu karıştırılıp içilir. (K86)
- Andız pekmezi bir kere içmede geçilir. (K87,K37,K135)
- Yufka ekmek bal ile yenir. (K65)
- Kuşu dışkıladığı yerde ardıç ağacı olur. Yeni biten ardıç dalı yavşan otuyla kaynatılıp içilir. (K70)
- Karaturp yenilmesi öksürüğe iyi gelir. (K17)
- Kütük balı yedirilir. (K83)
- Sandal ağacının özü kırmızı olan çırasıyla beraber kaynatılarak on gün boyunca içilir. (K137)
- Ayva yaprağı ve yenidünya yaprağı kaynatılıp hastaya içirilir. (K45)
- Çıtlık (melengiç) ve harnup (keçiboynuzu) yenilirse öksürük geçer. (K103)
- Yenidünya çiçeği kaynatılıp içilir. (K2, K144)
- Soğan yemek ve bitkisel çaylar tüketmek iyi gelir. (K122, K163)
- Pekmez, zencefil, tarçın ve ada çayı içilir. (K128, K107)
- Karabiber çayı içilir. (K112, K151)
- Kara eşek sütü içirilir, öksürüğü geçirir. (K162)
- Karaturp içine bal konulup bir süre bekletildikten sonra öksürüğü geçirir.(K158)
- Ballı turp karıştırılıp yenilir ya da yenidünya çiçeği ile karabiber kaynatılıp içilir. (K95)
- Yavşan otu suyu içilir. (K146)
- Baklaçiçeği birebir iyi gelir. (K155)
- Elma kabuğu kaynatılıp içilir. (K144)

4.6.5.5. Kabakulak

Kabakulak hastalığı kötü huylu virüslerin tükürük bezlerinde mikrop üretmesiyle oluşur. Boğaz altında şişliğe neden olan bu hastalık genellikle çocuklarda görülür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Deve yünü kabakulaklı bölgeye sarılır. (K58)
- Yeşil kabak ısıtılıp sarılır. (K39)
- Keçiboynuzu yedirilir. (K66)
- Helva sarılır. (K81)
- Haraç suyu (keçiboynuzu) ve pekmezi kaba kulağa iyi gelir. (K80)
- Kuyruk yağı kabakulağı çeker. (K84)
- Körüklü sivri biber çıpla(sade) yenilir. (K5)
- Bal gazlı beze sürülüp kabakulak olan yere sarılır. (K126)
- Ballı keçe kabakulak olan yere sarılır. (K121)
- Harnubu dövüp bir keseye koyup, kaba kulağın üstüne koyulur. (K152)

4.6.5.6. Sinüzit

Sinüzit hastalığı belli dönemlerindeki şiddetli ağrılarıyla aşırı rahatsızlık veren bir hastalıktır. Sinüsün içindeki mukusun iltihaplanmasıyla oluşan bu hastalık aktif döneminde şiddetli baş ağrısı ve burun akıntısı gibi reaksiyonlarla hastanın yaşam kalitesini düşürmektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Deniz suyu hastaya çektilir. (K71)
- Acı kavun, iki yemek kaşığı kadar, iki damla cırtatan damlatılıp çekilir. (K128)

4.6.5.7. Ses Kısıklığı

Toplumda pek sık görülmesine de aşırı bağırmanın yanı sıra aşırı çay ve kahve tüketimi ses kısıklığının tetiklemektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kuşburnu çayı bol bol içilir. (K126)
- Bildircin yumurtası yedirilir. (K128)
- Bol bol çiğ köy tavuğu yumurtası içirilir. (K17)
- Lahana haşlatılıp hastaya yedirilir. (K29)

- Kara turpun suyu içirilir. (K123)

4.6.5.8. Verem (Tüberküloz)

Verem binlerce yıldır varlığını sürdüren tıbbın gelişmediği yıllarda büyük yıkımlara sebep olmuş bir hastalıktır. Dünyadaki bütün bölgelerde görülen bu hastalık başta akciğer olmak üzere diğer bütün organlara ciddi zararlar vermektedir. Vücuttaki tüberküloz mikroplarının neden olduğu verem son yıllarda aşısının bulunmasıyla kontrol altına alınmıştır. Yörede eskiden ölenlerin başka hastalıktan ölseler bile veremden öldü sanıldığı ifade edilir (K164, K132). Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- İt eti haşlanıp yedirilir, dayımda olmuştu geçmişti. (K72)
- Bizde bir deyim vardır: “Eskiden ölenlerin birçoğuna veremden ölmüş derlerdi. Karıdan uzak dur, bal ye soğan ye” derlerdi. (K164, K132)
- Bol bol hastaya tereyağı ve hakiki petek balı düzenli olarak yedirdiğimizde veremi söküp atar. (K162)
- Çörek otu suyu içilir. (K159)
- Ayva yaprağı ile soğan karıştırılıp içilir. (K130)
- Köpek etinin yedirilmesi iyi gelir. (K150)

4.6.5.9. Soğuk Algınlığı (Nezle, Grip, Üşütme)

Gündelik hayatımızda sık sık görülen soğuk algınlığı hastalıkları virüsler tarafından oluşturulan hastalıklardır ve genellikle öksürme, hapşıрма ve konuşma sırasında bulaşırlar. Özellikle mevsim geçişlerinde görülen soğuk algınlığı hastalıkları, aşırı halsizlik, iştahsızlık, kas ve eklem ağrıları, öksürük, iştahsızlık, hapşıрма ve burun akıntısı gibi belirtilerle hastada kendini gösterir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Limon, soğan, pul biber birlikte kaynatılarak hastaya içirilir. Hasta fişek gibi olur. (K57)
- Ayva, ıhlamur ve limon karıştırılarak kaynatılıp içilir. (K25)
- Çörek otu yenir. (K35)
- Arpa unu pekmeze karıştırılıp lepe yapıp göğsün üstüne veya sırtın arkasına sürülür. (K26)

- Harnup (keçiboynuzu) pekmezi iyileşinceye kadar hastaya içirilir. (K27)
- Hakiki köy tavuğu çorbası arapaşı şeklinde içilir. (K28, K103)
- Yavşan otu yenir. (K88)
- Üzüm ve dut pekmezi içilir. (K37)
- İti burnu içilir. (K70)
- Ayvanın çöpü kaynatılır. (K78)
- Yeşilçam kozalağı kaynatılıp içilir. (K81)
- Acem arpası yenilir. (K13)
- İledintohumu kaynatıp içeriz. (K140)
- Tuz, limon karıştırılıp içilir. (K8)
- İledinin sakızı hastanın sırtına tereyağıyla sarılır. (K71)
- Bozbulak, kırk sinir otu ve tavuk suyu çorbası birebir iyi gelir. (K71)
- Orcatan otu vardır, kaynatıldıktan sonra soğuk algınlığına iyi gelir. (K6)
- Nane limon ve soğan ile karıştırılıp buruna çekilir. (K122)
- Hasta içine çekilir. (K165)
- Kara bitki çayı, limonla karıştırılıp içilir. (K163)
- Yavşan otu içilir. (K128)

4.6.5.10.Zatürre (Pnömoni)

Bir dönemin sık görülen hastalığı olan zatürre hastanın akciğerinin iltihaplanmasıyla oluşur. Yüksek ateş, üşüme, şiddetli öksürük, kusma, baş ağrısı sıkça görülen belirtilerdendir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Tavuk dışkısı kaynatılıp sırta sarılır. (K62)
- Bal pekmez içilir. (K62)
- Yağından otunun tohumunun çekirdeği yenir. (K69)
- Babaçça otu kaynatılıp içilir. (K83)
- Köy tavuğu yenir. (K12)
- Yavşan otunu kaynatıp unla beraber karıştırıp üzerine birde pekmez koyup hastanın sırtına yirmi saat boyunca kapatırız. Hasta sabah kalktığında hiçbir şeyi kalmaz. (K140)
- Kara eşeğin kulağından kan alınıp içilir. (K2)

- Keçiboynuzu pekmezi iyi gelir. (K160, K161, K145)

Değerlendirme

KBB solunum sistemi hastalıkları başlığında alt başlık olarak incelediğimiz astım, bronşit bademcik, öksürük, kabakulak, sinüzit, ses kısıklığı, verem, soğuk algınlığı ve zatürre konularını tasnif ettik.

Astım genel olarak kalıtsal yollardan gelen bir hastalık olduğu gibi çevresel faktörlere bağlı olarak hastada görülebilir. Andız pekmezi, ardıç tohumu, yenedünya çiçeği, çam kozalağı, haraç, niğde kabuğu, içdiş otu, karamık üzümü, çörek otu ve bamya tohumu dövülerek hastaya yedirilir. Meyan kökü, maydanoz, hasan hüseyin tiyreği, kilik tohumu, ananas, yemek, murt dalı, sığırkuyruğu, kuşburnu, papatya çayı, bal, karanfil, dut yaprağı, bal şerbeti, burun ve boğaza ayva, ısırgan, sakız tohumu, zencefil çayı, tarçın, ayva, karabaş otu ve kantaron tohumu bitkisel kökenli ilaçlara örnektir. Hayvansal kökenli ilaçlar olarak bal şerbeti, deniz martısı ve eşek sütü gibi yüksek kalorili besinlerin astıma iyi geldiğine inanılır.

Bronşit hastalığı, gelişen tıpla birlikte ölüm riski azalan bir hastalıktır. Genel olarak çörek otu, soğan suyu, keçiboynuzu, kuru incir, andız pekmezi, böğürtlen kökü, ayva yaprağı hastalıkta kullanılan tedavi edici malzemelerdendir.

Bademcik iltihabında, biraz daha geleneksel tedavi uygulamalarının varlığı dikkat çeker. Bademcik hala beyaz ise hemen kaşık ağzına sokularak patlatılır. Ağzı çenesinin altına tutularak yukarı kaldırılıp iltihap bölgesine masaj yapılarak yazma boğaza bağlanır. Parmakla bademciğin olduğu yere bastırılarak viki sürülür, iğnenin ucu kızartılıp hafifçe bademciğin olduğu tarafa dış yüzeyden batırılır ve “çıt çıt” diye ses çıkar. Bu yöntemle korkan kişinin uzun yıllar bademciği tekrarlamayacağı inancı vardır. Bitkisel kökenli tedavi malzemeleri olarak da turunç haşlanarak bademciğe konur. Bal ve ayva karışımı bir başka tedavi yoludur. Kabak, turunç ve kuşburnu kaynatılıp içilir.

Deve yününe bal sarıp bademciğin üstüne sarma ve kurdun, köpeğin dışkısının boğaza üflenmesi, sarılması gibi oldukça ilginç tedavi yöntemleride vardır.

Öksürük, en sık karşılaşılan hastalıklardan birisidir. Zencefil, haraç pekmezi, papatya suyu, yavşan otu, karaturp, baklaei ve sandal ağacının özünün kaynatılıp içilmesinin yanı sıra kekik suyunu, andız pekmezini, melengici, yenedünya ieini, karabiberi ve kütük balını da sıklıkla kullanılan tedavi ediciler olarak görmekteyiz. Kara eşek sütü içilmesi gibi özel tedavilerde vardır.

Özellikle ocuk yaşıta görülen kabakulak hastalığını, günümüzde aşısının kullanımının artmasıyla epey seyrek görülmektedir. Bitkisel olarak yeşil kabak, keçiboynuzu, körüklü sivribiber, harnup suyu dikkat çekici tedavi yöntemlerindendir. Deve yününün kabakulaklı bölgeye sarılması, kuyruk yağının kabakulak tedavisinde etkili olması da dikkat çekicidir.

Sinüzitin, acı kavun bitkisiyle tedavisinin yanı sıra, yörede deniz suyunun hastaya çektirilmesi yöntemine sıklıkla başvurulur. Ses kısıklığında kuşburnu, kara turp ve lahananın haşlanıp yedirilmesinin bunu geçireceğine inanılır.

Verem eskiden sıklıkla görülen ve birçok insanın ölümüne sebep olan dalgın bir hastalıktır. Araştırmamızda eskiden ani ve sebebi bilinemeyen ölümlerde onlara veremden öldü denildiğini tespit ettik. Veremde bol tereyağı, hakiki petek balı, çörek otu, ayva yaprağı, tedavi edicidir. Köpek etinin haşlanarak ya da pirzola şeklinde yenilmesinin hastalığı geçirdiğine inanılır.

Soğuk algınlığı, limon, pul biber, ayva ıhlamur, çörek otu, yavşan otu, üzüm dut, itburnu (kuşburnu), iledin tohumu, acem arpası, boz bulak kırk sinir otu, oratan otu ve kara bitki aylarının iyi geldiğine inanılır.

Zatürre tedavisinde genellikle hayvansal menşeli tedavileri tespit ettik. Köy tavuğı, kara eşeğın kulağından kan alınıp içilmesi, tavuk dışkısının kaynatılıp hastanın sırtına sürölmesi yörede görülen farklı uygulamalardır.

4.6.6. Mide Hastalıkları

4.6.6.1. Mide Ağrısı

Mide ağrısının temelinde fiziksel ve psikolojik sebepler yatmaktadır. Midede ağrı, bulantı ve şişme başlıca belirtilerdendir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Meşe ağacının közünde yeni kesilmiş davar eti pişirilir, ağacın közünün külüne hafifçe batırılarak yenir. (K55)
- Arpa unu ile bazlama yapıp yenir. (K53)
- Ardıç sakızı ve tohumu karıştırılarak yenir. (K57)
- Boz kulağın çiçeğini kaynatıp içeriz. (K140)
- Dağ eriği ekşisi içilir. (K20)
- Meşe ağacının çeltesi (dış kabuğu) soğuk su ile ıslanıp içilir. (K71)
- Çam şırası iyi gelir. (K5)
- Elma yenilirse geçer.(K122)
- Ballı süt içirilir. (K108)
- Ilık su içilir. (K129)
- Nar ekşisi içilir. (K132)

4.6.6.2. Mide Yanması (Reflü)

Mide yanması diğer adıyla reflü, midede yanma şikâyetiyle hastada kendini gösterir. Yenen yemeklerin mideden tekrar ekşili bir suyla ağza geri gelmesi olayıdır. İnsanların birçoğunda görülen reflüye şişmanlık, aşırı baharatlı ve acılı yiyecek tüketimi neden olmaktadır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Burçak kahveyle kavrulur, sabahları çikla (sade) veya balla karıştırılıp yenir.(K35)
- Sabahları bir kaşık petekli bal da iyi gelir.(K87)
- Nane, limon ve kimyon aç karnına içilir. (K22)
- Bir kilo sarı renkli dağ eriği, yarım kilo bal ile tavada ısıtılır, bir kavanozda on beş gün boyunca muhafaza edilir. Sabahları aç karnına düzenli olarak içilirse hastanın hiçbir şeyi kalmaz.(K160)
- Baldırkaya otu hastaya yedirilir.(K97, K58)
- Reflü hastalığına ebe gömeci iyi gelir.(K170)

4.6.6.3. Mide Ülseri

Mide asidinin midenin sindirim sisteminde yer alan iç dokuyu tahriş etmesi sonucu ortaya çıkan bir hastalıktır. Halk nezdinde mide yarası olarak da bilinen bu hastalık genelde hazımsızlık, bulantı ve kusma şeklindeki belirtilerle görülür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ayvanın ağacının tozu, çiçeği, yaprağı, meyvesi, kökü neyi olursa olsun mide ülserine birebirdir, kaynatılıp içilir. (K27)
- Nane, kekik gibi otlar kaynatılıp içine birkaç damla katran püsesi damlatılarak hastaya içirilir. (K41)
- İledin sakızının kökü kaynatılıp içilir. (K65)
- Nar kökü kaynatılıp içilir. (K81)
- Kirik kaynatılıpkiliğin sakızıyla içilir. (K73)
- Propolisbitkisi (nohut şeklinde) sabahları aç karnına yenir. (K51)
- Bursa Karacabey soğanı dörde şahlanır. Bir buçuk su bardağı su da on beş yirmi dakika bekletilerek aç karnına günde üç defa bir bardak olacak şekilde içilir. (K84)
- Cevizin kabuğu, palamudun kabuğu kaynatılıp içilir. (K5)
- Her sabah ılık süte kırmızı pancar kökünü pişirilip haraçla beraber yenilir. (K4)
- Kudret narı denilen bitki zeytinyağında bekletilip daha sonra balla karıştırılarak tüketilir. (K111, K95)
- Mide ülseri olan kişi közde pişirilmiş soğan yerse iyi gelir. (K128)
- Dağ çayı, nane, limon kaynatılıp içilir. (K151, K85)
- Isırgan otu tohumu, hakiki balla karıştırılıp düzenli olarak yenilirse iyi gelir. (K150, K86)

4.6.6.4.Mide Bulantısı

Vücudun farklı tepkimeleri sonucu ortaya çıkan bu hastalık, organizmada bulunan diğer hastalıkların belirtileri olarak da görülebilir. Kusma eylemi mideden çok beyinle ilgilidir. Vücutla ilgili görsel, işitsel ve duyuşsal algıları değerlendirerek karar veren beynin kusma merkezi, kusmanın başlaması için diyaframa sinirsel uyarılarak göndererek eylemi başlatır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- İtburnu ve nane kaynatılıp içilir. (K26)

- Ada çayı (mulla otu) kaynatılıp içilir. (K37)
- Ballı süt ve tereyağı iyi gelir. (K17)
- Acı yavşan kaynatılıp içilir. (K81, K98)
- Yayla papatyası içilir. (K13)
- Katran çırasının yağından bir damla damlatılır. (K16)
- Yeşil nane, kimyon ile beraber kaynatılıp içilir. (K140)
- Süt, petek balıyla karıştırılıp içilir. (K19)
- Kantaron yağı ile nane içilir. (K45)
- Nohut kavurması yenilir. Pelit külü yalanır. (K94)
- Çevt kabuğu iyi gelir. (K101)
- Sinem eki kullanılır. (K5)
- Sandal balı yenir, ballı kekik içilir. (K124)
- Zencefil kökü kaynatılıp içilir. (K112)

4.6.6.5. Mide Üşütmesi

Soğuk yiyeceklerin tüketilmesinde ya da ani hava değişimlerine bağlı olarak soğuk havaya maruz kalmak midede üşütmeye sebep olabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Isırgan otu kaynatılarak yavşan otuyla karıştırılıp içilir. (K13)
- Mide üşütmesinde, balla katran karıştırılıp yenilerek mide ısıtılır. (K162)
- Nar kabuğu içilmesi mideye iyi gelir. (K163)
- Kına pekmezi içilir. (K132)

4.6.6.6. Mide Ekşimesi

Bu hastalıkta midede yanma, ekşime ve ağrı hissedilebilir. Genellikle bozulmuş gıdalar ile aşırı yağlı yemekler midede ekşime yapabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Horoz taşlığının zarı, su değmeden karıştırılıp aç karnına yenilirse ekşimeyi geçirir. (K133)
- Yemeği yedikten sonra iki saat su içilmezse ekşime olmaz. (K5)
- Çevt suyu kaynatılıp içilir. (K146)
- Andız kökü kaynatıp içildimi ekşime geçer. (K131, K89)

- Çörek otu hastaya pişirilip yedirilir. (K18, K145)

Değerlendirme

Mide hastalıkları adlı ana başlıkta; mide ağrısı, mide yanması (reflü), mide ülseri, mide bulantısı, mide üşütmesi ve mide ekşimesi alt başlıkları altında tasnif edilmiş ve incelemiştir.

Mide ağrısında, bitkisel kökenli olarak arpa unu, ardıç sakızı, bozbulak çiçeğinin otu, dağ eriği ekşisi, çam şırası ve kaynatılarak içilir. Hayvansal kökenli olarak meşe ağacından yapılmış közde pişirilen yeni kesilmiş davar eti yenilir.

Mide yanmasında, burçağın kahveyle kavrulup yenilmesi, nane limon, baldırkaya otu, ebe gömeci gibi bitkilerin kaynatılarak içilmesi gibi uygulamalar vardır.

Mide ülserine ayva ağacının tozunun ve meyvesin, iledin sakızının ve nar kökünün kaynatılıp içilmesinin, Bursa Karacabey soğanı, cevizin kabuğu ve palamut ağacının kabuğunun kaynatılıp içilmesinin de iyi geldiği kaynak kişilerce belirtilir.

Mide bulantısında, itburnu ve nane beraber kaynatılıp içilir. Ada çayı, acı yavşan, yayla papatyası, katran çırası, yeşil nane, Sinem eki, zencefil kökü ve sandal balı da bitkisel kökenli tedavi edicilere örnek olarak verilebilir.

Mide üşütmesinde, ısırgan otu kaynatılarak yavşan otuyla içilir. Balla katran karıştırılıp yenilir. Nar kabuğu ve kına pekmezi içmek de mideye iyi gelen uygulamalardandır.

Horoz taşığının zarının su değmeden karıştırılıp aç karnına yenilmesinin mide ekşimesine iyi geleceği belirtilir. Çevt suyunun ve andız kökünün kaynatıp içildiğinde ekşimenin tedavi edileceği kaynak kişilerce belirtilir.

4.6.7. Sindirim Sistemi Hastalıkları

4.6.7.1. Kabızlık (Konstipasyon)

Genellikle beslenme alışkanlıklarına bağlı olarak ortaya çıkan kabızlık, bazı ciddi hastalıkların habercisi olabilir. Uzun süre kabız olan kişide bağırsak tıkanıklığı gibi ölümcül hastalığın belirtisi de olabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Zeytinyağı ve kayısı iyi gelir. (K57, K126)
- Kimyon sancısını alır. (K34)
- Kabak kaynatılıp içilir. (K27, K152, K146, K145)
- Yılan burçağı yedilir. (K92)
- Elma kabızlığa birebir devadır. (K86)
- Sıcak suya bal konulup fitil yapılır. (K38)
- Ayva yaprağı kaynatılıp içilir ya da kahve de içilebilir. (K19)
- Sıcak su ile bal şerbeti karıştırılıp içirilir. (K73, K46)
- Mayasıl otu suyu içilir. (K85)
- Kurutulmuş kayısı, erik ve kayısı hoşafı yenilmeli.(K122, K128, K106, K115)
- Pamuğa zeytinyağı sürüp makata tepilir. (K111)
- Süt içilir.(K165)
- Nar yemek ve kabuğunu kaynatıp içmek kabızlığı iyi gelir.(K162, K163)

4.6.7.2. İshal

Hastada bulantı, kusma ve ağrı şeklinde belirtileri olan ishal hastalığı genellikle bağırsaktaki parazitlerden ve bozulmuş gıdaların tüketilmesinden kaynaklanmaktadır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kızılıcık şurubu ile mutlaka geçer. (K24)
- Yaban eriği ekşisi iyi gelir. (K24,K27)
- Karamığın kökü kaynatılır. (K26)
- Muz, şeftali, elma, patates yenilmesi iyi gelir. (K29, K19)
- Bol bol kahve tüketilir. (K91, K114)
- Burçak kavru olarak dövülür. Un haline getirilen burçak su ile kaynatılarak ishal olan kişiye içirilir. (K41)
- Soğuk ballı su içilir. (K70,K2)
- Ayva yaprağı iyi gelir. (K79, K72, K107, K120)

- Bozkulak çiçeği kaynatılıp içilir. (K83)
- Kahve ve limon karıştırılıp içilir. (K22)
- Soğuk su ile bal şerbet içirilir.(K73, K46, K110)
- Haraç yenilmesi ishali geçirir. (K6)
- Çavdar otu kökü içilir. (K52)
- Limonla zeytinyağı karıştırılıp içilir. (K93)
- Muz ve kola iyi gelir. (K99)
- Her sabah aç karnına 6 tane zeytin yutulur. (K4)
- İshal için öküz dudu ağacının pekmezi içilir. (K126)
- Patates yenilir, limona kahve sürüp somurulursa iyi gelir. (K123, K121, K128)
- Ayva ve kiraz yaprağı kaynatılıp içilir. (K158)
- Muz, şeftali, nar ekşisi, kuru kahve, limon ve yoğurt ishale iyi gelir. (K128)

4.6.7.3. Bağırsak Gazi

Bağırsaklarda aşırı gaz oluşmasının sebebi genellikle hızlı yemek yeme, dengesiz beslenme ve hava yutulması sonucu meydana gelmektedir. Şişkinlik ve aşırı gaz salımı en çok edilen şikâyetlerdendir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Nane ile sümeneki otu kaynatılıp içilir. (K34)
- Yavşan otu kaynatılıp içilmesi bağırsak gazına iyi gelir. (K86)
- Kara erik ve incir yenir. (K65)
- Çöp boyanın kökü kıpkırmızı oluncaya kadar kaynatılır ve içilir. (K52)
- Lahana turşusu yemek, bağırsak gazını geçirir. Brokoli de faydalıdır. (K101)
- Soğan iyi gelir. (K85)
- Sinem otu kaynatılıp içilir. (K158)
- Isırgan otu içilir. (K128)
- Rezene çayı içilir. (K63)

4.6.7.4. Bağırsak Parazitleri

Birçok insanda olan ama varlığının hissetmediğimiz bağırsak parazitlerine halk arasında kurt da denilir. Bu parazitler çiğ etten veya az yıkanarak tüketilen besinlerden vücuda geçer. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Bol bol süt içilir. (K25)
- Camili köyünde bulunan içme suyu iyi gelir. (K36)
- Arı poleni yedirilir. Vücuttaki bağırsakları temizler. (K65)
- Üzüm pekmezi ve deve yağı birlikte yenilirse parazitleri komple döker. (K140)
- Mantuvar otu, kara kekik ve acı yavşan otu karıştırılıp içilir. (K52)
- Kurt otu kaynatılıp içilir. (K99)
- Devenin hörgüç yağı ve cennet meyvesi yenilir. (K4)
- Kabak çekirdeği yenilir. (K126)
- Elma yedirilir. (K114)
- Kırlangıç otu, zemberek otu gibi bitkiler kaynatılıp içilir. (K110)
- Kazayağı bitkisi içilir. (K145)

4.6.7.5. Basur

İnsanın makatının olduğu bölgede toplar damarların büyümesi sonucu oluşan bu yaralara halk arasında uzun süre oturmaktan kaynaklandığına inanılır. Basur, kamyoncu hastalığı olarak da tasvir edilir. Basur olan bölgede şişlik, kaşıntı, kanama ve ağrı olmaktadır. Yörede basur sık görülen hastalıklardan birisidir. Bu doğrultuda zengin sağıltım malzemeleri vardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kirpi eti yenir. (K56, K101, K115, K146)
- Salyangoz bir gün süreyle suda bekletilir, daha sonra haşlanır. Bu sürede bir gün süre ile kesinlikle su içilmez, onun yerine haşlanmış salyangoz suyu içilir. (K60)
- Badem sapı on dakika kaynatıldıktan sonra beş dakika boyunca buharının üstüne oturulur. (K36)
- Sarı çiçekli sığırkuyruğu otu, basurlu bölgeye kaynatılarak sarılır, basur otu da (boz renklidir) üstüne konur. (K24)
- Isırgan otu üstüne sürülür, oradaki mikrobu öldürür. (K30)
- Yılan ekmeği yaprağı basurun üstüne sürülür, ben faydalandım. (K29)
- Sıcak kiremit basurlu bölgenin üstüne bastırılır. (K92)
- Sarımsak dişi basurun içine patlatılarak içine sokulur sonrasında bakır kap ateşte kızdırılıp üstüne konur. (K44)
- Süpürgelik otu kaynatılıp içilir. (K86)

- Yılan ekmeği tohumu yenir. (K66,K135)
- Ardıç pürü kaynatılarak buharı basurlu bölgeye tutulur. (K16)
- Genellikle ardıç diplerinde olan mayasıl otu kaynatılıp içilir.(K17)
- Sarı çiçekli boz ot kaynatılıp içilir. (K140)
- Anız suyu kaynatılıp sıcak bir kabın içine dökülür, biraz da vikis konduktan sonra basurlu kişi suyun üstünde çömelerek bir süre oturur basuru geçer. (K20)
- Basura meşe külü sürülür. (K22)
- Patlıcan sapı pişirilip yenir. Basuru iyileştirir. (K18)
- Devetabanı ve yılan burçağı karıştırılıp içilir. (K97,K145)
- Kapari ağacının dalı kaynatılıp içilir, acı biberde iyi gelebilir. (K73)
- Orak otu kaynatılıp basur olan yer yıkanır. (K51)
- Bulunabilirse yaban domuzu yağı sürülür. (K100)
- Çal kabağı basurun üstüne sürülür. (K103)
- Diş macunu sürüldüğü olur. (K102)
- Meyan kökü ve iti burnu kaynatılıp on gün boyunca içilir. (K84)
- Boz kulak, sığırkuyruğu otlarının kökleri kaynatılıp içilince on veya on beş gün içinde geçer. (K2)
- Yonuz eriği (dağ eriği) ekşisi içilir. (K126)
- Katran püsesi suyu sürülür. (K125)
- Çavur sakalı otunu ezip zeytinyağı ile karıştırıp kırk gün güneşte bekletiriz. Kırk gün sonra yiyince basuru bir haftada geçirir, bu ilaç sırt ağrısına iyi gelir. (K166)
- Yuvarlak olan küçük salatalık basura sarılır. (K159)
- Asma yaprağı patlıcan sapıyla kaynatılıp içildiğinde basuru geçirir. (K159)
- Sıcak suya vikis koyularak üstüne oturulur. (K95)
- Acı kayısı çekirdeğini macun haline getirip basura sürülür. (K128)
- Domuz öldüğünde domuzun derisinin üstüne oturulur. (K146)
- Yılan ekmeği kavrulup üstüne sürülür. (K155)
- Sarıkaya bölgesindeki ağıl yataklarındaki bitkiler karışım yapıp sürülürse evvelden beri iyi geldiği bilinir. (K144,K4)

4.6.7.6. İştahsızlık

Genellikle küçük çocuklarda görülen bu hastalık yemek yeme isteğinin kaybolmasından gelmektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ceviz yemek iştahı açar.(K159)
- İştahsız kişiye bol bol acı ve şıra yedirilir. (K24, K79, K12, K144)
- Bol bol yeşillik yenmenin yanı sıra turp, turşu iştahı açar. (K128)
- Kırmızı papya biber yedirilir. (K149)

4.6.7.7. Hazımsızlık(Dispepsi)

Genellikle gıdaları tam çiğnemediği yutmanın yanı sıra, hareketsiz yaşam, sağlıksız beslenme, sigara, alkol tüketimi ve aşırı yağlı yemekler yenilmesi hazımsızlığı tetikler. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Çeift kaynatılıp içilir. (K68)
- Öküz kurdu ağacının dalı kaynatılıp içilir. (K143)
- Keçiboynuzu yenilirse midede olan hazımsızlığı yok eder. (K1)
- Rezene çayı içilir. (K128)
- Gazlı içecekler içilir. (K12)

4.6.7.8. Karaciğer Rahatsızlıkları

Vücudumuzda çok önemli görevleri olan karaciğeri yediğimiz gıdaları süzerek yararlı olanları vücuda, yararsız olanları ise vücut dışına atar. Hastalığın belirtileri olarak karın bölgesinin şişmesi, hastanın göğsünde ağrı olması ve hastanın kötü kokulu gaz çıkarması gösterilebilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Toroslar’da yaşayan kurbağanın eti yenir. Onlar burada pınarlarda, göletler de yaşarlar, sağlıklı olurlar.(K67)
- Sınirli yaprak otu kaynatılıp içirilir.(K86, K29)
- Dağ kekiği ile yavşan otu kaynatıp içirilir.(K2)
- Hastaya bol bol kuru üzüm yedirilir.(K8, K18)

Değerlendirme

Kabızlık (Konstipasyon) hastalığında, ishal, bağırsak gazı, bağırsak parazitleri, basur, iştahsızlık ve hazımsızlık, (dispepsi) karaciğer hastalıkları alt başlıkları halinde ele alınmıştır.

Kabızlık hastalığında, bitkisel tedavi yöntemleri olarak, zeytinyağı, kimyon, kabak, elma, ayva yaprağı etkili olurken, mayasıl otu, kurutulmuş kayısı, erik hoşafı, nar yemek ve kabuğunu kaynatarak içmek önemlidir. Süt ve balda tedavide kullanılan hayvansal kökenli gıdalardır.

İshalde, kızılıçık şurubu, yaban eriği ekşisi, karamık kökü, muz şeftali, elma patates yenilir, burçak kavrulur, bozbulak otu ve harağ yenilir ayrıca ishal için öküz dudu ağacının pekmezi, ayva, kiraz ve limon yeme gibi farklı tedavi uygulamaları da vardır.

Bağırsak gazında, bitkisel olarak nane ve sümneki otu kaynatılması, yavşanotu, kara erik ve incir yenilmesi, çöp boya, ısırgan otu ve rezene çayı kaynatılması tedavileri vardır.

Bağırsak parazitlerinde, bol bol arı poleni, üzüm pekmezi gibi etkili tedavi ediciler vardır. Kabak çekirdeği, elma, kırlangıç otu, zemberek otu, kazayağı bitkisi de hastalığın tedavisinde kullanılır.

Basur hastalığında, dikkat çekici husus kirpi eti yenmesi ve salyangozun bir gün süreyle bekletilip içilmesidir. Sarı çiçekli sığırkuyruğu otu, basurlu bölgeye kaynatılarak sarılır. Basur otunun da (boz renklidir) üstüne konulması, ısırgan ve süpürgelik otunun kaynatılıp içilmesi, ardıç pürünün kaynatılıp buharıyla tedavisi, deve tabanı bitkisinin, kapari ağacının dalı ve bozkulak otlarının köklerinin kaynatılıp içilmesi bunlara önemli bir örnektir. Basur çok sık karşılaşılan bir hastalık olduğu için geniş bir tedavi malzemesi vardır.

Hastalığın diğer dikkat çeken tedavileri; kirpi eti yenilmesi, sıcak kiremitin basurlu bölgeye sürülmesi ve çavur sakalı otunun ezilip zeytinyağı ile karıştırılarak kırk gün güneşte bekletildikten sonra hastanın yemesiyle basurunun bir hafta sonra iyileşmesi kaynak kişilerce ifade edilmiştir. Bu uygulamanın sırt ağrısına da iyi geldiği tespit edilmiştir.

İştahsızlıkta, ceviz, bol bol acı şıra, turp, turşu ve kırmızı papyra biber yedirilir. Hazımsızlıkta, bitkisel olarak, çeşitli otu, öküz kurdu ağacının dalı ve rezene çayı, kaynatılıp içilir. Karaciğer yağlanması, dağ kekiği ve Toroslar'da endemik bulunan bir kurbaga türünün etinin yenilmesi hayvansal kökenli uygulamalara örnektir.

4.6.8. Kadın Hastalıkları

4.6.8.1. Âdet Düzensizliği

Âdet düzensizliği kadının hamilelik, stres, şişmanlık, aşırı kafeinli tüketimi ve depresyon gibi etmenler sonucunda oluşmaktadır. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Dağlardaki taşların yüzünde biten karaçay otu kaynatılıp içilir. (K33)
- Soğan suyu içilir. (K91)
- Pelit ağacının kabuğu yakılır, külü suya karıştırılıp içilir. (K89)
- Meyan kökü kaynatılıp içilir. (K60)
- Tavşan topuğu bitkisi içilir. (K22)
- Dilli pelitin kökü içilir, kemre bekir otu içilir. (K71)
- Acı yavşan kaynatılıp içilir. (K52, K149)
- Sarımsak yenilirse âdet düzelir. (K95)
- Kök boya içilir. (K128)

4.6.8.2. İstenmeyen Gebelik

Gebeliğin istenmemesi ya da sonlandırılması toplumsal ahlak ve dini değerler bakımından etik olmayan bir uygulamadır. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Vajinaya sabun köpüğü sürülür. (K23)
- Soğan kabuğu ve kına kaynatılıp içilir, ağır bir şey kaldırılırsa çocuk düşer. (K39)
- Sütlegeñ bitkisinin sütü çıkarılır, kadına içirilirse çocuk düşer. (K60)
- Yedi sekiz tane tüm kahve çekirdeği içilir. (K70)
- Kadın hoplatılır, maydanoz suyu içirilir. (K21)
- Kınayla böğürtlen suyu kadına bol bol içirilir. (K22, K3)
- Pelitin külü ıslatılıp içilirse kadın düşük yapar. (K72)
- Derelerde yetişen söğüt ağacı çubuğu kaynatılıp içilir. (K107)

- Bol bol ağır kaldırılır ve maydanoz suyu içilir. (K121)

4.6.8.3. Kısırlık (İnfertilite)

Özellikle son yıllarda giderek bozulan doğa dengesinden payını alan insan organizmasında meydana gelen bozulmalar kısırlık hastalığına sebep olmuştur. Hem kadınlarda hem de erkeklerde yaygın olan bu hastalık, kişinin beslenmesi ve doğuştan getirdiği kalıtımla ilgilidir. Bu durum erkeklerde oluşan hormon bozukluğundan dolayı vücudun sperm hücresi üretememesinden ve spermilerin vajinada tutunamamasından kaynaklanmaktadır. Kısırlığa yol açan olan başlıca sebepler iktidarsızlık, radyasyona maruz kalma, sağlıklı beslenme, aşırı sigara ve alkol tüketimidir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kısır olan kişi, kırk hamile kadından para toplayıp hacca gider. (K90)
- Kısır olan kadın yaşlıysa damarı çekilir (vajinadan). (K39)
- Kısır kadına çocuk fotoğrafı gösterilerek “umduğun bu olsun” denilerek üç kere sırtına vurulur. (K131)
- Buğarsak otu yedirilir, üremeyi yükseltir. (K64)
- Kısırlık durumu kadının vajinasındaki bir damarın kapalı olmasından dolayı meydana gelir. Kısırlığı geçirmek için maydanoz, böğürtlen kökü, devetabanı bitkisi kaynatılıp içilir. Ben en az on kişiye uyguladım. (K140)
- Böğürtlenin kökü, kırk kirit otu ve acı yavşan karıştırılıp, kaynatılarak içilir. (K18)
- Ebe gümece, ardıç yaprağı içilir. (K21)
- Kiraz kökü, hasan hüseyintireği ve alıç kökü kaynatılıp içilir. (K22)
- Kısır olan kadının kapısının ağzına erkek ayakkabısı konulur. (K18)
- Kısır olan kişiye kiraz ve ayva bol bol yedirilir. (K49)
- Kadın bir şeye zorlarsa kısır olur, kadına ağır yük taşıtmayacaksın. (K3)
- Çavşur otu içilir. (K52)
- Kadın beşiğe bindirilip “salla göbeği, ver bebeği” diyerek sallandırılır. (K98)
- Kısırlık ister kadında ister erkekte olsun savruk otunun tohumu ve çavşur kökünün tohumu havanda dövülüp çaya katılarak bir buçuk ay boyunca içildiğinde ikenin ikizi olur. (K84)
- Hacıdan elma getirttirilir, o elma kısır olan tarafından yenir. (K5)
- Acı yavşan, keber kökü, hasan hüseyin otunu kaynatıp içeriz. (K126)

- Harnup tozu çayı içilir. (K128)
- Isırgan otu kaynatılıp buharının üstüne oturulur, damarları açar. (K107)

4.6.8.4. Âdet Sancısı

Kadınlarda şiddetli ağrı şeklinde sık görülen bir durum olan âdet sancısı daha çok genç ve yaşlı kadınlarda görülür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Yağlanarak kekik içirilir. (K35)
- Kekik ve kimyon karıştırılarak içilir. (K23)
- Nane kaynatılarak içilir. (K26)
- Acı yavşan içirilir. (K31, K98, K107)
- Soğan kaynatılıp içilir. (K87)
- Saman otu içilir. (K64)
- Aspirin içirilir, soğanın cücüğünün kenarı rahime sürülürse kanamayı keser. (K69)
- Toprak tavada ılıtılarak kekikle karıştırılıp sonrasında kadının altına bezle sarılır. (K18)
- Andız kökü içirilir. (K97)
- Kara kekik içilir. (K71)
- Eşek dışkısı sarılır. (K3)
- Kekik ve karamaz otu karıştırılıp kadına içirilir. (K49, K4)
- Kına bitkisi kökünün kaynatılıp içilmesi âdet sancısını geçirir. (K103)
- Hasan Hüseyin otunu kaynatıp içeriz. (K126)
- Maydanoz ve kekik suyu karıştırılıp içilir. (K124, K108)
- Âdet sancısı için kaynarca yapılır ve içilir. (K121)
- Nane kaynatılıp içilir. (K107)
- Ayağının altına sıcak taş konur. (K112)
- Âdet sancısı çeken kadın çok sıcak tutulur ve sancı bölgesinin üstüne taş basılır. (K116)
- Isırgan otu içilir. (K104)
- Kapalı bir kaba katılmış sıcak suyun buharını kasık bölgesinde uzun süre tutmak ve bir bardağa bir çay kaşığı katarak içmek iyi gelir. (K128)

- Cızgan otu (böğürtlen) kaynatılıp içilir. (K145)

Değerlendirme

Kadın hastalıkları ana başlığını altında adet düzensizliği, istenmeyen gebelik kısırlık (infertilite) ve adet sancısı alt başlıkları verilmiştir.

Yörede adet düzensizliği hastalığında, bitkisel olarak karaçay, soğan suyu, pelit ağacı, meyan kökü, tavşan topuğu bitkisi, acı yavşan, kök boya ve sarımsak gibi bitkisel tedavi edicilere başvurulur.

İstenmeyen gebelikte, vajinaya sabun köpüğü sürme, maydanoz suyu içirme, kınayla ve böğürtlen gibi bitkilerin kadına bol bol içirilmesi, pelitin külünü ıslatılıp içilmesi gibi yöntemler vardır. Düşük yapmak isteyen kadına ise ağır şeyler kaldırıılır.

Kısırlıkta, farklı inanış ve uygulamaların varlığı oldukça dikkat çeker. Kısır olan kişinin kırk hamile kadından para toplayıp hacca gitmesi, kısır olan kadın yaşlıysa damarının çekilmesi (vajinadan) kısır kadına çocuk fotoğrafı gösterilerek “umduğun bu olsun” denilerek üç kere sırtına vurulması, kısır olan kadının kapısının ağzına erkek ayakkabısı konulması, kısır kadının beşiğe bindirilip “salla göbeği, ver bebeği” sözlerini söyleyerek sallandırılması farklı inanış ve uygulamalara örnektir.

Yörede kısırlıkla ilgili bitkisel tedavilerde vardır. Kısırlık ister kadında ister erkekte olsun savruk otu ve çavşır kökünün tohumu bir havanda dövülüp çaya katılarak bir buçuk ay boyunca içildiğinde içenin ikizi olacağına inanılır. Tüm bu ilaç ve uygulamalara ek olarak hacdan elma getirtilerek o elmanın kısır olan tarafından yenilmesi de vardır. Acı yavşan, harnup tohumu, ebegümeci, böğürtlen kökü ve hasan hüseyin kökü gibi otların da kaynatılıp içirilmesi bitkisel kökenli uygulamalara örnektir.

Adet sancısı, kadınlarda çok sık rastlanılan bir durumdur ve bitkisel ilaç olarak kekik, nane, saman otu, andız kökü, kara kekik, karamaz otu, kına bitkisi, ısırgan otu, cızgan otu tedavilerde kullanılır. Farklı olarak kara eşek dışkısı hastaya yedirilmektedir.

4.6.9. Çocuk Hastalıkları

4.6.9.1. Aydaşlık

Fiziki olarak çok gelişemeyen çocuklara aydaş denilir. Bununla doğan bebekler genellikle aşırı zayıf ve çelimsiz olurlar. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Hasta olan çocuk ağaç kökünün altından üç çarşamba üç gün geçirilir. (K26)
- Aydaş bebek, delikli taştan üç kere geçirilerek yedi kere taşın etrafında döndürülür. Daha sonra taşa ağırlık atılır. (K88)
- Hastaya kekik, pekmez ve kızıl kabuk bitkisi yedirilir, içirilir.(K90)
- Asmanın kırık çöpünü suya atıcaksın, daha sonra çocuğu üç çarşamba, üç yol ayırımında çimdireceksin. (K117)
- Eğer, çocuk yürümekte zorlanıyorsa ayağına ekmek bağlanır, bu ekmek köpeğe yedirilir. (K117)
- Yürümekte zorlanan çocuğa kullanılmış terlik kesilir ve giydirilir. (K114)
- Konuşma zorluğu çeken çocuk için tanımadığı bir çocuk, çocuğun ağzına terlikle vurup kaçar. (K95)

4.6.9.2. Çiçek (Variola) Hastalığı

Çiçek hastalığı her yaşta yakalanılabilecek bir hastalıktır. Bulaşıcı bir hastalık olan çiçek, virüslü havanın solunmasıyla bile bulaşabilir. Son yıllarda özellikle ilkokullardaki düzenli aşı uygulamalarıyla kontrol altına alınan bu hastalık şiddetli baş ağrısı, ateş, kusma ve deride kırmızı noktalar şeklinde görünür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Haracın (keçiboynuzu) suyu hastaya içirilir. Çok iyi gelir. (K31, K103, K2)
- Hastaya bol bol Evdilek yaylasının balı yedirilir. (K83)
- Harnup bitkisini iyice dövüp kaynatıp içtikten sonra, çiçek hastalığını geçirir. (K145, K77, K46)

4.6.9.3. Alt Islatma (İdrar İnkontinansi)

Alt ıslatma genellikle çocuklarda görülen, mesane torbasının kapasitesinin düşük olmasından ya da derin uyku halinden kaynaklanabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ala kuzu (kirpi eti) yedirilir. (K25, K121, K108)
- Toprak, sacda kavrulup suyu çocuğa içirilir. (K92)

- Galle (sincap) eti pirzola şeklinde yedirilir. (K62)
- Bozak kavrulup yedirilir, çavdar otunun kökü kaynatılıp içirilir. (K70)
- Çocuğun doğduğunda göbeği iyice bağlanırsa altını ıslatmaz. (K71)
- Kuyruk yağı, kekik karıştırılıp çocuğa yedirilir. (K5)
- Yılan kavrağını yedirirsin. (K117)
- Alt ıslatana teke yumurtası yedirilir. (K150)

Değerlendirme

Çocuk hastalıkları adlı genel başlığında alt başlık olarak, aydaşlık, çiçek hastalığı ve alt ıslatmak başlıkları altında incelenmiştir. Konuşma zorluğu çeken çocuğun ağzına tanımadığı bir çocuğun vurup kaçması, yürümede zorlanan çocuğun ayağına ekmek bağlanması, aydaş hastalığı olan çocuğun ağaç kökünün altında üç çarşamba geçirilmesi, aydaş bebeğin delikli taşın etrafında üç veya yedi kere döndürülmesi gibi formülistik sayılarla yapılan inanış ve uygulamalara yörede ağırlıklı olarak rastlanmaktadır.

Yöredeki birçok hastalıkta görüldüğü gibi çiçek hastalığının tedavisinde harnup bitkisinin kullanımı dikkat çekmektedir. Alt ıslatma hastalığı için yörede ala kuzu olarak bilinen kirpi eti, yılan kavrağı, teke yumurtası ve galle (sincap) eti yedirilir. Böylece hayvansal kökenli ilaçlar tedavi yöntemi olarak kullanılır.

4.6.10. Ortopedik Hastalıklar

4.6.10.1. Burkulma-İncinme-Ezilme

Ayak burkulması, incinmesi ve ezilmesinin temel sebebi, ayağa kaslarla bağlı olan bağ, doku ve tendonların incinmesi, ezilmesi ya da burkulması sonucu oluşan hastalıktır. Kilolu insanların ayakta uzun süre durması da bu rahatsızlığı tetiklemektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Siyah üzüm çekirdeğiyle beraber dövülerek beze sürülür, burkulma, incinme olan yere sarılır, bir günde önemli ölçüde iyileşme sağlanır. (K55, K95)
- Siyah et burkulan ya da incinen yere sarılır. (K34, K6, K95)

- Burkulan ya da çıkan yere, bulgur unu, arpa unu ve kuru üzüm ile don yağı (kuyruk yağı) karıştırılıp sürülür. (K26)
- Dağ eriği kaynatılıp içildiğinde veya yenildiğinde çok iyi gelir. (K86)
- Burkulan yere don yağı (kuyruk yağı) eritilerek sürülür. (K70)
- Burçağı dövüp, mum bokuyla ve talaşla karıştırıp sararız. (K51)
- Çörek otu, zeytinyağı ve sıcak su ile burkulan, incinen, ezilen yere sürüldüğünde geçirir. (K84)
- Mum bokunu üzümle karıştırıp, yeni yayıktan çıkmış tuzsuz çökelek ve az elma ile bulamaç yapıp süreceksin. (K4)
- Arı mumu ile muşambayı birlikte karıştırıp sararız. (K126)
- Davarın iç yağın çekirdekli zeytinle beraber ezip, burkulan yere sararız. (K121)

4.6.10.2. Kırık-Çıkık

Kırık, çıkık vücudumuzdaki kemik bütünlüğünün bozulması sonucu oluşmaktadır. Bu bozulma bir darbe sonucu olabileceği gibi yaşlılıkla birlikte kendiliğinden de olabilir. Kırılan yerin ağrması, morarması, ödem kapması gibi belirtiler görülebilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri derlenerek aşağıda verilmiştir.

- Yumurtanın beyazı yeşil sabun ve alçıyla beraber kırık yere sarılır. Zamanla kırıklar kaynar. (K132)
- Kıllı ot suyu kaynatılıp içilir. (K59)
- Davarın çiğ derisi don yağı (kuyruk yağı) ile kırılan yerin üstüne sarılır, yağ iki günde bir değiştirilir. (K71)
- Arpa unu ile arının peteği sarılır. (K1)
- Kırıkta köy yumurtasını yarım bardak turunc ekşisiyle eritip, karıştırıp her gün içeceksin. (K5)
- Çıkık olan yere muz konur ve bölge nemli tutulur. (K122)
- Kırık, çıkıkta yumurta, bal, zeytinyağı ve pişmiş soğanla sarılır. (K107)
- Çıkığa soğan sarılır. (K129)

4.6.10.3. Romatizma

Romatizma eklemlerde iltihaplı sıvıların birikmesiyle meydana gelmektedir. Halk arasında, sıcak ya da soğuk havalara maruz kalındığı zaman romatizmaya sebep olacağına inanılır. Özellikle yaşlı kimselerde daha fazla görülmektedir. Eklem bölgelerinde şişlikle kendini gösterir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Yel ile düğüm atılarak kollara bağlanır. Bu sayede romatizma olan yer yukarı doğru çekilir. (K53)
- Kantaron yağı ve zeytinyağıyla romatizmalı bölge ovulur. (K25)
- Lahana yaprağı sarılır. (K23)
- Yoldan, sanayiden uzak çınar ağacından toplanan yapraklar kaynatılarak romatizma olan bölgeye sarılır. (K30)
- Beş dirikli genellikle dere yataklarında yetişen çınar yaprağı lahana yaprağıyla kaynatılıp içilir. (K40)
- Alıç bobba (tohumu) kaynatılıp içildiğinde romatizma ağrıları geçer. (K86)
- Romatizmalı hastanın deniz kumuna yatırılması iyi gelir. Ayrıca ardıç yaprağı kaynatılıp hasta bir leğenin içine oturtulur, üstü bezle kapatılarak bir süre bekletilir. Bu tedavi de romatizmalı bölgeyi geçirir. (K16)
- Ardıç yağı ve çınar yağı sürülür iyileştirir. (K13)
- Romatizmaya zeytin yaprağı iyi gelir. (K8)
- Tahta yemiş (incir) ile yumurtanın dışındaki kabuğu karıştırılıp sürülür. (K9)
- Üzüm dövülerek kara zeytinle karıştırılıp yenilir. (K9, K8)
- Romatizmaya löküs yağı ile alıç bitkisi karıştırılıp sürülür. (K143)
- Öküz kurdu dalının yaprağı romatizmalı yere sürülür. (K143)
- Söğüt dalı ile altı yapraklı buladan dalı romatizma olan bölgeye sarılır. (K72)
- Ardıç tohumu toplanarak, zeytinyağıyla beraber karıştırılıp dövülür ve içine biraz da kara kekik atılır, daha sonra yavşan otuyla harmanlayıp kırk gün güneşte bekletilir. Kırk gün sonra düzenli olarak bir hafta tüketildiğinde romatizmanın ‘ı’ si kalmaz. (K71)
- Çam kabuğu ve deve yağı sarılır. (K48)

- Keçe iyice ısıtılarak, romatizma olan bölgeye bal, tuz ve zeytinyağı ile masaj yapıldıktan sonra üstü kapatılır. (K99)
- Hidrojil, farejel, çörek otu yağı, zeytinyağı karıştırılıp romatizmalı dizin üstüne bir kaşık kadar sürülür ve üstü poşetle sarılır. Poşetin üstüne sıcak su torbası konularak sabaha kadar bu uygulandığında, birkaç güne kalmaz romatizma yok olur. (K84)
- Akaliptoz ağacının yaprağını kaynatıp buharında romatizmalı bölge durursa geçer. (K126)
- Ilık su ile duş almak romatizmaları geçirir. (K122)
- Eşek arısının sokması romatizmaya çok iyi gelir. (K123)
- Isırgan ve ebe gümeci yenir. (K128, K112)
- Karabaş otu yenilir. (K128)
- Defne yağı ve lahana yaprağı sürülür. (K149)

4.6.10.4.Kireçlenme (Osteoartrit)

Kireçlenme hastalığı, eklemlerde bulunan kıkırdığın yapısının bozulması, aşınması ve incilmesi durumunda ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Keçi sütü, koyun sütü ve yoğurdu tüketilir. (K37)
- Sarı kabak özellikle yaşlılarda kemiklerin iyileşmesini sağlar. (K39)
- Alabalık birebir kemik güçlendiricidir. Yağıyla kırık yerin üstüne masaj yapıldığında iyileştirir. (K31)
- Ispanak otu yenir. (K63)
- Buladan yaprağı kaynatılıp yoğurt ile birlikte yenilir. (K21)
- Siyah üzüm yenir. (K20)
- Karabalık yenir, yağı kireçlenme olan bölgeye sürülür. (K3)
- Buladan yaprağı kaynatılıp içilir. (K100)
- Tahta incirdeki süt, suda kaynatılıp soğuduktan sonra kireçlenme olan bir yere sürülür. (K5)
- Tahta incirini şehirden uzakta yetişen çınar yaprağıyla beraber kaynatarak içeceksin. (K4)
- Lahana yaprağını haşlayıp sararız. (K126)

- Kırk kilit otu kaynatılıp içilir. (K126)
- Islanmış havlu ile kireçlenen bölge sıcak tutulur. (K122)
- Yumurtanın kabuğu un gibi yapıp yoğurtla beraber yenir. (K117)
- Kireçlenme de bol bol ıspanak yenilir. (K111)
- Ardıcın tohumu mikserde çekilip zeytinyağı ile karıştırılıp yenir. (K162)
- Alabalık dizdeki kireçlenmeyi söküp atar. (K158)
- Kuyruk yağı ile hurma karıştırılıp kireçlenme olan yere sürülür. (K159)
- Çınar yaprağı kaynatılıp içilir. (K128)
- Yumurta kabuğu öğütülüp yoğurtla yenilir. (K150)

Değerlendirme

Ortopedik hastalıklar ana başlığında alt başlık olarak incelediğimiz ve günlük hayatta herkesin başına gelebilecek olan burkulma, incime, ezilme, kırık, çıkık, romatizma ve kireçlenme ortopedik hastalıkları konusunda yörede zengin bir halk hekimliği tedavi malzemesinin olduğunu görüldü.

Burkulma, incinme ve ezilme hastalıkları için yörede oldukça geniş tedavi uygulamaları vardır. Siyah üzüm, zeytinyağı, dağ eriği, don yağı, mum boku dedikleri mumun eriyen kısımlarından özel karışımlar yapılarak incinen ve ezilen bölgeye sürülür. Burada tedavi amaçlı yağlar konusunda iç yağ, zeytin ve kantaron yağı kullanımına sık başvurulmaktadır.

Kırık, çıkık tedavisinde tarihten beri gelen en eski tedavi yöntemlerinden olan yumurtanın beyazı, yeşil sabun ve alçıyla kırık yere sarma işlem, yörede görülmektedir. Arpa unu, arının peteği, soğan suyu ve püresi başvurulmuş diğer tedavi uygulamalarıdır.

Romatizma konusu önemli bir başlık olarak dikkat çekmektedir. İleriki yaşlarda sık görülen romatizma özellikle temel araştırma konumuz olan koca karı ilaçlarına (sınığına) paralel bir hastalıktır. Bu bağlamda yörede zengin bir tedavi malzemeleri bulacağımızdan şüphe yoktur. Farklı uygulamalar olarak yel iple düğüm atılması, kollara bağlanarak romatizma olan yerin yukarı doğru çekilmesi, romatizmalının deniz kumuna yatırılması sahil ilçesi olan yörede sıklıkla görülür. Koyun keçesinin iyice ısıtılarak romatizmalı bölgeye bal, tuz, zeytinyağı ile masaj yapıldıktan sonra üstüne

kapatılması evsel uygulamalardandır. Yöredeki bitkisel kökenli ilaçlara örnek verecek olursak, kantaron yağıyla zeytinyağının romatizmalı bölgenin tedavisinde kullanılması, lahana yaprağı sarılması ve ardıç tohumunun kaynatılarak romatizmalı bölgeye sürülmesi gibi uygulamalar vardır. Beş dirikli yoldan sanayiden uzakta ve genellikle dere yataklarında yetişen çınar yaprağının ve lahana yaprağıyla kaynatılıp içilmesi dikkat çeken yöntemlerdendir. Bu konuda kaynak kişiler çınar ağacının çevredeki zararlı gazları çektiği için doğal ortamlarda yetişmesine dikkat edildiğini belirtir. Romatizmaya löküs yağı ile alıcın karıştırılması madensel bitkisel kökenli tedavilere örnektir. Yörede yetişen bitkilerin tedavilerde başat rol üstlenmesi dikkat çeker. Bunlar genellikle ardıç tohumu, kara kekik, zeytinyağı, yavşan otu ve kantaron bitkileridir.

Kireçlenmede hayvansal kökenli ilaçların eksikliği dikkat çeker. Keçi ve koyun sütü, alabalık, karabalık, yumurtanın kabuğu kireçlenmede sıklıkla kullanılır. Bitkisel olarak da tahta incir, buladan yaprağı, lahana, sarı kabak ve ıspanak tedavide ağırlıklı olarak kullanılır.

4.6.11. İç Hastalıklar

4.6.11.1. Şeker Hastalığı (Diyabet)

Şeker hastalığı diğer adıyla diyabet, vücudumuzdaki glikoz dengesizliğinden kaynaklanabileceği gibi pankreasın ürettiği insülinin yetersiz gelmesinden dolayı da oluşabilmektedir. Bu hastalık çağın sık görülen hastalıklarından birisidir. Yörede oldukça fazla hayvansal ve bitkisel kökenli tedavi malzemeleri kullanılmaktadır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Çavdar unu şekere iyi gelir. (K58)
- Meşe palamudunun dışı ve içi kaynatılıp içilirse şekeri dengeler. (K23)
- Kırk sinir otu, pürege otu, karamık kökü ve zeytin yaprağı karıştırılıp yenilirse şekeri düzenler. (K39)
- Pürege bitkisi kaynatılıp içilir. (K141)
- Çörek otu hastaya içirilir. (K8)
- Cevizi çiğken dışı kırılır, göbeği kaynatılıp içilir. Şeker hastalığına birebirdir. (K141)
- Zeytin yaprağı, murt yaprağı karıştırılıp içilir. (K19)

- Andız pekmezi içirilir, sarımsak yemenin de şekeri geçirdiği söylenir. (K71)
- Zeytin yaprağı turunçla karıştırılıp içilirse iyi gelir, halt yaprağı da iyi gelir. (K52)
- Düzenli olarak it burnu içildiğinde geçer. (K85)
- Domuz eriğinin pestili, yaban murtunun dalı kaynatılıp içilir. (K2)
- Dut yaprağı iyi gelir. (K1)
- Tarçın ve karanfili kaynatıp içmek şeker hastalığına iyi gelir. (K4)
- Nar ekşisi içilir. (K126)
- Şeker otu kaynatılıp içilir. (K162, K95)
- Avokado yaprağı haşlanıp suyu içilir. (K95)
- Zeytin yaprağı kaynatılıp içilir. (K128)
- Karamık kökü kaynatılıp içilir. (K157)
- Taze bamya ve zeytin yaprağı birlikte karıştırılıp içilir. (K153)
- Acı badem yedirilir. (K148)
- Turp rendelenip köz üzerinde kaynatılarak düzenli olarak içtikten sonra şeker iyi gelir. (K144)

4.6.11.2.Tansiyon Düşüklüğü (Hipotansiyon)-Tansiyon Yüksekliği (Hipertansiyon)

Tansiyon düşüklüğü ve yüksekliği kanın damar içindeki basıncı ile alakalıdır. Ani hareketler ve aşırı tuzlu gıdaların tüketilmesi tansiyonu tetiklemektedir. Genel belirtileri baş dönmesi, mide bulantısı ve göz kararmasıdır. Ailede tansiyon hastası olması kişide görülme olasılığını da artırır. Tuzlu gıdaların tüketimi, sigara içmek ve stresli bir hayat hipertansiyonun oluşmasını tetikler. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Tansiyon düşüklüğünde ceviz yaprağı kaynatılıp içilir. (K62)
- Tansiyon yüksekliğinde dağ eriği bol bol tüketilir. (K12)
- Tansiyon hastasına bol soğan tükettirilir. (K140, K102, K126)
- Tansiyon yüksekliğinde turunç ve limon bol tüketilir. (K18)
- Tansiyon düşüklüğünde keçi sütünden yapılmış tuzlu ayran içirilir. (K73)
- Tansiyon yüksekliğinde ekşi elma ve kabak yenir. (K5)
- Yüksek tansiyonda buram kökünü on-onbeş dakika kaynattıktan sonra içeceksin. (K4)

- Tansiyon hastasına sıklıkla salatalık yedirilir. (K107)
- Tansiyona çavşur otu kaynatılıp çay gibi içildiğinde iyi gelir. (K144)

4.6.11.3. Guatr

Guatr hormonal düzensizliğe bağlı olarak tiroit bezinin dengesiz büyümesine denir. Halk arasında iyot eksikliğinden kaynaklandığı söylenir. Belirtileri arasında boğazda şişkinlik, yemek yemede zorlanma vardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ceviz reçeli bir ay yenilirse geçer, ceviz tazeiken reçeli yapılır, kurusu fayda etmez. (K24)
- Denizkulağı otu çiğ çiğ yenilirse, iç dış guatrı geçirir. (K64)
- Çok düşünenin tiroit bezi çalışmaz, bende de çalışmıyor bizzat Kayseri’deki profesör söyledi. (K65)
- Taş armut yenir. (K81)
- Dağdan koyun emi denilen ot toplanır ve yenir. (K12)
- Karamık yenir. (K13)
- Deniz kenarındaki kayaların üstünde veya dibinde çıkan kaya yaprağı bol bol hastaya yedirilir. (K19)
- Kaya koruğu iyi gelir. (K51)
- Bal sarılır, guatrı çeker. (K126)

4.6.11.4. Kansızlık (Anemi)

Kansızlık, kan hücrelerindeki alyuvar adı verilen kırmızı kan hücrelerinin eksikliğinden kaynaklanır. Belirtileri ise halsizlik, yorgunluk, iştahsızlık, enerji eksikliği, uyuma isteği, baş dönmesi ve üşümedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Pekmez ve kuru üzüm bol bol yenilir. (K40, K107)
- Dalak yenilir, insanda iyi kan yapılmasına yardımcı olur. (K37)
- Antep pekmezi içirilir, ciğer yedirilir. (K1)
- Kırmızı pancar suyu içilir. (K5)
- Hebil otunu kaynatıp içeriz. (K126)

- D vitamini içeren besinler sıklıkla tüketilmelidir. (K122)
- Hindi bağı içilir. (K112)

4.6.11.5 Humma

Humma hastalığı, genellikle tropikal bölgelerde bulunan sivrisineklerin ısırmasıyla bulaşan ve ateşlenme, halsizlik, genel vücut ağrıları, titreme ve kusma gibi belirtileri olan bir hastalıktır. Yarı tropikal bir bölge olan yörelerde de humma hastalığı görülmektedir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Hummaya tutulan kişinin diline bakılır. Dili sarı ise sarıhumma, siyah ise siyah hummaya tutulmuştur. Sarı hummada sarı öküzün derisi sıcaklığıyla hastaya, siyah hummada siyah öküzün derisi hastaya sarılır, bir gün bekletilir. Tecrübelerimden hareketle hasta ayağa kalkıp iyileşir. (K27)
- Yıllar önce humma olmuştum. Yatak döşek yatıyordum. Saçlarım falan dökülmüştü, koca karılar geldi. Yumurtlayan bir kara tavuğun derisini yüzüp, içini dövüp biraz kafama, biraz yüreğime koydular. Üstüme de çaput örtüp sabaha kadar beklettiler, sabah olduğunda bir aydır ayağa kalkamayan ben koşabilecek duruma gelmişim. (K2)
- Humma sarı humma ise sarı sığırın sidiği, kayınını almış kadının (kocası ölmüş) saçının teli, bala ve sidiğe batırılıp humma olanın ağzına sürülür. (K4)
- Ebe gümece humma hastalığına iyi gelir. (K5)

4.6.11.6. Kolesterol Yüksekliği (Hiperkolesterolemi)

Kolestrol genelde ilerleyen yaşlarda görülen kalp ve damar hastalıklarına yol açabilen, vücutta aşırı yağ birikiminden kaynaklanan bir hastalıktır. Baş ağrısı, yorgunluk, halsizlik başlıca belirtilerindendir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Ceviz ve fındikkabuğu kaynatılıp içilirse kolesterolü geçirir. (K39, K111)
- Dikenli incir (tahta incir) aç karnına yenilirse kolesterolü geçirir. (K65)
- Patates uzun süre kaldığında içinden bir sap çıkar, o sapı kaynatıp içildiğinde kolesterolü geçirir. Bir diğer yöntem ise gayret (efor) sarf etmektir. (K65)
- Turunç ekşisi iyi gelir. (K19)

- Tavşan etinden çorba yapıp içilir. (K73)
- Alıç ve iti burnu birebirdir. (K85)
- Çoban çöken otu kaynatılıp soğuk içilir. (K2)
- Her sabah bir fincan zeytinyağı içeceksin. (K4)
- Kolesterol için ceviz çetini kaynatıp içerdik. (K126)
- Yeşil elma yedirilir. (K107)
- Roka ve dağ maydanozu yenilmesi iyi gelir. (K128)

4.6.11.7. Kol ve Bacak Şişkinliği

Kol ve bacak şişkinliğinin çeşitli iç hastalıklardan dolayı olduğu sanılmaktadır ve bu ciddi hastalıkların habercisi olabilir. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Şekerli lokum şişen yerlere sarılır. (K25)
- Kanlı kupa yapılır, hayvan derisi sarılır. (K26)
- Siyah zeytinin çekirdeği tuzlanarak dövülür, şişkin olan yere posası sürülür. (K78)
- Turunç suyu kaynatılıp soğuduktan sonra şişkinliğin üstüne sürülür. (K83)
- Bozoğlan çiçeği hem içilir hem sürülür. (K8)
- Hidrojence ve çörek otu yağı sarılır. (K84)
- Limon suyu şişkinlik olan yere sürteriz geçirir. (K5)
- Kızıl kabuğu dövülüp pekmez ve unla karıştırılıp şişkin olan yere vikisle beraber sürülür. (K126)
- Kara zeytin ve soğan karıştırılıp şişlik olan yere sürülür. (K164, K166)
- Elma kabuğu haşlanıp sürülür. (K158)
- Isırganı kaynatıp üstüne koyarız. (K145)

4.6.11.8. Sıtma

Sıtma hastalığı, araştırma alanımızda ilaçlama faaliyetlerinin zayıf olduğu ilk zamanlarda sıklıkla görülen dişi sivrisineğin ısırmasıyla bulaşan, titreme, baş ağrısı ve kusma gibi belirtileri olan bir hastalıktır. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Acı diken (sarıdiken) suyu içilir. (K23)
- Kıllı ot kaynatılıp içilir. (K132)

- Fesliken sivrisineği uzaklaştırır. (K60)
- Katran suyu vücuda sürülürse sivrisinekleri uzaklaştırır. (K59)
- Sıtmalılı kişinin sırtına komple bal sürülür, daha sonra hastaya üstüne kıldan yapılmış çaput konularak terletilir. Sabah kalktığında bir şeyi kalmazdı. (K83)
- Çöp boya suyu ile sirkeli su beraber içilir. (K20)
- Sıtmayı bağlamak için yedi tane bildiğin duayı okuyacaksın. (K6)
- Toprak sacda kavrulur, sıcak su ile sıtma dökenin üstüne yapıştırılır, bir gün durduktan sonra hastalık geçer. (K85)
- Ev yapımı zeytin ile rakı içilir. (K1)
- Güye kekiğini kaynatıp sabahları içeceksin. (K4)
- Keklik kuşunun taşlığını yıkamadan yemek sıtmayı geçirir. (K125)

4.6.11.9. Kuduz

Kuduz hastalığı, sanıldığı gibi sadece köpeklerden değil doğadaki tüm vahşi ve evcil memelilerden bulaşmaktadır. Kuduzlu olanla göz, ağız ve burun temasının yanı sıra kuduzlu hayvanın etinin veya sütünün çiğ tüketilmesiyle de bulaşabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kuduz olan köpek vurulur, bir kabın içine su doldurulup su okunur, vurulan köpek ve diğer köpekler bir sokağa getirilip üstlerine kaptaki su bitinceye kadar serpilir, böylece kuduz hastalığının geçtiğine inanılır. (K69)
- Zina ilişkisi yapmayan bir adamın elinden su alınır, bu su ile din süpürgesi ile etrafa saçılır. (K4)
- Kuduz için ısırılan yere limon sıkıp yaraya ispiroto sarardık. (K126)
- Bakla suda kaynatılıp tuz ilave edilir, lapa kıvamına gelinceye kadar un ile yoğurularak köpeğin ısırıldığı yere sarılır. (K110)

Değerlendirme

İç hastalıklar ana başlığında şeker hastalığı, tansiyon düşüklüğü-tansiyon yüksekliği, guatr, kansızlık, humma, kolesterol yüksekliği, kol ve bacak şişkinliği, sıtma ve kuduz, alt başlıklarını tasnif ederek inceledik.

Şeker hastalığı çağımızda sık görülen bir hastalıktır. Meşe palamudu, çavdar unu kırksinir otu, püregen bitkisi, çörek otu, cevizin dışı zeytin yaprağı, andız pekmezi, iti

burnu, avokado, taze bamya acıbadem ve turp şeker hastalığı tedavisinde bitkisel kökenli olarak sık kullanılan yöntemlerdir.

Tansiyon düşüklüğü-tansiyon yüksekliğinde sıklıkla ceviz yaprağı, dağ eriği, soğan, keçi sütünden yapılmış ayran, salatalık ve çavşur otunun bölgede yaygın olarak uygulanır.

Guatr hastalığında ceviz reçeli, denizkulağı, taş armut, karamık, kaya obruğu denilen ot bitkisel kökenli tedavilere örnektir. Balında yörede guatrın üstüne sarıldığını belirledik. Kansızlık sorununa karşı pekmez gibi yüksek vitamin içeren besinlerin tüketildiği görülmüştür. Hebil otu, kırmızı pancar suyu bu besinlere örnektir.

Humma hastalığında hummaya tutulan kişinin diline bakılır. Kaynak kişi bu durumu şöyle ifade eder; ‘Dili sarı ise sarı hummaya siyah ise siyah hummaya tutulmuştur. Sarı hummada sarı öküzün derisi, siyah humma da siyah öküzün derisi sıcağı sıcağına hastaya sarılır. Bir gün bekletilir ve tecrübelerimden hareketle hasta ayağa kalkıp iyileşir’. (K27)

Sarı humma ve kara humma hastalığını kendi arasında ayırarak halkın bu doğrultuda hastalığın teşhis ve tedavisini yaptığı tespit edilmiştir. Kolesterol yüksekliğinde ceviz fındık kabuğunun kaynatılıp içilmesinin yanı sıra dikenli incir, turunç ekşisi ve yeşil elma gibi besinler de tüketilir.

Kol ve bacak şişkinliğinde kırık, çıkıklarda etkili olan siyah üzümün burada devreye girdiği görülmektedir. Boz oğlan çiçeği, elma kabuğu ve ısırgan tedavide kullanılır. Sıtma hastalığında genellikle acı diken, kıllı ot, fesleğen, katran, çöp boya ve kekik gibi bitkisel otlar kullanılır.

Kuduz hastalığında, farklı inanışlar vardır ‘Kuduz olan köpek vurulur. Bir kabın içine su doldurulup su okunur, vurulan köpek ve diğer köpekler bir sokağa getirilip üstlerine kaptaki su bitinceye kadar serpilmesi uygulamasıdır. Zina ilişkisi yapmayan bir adamın elinden su alınması ve suyun iledinden yapılmış süpürge ile etrafa saçılması da yörede tespit edilen farklı inanış ve uygulamalardandır.

4.6.12. Organ Hastalıkları

4.6.12.1. Kalp Hastalıkları

Günümüzde sıklıkla görülen kalp hastalıklarının nedeni stres, sigara kullanımı, şişmanlık, şeker hastalığı ve kolesterol gibi rahatsızlıklardır. Çağın en ölümcül hastalıklarından birisi olan kalp hastalığı, gelişen çağa ayak uydurma temposuna yenik düşen insanoğlunun yukarıdaki faktörler neticesinde kalbi besleyen damarlarının çatlaması, bozulması veya daralması sonucu oluşmaktadır. Yörede ilginç tedavi pratikleri mevcuttur. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Alıç suyu faydalı gelir, ayrıca çoban diken otu da kaynatılıp içilir. (K24, K89, K143, K19, K108)
- İledin göğeleği (tohumu) ve alıç pekmezi iyi gelir. (K26, K64, K5, K144)
- Alıç çiçeği kaynatılıp içilir. (K31, K69, K71, K150)
- Bandırma ve pekmez gibi şekerli gıdalar özellikle delik kalbe iyi gelir. (K28)
- İledinin dalı kurutulularak kaynatılıp içilir. (K92, K69)
- Andız pekmezi daha kalıcı kalbe çok faydalıdır. Kalp yetersizliğine uyguladım, bayağı rahatladım. (K86, K52, K156)
- İti burnu normal olarak yenir, kalbe iyi gelir. (K86)
- Murtu çiğ veya kaynatıp kekikle beraber içilirse iyi gelir. (K37)
- Piynarkökü püsesi kaynatılıp içilir. (K62)
- Karabaş otu ile oğur otu karıştırılarak suyu içilir, kalbi tedavi eder. (K64)
- Alıcı kaynatıp meyvesiyle beraber yenir. (K61, K81)
- Naneye benzer aşırı yeşil olan, genellikle Göktepe dağlarında bulunan, kalp otu hem yenilebilir hem de kaynatılıp içilebilir. (K69, K37)
- İledin göğeleğinin (tohumunun) filizi köknar tohumuyla kaynatılarak düzenli olarak çay gibi tüketildiğinde kalp rahatsızlığını geçirir. (K17)
- Altınbaş otu ve boz oğlan otu karıştırılıp içildiği zaman kalbe iyi gelir. (K139)
- İledin göğeleğinin yaprağı çam kozalağıyla beraber karıştırılıp içilir. (K9)
- Melengiç ve alıç yaprağının meyvesi kaynatılıp içilir. (K22)
- Kilik tohumu içilir. (K20)
- Eşek kanı içilir. (K72)
- İnek sütüyle çam sakızı karıştırılıp içilir. (K71)

- Balık yağı içilir. Ceviz yaprağı kaynatılıp içilir. (K45)
- Kilik bobba ve iledin tohumu iyi gelir. (K98)
- İki kaşık çoban çöken otu bir kaşık harap otu ve harap alıcının yaprağı kaynatılıp günde üç bardak içildiğinde on beş günde kalbi hastalığını geçirir. (K84)
- Püren ağacının ucu, kayın ağacının dalı ve iledin tohumu karıştırılıp içildiğinde kalp eskisinden sağlam olur. (K2)
- Oğul otunu üç tel içeceksin, dört tel içersen mideyi patlatır. Hünnapta kalbe iyi gelir. (K4)
- Kırmızı alıcı kaynatıp suyu içilir. (K126)
- Zerdeçal bol bol yenilir. (K120)
- Üç dişli dağ otu kaynatılıp içilir, çevremde çok faydalanan oldu. (K160)
- Çoban çökerten bitkisinin kaynatılıp içilmesiyle kalp damarları açılır. (K128)
- Silifke Mara'da bulunan boya otu kaynatılıp içilir. (K152)
- Badem sakızı kaynatılıp içilir. (K155)

4.6.12.2. Böbrek Ağrısı

Böbrek ağrısı genellikle alkol ve sigara kullanımı, dengesiz beslenme, tansiyon, böbreklerde taş ve iltihaplanma gibi hastalıkların tetiklemesi sonucunda hastada görülebilir. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Su teresinin yaprağı iyi gelir. Maydanoz zeytinyağı ile yenilirse yararlı olur. (K33,K16)
- Tavuk kesilir, taşlığı yıkanarak kurutulup kaynatılıp içilince ağrı geçer. (K27)
- Avgadı ağacının yaprakları kaynatılıp içilir. (K88, K38)
- Genelde böbrek iltihabında ayrık otu kökü kaynatılıp içilir. (K41)
- Darının hüpçülü kaynatılıp içilir. (K17)
- Çoban çökerem otu kaynatılıp içilir. (K12)
- Çavşır otu içilir. (K143)
- Tilkikuyruğu otu ve siyah turp kaynatılıp içilir. (K21)
- Acı yavşan ve çaltı tohumu aç karnına sabahları birer kaşık içilir. (K50)

- Üç kaşık butrak, çaltı tohumuyla kaynatılıp içilirse iyi gelir. (K52)
- Bulgar buğdayının çimini her gün sabah mikserde eritip suyunu içersen böbrek ağrısı geçer. (K4)
- Civanperçemi bitkisi içilir. (K128)
- Avokado ağacının yaprağı kaynatılıp içilir. (K154)
- Avokado yaprağı ile hayat tohumlu iğde yaprağı çayı tavsiye edilir. (K169)
- Hürmüz otu ve kızıl otu kaynatılıp içilirse böbrekteki ağrıyı geçirir. (K171)

4.6.12.3. Böbrek Taşı

Böbrek taşı, yediğimiz besinler sonucunda böbrekte oluşan, idrar yolları iltihabı ve tümör gibi etmenlerin tetiklemesi sonucu da oluşmaktadır. Yörede aşırı kabuklu yiyeceklerin tüketilmesi ya da aileden kalıtsal olarak geldiği inancı vardır. Çalışma alanımızda en çok sağaltım malzemesinin toplandığı hastalıklardan birisidir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Yoğurdun sarı suyunu süzüp içeceksin. (K60, K110)
- Maydanoz suyu içince taşı düşürür. (K60)
- Bal, yarpız otu kaynatılıp içilir. (K25)
- Avokado kaynatılıp içilir. (K32, K101, K117, K108, K111)
- Altın otu, tavşan topuğu otu kaynatılarak içilir. (K24)
- Hacıalanı yaylasının içme suyu ile Uyuz pınarı yaylasının içme suyu böbrek taşını düşürür. (K26)
- Arpa suyu içilir, kuşburnu suyu kaynatılıp içilir. (K28, K20)
- Limon, zeytinyağı ve arpa karıştırılıp, kaynatılarak içilir. (K88)
- Yaş peynirin gök suyu içilir. (K91)
- Domuzun mutrağı (biti), öküz çeken otuyla karıştırılıp, kaynatılarak içilir. (K43)
- Yayla kısmında bulunan ayrık otu kökü kaynatılıp içildiğinde taş ve kumu düşürür. (K86)
- Karabacak otu, zeytin yaprağı yenilmesi taşı ve kumu düşürür. (K37)
- Yoncaya benzeyen tespih otu kökü içilir. (K67)
- Tavşan topuğu bitkisi içilir. Koromez bitkisi de kum düşürmeye iyi gelir. (K69)
- Dağ tavşanının taşlığı kurutulup zarını yıkamadan havanda dövüp aç karnına bir kaşık yenildiğinde böbrek taşını düşürür. (K133)

- K r altı kökü kaynatılıp içilir. (K84)
- Süzme yoğurdun sarı suyu içilir. (K9)
- Bulgar dağında bulunan (Bulgar bez oğlanı) adı verilen altın otu içilir. (K141)
- Avokado yaprağı ve mısır püskülü karıştırılıp, kaynatılıp içilir. (K22)
- Su teresi düşürür. (K18)
- Yeşil lahana suyu kaynatılıp içilir. (K71)
- Dil kuyruğı kaynatılıp içilir. (K48)
- altı kökü kaynatılıp içilir. (K6)
- Avokado ile kiraz sapı içilir. (K46)
- Tilkikuyruğı otu kaynatılıp içilir. (K51, K94, K2)
- Kandak kökü, böğürtlen kökü ve iti burnu kökü karıştırılıp, içilir. (K103)
- avşır otunun kökünü kaynatıp, günde iki bardak sıcak suyla yirmi gün boyunca içildiğinde böbrekteki taşları düşürür. (K84)
- İzmir rafine zeytinyağından yarım çay bardağını on gün boyunca içildiğinde v c ttaki kumu düşürür. (K85)
- Köy yumurtasının dışını bir bardağı döküp iki adette limon sıkıp her gün içtiğinde böbrek ve kum düşer. (K5)
- Dikenli ot ile avokado meyvesini kaynatıp içeriz. (K125)
- Mısır püskülü, altı tohumu, ağıaların dibinde biten yabani otları karıştırıp, kaynatılarak her sabah aç karnına içildiğinde düşer. (K121)
- Roka ve tere bol bol yenilir. (K128)
- G be otu yedirilir. (K107)
- Kandak kapağı bitkisi kaynatılıp içilir. (K120)
- Greyfurt su ile avokado yaprağı içirilir. (K114)
- Yoğurdun sarı suyu içilir. (K162,K87)
- Avokado yaprağı kaynatılıp arpa suyu ile içilir. (K159)
- Karakulak balığının kafasındaki bilye gibi olan taşı, limon sıkıp itiğimizde böbreklerdeki taşı düşürür. (K159)
- İğde meyvesinin suyu taşları düşürür. (K158)
- Kaz yağı otu kaynatılıp yoğurdun sarısıyla beraber karıştırılıp içilirse böbrek taşını düşürür. (K145,K9)

- İki tane siyah turp, ikikilo inek sütüylekarıştırılarak biraz bekletip yenildikten sonra böbrek taşı düşer. (K144)

4.6.12.4. Karaciğer Yağlanması

Karaciğer vücudumuzdaki besinleri ayrıştırarak zararlı olanları dışarı atma görevini yapan önemli bir organdır. Böylelikle vücutta yağ, karbonhidrat ve protein dengesini sağlayarak vücut metabolizmasını düzenler. Vücutta aşırı yağlanma karaciğerin bu işlevlerinin bozulmasına sebep olmaktadır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kuzugöbeğinin suyu ve dağ mantarının suyu karıştırılıp içilir, vücuttaki ve karaciğerdeki yağları çözerler. (K62)
- Çoban çöken otu haşlanıp bir ay yenildiğinde karaciğerdeki yağlanmayı sökür atar. (K84)
- Sarımsak kaynatıp, yılan ekmeğiyle beraber yenir. (K5)
- Maydanoz, limon, kişniş otunu ve enginarı hep birlikte yersen karaciğerin yağlanmasını çözer.
- Marul suyu içilir. (K106)
- Kimyon kaynatılıp içilir. (K112)
- Yarım çay bardağı doğal sıkma zeytinyağı üstüne limon sıkılarak sabahları aç karnına içildiğinde böbrekteki yağları söküp atar. (K160)
- Karamık ve maydanoz suyu karaciğerdeki yağlanmayı söküp atar. (K145)
- Isırgan otu kaynatılıp içilir. (K171)

4.6.12.5. İdrar Yolu Enfeksiyonları

İdrar yolu enfeksiyonları, idrar yaparken yanma ve akıntı gibi belirtileri olan eschericia adlı bakterinin neden olduğu bir hastalıktır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Tavşan topuğu bitkisi içilir. (K58)
- Kiraz sapı, maydanoz ve ısırgan otu haşlanıp içilir. (K36)
- Su teresi ve kordeme otu yenir. (K24)
- Isırgan otu kaynatılıp içilir veya böreği yapıp yenir. (K40)

- Bozoğlan otu suyu, limon suyu ve bamya suyu şurup şeklinde karıştırılıp düzenli şekilde içilirse idrar yolunda yanmayı geçirir. (K133, K11)
- Koramaz otu ve böğürtlen karıştırılıp yenir. (K141)
- Dildir otu kaynatılıp içilir. (K71)
- Çökelek suyu enfeksiyonları söker. (K51)
- Bozkulak otu kaynatılıp içilir. (K100)
- Avokado kaynatılıp içirilir. (K101)
- Yerde biten sığırkuyruğu otu, kırmızı olan yaprağıyla beraber kaynatılıp birhafta içilirse geçer. (K85)
- Altı yapraklı sığır kulağı bitkisini kök kısmını kaynatıp içerler. (K4)
- Çekme (burçak) kökü kaynatılıp içilir. (K5)
- Kılık ve andız gögeleği kaynatılarak suyu içilir. (K126)
- Yulaf, arpa ekmeği ve buğday gibi gluten içeren besinler tüketilmemelidir. Ayrıca bol su içilmelidir. (K122)
- Maydanoz suyu içilir. (K125, K120, K128)
- Kiraz, ayva yaprağı ve mısır püskülü kaynatılır. (K128)
- Yeşil ot kaynatılıp ütülenmiş bezle o bölgeye sarılır. (K106)
- Isırgan tohumu, tokmakan tohumu ve bal ile karıştırılıp yenir. (K117)
- Meyan kökü kaynatılıp içilir. (K112)
- Maydanoz suyu içilir. (K153)
- Kiraz kökü, hasan hüseyin tireği ve alıç kökü kaynatılıp içilir. (K167)
- Avokado yaprağı intihaba birebirdir. (K171)

4.6.12.6. Prostat (Prostatit)

İlerleyen yaşlarda erkeklerde görülen iyi huylu ya da kansere dönen bir hastalıktır. Erkeklik hormonunun azalmasıyla prostat bezi hücrelerinin büyüyerek idrar yollarını daraltması sonucu oluşur. İdrarın damla damla akması ve sık sık idrara çıkma isteği gibi belirtileri vardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Bol bol sumak yedirilir. (K65)
- Bozkulak otu kaynatılıp içilir. (K134, K126)

- Kabağın içine bal konur, bir hafta bekletilir. Daha sonra her gün düzenli olarak yenildiğinde prostatı geçirir. (K134)
- Bozbulak kökü ile sumak kaynatılıp ada çayı rengi kıvamında olacak şekilde (çok siyah olmayacak) düzenli olarak bir ay içildiğinde prostattan eser kalmaz. (K84)
- Sığırkuyruğu çiçeği kaynatılıp içilir. (K117)
- Salatalık, elma, soğan kabukları ve kum otu kaynatılıp birlikte içirilir. (K108)
- Ökmeksiz otu çiçek açmadan toplanıp kaynatılarak içilir. (K166, K88, K13)
- Tosbağa kanı içirilir. (K129)
- Isırgan otu içirilir. (K129)
- Kabağın zarı çıkartılır, içine bal konur. Bir hafta bekletilir. Bu süre içerisinde kabak balı komple emer. On gün boyunca aç karnına sabahları bir kaşık yenildiğinde prostatı geçirir. (K132, K129)

4.6.12.7.Kanser

Çağın sık görülen hastalıklarından birisi olan kanser, organdaki hücrelerin düzensiz ve kontrolsüz olarak çoğalması ya da bozulması sonucu oluşur. Yüze yakın çeşidi olan kanser, erken teşhis ve tedavisi yapılmazsa ölümle sonuçlanmaktadır. Kanser kelimesini ilk kez tıbbın babası olan Hipokrat M.Ö. 460'lü yıllarda kullanılmıştır (E.T.16.Aralık 2018, [hsgm.saglik.gov.tr.kanser](http://hsgm.saglik.gov.tr/kanser)). Günümüzde en çok akciğer, prostat, pankreas, lösemi ve kalıtsal olarak kadınlarda daha sık görülen göğüs kanserleri görülmektedir. Genel olarak kanser belirtileri ani bayılmalar, halsizlik, ağrı ve ani kilo kayıplarıdır. Kanser çağın en çok ölümle sonuçlanan hastalığı olarak insanların en çaresiz kaldığı hastalıkların başında gelir. Yörede en fazla sağaltım malzemesi kanserle ilgili toplanmıştır. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Yılanın değiştirdiği kabuğu ezilerek hastaya belli ettirilmeden yedirilir. (K56)
- Isırgan otunun suyuyla yumurtanın beyazı karıştırılıp yenir. (K57)
- Arılar kovanın içindeki mikropları ve çatlakları propolis adındaki bir salgıyla kapatır. Bu maddeyi ağaçlardan topladığı özellikle de kavak ağacından topladığı polenlerle salgılar bu madde kansere birebir devadır. (K58)
- Arı sütü iyi gelir. (K58)
- Zeytin yaprağı ve lahana kaynatılıp içilir, hayvansal gıdalarda iyi gelir. (K25)

- Zararsız yılanın zehrinin iyi geldiği evvelden beri bilinir. (K32)
- Tarhana, kelle paça çorbası içilir, bunlar hücreyi yeniler. (K31)
- Kızılcık otu kaynatılıp suyuna arı sütü karıştırılıp içilir. (K31)
- Eşek sütü içirilir. (K88, K87, K37)
- Boz eşek kanı içirilir. (K88)
- Buğday şırası birebir iyi gelir. (K39)
- Katran püsesi içilir. (K43)
- Kuş konmaz kökü, kıllı ot, temiz otu ve tülümde otu karıştırılıp macun yapılır. Kanseri ciltte ise üstüne sürülür, kanserli yeri yok eder. (K86, K87)
- Andız pekmezi uzun süre kaynatılıp koyu hale gelince düzenli olarak sabahları aç karnına içildiğinde kansere faydalıdır. (K86)
- Dağda bulunan kütük balı yenir, bir yakınım yedi iyileşti. (K38)
- Kuzugöbeği mantarının hücreleri yenileyerek kanseri tedavi ettiğine inanılır. (K62)
- Özellikle akciğer kanserinde köpek eniği eti kavrulurak hastaya belli etmeden yedirilir. Çocukken dayıma yapmışlardı. Dayım bu sayede on yıl kadar yaşadı. (K65)
- Kuş eti ve güvercin eti yenilmesi kansere iyi gelir. (K16)
- Çam ağacının sırtındaki asalak olarak yaşayan bitkinin suyu çamın gögeleğiyle birlikte karıştırılıp içilir. (K82)
- Özellikle akciğer ve karaciğer kanserinde geyik sütü, karabaş köpeğinin boyun kemiği, dağda gezen zehirsiz siyah yılanın eti karıştırılıp adını vermek istemediğim bir maddeyle içilir. Bunu bir ocaklı olarak çok sık denedim ve hastalarımın çoğu şifasını gördü. (K140)
- Keçi mantarı ve kirpi eti yenir. (K21)
- Isırgan otuyla, gömeç otu karıştırılıp yenir, beş veya on gün sonra kanserli hücreler iyileşir. (K22)
- Meletüre dalı, kanlık kökü, çoban çırası dalı ve kırksinir dalı bu dördü karıştırılarak sabahları aç karnına yenilir. (K3)
- Boyun dalı, çöp boya, el sabunu, zeytinyağı, biraz un ve kargı bitkisi ile birlikte ezilerek karıştırılır kanser ciltteyse üstüne sürülür. (K3)
- Arı sütü, arı poleni, çörek otu ve ısırgan otu iyi gelir. (K45, K117)

- Zakkumu kaynatıp kökünden çıkan su kanser deride ise sürülür. Kesinlikle suyu içilmemelidir, aksi halde adamı öldürür. (K103)
- Meyan otu kırk diş sarımsak iki tane limon ile kaynatılıp yirmi beş gün boyunca sabahları aç karnına içildiğinde kanser tedavi olur. (K84)
- Sadece Mersin Bulgar dağı, Erzincan Kızıldağ, Kayseri Erciyes Dağı ve Ağrı Dağı'nda bulunan beyaz bozkulak yaprağının her şeyi kaynatılıp günde üç bardak içildiğinde on günde vücuttaki kanseri tamamen temizler. (K84)
- Hebil otunun yaprağı (kayanın yüzeyinde çıkar, üzüm bağı gibi olur) ve havuç suyu iyi gelir. (K1)
- Beyaz üzüm suyu içilir, ayrıca sarımsak ve elma sirkesi düzenli tüketildiğinde kanseri önler. (K124)
- Köstebek hayvanının eti pişirilip hastaya yedirilir. (K107)
- Hebil ve buladan yaprağı ile kırk sinir otu karıştırılıp düzenli olarak tüketilir. (K108)
- Kuşkonmaz otu ve beyaz üzüm sirkesi içilir. (K120)
- Meme kanserine Guvana adlı dağda bulunan bir ot kaynatılıp içilir, kanseri yok eder. (K160)
- Enginar suyu bol bol kanser olan kişiye içirilir. (K158)
- Dağ eriği iyi gelir. (K151)
- Gödesep hayvanı genellikle yerin altında yaşar, yenilirse iyi gelir. (K149)
- Köstebek eti yenilir. (K153)
- Zakkum dalıyla kabuğu kaynatılıp içilir. (K1)

4.6.12.8. Bit

Özellikle saç derisine yapışıp kan emerek yaşayan parazitlerin sebep olduğu ve sürekli kaşınma isteği doğuran rahatsız edici bir hastalıktır. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kaput bezinden dikilen göyneğimi ateşe tutarak, dumanladım bit düştü. (K72)
- Kokaryiyircik otu, (fasulye gibi olur) tohumunu dövüp bite atılır. (K2)
- Kekik ve naftalin karıştırılıp hastaya içirilir. (K5)
- Sirke ile duş alınmalı. (K122)

- Bitli kişinin çamaşırlarına sinek ilacı sıkılıp kazanda kaynatılır. (K107)
- Bit otu kaynatılıp içilir. (K85)

Değerlendirme

Organ hastalıkları ana başlığı altında, kalp, böbrek ağrısı, böbrek taşı, karaciğer yağlanması, idrar yolu enfeksiyonları, prostat, kanser ve bit hastalıklarını alt başlıklar halinde inceledik ve tasnif ettik.

Kalp hastalığı, çağın en önemli ve sık görülen hastalıklarından birisidir. Bölgede yaptığımız tespitlerde, alıç suyunun yanı sıra iledin tohumuna yörede tedavi için sık başvurulduğu gözlenmiştir. Bitkisel kökenli ilaçlar olarak genellikle iti burnu, murt, piynar ağacı kökü püsesi, karabaş otu, kalp otu altınbaş otu boz oğlan otu melengiç, kilik otu, kilik bobba (tohumu), çoban köken otu, oğul otu, kırmızı alıç, zerdeçal, boya otu ve badem sakızı tedavilerde kullanılmaktadır. Hayvansal kökenli olarak da eşek kanı, inek sütü, balık yağı, gibi tedavi edici sağaltıcılarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Dikkatimizi çeken bir diğer husus ise kalp gibi ani ölümlere sebep olan ve halkın çaresiz kaldığı bu hastalık karşısında yöredeki bütün bitkisel varlığın zenginliğinden yararlanıldığıdır.

Halkın gündelik yaşamında sık rastladığı böbrek hastalığına yörede sulu bir tedavi yürütüldüğü görülmüştür. Bitkisel kökenli ilaçlar olarak ise su teresi, maydanoz, zeytinyağı, avgadı ağacının yaprakları, darının hüpçülü, çavşır otu, acı yavşan otu, üç kışlıbutrak çaltı tohumu civanperçemi, hayat tohumlu iğde yaprağı gibi sağaltıcı bitkilerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Böbrek taşı, yörede sık sık karşılaşılan bir hastalıktır. Maydanoz suyu, avokado, altın otu, tavşan topuğu bitkisi, ayrik otu, karabacak otu, tespih otu, kör çaltı otu, su teresi, yeşil lahana dil kuyruğu çalısının kökü, kiraz sapı, tilkikuyruğu, dikenli ot, roka, kanda kökü, böğürtlen kökü, iti burnu, göbeç otu, iğde, kaz yağı gibi bitkiler kaynatılıp içilerek tedavide kullanılırlar. Hayvansal kökenli tedavilerde bal, yaş peynirin suyu, dağ tavşanın taşlık adı verilen organının zarı, köy yumurtası, kaz yağı gibi hayvansal ürünlere rastlamaktayız. Görüldüğü üzere böbrek taşı hastalığının tedavisinde de zengin bir uygulama birikimi vardır.

Karaciğer yağlanması, aşırı karbonhidratlı yiyeceklerin tüketimi sonucu oluşan bir durumdur. Kuzugöbeği bitkisinin suyu ve dağ mantarının suyuyla karıştırılıp içilmesi, marul suyu, kimyon ve karamık kökünün kaynatılıp içilmesi, tedavideki bitkisel ürünlerdir.

İdrar yolu enfeksiyonları hastalıklarında bitkisel olarak, tavşan topuğu bitkisi, kiraz sapı, dildir otu su teresi, koramız otu, dildir ve avokado kaynatılıp içilir.

Prostat hastalığında, hastaya bol bol sumak yedirilmektedir. Boz kulak otu kaynatılıp içirilir. Kabağın içine bal konulur ve sığırkuyruğu otu yenilir. Salatalık, elma, ekmezsiz otu, ısırgan otu ve kabak bitkisel kökenleri droglardır.

Günümüz çağının en çaresiz kalınan hastalığı olan kanserle ilgili çalışma alanımızdaki yörede oldukça zengin bir bitki ve hayvansal kökenli tedavi yöntemleri varlığını tespit ettik. Zeytin yaprağı, lahana kaynatılması, tarhana, kızılıç otu, ısırganın otu, kuş konmaz kökü, kılı ot, temiz otu, çam, kuzugöbeği, gömeç otu, kanlık kökü, boyun dalı, zakkum bitkisinin kök suyu, beyaz üzüm suyu, kuşkonmaz otu, enginar suyu başlıca bitki kökenli tedavilerdir. Yörede hayvan kökenli tedavilere örnek verecek olursak, yılan kabuğu ve arı kovanın içindeki mikropların kansere iyi geldiğini belirtilir. Arı sütü, eşek sütü, boz eşek sütü, köpek eniğinin eti, kuş eti, güvercin eti, keçi mantarı ve kirpi eti yörede sıkça kullanılır. Köstebek eti mide, pankreas, kolon ve bağırsak kanserlerinde sıklıkla tüketilir. Kaynak kişimiz kansere karşı kendi ilaçlarının olduğunu belirtir; ‘akciğer ve karaciğer kanserlerinde geyik sütünü, karabaş köpeğinin boyun kemiğini, dağda gezen zehirsiz siyah yılanın etini karıştırıp adını vermek istemediğim bir maddeyle hastalarımı içiririm.’ Bunu bir ocaklı olarak çok sık denedim ve hastalarımın çoğu şifasını gördü (K140).

Bit hastalığında, yörede yetişen kokaryiyircik otunun (fasulye gibi olur) tohumu dövülerek bitli bölgeye atılır. Kekik ve naftalin karıştırılıp hastaya içirilir. Sirke ile duş aldırılır. Bitli kişinin çamaşırlarına sinek ilacı atıp yıkamanın yanında, bit otunu da kaynatıp içmektedir.

4.6.13. Psikolojik Hastalıklar

4.6.13.1. Halüsinasyon Görme

Halüsinasyon, bir uyarıcı olmadan varlığına inanılan bir duyguya inanmadır. Halüsinasyon aşırı sarhoş olma, geçirilen bazı ağır hastalıklar neticesinde de görülebilir. Bu hastalık ağır bir psikolojik rahatsızlık olup, önlem alınmazsa kişinin kendisine ve etrafına zarar vermesine yol açabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir

- Halüsinasyon görenin haberi olmadan arkasından ekmek ve soğanla vurulursa daha sonra bu rahatsızlığı geçer. (K95)
- Alıç suyu içilir. (K146)
- Dilki kuyruğu otunu böğürtlen köküyle kaynatıp düzenli olarak tükettikten sonra, her sabah bilinen bir dua eşliğinde içtiğinizde hayal görme (halüsinasyon) geçer. (K144)

4.6.13.2. Sara (Epilepsi)

Sinir hücreleri arasında geçici işlev bozukluğu durumlarında ortaya çıkan bir hastalıktır. Sara nöbetlerinin belirtileri arasında baş ağrısı, kulak çınlaması, farklı sesler duyma vardır. Hasta gerekli tedavileri almazsa ani nöbetler ölümle sonuçlanabilir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Papatya çayı içilmesi iyi gelir. (K128)
- Melisa çayı iyi gelir. (K2)
- Karanfil ve portakal kabuğu karıştırılıp hastaya yedirilirse hastalık geçer. (K97)
- Üzerklik tohumu havanda dövülüp yenir. (K165, K141)
- Nergis tohumu ile çörek oyu karıştırılıp hastaya yedirilir. (K37, K76)
- Hasta şifalı sulara götürülür, muska yapılır ve yaylada gezdirilir. (K128, K100)

4.6.13.3. İktidarsızlık

İktidarsızlık aşırı stres, yaşanan bazı olaylar, kötü beslenme vb. sebeplerden kaynaklanabilir. Yöredeki araştırmamız sırasında halkın çavşur otunu sık sık tüketmelerinin sebebini hayvanlara bağladıklarını tespit ettik. Onların bu otu yiyince durmadığını aşırı hareketlendiklerini gözlemlediklerinde, çavşur otunun iktidarsızlığa iyi geldiğini öğrendiklerini söylerler. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Çavşur otu kaynatılıp içilir. (K60,K147)
- Fındık ve çavşur otu karıştırılıp macun şeklinde yenilirse iyi gelir. (K17)
- Ceviz, badem, bal, Antep fıstığı ve keçiyoynuzu karıştırılarak sabahları aç karnına yenilirse, gücü yerine getirerek insanı fişek yapar. (K1, K107)
- Tarçın, çavşur otu ve harnup yenilmesi iyi gelir. (K5)
- Karacacav, kepekli unla yumurtayı karıştırıp yenilir. (K4)
- Seğ denilen bir maddeyi közde kabartıp ağzımıza koyarız. (K126)

4.6.13.4. Davranış Bozuklukları

Davranış bozukluğu, son yıllarda giderek artan hastalıkların başında gelmektedir. Bu hastalığın özellikle internet çağındaki gençler arasında giderek daha fazla görülmesi dikkat çekicidir. Bu hastalığı olan kişiler davranışlarının kontrolsüz olduğunun farkında bile olmazlar. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Lalenin tohumu yenir. Lalenin suyu da insanı rahatlatır. (K42)
- Bol bol teyek çayı içilir. (K140)
- Tavşan otu kaynatılıp hastaya içirilir. (K289,K19)
- Hastaya yeşil (yaş)ceviz yedirilir.(K75)

4.6.13.5. Bayılma (Senkop)

Bayılma genellikle beyine gelen kan basıncının azalmasıyla sinir hücreleri dediğimiz nöronların kısa süreliğine işlevini yitirmesinden kaynaklanır. Özellikle kan kaybı, şeker ve tansiyon yüksekliği bayılmayı tetikleyen sebeplerdir. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Hastanın eli yüzü soğuk su ile yıkanır, sonra kolonya ile masaj yapılır. (K8, K19, K131)
- Hastanın sık sık bayılması durumunda buna cin çarpmış deyip, hocaya okutulup muska yazdırılır. (K18, K87)
- Sık bayılana çam kozalağı ile adamotu karıştırılıp içirilir. (K130, K12)

4.6.13.6. Korkma

Korkma paniğe kapılma, bir olaydan endişe duyma veya ürkme sonucunda oluşan bir duygudur. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Horozun yüreği kesilerek canlı canlı yutulur. (K56)
- Korkan kişiye iki tane muska yapılır. Birinci muska suyun içine atılır, ikinci muska ise geçtiği kapının eşiğine konur. (K62)
- Korkan kişi çok korktuğu somut bir şeyle yılan gibi yüzleştirilir. Ona korkulacak bir şey olmadığı söylenir. (K12)
- Ayrıca çocuğa horoz kanı içilir.(K68)

Değerlendirme

Psikolojik hastalıklar ana başlığı altında halüsinasyon, sara (epilepsi), iktidarsızlık, davranış bozuklukları, bayılma, korkma, alt başlıkları inceledik ve tasnif ettik.

Halüsinasyon görme, psikolojik rahatsızlık başlığı altındaki hastalıklardan en sık rastlanılanıdır ve yörede bu hastalıkla ilgili bazı inanışlar vardır. Halüsinasyon gören kişinin haberi olmadan arkasından ekmek ve soğanla vurulursa bu rahatsızlığının geçeceğine inanılır. Ayrıca alıç suyu ve tilkikuyruğu otunun böğürtlen köküyle kaynatılarak düzenli olarak her sabah dua eşliğinde tüketilmesi bize, yöre halkının bu hastalığın tedavisi karşısında elinde fazla tedavi malzemesinin olmadığını ve şifayı Tanrı’dan beklediğini gösterir.

Sara (epilepsi), kişinin yaşam kalitesini oldukça düşüren bir hastalıktır. Yörede papatya çayı, melisa çayı, karanfil, portakal kabuğu, üzerlik otu, nergis tohumu gibi bitkisel kökenli tedavi malzemeleri vardır. Şifalı su ve muska yaptırmak için inanış boyutuyla alakalıdır.

İktidarsızlıkta çavşur otu, fındık, ceviz, antep fıstığı, keçiboynuzu gibi kalorisi ve enerjisi yüksek ürünler tüketilir. Yöredeki çavşur otu önemli bir iktidar artırıcı ottur. Bununla ilgili yöredeki hikâyelere de rastlamak mümkündür.

Davranış bozukluklarına lale tohumu, lale suyu ve tavşan otunun iyi geldiği söylenmektedir. Bayılma durumunda, halkın genel olarak muska okutma hocaya götürmeye yöneldiğini görmekteyiz.

Korkmada ilginç olan durum ise horozun yüreğinin kesilip canlı canlı yutulmasıdır ve horoz kanı içirilmesidir. Diğer sağaltım yöntemleri genellikle muska yazdırma gibi inanışlardır.

Yöre insanının psikolojik rahatsızlıklar karşısında, ellerinden fazla bir şey gelmediği için büyü ve telkin kökenli tedavi yöntemlerine yöneldiklerini görmekteyiz.

4.6.14. Anne-Çocuk Sağlığı ile İlgili Halk Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları

4.6.14.1. Doğum Öncesi Yapılan Hazırlıklar

4.6.14.1.1. Aşerme

- Aşeren kadına dağ eriği yedirilir. Bu onun aşermesini engeller. (K71)
- Bol bol buğday kavrulup hamile kadına yedirilir. (K107)

4.6.14.1.2. Cinsiyet Belirleme

Önemli hususlardan biri de doğacak çocuğun cinsiyeti konusudur. Özellikle kişinin gebelik sürecinde, aidiyet bağı olduğu ailenin ve toplumun çocuğun cinsiyetiyle ilgili ağır basan eğilimi, gebe kadını çocuğun cinsiyetini belirlemeye yönelik bazı önlem ve uygulamalara sevk etmiştir.

Adak ve kurban kesme, yatırlara, ziyaretlere, türbelere gitme, ağaca taş bağlama bu esnada “kızı boşladım, oğlana başladım” denilmesi, üfürükçülere, hocalara muska yaptırılması, kadının cinsel ilişki sırasında çocuğun erkek ya da kız olması için pozisyon değiştirmesi tüm bu önlem ve uygulamalara örnektir (Örnek, 2014: 189-190).

- Kız olması için sıra, erkek olması için ekşi yedirilir. (K36)
- Ye tatlıyı çıkar Hakkı’yı, ye ekşiyi çıkar Ayşe’yi derler. (K4)
- Kadın cinsel ilişki sırasında sağ tarafa yatarsa oğlan, sol tarafa yatarsa kız olur. (K140, K84)
- Kadına kız olması için limon, oğlan olması için bandırma yedirilir. (K8)

- Çocuğun erkek olması için yedi tane taşla alıç ağacı taşlanır daha sonra “kızı bıraktım, oğlana başladım” sözleri tekrarlanır. (K73)
- Kara üzüm yenilirse çocuğun gözü kara olur, elma yedilirse kız olur, erik yerse erkek olur. (K71)
- Makas ve bıçak minderin altına konulur. Hamile kadın makasa oturursa kız, bıçağa oturursa erkek olur. (K114)
- Kadın hamileyken yüzüğünü saçına bağlar daha sonra yere atar. Yüzük düz durursa kız, dik durursa erkek olur. (K158)

4.6.14.1.3. Doğacak Çocuğun Fiziki ve Ruhi Yapısını Etkilemeye Yönelik Yapılan Uygulamalar ve İnanışlar

- Gamzesi olsun diye ayva, gözleri sürmeli olsun diye keklik eti yedirilir. (K89)
- Gözü siyah olsun diye zeytin yaprağı yedirilir. (K73)
- Mis gibi koksun diye hamile kadına sürekli çiçek suyu içirilir. (K73)
- Yanağı açık olsun diye elma yedirilir. (K9)
- Oğlan olsun diye dursun, kız olsun diye durdu adı verilir. (K90)
- Hamile kadın çocuğunun erkek olması için; Durhasan taşlığına götürülür dua edilir. (K88)
- Çocuğun gözünün siyah olması için üzüm ve elma yedirilir. (K87)
- Elma yersek çocuğun yanakları kırmızı olur. (K8)
- Çileği çok yersek çocuk zeki olur. (K9)
- Balığı çok yedirilen çocuğun hafızası güçlü olur, benim oğlana çok yedirdim şimdi tıp okuyor. (K142)
- Kız çocuğunun göbeğinin kapının ağzına gömerler bu uygulama eve bağlı olsun çok kapı gezmesin diye yapılır. (K3)
- Eğer kadının karnı yuvarlaksa çocuk sakın birisi olur, eğer kadının karnının ortası sivri ise doğacak çocuk sinirli olur. (K122)

4.6.14.2. Doğum Sonrası Yapılan Uygulamalar

- Çocuğun çamaşırı babasının çamaşırıyla beraber yıkanmaz. Çocuğun bezi nazar olmasın diye öğle vakti ipe serilmez. (K131)

- Çocuğun göbeğini kesip zeytinyağı ile yağlayıp bir beze koyarız, sonra üstüne tuz atıp bir yerde saklarız. Çocuğu ertesi gün bal ve tereyağıyla sararız. (K126)
- Doğum yapan kadına deniz kumu ısıtılıp göbeğinin üstüne konulur. (K126)
- Çocuk doğduktan sonra çocuğun göbeği kurutulur sonra çocuk okusun diye herhangi bir kitabın içine konur. (K18)
- Çocuğa bir yaşına kadar süt içirilir. (K83)
- Çocuğun parlak zekâlı olması için Ayva, alabalığın etiyle karıştırılıp çocuğa yedirilir. (K4)
- Çocuğun istikbâli açık olması için saçının kırkılıp (kesilip), saçının gramı kadar altın ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. (K4)

4.6.14.2.1.Göbek Kesme-Tuzlama-Yıkama

- Çocuğun yaşı yettiğinde köstek keserler. Emeklemeye başlayan çocuğu senidin üstüne koyup topuklarından bir iple bağlayıp dilek dilerler, amaç çocuğun büyüünce atik olmasıdır. (K78)
- Çocuğun göbek bağı bıçakla kesilip iple boğulur. Daha sonra kesilen bağ ayak altında olmayacak bir yere gömülür (K8). Bu uygulamaya başka bölgelerde de rastlanılır. Eş veya son denilen göbek bağı parçasının temiz bir bezle sarılarak ayakaltında olmayan ve hayvanların ulaşamayacağı bir yere gömülmesi geleneği vardır (Erol, 2012: 61). Bu uygulamaların temelinde yatan inanış ise göbek bağının doğan çocuğun ilerdeki mesleğini ve hayatını etkileyeceği dolayısıyla da rastgele bir yere atılıp, gömülemeyeceği inanışıdır.
- Yeni doğan çocuk çıplak bir şekilde tuza yatırılır. Bir süre burada bekletilir. Sonrasında çocuk yıkanır. Buradaki amaç, çocuğun mikroplara karşı dirençli olmasını sağlamaktır. (K79)
- Bebeğin teninin kokusu hoş koksun diye bal ve tuzla tüm vücudu sarılır, bir süre sonra bebeğin vücudu yıkanır. (K33)

4.6.14.2.2. Lohusa Bakımı-Lohusa Ziyareti-Lohusa Şerbeti

- Kaynarca yapılır bu, tereyağı, pekmez ve toz şekerden yapılan bir karışımdır.
- Yılan ekmeği közün üstüne konulur, yeni doğum yapan kadının karnının üstüne sarılır. (K71)
- Loğusada olan anne ve çocuk kırk gün boyunca dışarı çıkartılmaz. (K105, K112)

4.6.14.2.3.Al Basması-Al Karasından Korunmak Amacıyla Alınan Tedbirler

- Al tülbent ve Kur'an-ı Kerim yeni doğum yapan kadının başucuna konulur. (K131)
- Un çuvalı ve silah çocuğun beşiğinin yanına konulur. (K131)
- Kadın mezarından alınan toprakla anne yıkandırılır. Sonrasında anne ardına bakmayarak yedi adım atar. Böylece albasması ve alkarasının anneye musallat olmayacağına inanılır. (K140)
- Kırmızı cevşen yeni doğum yapan kadının başucuna asılır. (K18)
- Başka bir çocuğun çamaşırı çocuğa giydirilir. (K19)
- Evin küllüğüne soğan kabuğu konur. (K71)
- Öküzün kemiği eve asılır. (K6)
- Adı, Zülcek, Ali, Veli ve İbrahim olmayan kişilere cevşen yazdırılarak çocuğun boynuna asılır. (K45)
- Al basmaması için yeni doğan bebeğe kırmızı ve sarı tülbent örtülür. (K126)
- Yaşadığın yerin en yaşlısına al basması olan kişi üç çarşamba okutulur. (K107)
- Al basması ve alkarası ocakları vardır, oradaki ocaktan kül alınıp suyun içine katılıp bebek ve annesi bu su ile yıkanır, daha sonra bu sudan anneye içirilir. (K120)
- Çocuklara yeşil bez örtülür. (K95)

4.6.14.2.4.Kırk Basması-Kırklama

- Kara otu üstüne atılır, ocaklık taşı kırka bölünüp suyun içine atılır. (K32)
- Çocuk dört yol ağzında çimdirilir. (K40)
- Çocuk cevan yağıyla yağlanır. Yeni doğan iki çocuğa birbirlerinin annelerinin sütü içirilir. (K87)
- Çocukların göğsüne bir damla süt damlatılır. (K87)
- Çocukların çatal iğnesi değiştirilir, bu bazen yeni doğum yapan evlerdeki ekmeklerle değiştirilebilir. (K38)
- Kırk taş tülbentin içine bağlanıp suyun içine atılır, o suyla, çocuğa boy abdesti aldırılır. (K60)
- Kırk tane taş bulunur, ibriğe yeşil dalla birlikte atılarak çocuk ve annesine bu suyla boy abdesti aldırılır. (K9)

- Yirmi tane evin önünden ve yirmi tane evin ocaklığından taş toplanır, sonra kazanın içine yeşil otla beraber konulur kaynatılarak çocuk yıkanır. (K22)
- Çocuk bir ağacın kökünden geçirilir genellikle bu çam, buladan ağacı olur. Amaç ise yeşersin ağaç gibi güçlü olsun. (K20)
- Çocuk temizlenmiş olur, kırklı iki tane çocuğun birbirleriyle aynı ortamda bulundurulmasından kaçınılır. (K46)
- Kırk basmasından anne ve çocuğunu korumak içinsac ayağı, demir ve üç çörek otu, bir ekmek kırağı ve bir süpürge çöpü çıkılanıp çocuğun kafasının altında kırk gün tutulur. (K120)
- Kırklamada kırk taş kırk çöple beraber kaynatılıp, kırk gün boyunca çocuk o suyla yıkanır. (K120)

4.6.14.2.5. Diş Çıkarma-Diş Hediği

- Çıkan dişi köpeğin yalağına atarlar. ‘Koyun sütünden ak bit, köpek dişinden sert bit olsun’ sözleri söylenerek dilekte bulunulur. (K58)
- Böğürtme dağıtılır. Dişleri güzel olsun diye porselen tabak hediye edilir. (K24)
- Çocuğa soğan bağlanır. (K91)
- Çocuğun dedesi çocuğa ismi yazılı bir tabak hediye eder, bu tabak olmasa bile dedesinin evinden başka bir hediye de olabilir. (K92)
- Yeşil soğan çocuğa verilir, o elinde tutarken dişine mutlaka sürer. (K69, K8, K107)
- Yumurtanın beyazı dişe sarılır. (K5)

Değerlendirme

Ana çocuk sağlığı ile ilgili olarak halk hekimliği uygulamaları adlı ana başlığı altında (doğum öncesi yapılan hazırlıklar) bulunan alt başlıklar içinde; aşırme, cinsiyet belirleme, doğacak çocuğun fiziki ve ruhi yapısını etkilemeye yönelik yapılan uygulamalar ve inanışlar incelenmiştir. Diğer bir başlık olan doğum sonrası yapılan

uygulamalar başlığında, göbek kesme-tuzlama-yıkama, loğusa bakımı-loğusa ziyareti-loğusa şerbeti, al basması-al karasından korunmak için tedbirler, kırk basması-kırklama, diş çıkarma-diş hediği alt başlıkları halinde tasnif edilmiş ve incelenmiştir.

Kadının aşermesinde genellikle dağ eriği yedirilmesi ortak bir uygulamadır. Cinsiyet belirlemede kız olması için şıra ve limon, erkek olması için ekşi ve bandırma yedirilmesi uygulamaları vardır. Minderin altına saklanan makas ve bıçağa oturtulan hamile kadının makasa oturursa kız, bıçağa oturursa erkek çocuğu olacağı inanışı vardır. Bunun yanı sıra hamile kadının yüzüğünü saçına bağlayıp daha sonra onu yere atması ve düz durursa kız, dik durursa erkek çocuğa sahip olacağı inanışı da yaygındır. Doğacak çocuğun fiziki ve ruhi yapısını etkilemeye yönelik yapılan uygulamalar ve inanışlar başlığında gamzesi olsun diye ayva, gözleri sürmeli olsun diye keklik eti yedirildiği görülmektedir. Oğlan olsun diye Dursun, kız olsun diye Durdu adı verilir. Hamile kadının çocuğunun erkek olması için Durhasan taşlığına götürülmesi gibi uygulama ve inanışlar vardır.

Çocuğun gözünün siyah olması için üzüm ve elma yedirilir. Elma yenilirse çocuğun yanakları kırmızı olur. Çilek çok yenilirse çocuk zeki olur, balık çok yedirilirse çocuğun hafızası güçlü olur gibi inanışların yanında doğum sonrası yapılan uygulamalar başlığında çocuğa nazar olmaması için çamaşırının babasının çamaşırıyla beraber yıkanmadığını, çocuğun bezinin öğle vakti ipe serilmediğini kaynak kişilerden derledik. Özellikle yörenin denize yakın kesimlerinde doğum yapan kadının göbeğine deniz kumunu ısıtıp koyarak iyileşmesinin hızlandırılması amaçlanmıştır. Çocuk doğduktan sonra çocuğun göbeği kurutulur, çocuk okusun diye herhangi bir kitabın içine konur gibi farklı uygulama ve inanışları da yörede görmekteyiz.

Göbek kesme-tuzlama-yıkamada bebeğin teninin kokusu hoş olsun diye bal ve tuzla tüm vücudunun sarılması, emeklemeye başlayan çocuğu senidin üstüne koyup topuklarından bir ipe bağlayıp dilek dilenmesi gibi uygulamalardaki amaç ise çocuğun büyüyünce atik olmasıdır. Loğusa bakımında-loğusa ziyareti başlığında genellikle kaynarca denilen tereyağı, pekmez ve toz şekerden yapılan bir karışımın yeni doğum yapan kadına yedirildiği birçok yörede de tespit edilmiştir.

Diş çıkarma-diş hediğinde çıkan dişi köpeğin yalağına atarlar. ‘Koyun sütünden ak bit, köpek dişinden sert bit olsun’ sözleri tekrarlanarak dilekte bulunulur. Böğürtme

dağıtılması, dişleri güzel olsun diye porselen tabak hediye edilmesi halen yörede canlı olarak yaşatılan geleneklerdendir.

Al basması-alkarası gibi Orta Asya'dan günümüze gelen kötü huylu iyelere karşı korunmak amacıyla yörede alınan tedbirler vardır. Bunlardan dikkat çekenleri, al tülbent ve Kur'an-ı Kerim'in yeni doğum yapan kadının başucuna konulması, un çuvalı ve silahın çocuğun beşiğinin yanına konulması, kadın mezarından alınan toprakla annenin yıkandırılması daha sonra kadın yıkandıktan sonra ardına bakmayarak yedi adım atılarak hastalığın ya da sıkıntının geçeceğine inanılmasıdır. Kırmızı cevşeni yeni doğum yapan kadının başucuna asılması, çocuğa başka bir çocuğun çamaşırının giydirilmesi, evin küllüğüne soğan kabuğu konulması geleneklerini birçok Türk devletlerinde ve ülkemizde görmekteyiz. Bu uygulamalardan farklı olarak yörede öküzün kemiğinin eve asılması, Adı, Zülcek, Ali, Veli ve İbrahim olmayan kişilerin cevşen yazdırılıp çocuğun boynuna asılması, al basmaması için yeni doğan bebeğe kırmızı ve sarı tülbent örtülmesi gibi inanışlardır. Orta Asya'daki diğer bölgelerde yaşayan Türk toplulukları ile ortak olan diğer inanmalardır. Yörede al basması ve al karası ocakları vardır. Ocaktan alınan kül suyun içine katarak bebek ve annesi bu su ile yıkanır. Daha sonra bu sudan anneye içirilir. Çocuklara yeşil bez örtülür. Kırk basması-kırklama ile ilgili yörenin hemen her yerinde tespit ettiğimiz bir inanışa göre kara otu kırkının üstüne atılır. Ocaklık taşı kırka bölünüp suyun içine atılarak çocuk dört yol ağzında çimdirilir. Çocuğun cevan yağıyla yağlanması, yeni doğan iki çocuğa birbirlerinin annelerinin sütü içirilmesi, çocuğun göğsüne bir damla süt damlatılması, yeni doğan çocuklara çatal iğnesi değiştirilmesi veya bazen yeni doğum olan evlerdeki ekmeklerin değiştirilmesi. Kırk tane taş bulunarak ibriğe yeşil dalla birlikte atılıp, çocuk ve annesinin bu suyla boy abdesti aldırılması inanışı vardır. Burada dikkat çeken bir husus da demirden yapılan sacayağıdır. Demir özellikle kötü huylu varlıklardan korunmak için Türk kültüründe geçmişten günümüze gelen bir ritüeldir.

Görüldüğü üzere binlerce yıldır Türk dünyasında süregelen uygulamalar ve inanışlar bugünde Erdemli yöresinde canlı bir şekilde uygulanmaktadır.

4.7. Erdemli Halk Hekimliğinde Ocaklar

Türk kültürü içerisinde önemli bir yeri olan halk hekimliği ile ilgili derin bir bilgi birikimine ve tecrübeye sahip olmamızın temel nedeni konargöçer bir yaşam tarzının getirdiği zorunluluklardır. Bu da insanların kendi sıkıntılarını oldukları yerde çözmeleri gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Doğayla iç içe olan insanoğlu doğayı ve canlıları iyi gözlemleyerek onlardan bir şeyler öğrenerek, kendi yararları doğrultusunda kullanmayı da bilmişlerdir.

Ocak kelimesi “soy” anlamının yanı sıra ateş yakılan yer anlamıyla birlikte belirli bir hastalığı sağaltma gücüne sahip olan uzmanlaşmış kişilere verilen addır. Ocak ve ateş çevresinde kümelenen kimi inanç ve pratikler Anadolu’da da varlığını sürdürmektedir (Çıblak, 2004: 170-171).

Anadolu’ya gelerek yerleşen Türk topluluklarında yeni din olan İslamiyet’in etkisiyle kamların ya da diğer iyileştiricilerin yaptıkları hastalık tedavilerini zamanla yeni dine uygun olan mekânlarda ocaklı dediğimiz kişiler ya da aileler yapmışlardır. Mekân bağlamında tedavi ediciler inanç boyutuyla türbeler, yatırlar, kutsal su kaynakları ve ağaçlar olmuştur. Özellikle çalışma alanımızda karşılaştığımız önemli rahatsızlıklardan olan nazar ve çocuksuzluk gibi durumlar karşısında belli bir yerde bulunan delikli taş etrafında dönülmesi mekân motifi eksenindeki sağaltma tedavilerine örnektir.

Mekânlar işlevlerini korumayı devam ettirirken insanlar bir sonraki aşamada somut sağaltıcılara ihtiyaç duymuşlardır. Bu durum ait oldukları kültürün köklerinde var olan bir ihtiyaçtır. Bu sağaltıcılar resmi din dediğimiz İslamiyetle çatışmayacak bir kişilik ya da olgu olmak zorundadır. Halk dinindeki kamlar ve büyücüler bu anlayışa uygun olmayacağı için benzer ritüel ve işleve sahip olarak Anadolu’da ocaklar ile temel icracıları olan ocaklılar kavramı ortaya çıkmıştır.

Kökleri ve işlevleri uygulayıcıları bakımından eski Türk Şamanizm’ine ve icracıları olan kamlara dayanan ocaklar, belli bir hastalığı kendine has yöntemlerle ve yeteneklerle tedavi eden, bu vasfını tecrübe yoluyla aile içinden birisine aktararak yüzyıllar boyu varlığını sürdüren kimseler ya da mekânlardır. Ocaklar zamanla İslamlaşmanın etkisiyle beraber Anadolu’da görülmeye başlamıştır.

Ocakların tedavi uygulamaları genel itibariyle dinsel-büyüsel nitelikli olmakla beraber hastaların tedavilerinde gerçekçi nitelik taşıyan uygulamaları görmektediriz.

Bunlar genellikle mesleklerine özgü tedavilerle hastanın vücuduna kendi yaptıkları özel karışımlardan oluşan kremleri sürme, hastanın vücudunun bazı yerlerine bez bağlama, farklı jimnastik hareketleriyle hastalıklı bölgeye fiziksel müdahalede bulunma, metal, kül, ateş ile hastanın vücudunu kesme, ya da keser gibi yaparak bıçak gezdirme (korkutma), çizme ve dağlama gibi pratikleri dinî kurallara uydurarak Şamanistik ve sihirsel alt yapıyı uygulamaları kullanırlar.

Türk kültüründe kamlık inancına bağlı eski inanç ve pratiklerin devamı özelliğinde olan uygulamalardaki yapı ve işlevler yaşam tarzı etkinliklerini ve devamlılığını ocaklar ile göstermektedir. Her ocağın uzmanlık alanı olduğu hastalıkları geçireceği inancı halk arasında yaygındır. Bu inançla “nefesi çok iyi geldi”, “eli çok iyi” gibi ifadeler kullanırlar (Araz, 1995: 158). Ocaklıların hastaların tedavilerini yaparken kamlar gibi esnemeleri ya da farklı davranışlar göstermeleri birbirleriyle benzer oldukları tespitini desteklemektedir.

Türkiye dışında da ocak uygulaması mevcuttur. Bölgeden bölgeye farklı hastalıklar ve bunların tedavi ocakları vardır. Günümüz Türkmenleri arasında bilinen önemli bir ocak da Bozgeyikli Dede ocağıdır. Bozgeyikli Dede soyundan gelenlerin açtığı ocaklar, yılan-akrep sokmalarında etkili tedavi edicilerdendir (Erol, 2012: 325).

Çalışma yöremiz olan Erdemli’de kırık çıkık, yılancık, göbek düşmesi-kaldırma, bel fitiği, nazar değmesi ya da diğer adıyla kurşun dökme ocağı, siğil, sarılık, termeğe, kengi, kıyıkçı ve pamukçuk ocaklarının varlığı tespit edilmiştir. Uygulayıcılar olarak iki kişiyle görüşülmüştür. Diğer hastalık ocaklarının tedavilerinde hangi bitkisel, hayvansal, madensel kökenli ilaçlarla birlikte tedavide yapılan fiziksel uygulama ve inanmalar kaynak kişilerden derlenerek tespit edilmiştir.

4.7.1. Kırık-Çıkık Ocağı (Sınıkcılık)

Kırık, kemik yapısının bozulmasıdır. Kırıkların sert bir darbe sonucu ya da yaşlılığa bağlı olarak kendiliğinden meydana gelmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kırık çıkık işini babamdan öğrendim. Bana herkes sınıkcı Ayşe der. Tüm Türkiye’den hastalarım vardır. Bu iş ince iştir. Babamın tükürüğünü yaladım, icazet aldım. Tahta, vikis, kuru kara üzüm, zeytinyağı, pişmiş elma, yeşil sabun ve yumurta akı tedavilerimde kullandığım malzemelerdendir. Tıbbın yirmi günde

geçiremediği çıkıkları ben bu yöntemlerle iki günde geçiririm, sende şahitsin. (K166)

4.7.2. Yılcık Ocağı

Yılcık hastalığı vücut derisindeki kesikler ya da sıyrıklardan giren bakterilerin oluşturduğu bir hastalıktır. Batıdan gelen gök yeliyle esen bir kan yiyen virüsün yılcık hastalığını yaptığına inanılır, tedavisi için muska yaptırılır. (K132)

Genellikle ocaklı tedaviyi uygularken özel taşını yalayıp hastanın yılcıklı olduğu yerlerde gezdirerek hastalığı tedavi işlemini tamamladığı ifade edilir. (Çıblak, 2005: 206). Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Hasta sırt üstü yatırılır. Üstüne namazlık konulur. Dua okunarak başından aşağı doğru bıçakla ocaklı bıçağı gezdirerek dua okur. Bu esnada ocaklının aşırı şekilde esnemesi dikkat çeker. (K159)

4.7.3. Göbek Düşmesi-Kaldırma Ocağı

Göbek düşmesinin halk arasında ağır bir eşya kaldırılmasından dolayı oluştuğuna inanılır. Bu hastalıkta insanın göbeğinin yerinden kayarak başka bir yerden çıktığına inanılır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Belden tutup yükseğe doğru hasta çekilerek yüzün koyuyatırılır. Baş parmak ile işaret parmağı hastanın göbeğinin ortasına sıkıca bastırılır, daha sonra göbeğinin ortasına metalik para ve sabun köpüğü sürülür. (K24)
- Kütük balı ve çam sakızı (yaş olacak) süt ile karıştırılıp düşen göbeğe sarılır. (K2)
- Hasta yüzün koyu yatırılır. Elham okuyarak beline ayağımızı çevire çevire basarız. (K126)
- Yumurta beyazı ve sabun göbeği toplar. (K125)
- Helva ve un kavrulup sarılır. (K114)
- Mercimek, biberiye, badem yağı ve arpa karıştırılıp göbeğin düştüğü yere sarılır. (K110)

4.7.4. Bel Fıtığı Ocağı

Dünyada yaygın olarak karşılaşılan bir sorun olan bel ağrısı özellikle çalışan insanlarda sık görülmektedir. Hastalığın, omurlardaki kasları birbirine bağlayan

bağlarda zorlanma, yırtılma ve yıpranmadan kaynaklandığı sanılmaktadır. Hastalıkla ilgili Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Zeytinyağı ve vikis fitiğın olduğu bölgeye sarılır, o bölge sıcak tutulur. (K39)
- Çam püsesinin zifti kaynatılarak bele sarılır. (K138)
- Kürek kemiğinin arkasına kına yakılır, daha sonra davar derisiyle hasta iyice terletilir. (K140)
- Teynel yağı ve zeytinyağı karıştırılıp fitik olan yer ovulur. (K8)
- Löküs yağı ve balık yağı karıştırılıp fitiğın olduğu bölge yağlanır. (K21)
- Limon ağacında hasta baş aşağı sallandırılır. (K19)
- Eşe Fatma otu ile zeytinyağı karışımı fitik olan yere yirmi beş gün boyunca sürülünce geçer. (K51)
- Yarım kilo zeytinyağı beş limonla kaynatılıp bir kavanozda yirmi gün saklanır. Yirminci gün fitiğın olduğu yere sarılır. (K4)

4.7.5. Nazar Ocağı

Kültürümüzde göz değmesi olarak da bilinen nazar birçok kültürde etkisi olduğuna inanılan majistik kaynaklı bir inanıştır. Kültürler arasında farklı adlarla anımlandırılır. Bu durumu Sedat Veyis Örnek şu şekilde açıklamıştır:

“Yunanlılarda “matımsa” Arapların “elayn” = göz ya da “isabet-i ayn” = (göz değmesi), İranlıların “bednezer” = (kötü göz), Hintlilerin “sihir” dedikleri bu çarpıcı gücün Türkiye’deki adları “nazar”, “göz”, “göz gelme”, “pis göz göt”, “kötü göz”, “kem göz”dü”(Örnek ,2014: 232).

Boratav’a göre: Bakış anlamına gelen nazar insanların bakışlarındaki olumsuz gücün etkisi ve bu niteliğiyle bir kimseye, canlıya ya da bir eşyaya sakatlık, ölüm gibi kötü sonuçlar getirmesi olayıdır. Halk arasında göz değmeside denilebilir (Boratav, 2016: 119).

Nazar inanişının genellikle yaşam kalitesi düşük, yoksul kimselerde daha canlı yaşatıldığı gözlenmektedir. Bunun sebebi sahip oldukları eşyaları ve değer verdikleri kişileri kaybetme korkusudur.

Halk arasında yaşanan acı olayların, felaketlerin ve hastalıkların nazardan dolayı olduğu inancı toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul edilir. Çünkü İslâm dininde nazarın varlığı Hz. Peygamber tarafından da belirtilir (Çıblak, 2014: 1). Nazar hastalığının tedavisinde kullanılan bazı uygulamalar vardır. Bunlar nazar muskası,

mavi renkli ortasında gözü andıran motifi olan nazar boncuğu, ‘maşallah nazar değmesin inşallah’ sözlerinin kullanımı, at nalının ev ya da işyerlerine girişine asılması, çeşitli hayvan kemiklerinin (genellikle düve kemiğidir) ya da çaltı ağacının dallarının evin önüne asılması gibi uygulamalardır.

Yörede yaygın olarak yapılan bir diğer uygulamada hastanın başının üstüne örtü örtüldükten sonra kurşunu tavada kızdırarak hastanın başının üstünde tutulan ve içinde kurşun olan kaba Fatiha sureleri okunarak üç kez su dökülmesidir. Kurşununsu içinde aldığı şekle göre hastanın nazara ne ölçüde maruz kaldığıyla ilgili yorumlar yapılır. Daha sonra dökülen kurşunlu su bismillah çekilerek nazar değdiğine inanılan kişi tarafından içilir. Yörede nazarlı kişiye üç çarşamba kurşun dökülerek nazarının geçmesi amaçlanır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Nazar göz değmesidir, hayvan kemiği evin önündeki ağaca bir sıra şeklinde bağlanarak dizilir. (K24)
- Nazar değdiren kişinin bastığı yere basılmaz. (K60)
- Göz boncuğu takılır. (K24)
- Çam kökünün altından geçirilir, nazar değenin sırtından bir parça ağacın yaprağına bağlanır, ağacın altına ağırlık konur. (K131)
- Anamız sırtına yükleyerek üç defa delikli taşın etrafında bizi dolandırır, taşın yanındaki temiz toprağı ıslayıp içirirdi. (K131)
- Tavuk dışkısı evin önüne asılır, nazar değdiren kişi biliniyorsa onun geçtiği yere gömülür. (K64)
- Denizin görmediği yerde, dikenli çaltı ağacından çaltı boncuğu yapıp, takılır. (K140, K22)
- Özellikle evin çocuklarına nazar değmemesi için çocukların tırnakları kesilir, dağda bir yere asılır. (K72)
- Nazar vardır, Kur’an-ı Kerim’de yazar, Felak ve Nas sureleri okununca değen kişi rahatlar, ayrıca muskada yazdırılabilir. (K45, K126)
- Deve çaltı bağlanır. (K101)
- Yanımızda demir para taşımak nazarı önler. (K125)
- Nazar değen kişiye okunmuş su içirilir. (K114)

4.7.6.Siğil Ocağı

Genellikle ellerde, tırnaklarda ve kollarda çıkan siğil ocağı daha çok sıcak iklimin hâkim olduğu bölgelerde görülür. Halk arasında kaplumbağaya ya da kurbağaya dokunmadan dolayı vücutta oluştuğuna inanılır. Yörede siğille ilgili oldukça farklı inanışlara bağlı uygulamalar vardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- İncir sütü geçirir. (K32)
- Arpa okutulunca geçer. (K22)
- Bir fidanın başını kıvrayıp kurutursan siğil de kurur. (K72)
- Tavşanın beyni düzenli olarak tüketilirse siğili kurutur. (K73)
- Arpaya kırk defa ihlâs süresi okunur, her okunan arpa yumurtanın kabuğunun içine atılıp toprağa gömülür, zamanla siğil geçer. (K45)
- Siğil olan bölge süpürgeyle süpürülür. (K51)
- Sütleğen otunun sütü içilir, tereyağı, arı mumu ve iledin sakızı karışımlarından yapılan mehlem siğile sarılırsa iyi gelir. (K126)
- Yılan kabuğu ve karınca toprağı siğilin üstüne sürülür. (K123)
- Ocakcısına ağırlık atarak okutturulur. (K121)
- Dua okunduktan sonra siğilli yere soğan suyu sürülür. (K115)
- Soğan okutulur, soğanı siğilin üstüne sürüp toprağa gömerler. (K114)
- Siğile metal para konulup üstüne soğan kesip sürülür. (K159)
- Bir arpaya okunur, daha sonra o arpa kişinin siğilinin üstüne sürülür, sürüldükten sonra arpa ağaca asılır. İnanışa göre ağaçtaki arpa kurudukça siğil de geçer. (K146)

4.7.7.Sarılık Ocağı

Sarılık yeni doğan bebeklerde görülen fakat aslında bilirünün adlı bir mikroorganizmanın kanda yükselmesi sonucu cildin normal renginden daha fazla sarımtırak renk alması olayıdır. Genelde sarılıkla ilgili yörede yapılan bazı pratikler vardır. Hasta kişinin başına sarı bir bez örtülmesi, sarı bir taşın suda bekletildikten sonra suyunun hastaya içirilmesi farklı olanlardır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Belirli sarılık hanelerinde o hanenin yaşlı kişisi, hastanın dilinin altını jilette kanatarak akan kandan birkaç damlayı hastanın anına sürer ve bazı perhizler verir. (K41)
- Sarılık hastalığına püselin dibi iyi gelir.(K89)
- Salatalık sarılık hastalığına iyi gelir. (K24)
- Deve sütü sarılık hastalığına iyi gelir. (K60)
- Çırağın otu yenilirse sarılık geçer. (K57)
- Şıra yenilmesi iyi gelir. (K17)
- Sarılık olan hastanın dilinin altında bulunan siyah taneden şırıngayla kan alındığı zaman hastalık geçer. (K140)
- Küncü dövüp bala batırılıp sabahları yenildiğinde sarılığa iyi gelir. (K3)
- Cırt atan otu, azıcık sarı olanın yüzüne sıkılır. (K1)
- Kırlangıç yavrusu doğduğunda yuvasını bularak, eline sarı kalem alıp ucunu yuvanın içinde gezdireceksin, daha sonra o kalemin ucunu hiçbir yere değdirmeden sarılık olan yere süreceksin. Buradaki amaç kırlangıç çok asil bir hayvandır ailesine düşkündür. Hindistan'dan yavruları hastalandığında kullanmak için bir taş getirir, bu taş o kalem değerse o taştaki madde insandaki sarılık hastalığını geçirir inanışıdır. (K4)
- Sarılık olana sincap eti yedirilir. (K126)
- Keçiboynuzu suyu içilir. (K123)
- Soğan kaynatılır daha sonra hastanın boynunun altına ve alınına sürülür. Kaynatılan soğan toprağa gömülür. (K105)
- Salatalık dilimlenip şekerle birlikte suya atılır. Bir süre bekleyen su içilir. (K109)
- Sarılık olan kişi yere yatılır, karnının üstüne bir tahta konulur, tahtanın üstüne nacakla 'vurdum vurdum, kestim kestim, sarılığı kestim sarılığı' sözleri tekrarlanarak vurulur. Hakikaten sarılık bir süre sonra geçer. (K166)

4.7.8. Termeğe Ocağı

Bu hastalığa yörede derma veya terme de denilebilir. Yoğun çalışanlarda stresten dolayı oluşan bu hastalık bulaşıcıdır. Genellikle kızarıklık ve deride dökülme şeklinde görülebilir. Erdemli'de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kara baruta limon sıkıp termeğe olan yere sürülür. (K24)

- İçinde kara kükürt olan su içilir. (K30)
- Termeğe ocağında işin sırrı tükürüktedir. Bununla ilgili bir dua okunur:
- ‘Bismillah, elgan, telgan, tetegan, emrir, imrin, inrameal, mukribin sözlerini söyleyerek diyerek tükürdüm mü geçer.’ ‘Ben bu işi ebemden öğrendim, ebem bir tuza dua okuyarak tükürdü, ben de onu yaladım, ocaklı oldum.’ (K71)
- Dolma kalemin mürekkebi termeğe olan yere sürülür. Buradaki şifa kalemin ucundaki maddenin içinde bulunan asittir. (K4)
- Barutu ezip termeğe olan yere süreriz. (K126)
- Okunmuş pirinç yenir. (K122)
- Sütün kaymağı termeğe olan yere sürülür. (K123)

4.7.9. Kengi Ocağı

Bu hastalık genellikle aşırı rüzgâramaruz kalınması durumunda oluşan üşütmeye bağlı olarak eklem yerlerindeki ağrılara denir. Genellikle diz ve dirseklerde şişkinlik şeklinde görülür. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Kengi olan kuru yere oturtulur ve toprağa bastırılır. (K34)
- Kengi olan yatırılıp kalçasına bir değneğin ucuyla çökülür. (K41)
- Eline bıçak alır ocaklı ‘ben kengiy ıyıymaya geldim’ diye sözleri söylenerek bıçakla kenginin üstüne bastırılır. (K19)

4.7.10. Kıyıkçı Ocağı

Yeni doğan çocuk zayıfsa ve iyileşmezse bu çocuğa kıyılık olmuş derlerdi. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Çocuk kıyık ocağına götürülürdü, burası genelde dağ başı gibi bir yer olurdu. Ocağın bulunduğu yerde delik taş olurdu, bebek bu taşın içinde üç kere geçirilip çevresinde dolandırılarak bebek için dua edilirdi. Gerçekten de bebek bir süre sonra iyileşirdi. (K85,K87)
- Boz kulak otu, sığırkuyruğu otu, deve yağı, pekmez, boz armut karışımından çocuğa düzenli olarak yedirildiğinde hemen iyileşir. (K144)
- Tuza okunur ya da suya okunur, okunan tuz her gün yemeklere, okunan su da çocuğa içirildiğinde kıyıkçılığı geçer, babam ocaklıydı bilirim. (K150, K44)

4.7.11. Pamukçuk Ocağı

Ağız içindeki zararlı mantarların oluşturduğu ve beyaz kabarıklıklar şeklinde görülen bir hastalıktır. Erdemli’de görülen tedavi yöntemleri ve pratikleri aşağıda verilmiştir.

- Karbonatla o bölge silinir. (K131)
- Kayını olan avrada götürülen hasta, kadınının saçıyla pamukçuk olan yerine saç kılını sürdüğü zaman hastalık geçer. (K39)
- Pamukçuk olana nar kabuğu çiğnetilir. (K103)
- Nal çeken otu çok faydalıdır. (K4)
- Bal, sumak ve karbonitle gargara yapılır. (K125)
- Karbonatlı su ile bol bol yıkanılır. (K128)
- Tuzlu su ile pamukçuklu bölge bol bol yıkanılır.(K112)
- Kayını alan kadınlara götürürlerdi, kadın bezi tuzlayarak yarayı silerlerse pamukçuk geçerdi.(K12,K2)

Değerlendirme

Erdemli’deki ocaklar, kırık-çıkık ocağı (sınıkçılık), yılcık ocağı, göbek düşmesi kaldırma ocağı, bel fitiği ocağı, nazar ocağı, siğil ocağı, sarılık ocağı, termeğe ocağı, kengi ocağı, kıyıkçı ocağı ve pamukçuk ocağı alt başlıkları altında tasnif edilmiş ve incelenmiştir.

Kırık-çıkık, gündelik hayatta başımıza gelebilecek olağan bir durumdur. Kaynak kişimiz bu işi babasından öğrendiğini ve onun yanında usta-çırak ilişkisi içinde yetiştiğini söylemiştir. Bu durumu şöyle ifade eder, ‘bana herkes sınıkçı Ayşe der. Tüm Türkiye’den hastalarım vardır. Bu iş ince iştir, babamın tükürüğünü yaladım icazet aldım. Tahta, vikis, kuru kara üzüm, zeytinyağı, pişmiş elma, yeşil sabun ve yumurta akı tedavilerimde kullandığım malzemelerdir. Tıbbın yirmi günde geçiremediği çıkıkları ben bu yöntemlerle iki günde geçiririm, sende şahitsin’ sözleriyle, tedavide kullandığı malzemeleri ve yaptığı işin ciddiyetini ifade etmektedir.

Yılancık ocağı batı yönünden esen gök yeliyle gelen ve kan yiyen bir virüsün yılancık hastalığına sebep olduğuna inanılır. Hasta sırt üstü yatırılarak üstüne namazlık konulup, dua okunarak ocaklı başından aşağı bıçağı gezdirerek dualar okur ve hastalığın bu şekilde geçeceğine inanılır.

Göbek düşmesi-kaldırma ocağı, yüzyıllardır aynı uygulamalarla devam etmiştir. Belden tutup yükseğe doğru hasta çekilir, yüzün koyu yatan hastanın göbeğinin ortasına başparmak ile işaret parmağı sıkıca bastırılır, göbeğinin ortasına metalik para ve sabun köpüğü sürülerek hastaya bu şekilde uygulaması yapılır. Hastanın düşen göbeğine bitkisel kökenli olarak kütük balı, çam sakızı ve süt karıştırılıp sarılır. Mercimek, biberiye, badem yağı ve arpa karışımında düşen göbeğe yörede sarılan diğer bitkisel kökenli ilaçlardandır.

Bel fıtığı ocağı, ülkemizde ve yörede sık görülen bir hastalıktır. Yörede zeytinyağı ve vikis fıtığın olduğu bölgeye sarılır ve o bölge sıcak tutulur. Çam püsesinin ziftinin kaynatılıp bele sarılması ve kürek kemiğinin arkasına kına yakıldıktan sonra davar derisiyle hastanın iyice terletilmesi gibi yöntemler de vardır.

Nazar ocağı, yüzyıllardır birçok toplumda varlığına ve etkisine inanılan bir inanıştır. Yörede ilginç korunma yöntemleri vardır. Araştırmamızda ilginç bir korunma yöntemi olarak hayvan kemiğinin evin önündeki ağaca bir sıra şeklinde bağlanarak dizilmesidir. Evin çocuklarına nazar değmemesi için çocukların tırnaklarının kesilerek dağda bir yere asılması, nazar değdiren kişinin bastığı yere basılmaması, nazarlı olduğuna inanılan kişinin çam kökünün altından geçirilmesi, nazar değenin sırtından bir parça alınıp ağacın yaprağına bağlanarak, ağacın altına ağırlık konulması yörede dikkat çeken farklı uygulamalar ve inanışlardır. Kaynak kişinin ifadesiyle ‘Anamız bizi nazardan korumak için sırtına yükleyerek üç defa delikli taşın etrafında bizi dolandırırdı. Taşın yanındaki temiz toprağı da ıslayıp içirirdi’ sözleri dikkat çeker. Denizin görmediği yerde dikenli çalta ağacından çaltı boncuğu yapılıp takılması yörede nazarla ilgili tespit edilen farklı uygulamalardandır.

Siğil ocağı, yörede oldukça çok sık görülen bir hastalıktır. Bundan dolayı oldukça zengin bir tedavi malzemesine sahiptir. Bunlardan örnekler verecek olursak, siğilli bölgeye incir sütü sürülmesi, arpa okutulması, bir fidanın başını kıvrayıp kurutulunca siğilinde kurumasıdır. Arpaya kırk defa ihlâs süresi okunarak her okunan arpanın

yumurtanın kabuğunun içine atılarak toprağa gömülmesi böylece zamanla siğilin geçeceği gibi örnekler işin inanış boyutuyla ilgilidir. Tavşanın beynini düzenli olarak tüketmenin siğili kurutması, yılan kabuğu ve karınca toprağının siğilin üstüne sürülmesi hayvansal kökenli tedavilere örnek olarak verilebilir.

Sarılık ocağı, yeni doğmuş bebeklerde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Yörede hastalıkla ilgili bazı tavsiyeler ve uygulamalar da oldukça geniş ve dikkat çekicidir. Belirli sarılık hanelerinde o hanenin yaşlı kişisi hastanın dilinin altını jiletle kanatıp hastanın alnına kanayan yerden birkaç damla kan sürer ve böylece hastalığın geçeceğine inanılır. Deve sütünün sarılık hastalığına iyi gelmesi, çırağın otu yenilirse sarılığın geçeceğine inanılması, sarılık olan hastanın dilinin altındaki siyah taneden şırıngayla kan alındığı zaman hastalığın tedavi edileceği gibi inanışlar da vardır. Bitkisel kökenli olarak da küncünün ezilerek balla karıştırıp sabahları yenilmesi ve cırtatan otunun sarı olanlarından yüzüne sıkılmasıdır. Bir diğeri de soğan kaynatılarak hastanın boynunun altına ve alnına sürülür. Kaynatılan soğan toprağa gömülerek sarılığın geçeceğine inanılır.

İlginç olan bir uygulamayı kaynak kişilerden olan Ekiz Şen'den şu şekilde aktarabiliriz: 'Kırlangıç yavrusu doğduğunda yuvasını bulup eline sarı kalem alıp ucunu yuvanın içinde gezdireceksin, daha sonra o kalemin ucunu hiçbir yere değdirmeden sarılık olan yere süreceksin. Buradaki amaç asil bir hayvan olan kırlangıcın Hindistan'dan yavruları hastalandığında kullanmak için getirdiği taştaki maddenin insandaki sarılık hastalığına iyi gelmesidir' ifadesidir. Yörede hayvansal tedavi yöntemlerinden birisi de sarılık olana sincap eti yedirilmesidir.

Termeğe ocağında, genel olarak işin sırrı tükürüktedir. Bununla ilgili bir dua okunarak: 'Bismillah, elgan, telgan, tetegan, emrir, imrin, inrameal, mukribin'sözleri söylenerek tükürüldüğünde hastalığın geçeceği inancı vardır. Bu inanışa okunmuş pirincin hastaya yedirilmesi de eklenebilir. Bunun yanında dolma kalemin mürekkebi termeğe olan yere sürülür, buradaki şifa kalemin ucundaki maddenin içinde bulunan asittir.

Kengi ocağı hasta olanın kuru bir yere oturtuluptoprağa bastırılmasıyla ve kengi olanın yatırılıp, kalçasına ocaklı kişinin değneğinin ucuyla çöküp eline bıçak alarak

‘ben kengiyi gıymaya geldim’ sözlerini söyleyip bıçakla kenginin üstüne bastırması şeklinde uygulanan yöntemlerdir. Bu sayede kengiyi korkutarak geçireceğine inanılır.

Kıyıkçı ocağıyla, ilgili olarak yöredeki kaynak kişilerden aldığımız tanımı verecek olursak; yeni doğan çocuk zayıflarsa ve iyileşemezse bu çocuğa kıyılık olmuş derlerdi. Yörede çocuk kıyık ocağına götürülürdü ve burası genelde dağ başı gibi bir yer olurdu, oradabir delik taş bulunurdu. Bebek bu taşın etrafından üç kere dolandırılıp dua edilirdi. Anlatıma göre bebeğin bir süre sonra iyileştiği belirtilir. Bitkisel kökenli tedaviler için isekulakotu, sığırkuyruğu otu, deve yağı, pekmez ve boz armut karışımından çocuğa düzenli olarak yedirildiğinde hemen iyileştiği belirtilir. İnanış olarak dayörede tuza veya suya dua okunur, okunan tuz yemeklere koyulduğunda, okunan su da çocuğa içirildiğinde kıyıkçılık hastalığının geçeceğine inanılır.

Pamukçuk ocağı, kayını olan avrada götürülen hastanın kadının saçıyla pamukçuk olan yere dokunduğu zaman hastalığın geçeceği inancı vardır. Bal, sumak ve karbonat ile gargara yapılması ve karbonatlı, tuzlu su ile pamukçuklu bölgenin bol bol yıkanması genel uygulamalardır. Hastalık ile ilgili olan ilginç olan bir inanma da kayını alan kadınlara pamukçuk hastasının götürülmesidir.

Sonuç olarak Erdemli’de tespit edilen ocaklardaki tedavi uygulamalarının diğer bölgelerdeki ocakların ve icracılarının uygulamalarıyla paralellik arz ettiği görülmüştür. Bölgedeki dinî ve sihri pratiklerin kültürde var olan eski inanış ve halk kültürü öğeleriyle kaynaştırılarak uygulanmakta olduğunu tespit etmekteyiz.

4.8.Erdemli’de Halk Baytarlığı

4.8.1. Halk Baytarlığının Tanımı

Geçmiş dönemlerden günümüze kadar insanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle beraber en yakın yardımcıları olan hayvanlar aynı zamanda insanların önemli geçim kaynaklarından birisi olmuşlardır. Hayvanlar Türk kültürü tarihi içerisinde de müstesna bir konuma sahiptirler. İlk insanlar hastalıklarını tedavi etme aşamasında deneme ve yanılma dönemindeyken çevrelerinde evcilleştirdiği hayvanların rahatsızlıkları olduğunu gösteren anormal davranışlarına karşı ne tür bitkiler

yediklerini, neler yaptıklarını gözlemleyerek günümüzdeki halk baytarlığınınve halk hekimliğinin temelini oluşturmuşlardır.

Pertev Naili Boratav’a göre halk baytarlığı halk hekimliğinin içinde yer alan bir konudur. Halk hekimliğinin yanı sıra halk baytarlığı hayvanların sağlığını koruma, hastalıklar karşısındaki tedavi yöntemlerini tamamen pratiksel, büyüsel ve akılcı yollarla çözmektir (Boratav, 2016: 147-148).

Türk kültüründe halk baytarlığı halk hekimliğiyle beraber gelişme göstermiştir. Bunun sonucunda Mehmet Alptekin’in de belirttiği gibi baytarlık müstakil bir bilim dalına dönüşmüştür (Alptekin, 2018: 890).

Türkiye’de modern anlamdaki veteriner ve hekimlik öğretimine 1800’lü yıllarda başlanmıştır. Daha önceleri hayvan hastalıklarının tedavisinde yetişmiş ve sanatkârlarmış ustalar tarafından yapılan veterinerlik hizmetleri o dönemde hayli ihtiyaç olan hayvancılık için önemli mesleklerden biri olmuştur. Orduda ve hayvanat ocaklarında yapılan önemli pratikler vardır (Dinçer, 1987: 123).

Türk dünyasında bulunan hayvancılıkla ilgili Baytarnamelerin Farsçadan ve Arapçadan Türkçe’ye çevrildiği bilinir. Divân-ı Lügat ‘it Türk ve Baytarnamelerde bazı hayvan hastalıklarının tedavilerine ait bilgiler bulunmaktadır.

Divân-ı Lügat ‘it Türk ve Baytarnamelerde bu tedavilere ait bilgiler şunlardır:

Anğduz (I.C.115. s.): Karın ağrısına ilâç yapılır bir kök, andız kökü.

Kem (I.C.348.s.): Hastalık “at kemledi” kem göz, hayvanın kemlemesi.

Çepiş (I.C.383.s.): altı aylık keçi yavrusu, çepiş, çepic.

Toklu (I.C.431.s.): altı Aylık kuzu, Toklu.

Taglattı (II. C.344.s.): “Ol atın taglattı”, dağlatmak, dağ vurdurmak.

Yagır (III. C.9.s): At, katır, eşek gibi hayvanların sırtında semer veya eğerin vurmasıyla meydana gelen yara, yağır, eyer yağırı, yagır, cagur.

Y ilin (III. C.23.s.): İnek memesi, bütün turnaklı hayvanların memeleri içinde böyle denir.

Karakuş (III. C.221.s.): Deve tabanı kenarı, karakuş (atın ayak hastalığı için).

Cılday (III. C.240.s.): Atın göğsünde çıkan bir hastalıktır. Cidavu, Cidagu, cidav.

Kiçidi (III. C.259.s.): Kaşındı, giçişti, gicişmek.

Senğregü (III. C.387.s.): “sengregü at” = kendinde engi hastalığı olan at, burnundan irin gibi sümük akar, aynı hastalık için sakau, sakavu, su sakağası”(Dinçer, 1987: 125-126).

O dönemlerden günümüze kadar gelen yazılı eserler olan Baytarnamelerde, atçılık ve at hastalıkları ile ilgili bilgilerin yanı sıra hayvan masalları, rüya tabirleri, hayvanlar için yazılmış şiirler ve atasözleri gibi halk kültürü ürünlerine rastlanması Baytarnamelerin önemini bize göstermiştir (Dinçer, 1987: 127).

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan hayvancılıkla ilgili sözlü ve yazılı kültürümüzde önemli malzemeler vardır. Çebiç, toklu gibi hayvan isimlerinin o dönemdeki Orta Asya Steplerinde olduğu gibi bugün de günlük hayatımızda kullanılması hayvancılığın kültürümüzdeki etkisini göstermektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı Türk kültürü için hayvanın ve hayvancılığın bıraktığı iz ve gelenek araştırılmaya ve çalışılmaya muhtaç bir konumdadır.

4.8.2.Erdemli’de Hayvan Hastalıkları Tedavi ve Uygulamaları

4.8.2.1. Pirelenme, Kenelenme, Bitlenme, Uyuzlanma, Kelebeklenme

- Pireli hayvana püse sürülür. (K131)
- Reçine kaynatılıp bite sürülür. (K64)
- Hayvan gazla yıkanır. (K72)
- Çam kabuğu, lale ve soğan kireçle karıştırılıp hayvana sürülür. (K100)
- Tereyağı püse kaynatılıp uyuz olan yere sürülür. (K72)
- Dipdirek otu bir numaralı pire kesicidir. (K150)
- Hayvana nataşır atılır. (K28)
- Hayvan yıkandıktan sonra güneşte bir iki saat bekletilir. (K122)
- Kelebek hastalığında hayvana künye takılır ve prille yıkanır. (K133)
- Uyuzda karamık kökü kaynatılarak hayvanın burnundan dökülür. (K86)

4.8.2.2. Hayvanda Eksileme, Hamurlama, Soğuklama

- Soğuk algınlığında hayvanın burnuna nataşır üflenir. (K1)
- Hayvan hamurlarsa yemine soda dökülür. (K86)

- Hayvanın ekşilemesinde suyuna aspirin atılır. (K86)
- Hayvan hamurladığında maydanoz yedirilir. (K13)
- Hayvan ekşilediğinde altın dal yaprağı yedirilir. (K27)
- Hamurlamada turunç meyvesi yedirilir. (K92)
- Hayvanın hamurlamasında kırmızı toprak eritilip, hafif kaynatılarak soda ve kahveyle karıştırılıp hayvana içirilir. (K97)
- Ekşilediği zaman ceviz dalı kaynatılıp hamurla mayalanıp hayvana yedirilir. (K5)

4.8.2.3. Hayvanın Memelerinin Yara Olması

- Hayvana badem yağı ve kantaron otu yedirilir. (K56)
- Kırmızı çam hayvanın memesine sürülür. (K27)
- Memesine soğanın sütü sürülür. (K121)
- Hayvan sağılırken sütü yarım bırakılmalıdır, tam sağılırsa yara olur. (K122)
- Ekmeğin içine soğan konur. Hayvanın haberi olmadan ona yedirilir. (K86)
- Püse ile gres yağı hayvanın memesine sürülür. (K22)
- Susam iyi gelir. (K31)
- Hayvanın memesi çizilir, tavuk dışkısı, eşek dışkısı ve adam dışkısı karıştırılıp memeye sürülür. (K156)
- Püre ve zeytinyağı ile hayvana masaj yapılır. (K126)
- Hayvanın memesine yağ çalınır, tahin sürülür, üslen otu ile masaj yapılır. (K17, K11)
- Soğan haşlanıp hayvanın meyvesine sürülür. (K128)

4.8.2.4. Hayvanda Sarılık

- Hayvanın gözlerine ve yeni doğan buzağının gözlerine sarı bez konur. (K39)
- Hayvanın memesi çizilir. (K3)
- Hayvana nar kabuğu yedirilir. (K75)

4.8.2.5. Hayvanda Siğillenme, Tabaklanma, Tanelenme, İshal Hastalığı

- Siğil hastalığında, kuyruğunun tüyü ile hayvan sarılır. (K125)
- İshalde yaban eriği ekşisi hayvanın suyunun içine dökülüp içirilir.(K8)
- Hayvana karam kökü ile soda karıştırılıp içirilir. (K97)
- Tabak için ayakları yıkanır, hayvanın ağzına ekşi sürülür. (K135)
- Taneleme için ceviz dalı dökülür. (K126)
- Siğil için sütleğen sütü hayvana içirilir. (K126)
- Boz armut yaprağı yedirilir. (K119)
- İshale şeker ve sumak kaynatılıp içirilir. (K120)
- İshal için yenidünya yaprağı kaynatılıp içilir. (K62)
- Tabak hastalığı için hayvana, karbonat ve zeytinyağı karıştırılıp içirilir. (K72)
- Hayvanda siğil tedavisi için incir dalı kesilip, üç tane çubuk yapılarak siğile sürülür. (K3)
- Taneleyen hayvana dağ eriği yedirilir. (K128)

4.8.2.6. Hayvanda Kısırlık

- Hayvanın beli çekilir. (K19)
- Hayvana çavşur otu yedirilir. (K25)
- Hayvana şeker pancarı yedirilir. (K57)
- Hayvana söğüt dalı içirilir. (K129)
- Hayvanın döşünden kan alınır, vajinasında mercimek gibi bir yara olduğu için kısır olur, o yarayı bıçakla patlatıp üstüne tuz basarsak kısırlığı geçer. (K18)
- Hayvanın rahim ağzındaki yara yakılıp, kesilir. (K2)
- Hayvanın göğsünden kan alınır. (K150)

4.8.2.7. Hayvanın Zehirlenmesi

- Hayvan yağı ile sarımsak karıştırılıp içirilir. (K43)
- Toprak eritilip, kaynatılarak hayvanın ağzına dökülür. (K91)
- Çınarın kozalağı toplanıp katran püsesiyle karıştırılıp hayvana içirilir. Sarımsaklı yoğurt da hayvana yedirilir. (K144)
- Turunç ekşisi limon karıştırılıp içirilir. (K164)
- Hayvan ballı şerbet içirildikten sonra soğuk su da yüzdürülür. (K75)
- Tuzlu su içirilir. (K160)
- Sütü sağılıp boğazına dökülür. (K122)
- Tiyrek otu kaynatılıp içirilir. (K125)

4.8.2.8. Hayvanın Kuduz, Man Hastalığının Olması

- Kuduzda turunç suyu ile banyo yaptırılır. (K38)
- Man hastalığında boncuk otu yedirilir. (K67)

4.8.2.9. Hayvanda Psikolojik Rahatsızlıklar

- Hayvana katran suyu bol bol içirilir. (K17)
- Acı biber suyu içirilir. (K103)
- Dağda biten gök sumak otu kaynatılıp içirilir. (K36)
- Hayvana kirpi eti yedirilir. (K110)
- Hayvan sevilir. Küşpesi okunup önüne konulur. (K11)
- Papatya, çam püsesiyle karıştırılıp hayvana içirilir. (K6)
- Hayvanın öne ayağı bağlanır, daha sonra arkasındaki sinirlere dokunularak tedavi edilir. (K31)
- Hayvan sevdiği sözler ile övülüpöpülür. (K25)

4.8.2.10. Hayvanda Kırık-Çıkık Olması

- Yumurta ile tuz karıştırılır, kırık-çıkık olan yere sürülüp tahta ile sarılır. (K86)
- Kırk sinir otu çiğ olarak hayvanın kırık yerine sarılır. (K72)
- Kuru üzüm ve don yağı hayvanın kırık-çıkık olan yerine sarılır. (K13)
- Koyun, keçi gibi hayvanların ayağı kırıldığı zaman, kırılan bacak genelde ince tahta parçalarıyla sarılır, tahtaların etrafı da kaymayı önlemek için keçeyle (kepenek) sarılır. Bu yöntemle yörede “seyikleme” adı verilir. (K65)

- Kırılan ayağa püse sürülür, püse hem kırık bacağa gelecek sinekleri uzaklaştırır, hem de doğal bir antibiyotik özelliği gösterir. Hayvanın ayağı bu yöntemle yaklaşık on gün sarılı kaldığında tedavi süreci tamamlanmış olur. (K65)

Değerlendirme

“Erdemli’de hayvan hastalıklarının tedavisinde yapılan uygulamalar” adlı ana başlıkta, pire, kene, bit, uyuz, keleş, ekşileme, hamurlama, soğuklama, memelerin yara olması, sarılık, siğil, tabak, taneleme, ishal, hayvanda kısırlık, hayvanın zehirlenmesi, hayvanda psikolojik rahatsızlıklar ve hayvanda kırık-çıkık olması adlı alt başlıkları inceledik ve tasnif ettik.

Pire, kene, bit, uyuz ve keleş hastalığında genellikle bölgedeki bilindik malzemeler kullanılır. Pire hastalığında hayvana püse ve reçine kaynatılması, çam kabuğunu, laleyi ve soğanı kireçle karıştırıp hayvana sürme, keleşli hayvana künye takma ve prille yıkama gibi uygulamalar vardır. Uyuz hastalığında, karamık kökü kaynatılarak hayvanın burnundan dökülür.

Ekşileme, hamurlama ve soğuklama hastalıklarında soğuklama yani soğuk algınlığında hayvanın burnuna nataşır üflenir. Hayvanın hamurlaması yani fazla yiyecek yediği durumlarda hayvanın yemine soda dökülür ve maydanoz yedirilir. İlginç olan şu uygulamada kırmızı toprak eritilip, hafifçe kaynatılarak soda ve kahveyle beraber hayvana içirilir. Hayvanın ekşilemesinde suyuna aspirin atılır.

Memeli hayvanların memelerin yara olması çok sık görülen bir durum olup, tedavisi için bölgede zengin malzemeler vardır. Hayvana badem yağı ve kantaron otu yedirilmesi, memesine kırmızı çam, soğanın beyaz suyu yani sütü, püse ile gres yağının sürülmesi, tahin ve zeytinyağıyla masaj yapılması gibi uygulamalar vardır. Farklı olan bir uygulamada hayvanın memesinin çizilerek tavuk, eşek ve insan dışkılarının karıştırılıp sürülmesidir. Ayrıca ekmeğin içine soğan konularak, hayvanın haberi olmadan yedirilirse yarasının geçeceğine inanılır.

Hayvanda görülen sarılık hastalığına yörede pek rastlanılmasada birkaç uygulama göze çarpar. Hayvanın gözlerine ve doğan buzağının gözlerine sarı bez konur, hayvanın memesi çizilir. Bitkisel kökenli tedavi olarak da hayvana nar kabuğu yedirilmesi örneği vardır.

Siğil, tabaklanma, taneleme ve ishal hastalıklarında; siğil için kuyruğunun tüyü ile hayvan sarılır ve sütleğenin sütü hayvana içirilir. İnaniş olarak da incir dalının kesilerek üç çubuk şeklinde siğile sürülmesi yöntemi vardır. İshal durumunda, yörede yaban eriği ekşisinin hayvanın suyuna dökülerek içirildiğini bunun yanı sıra yenedünya yaprağının, şekerin ve sumanın kaynatılıp içirildiğini tespit ettik. İshal karşısındaki tedaviyi insanlarda da görebiliriz. Fakat insandaki tedavide yaban eriği, yenedünya ve sumak kaynatılmadan katı tüketilir. Tabaklanma hastalığında, karbonat ve zeytinyağı karıştırılıp içilir. Tanelemede ise ceviz dalı ve dağ eriği katı olarak hayvana yedirilir.

Hayvanda kısırlık durumunda meşhur çavşur otu hayvana yedirilir. Bunun yanında hayvana şeker pancarı yedirilir ve söğüt dalı içirilir. Yörede kısırlıkla ilgili farklı uygulamalarda tespit etmekteyiz. Hayvanın vajinasında mercimek gibi bir yara olduğu için kısır olduğuna inanılır. Bu sebeple o yarayı bıçakla patlatıp üstüne tuz basmanın yanı sıra rahim ağzındaki yara da yakılıp kesilir. Hayvanın göğsünden kan alınırsa kısırlığın geçeceğine inanılır.

Hayvanın zehirlenmesi durumunda, hayvansal yağ sarımsakla karıştırıp içirilir. Toprak eritilir, kaynatılıp hayvanın ağzına dökülür. Bitkisel kökenli tedavilerde tirek otu ve çınarın kozalağı toplanıp katran püsesiyle karıştırılarak içilir. Tuzlu su, turunç ekşisi bir başka tedavi edici ilaç olarak hayvana içirilir. Farklı olaraksa, hayvana ballı şerbet içirildikten sonra soğuk su da yüzdürülür.

Hayvanda kuduz ve man hastalığı için; kuduzda turunç suyu ile banyo yaptırılır. Man hasatlığında ise boncuk otu yedirilir.

İnsanoğlunda olduğu gibi hayvandada psikolojik rahatsızlıklar vardır. Huzursuz ve çevresine zarar veren hayvanın gazabından kurtulmak için bitkisel kökenli tedavilerde katran suyu, acı biber suyu, dağda biten gök sumak otu, papatya ve çam püsesi karıştırılarak, kaynatılıp hayvana içirilir. Farklı uygulamalardan bir diğeri hayvanın arkasındaki sinirlere dokunularak tedavi edilmesidir. Hayvana tatlı söz söylenerek gönlü alınmasıdır.

Hayvanda kırık-çıkık olması durumunda, insanlardaki benzer uygulamalar yapılır. Yumurta ile tuz karıştırılıp kırık-çıkık olan yere sürülür, tahta ile sarılır. Kırık sinir otunun çiğ olarak hayvanın kırık yerine sarılması, kuru üzüm ve don yağının hayvanın kırık-çıkık olan yerine kapatılması genellikle yapılan pratiklerdir. Koyun ve keçi gibi

küçükbaş hayvanlarda ise biraz daha farklı uygulamalar yapılır. Hayvanların ayağı kırıldığı zaman kırılan bacak genelde ince tahta parçalarıyla sarılır, tahtaların etrafı kaymayı önlemek için keçeyle (kepenek) sarılır ve bu yöneme yörede “seyikleme” adı verilir. Kırılan ayağa püse sürülmesi, hem kırılan bacağa gelecek sinekleri uzaklaştırması hem de doğal bir antibiyotik özelliği göstermesi bakımından püsenin bu tedavide özellikle kullanıldığını kaynak kişiler önemle belirtir. Püsenin bu bölgede önemli bir sağaltıcı olmasının altında yatan etmenleri Mehmet Alptekin, “Mersin Folklorunda Püse (Kara Hekim) ile İlgili Tespitler” (2019) adlı makalesinde ayrıntılı bir şekilde incelemiştir.

SONUÇ

Çalışmada, zengin bir alternatif tıp malzemesine sahip olan Mersin ili Erdemli ilçesinin halk hekimliği ve halk baytarlığı konusu üzerinde durulmuştur. Yaptığımız bu çalışmayı, daha önce yapılan çalışmalarla (Adana-Merkez, Antalya-Korkuteli, Gaziantep-Merkez, Gaziantep-Araban, Osmaniye-Düziçi, Aydın-Merkez, Konya, Muğla, Trabzon, Ordu) kıyasladığımızda bazı değişiklikler vardır. Bu bölgelerin bitki varlığı az da olsa farklılık gösterir. Fakat sağaltıcı uygulamalar ve inanışlar bakımından birbirleriyle paralellik arz ettikleri görülmüştür. Bunun sebebini, coğrafi ve geleneksel yaşam koşullarının yanı sıra Orta Asya'dan gelen inanışların şekil değiştirerek resmi dinden ayrılarak halk dini altında yaşamaya devam etmesine bağlayabiliriz.

Türk halk bilimi, doğumdan ölüme kadar insanoğlunun yaşantısında yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini bilimsel olarak derleme, tasnif etme ve inceleme fırsatını veren çağdaş bir bilim dalıdır. Aynı zamanda disiplinler arası yaklaşımıyla birçok bilim dalıyla ilişkisi ve alışverişi olmaktadır. Bu nedenle kültürel doku arasındaki çalışma uyumu bu çalışmada bize verilen görevin ana kaynağıdır. Çalışmada zengin bir kültür taşıyıcısı olan Yörük-Türkmen kökenli yöre halkının hastalıklar karşısındaki tutum, uygulama ve inanışlarının -bozulmalar olsa da- özellikle merkezi, kasabalar ve bilhassa köylerde yaşattığı tespit edilmiştir.

Çalışmada, yöre halkının hastalıkların tedavi aşamasında çaresiz kaldığı ve bu durum sonucunda hastalıkların tedavisinde tespit edilen yöntemlere başvurdıkları gözlemlenmiştir. Ancak insanoğlu bu sorununu çağlar boyunca inanışlar ile meşrulaştırma çabasında olmuştur. Modern tıp ne kadar gelişirse gelişsin, halk kültürünün bir parçası olan halk tıbbı yaşamaya devam edecektir. Bu bağlamda değerlendirecek olursak, yıllardır aynı organizma ile yaşayan insan bedeni hızla değişmelere ve bozulmalara maruz kalmaktadır. Bu çözümler ve çaresizlik sorunu insanları yeni çözümler üretmeye sevk etmektedir.

Geleneğe göre ‘koca karı sınığı’ olarak da adlandırılan halk hekimliği, insanoğlunun bu tür sıkıntılarına çözümler bulmaya çalışır. İnsan ihtiyacını karşılamayan her kültür unsuru gelenek ve uygulama işlevselliğini kaybederek yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Önemli bir kültür ögesi olan halk tıbbı ya da diğer adıyla alternatif tıp bu durumu, kitle iletişim araçlarının kendisine sunduğu erişilebilirlik imkânıyla çözmüştür. Bugün televizyonlarda, yazılı ve görsel medyada halk tıbbı ile alakalı oldukça etkin yayınlar, tavsiyeler ve ilaç kürleri paylaşılmaktadır. Bunlar oldukça ilgili bir halk kitlesi tarafından rağbet görmektedir. Bir sonraki aşamada bu programları yapanlar, yayınları çıkartanlar, ticari amaçlarla mağazacılık ve televizyon ürün satıcılığı ile halkın öz kültüründeki şifalı ve tedavi edici malzemeleri pazara sunmuşlardır. Bu durumun altında yatan sebepler incelendiğinde, insanların ekonomik sıkıntılarının yanı sıra teknolojik anlamda donanımsız sağlık kuruluşları gibi faktörlerle karşılaşılır. Bunun sonucu olarak, hastalıklar ve bu hastalıkların tedavisi konusunda toplumsal algının son yıllarda hızla değiştiği birçok geleneksel somut uygulamadan görülür. Öte yandan kitle iletişim araçları sayesinde popülerleşen halk tıbbı uygulamalarının insanlara hizmet vermesi bu alanda ciddi bir ekonomik getiri ve pazar payı oluşturmuştur.

Arkaik öğeleri bünyesinde barındıran bir toplumun ne kadar gelişmiş olursa olsun kültürel kalıtlardan vazgeçemeyeceği açıktır. Bu nedenle de halk tıbbı modern tıpla gelişim bağlamında paralellik göstermekte ve varlığını devam ettirmektedir. Aralarındaki tek fark ise modern tıbbın gözlemsel, bilimsel, deneysel ve gerçekçi bilgiler ışığında ilerlemesi, halk tıbbının ise deneyimler sonucu oluşan tecrübelerini kültürel yollarla aktararak varlığını sürdürmesidir.

Eski çağlardan beri dünyada sonsuza dek kalamayacağını anlayan insanoğlu bunun için yaptığı ilaçlarla varlığını sürdürmeyi ve daha verimli hale getirmeyi amaçlamıştır. İnsanlar ilk zamanlardan beri hastalıkların tedavisinde inanç sistemlerinden etkilenmişlerdir. Bu durumu inanışlar olarak da adlandırabiliriz. İnsan kendi sınırlarının üstünde bir gücün varlığına inanmış ve bu güce iyi görünme, bu güçle iyi geçinme yöntemi ve pratikleri oluşturmuştur. Bu da günümüz tedavi uygulamalarının ve inanışlarının ana kaynağını oluşturmuştur.

İnanışların insanı her an etkilediği ve hastalıkların da bu doğrultuda insan vücudunda oluştuğu var sayılır. Hayatımızdaki birçok etmeni ve hastalıkları zihinsel olarak yarattığımız tespit edilmiştir. Bazı hastalıklar kendimize özgü değerler sisteminin bir yansıması olarak görülmektedir. Bu nedenle de bir hastalığı kalıcı bir biçimde ortadan kaldırabilmek için önce onu yaratan zihinsel nedeni çözüp tedavi etmeliyiz. Bu duruma örnek olarak tıpta homeopati denilen yöntem gösterilir. Doktorlar ağrısı olan hastaya nişasta bazlı bir ilaç verip, verilen ilaç kullanıldığında ağrısının geçtiğini belirtir. Plasebe etkisi denilen bu yöntemle hasta, hapı ağrı kesici olarak zihninde algılayıp kullanmaktadır. Burada tedaviyi yapan zihnin kendisidir.

Bu bağlamda değerlendirecek, Erdemli’de hastalıkların tedavisi karşısındaki tutum ve davranışlarda inanışların belirgin bir sağaltıcı etmen olduğu gözlemlenir. Özellikle bitki ve hayvansal unsurlarla tedavisi bulunamayan hastalıklar karşısında standart kültürden farklı olarak ilginç uygulamalara rastlanmaktadır. Örneğin; kocası ölmüş kadının saç telinin siğil hastalığının olduğu yere sürülmesi, nazar değmesi durumunda nazarlı kişinin üç defa delikli taşın etrafında dolandırılması, delikli taşın yanındaki temiz toprağın ıslatılıp hastaya içirilmesi, denizin görmediği yerdeki dikenli çaltı ağacından çaltı boncuğu yapıp evin önüne asılması, hamile kadının çocuğunun erkek olması için yedi defa alıç ağacını taşlanması, çocuğun erkek olması için ‘sonra kız bıraktım, oğlana başladım’ gibi motif sözlerin söylenmesi ve çocuğun eğitilmiş olması için doğduktan sonra göbeğinin kurutulup herhangi bir kitabın içine konulması gibi sayısız inanışlar vardır.

Yöre halkının hastalıklar karşısında kullandıkları tedavi yöntemleri genel olarak sınıflandırılacak olursa, Nilgün Çıblak Çoşkun'un tasnifi olan; dini ve büyüsel nitelikli hem büyüsel hem de gerçekçi nitelik taşıyanlar, çeşitli otlar ve köklerde koca karı ilaçlarıyla yapılan uygulamalar ile Orhan Acıpayamlı'nın tasnifi olan ırvasa, parpılama, maden kökenli ve hayvan kökenli emlerle yapılan tasniflere uygun tedaviler belirgin bir şekilde yörede kullanılmaktadır. Yörede bir diğer dikkat çeken husus ise, çalışmada bitkisel emlerin tedavide başat bir konumda olmasıdır. Bu yörenin zengin bitki varlığına bağlanabilir. Çalışmada böbrek, kalp ve kanser hastalıklarında oldukça zengin tedavi malzemelerine rastlanır. Ayrıca çalışmada insan, hayvan dışkısı, horoz yüreği gibi farklı olan ve tedavide kullanılan malzemelere rastlanılmasının temel sebebi yörenin konargöçer yaşam tarzından arda kalan birikimlerine dayanmaktadır. Aynı zamanda bu sağlık koşullarından uzak kalan insanın elindeki imkânlardan bir şeyler üretmesine bağlanabilir.

Albasması-alkarası diye tabir edilen kötü huylu Orta Asya ardıllı ruhlardan korunmak için kadın mezarlarından alınan toprakla yeni doğum yapan kadının yıkanması gibi farklı uygulamalara rastlanmaktadır. Tüm bu örnekler çalışmanın başından sonuna savunulan, kültürel yapı öğelerinin yeni şekiller altında bin yıllardır -Orta Asya'da- olduğu gibi günümüzde de yaşatılarak varlığını canlı bir şekilde sürdürdüğünü ve kültürel düzenlemeyle bu öğelerin korunarak aktarıldığının tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- ACIPAYAMLI O,(1989), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, ss. 5-6-8.
- , (1969),“Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri”, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Dergisi, Cilt, XXVI, S.1-2, Ankara. ss.1-9.
- AKSOY, M.,(1998),“Türkler ‘de At Kültürü ve Kıımız,”Türk Dünyası Tarih Dergisi, <http://www.mustafaaksoy.com> ss.43.
- ALPTEKİN, A. B., (2010), “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, Milli Folklor, s. 86, Yaz, 55, Ankara, ss.5-18.
- ALPTEKİN,M.,(2018),“Meddah Behçet Mahir’in Halk Anlatılarında Halk Hekimliği ve Baytarlığı, Gaziantep University Journal of SocialSciences, 17(3),879-893, Submission Date;24-02-2018, AcceptanceDate; 09-07-2018, Gaziantep. ss.879-893.
- , (2019), “Mersin Folklorunda Püse(Kara Hekim) ile İlgili Tespitler”, Karabük üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt,9,s.1,Karabük, ss.324.
- , (2019), “Mersin Silifke-Yörük Kültür Hayatında Kül”, Asia Minor Studies Journal, s.7(1), Kilis, ss.32-45.
- ARAZ, R., (1995), “Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği,” Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AKM Yayınları, No: 108, Ankara,ss.84.
- ARTUN, E., (2008), “Halk Kültürü Araştırmaları”, Kitapevi, 370, İstanbul, ss.86-91, 148.
- ASİL, E., (1989),“Halk Hekimliği ve Eczacılığı Araştırmalarında Metodoloji,” Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri, Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara, ss.33-38.
- ASİL, E., ŞAR, S., (1984), “Mezopotamya Uygarlıklarında Eczacılık”, Ankara Eczacı Odası Bülteni, Cilt 6, Sayı 3, (Bulletin of Ankara Chamber of Pharmacist) Şafak Matbaası, Ankara. ss.73-78.
- ATNUR, G., (2010), “Sibirya’ da ki Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları” Bilig, Sayı 55, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Mütevelli Heyeti Başkanlığı. Ankara, ss.51-70.
- AVCI,C.,(2018),“Gaziantep Barak Türkmenleri Halk Hekimliği Uygulamaları Örnekleri Üzerine Bir İnceleme”, Asia Minor Studies, 6/11, (Ocak/2018), Kilis,ss.169-183.

- BARKAN,Ö.L.,(1942),“İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”,Vakıflar Sergisi, S.11, Ankara, ss.279-304.
- BAŞAR, Z., (1989), “Şifalarına İnanılan Kutsal Sular,” Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri, Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss.47-58.
- BAUMAN, Z., (2006), “Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları”, Çeviren, Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.694.
- BALİ, A.,(2016), “Mersin Konargöçerlerinin Halk Kültüründe İnanışlar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana,ss. 615.
- BAYAT, A. H., (1989), “Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbi Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları”, Türk Halk Hekimliği,Sempozyum Bildirileri Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara. ss.59-62-82-27.
- , (2000), “Tıp Tarihi”, Sade Matbaa, İzmir, ss.22
- , (2000), “Türk Kültüründe Lokman Hekim”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 1-3-5
- BAYAT, F., (2016), “Mitolojiye Giriş”, 5. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul
- ,(2017), “Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı” 6. Baskı, Ötüken, İstanbul. ss.213-215.
- BAYSAL, N., (2014), “Gelenek ve Değişim Ekseninde Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma,” Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Balıkesir, ss.20.
- BAYTOP, T., (1999), “Türkiye’ de Bitki ile Tedavi,” Nobel Tıp Kitapevleri, 2.Baskı, İstanbul,13-17-30-40.
- BORATAV, P. N., (2015), “100 Soruda Türk Halk Edebiyatı,”Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- ,(2016), “100 Soruda Türk Folkloru”,3.Baskı, Bilgesu Yayıncılık, Ankara. ss.147-148-139-140-129-131-142-119.
- ÇAVDAR, A.C., (1988), “Günümüz Halk Hekimliğinde İslam Öncesi Halk Hekimliğinin İzleri”, I. Türk Tıp Tarihi Bildirileri, TTK. Basımevi, Ankara, ss.309.
- ,(1989), “Türk Halk Hekimliğinde Dağlama,” Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri, Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basımevi, 83-94 Ankara.
- ÇELİK, Ş., (1994), “Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı”, (1500-1584), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü Ana Bilim Dalı, İstanbul, ss.123-129.
- ÇEVİK, B., (2008), “Konya’ da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü”, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Konya.

- ÇIBLAK, N., (2004), “Çukurova’ da Halk Hekimliği ve İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri”, Türk Kültürü Dergisi, Yıl, XLIII, S.507,508, Ankara ss. 199-214.
- ,(2005), “Mersin Tahtacıları -Halk Bilimi Araştırmaları”-, Ürün Yayınları, Ankara, ss.8.
- ,(2004), “Halk Kültüründe Nazar, Nazar İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”,Türklük Bilimi Araştırmaları, S.15, ss.103-125.
- ÇOBANOĞLU, Ö.(2015), “Halk Bilimi ve Kuramları Araştırma ve Yöntemleri Tarihine Giriş,” 7. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÇORUHLU, Y.(2015), “Türk Mitolojisinin Ana Hatları,”8.Baskı, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, ss. 71.
- DAĞI, F., (2013), “Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma,”“Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, ss.62-26-33.
- DEMİRHAN, E. A., (1987), “Geçmişte ve Günümüzde Mısır Çarşısı ve Tıbbi Folklorumuzdaki Yeri”, MFAD Yayınları, 86, III. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Başbakanlık Basımevi, Ankara, ss.109-122.
- DİNÇER, F., (1987), “Türk Folklorunda Veteriner Hekimliği Yazılı Kaynakları”, MFAD Yayınları, 86, III. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Başbakanlık Basımevi, Ankara, ss.123-130.
- DOĞAN, Ş., (2011), “XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri,” Milli Folklor, Sayı 89, Ankara, ss.120-132.
- DRAMUR, R., (1989), “Bursa Kaplıcaları, Türk Halk Hekimliği” Sempozyum Bildirileri, Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss.125-126-138.
- DUNDES, A.,(2006) ,“Halk Kimdir, çev. Ekici, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1”,Geleneksel Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, ss.11-26.
- DUVARCI, A., (1990), “Halk Hekimliğinde Ocaklar,” Milli Folklor, 7. Sayı, Ankara, ss. 34-38.
- EKİCİ, M., (2015), “Halk Bilgisi (Folklor), Derleme ve İnceleme Yöntemleri”, Geleneksel Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.ss.65-70-71-73.
- EĞRİLMEZ, S.,vd.(2015), “Kuru Göz Tedavisinde Dede Korkut Mucizesi,” Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,15/2, Kış, İzmir, ss.1-6
- ERDEM, A. R., (2017), “Mazide Erdemli”, Önder Matbaacılık, Ankara, ss.21-26-27-97.
- ERGİN, M., (2014), “Dede Korkut Kitabı- 1 Giriş- Metin-Tıpkı Basım”, 9.Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, ss.5.
- ERGUN, P.,(2004), “Türk Kültünde Ağaç Kültü”, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara,ss.195.
- EROĞLU, AH, ARIK, D. (2017),” Halk İnanışları El Kitabı,” Grafiker Yayınevi, Ankara, ss.185-240-249.

- EROL,M.,(2012), “Halep Türkmenleri Halk Kültürü Araştırması”,Grafiker Yayınları, Ankara, ss.325-61.
- ERÖZ, M., (1991), “Yörükler,” Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- ERSOY,R.,(2014), “Modernizm Postmodernizm Bağlamında Geleneksel Tıp Uygulamalarının Güncelliği Üzerine Bir Değerlendirme,” Milli Folklor, Yıl 26, Sayı 101, Ankara, ss. 182-192.
- GIDDENS, A., (2016), “Modernliğin Sonuçları”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss.18.
- GOLDSTEİN, K.S.(1977), “Sahada Folklor Derleme Metotları”, çev. UYSAL. A.Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, ss.72-74.
- GÖKALP, Z., (2018), “Türkçülüğün Esasları,” Hazırlayan Salim Çonoğlu,(Milli İhtimaiat Kütüphanesi Sayı 1, Ankara-Matbûât ve İstikbârat Matbaası, 1923) Ötüken Yayınları, 7.Basım İstanbul, ss.247.
- GÖKYAY, O. Ş., (2013), “Dede Korkut Hikâyeleri,”Kabalcı Yayınevi-Şark Klasikleri, İstanbul, ss.35-53.
- GÜLENSOY, T., (2011), “M.Ö 4500- M.S XIII Yüzyılları Arasında Barbar Türkler,”Akçağ Yayıncılık, 2. Baskı Ankara, ss.60.
- GÜNGÖR,H.,KÖYLÜ,B.(2017), “Türk Halk İnanışları”, Kimlik Yayınları, Kayseri,ss.13-88.
- HACİB, Y. H., (2008), “Kutadgu Bilig,” Çeviren, Reşit Rahmeti Arat, Kabalcı Yayınları, İstanbul, ss.751-262-263.”
- HAY L. L., (2016) “Tüm Hastalıkların, Zihinsel Nedenleri ve İyileşmemizi Sağlayacak Düşünce Modelleri,”çev. Semra Ayanbaşı, Akaşa Yayınları, 9. Baskı İstanbul, ss.14.
- HUFFORD, D. J., (2007), “Halk Hekimleri,” çev. Mustafa Sever, Milli Folklor, Yıl 19, Sayı 73, Ankara, ss. 73-81,
- KAPLAN, M., (2010), “Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın”, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara, ss.74.
- , (2011), “Halk Tıbbının Kökenleri Teşhisten Tedaviye Din ve Büyü İlişkisi”, Milli Folklor, C. 12, S. 91, Ankara, ss.150-157.
- , (2015), “Geleneksel Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları Kadın Şifacılar”, Milli Folklor, Yıl 27, Sayı 108, Ankara, ss. 189-196
- KALAFAT,Y.,(2012),“Azerbaycan-İran-Anadolu-İrak Halk İnançları Hattı”,Berikan Yayınevi, Ankara, ss.331-340.
- KARA, A., (2007), “Dünden Bugüne Erdemli,” Erdemli Ziraat Odası Yayınları, Erdemli, ss.22-24.
- KARAKAŞ, A., (2016), “Değişim Sürecinde Osmaniye Halk Hekimliği,” Karahan Kitapevi, Adana.
- KAYA, M., (2001) “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, Folklor/Edebiyat, C.VII, Sayı, XXV(25), Ankara ss. 199-219.
- KAYGISIZ, A.K.,(1937), “Köy Hekimliğinde Efsunculuk,” HBH-73, ss. 4-9.

- KAYALI, N.,(2010) “Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri”, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Mersin, ss. 243.
- KIRDAR, S. S.,(2017), “Süt Dünyası” Nisan Sayısı,ss.54-65. (www.sutdunyasi.com)
- KUMARTAŞLIOĞLU, S.,(2012)“Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü,” Balıkesir,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayınlanmamış Doktora Tezi.ss. 12.
- KÖSE, E., MUTLUAY, D., (2005), “Mut Tarihi”, Mersin, Mut Belediyesi Yayınları, Mut, ss.87-93.
- NASKALI, E.GÜRSOY.,(1999), “Altay Destanı Maaday Kara”, İstanbul, ss.58.
- OCAK, A. Y., (2000), “Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri,” İletişim Yayınları, İstanbul, ss.53.
- OĞUZ,Ö.M.,(2013), “Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?”, Geleneksel Yayıncılık,2., Ankara, ss.94-147-160.
- ÖĞER,A.,(2010), “Tarsus ve Çevresinde Sağaltma Ocakları ve Buna Bağlı Uygulamalar”, Turkish Studies, Volum 5/1,Winter, ss.1232-1246.
- ÖNCÜL, K., (2013), “Kars Örneğinde Halk Hekimliğinin Arkaik Unsurları”, Turkish Studies, International PeriodicalfortheLanguages, Literature andHistoryof TurkishorTurkey Volume 8/1 Winter, Ankara, ss. 2031-2035.
- ÖRNEK, S. V., (1973), “Budun Bilim Terimleri Sözlüğü,” TDK Yayınları, Ankara, ss.32.
- , (2000), “100 Soruda İlkelerde, Din, Büyü, Sanat, Efsane”, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- , (2014), “Türk Halk Bilimi, Bütün Eserleri-II”Bilgesu Yayıncılık Ankara, ss.21-22-189-190.
- ÖZDEMİR, N., (2012), “Medya Kültür ve Edebiyat,” 2.Baskı, Grafiker Yayıncılık, Ankara. ss. 10-12.
- ÖZKAN, T. S., (2013), “Folklorun Yüzyılında Halk Hekimliği Çalışmalarına Bir Bakış,” Milli Folklor, Yıl 25, Sayı 99, Ankara, ss. 137-144.
- ÖZTÜRKMEN, A.,(2015), Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.23.
- SERDAROĞLU, Ü., (1996), “Eski Çağda Tıp”, Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, ss.3.
- SEVER, M., (2016), “Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği”, Barış Kitap, Ankara.
- SEZGİN, C., (2017), “Tam Şifa”, Hayy Kitap, 3. Baskı, İstanbul, ss.125-931.
- SUCU, İ., (1989), “Ege Bölgesi Halk İlaçları,” Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss.211-220.
- ŞAR, S., (1989), “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü”, Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri, Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss.221-229.

- TEKİNDAG, Ş., (1993), “Silifke” İslam Ansiklopedisi, C.10 Ankara, ss. 644-646.
- TEMİZSOYLU, A., (2012), “Ankara’ da Halk Hekimliği,” Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara, ss.26-28.
- TEZ, Z., (2010), “Tıbbın Gizemli Sembolleri, Büyüler ve Ritüeller Eşliğinde “Şifa”, Hayy Kitap, İstanbul, ss.234.
- TÜRKDOĞAN, O.,(1987) “Tıbbî Folklor Açısından Sağlık- Hastalık Sistemi, III.” Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı MFAD Yayınları 86, IV. Cilt. Gelenek, Görenek, İnançlar, Başbakanlık Basımevi, Ankara, ss.403-411.
- UÇAR, Ş., (1990), “Anadolu’ da İslam-Bizans Mücadelesi”, İşaret Yayınları, İstanbul, ss.83-85.
- ÜLGER, Z., (2012), “Aydın (Merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Aydın, ss.15-26.
- WALTER, J. O., (2014), “Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözlün Teknolojileşmesi” 5. Baskı, çev. Sema Postacıoğlu Baran, Metis Yayınları, İstanbul.
- YANAR, A., (2009), “Erdemli’ ye Dair”, Erdemliler Dayanışma ve Kültür Derneği Yayınları, Erdemli, ss.40-53.
- , (2010), “Erdemli’ den İzler,”Berikan Ofset, Ankara, ss.13-25.
- YODER, D., (2015), Çeviren Sibel Yoğurtçuoğlu, Ayfer Gülüm, “Halk Tıbbı ve Modern Tıp”, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, 3, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, ss.398.

İnternet Kaynakları

- (www.erdemli.bel.tr. Adresinden 31 Aralık 2017 tarihinde erişilmiştir.)
- (www.nufusu.com Adresinden 30 Aralık 2017 tarihinde erişilmiştir.)
- (www.erdemli.gov.tr/genel-bilgiler Adresinden 31 Aralık 2017 tarihinde alınmıştır)
- (www.tdk.gov.tr. 25 Nisan 2018’de erişilmiştir.)
- (Aksoy, 1998:43) www.mustafaaksoy.com/sitesinden 26 Ocak 2018 tarihinde erişilmiştir.).”
- (Kınık, 2000’den, Kırdar: 2017:59, www.sutdunyasi.com. Adresinden 25 Ocak 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- (<https://getatportal.saglik.gov.tr/16> Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.)
- (<http://kabar.kg/tur/news/k-m-z-ve-faydalar/15> Aralık 2018’de erişilmiştir.)
- ([ttps://www.guncelpsikoloji.net](https://www.guncelpsikoloji.net) 17 Aralık 2018 tarihinde erişilmiştir.)

SÖZLÜK

Em: merhem ve ilâç.

Drog: hayvan ve bitkilerden kurutularak veya özel metotlarla toplanarak elde edilen, eczacılık ve kısmen sanayide kullanılan ham veya yarı ham madde.

Kür: özel tedavi yöntemli ilaç tedavisi, uygulama: işi uygulamak, bir bilgiyi, ilkeyi, düşünceyi, herhangi bir alanda hayata tatbik etme.

Otacı: çeşitli bitkilerle tedavi uygulayan kişiler için halk arasında hekim veya eczacı anlamındaki kullanılan bir unvan.

Sınıkçı: kırıkçı anlamındaki bu isim, halk arasındaki kırık-çıkık tedavisini yapanlara verilen genel addır.

Peştamal: Şaldan yapılan etek boyunda hanımlara özgü bir kıyafet.

Havan: Bir şey dövüp ufalamaya yarayan, tahta, taş, maden veya plastikten yapılan kap.

Bobbak: Tohum anlamındadır.

Çivit otu: Çevt/çeft otu olarak bilinen bitkinin asıl adı çivit otudur. Tıbbi olarak kullanımın yanı sıra verdiği mavi renkle de boya sanayinde de kullanılır.

Ebegümeçi: Halk arasında ebemeç, küle gömeç olarak bilinen bu bitki, demet halinde yaprakları olan çiçekleri mavi veya pembe renkli çıkan, deniz seviyesinden beş yüz altı yüz metre yükseklikte orman ve su kenarlarında yetişen çıban ve yaralara iyi gelen bir bitkidir.

Üzerklik otu: Halk arasında nazar otu olarak bilinir. Büyü ve nazardan korunmak için yakılarak çıkan dumanın tütsüsü kullanılır. Birçok hastalığa iyi gelen şifalı bir bitkidir.

Papaya: Bölgede papiyam olarak adlandırılan bu bitki, tropikal bölgelerde yetişir. Armut şeklinde yumuşak sarımsı turuncu renkte bir bitkidir. Barındırdığı birçok

vitamin sayesinde metabolizmayı düzenleyerek sağlığını korumamıza yardımcı olur.

Butrak otu: İlaç yapımında kullanılan yüksek rakımlarda yetişen bir bitki.

Çam çırası: Çam balına bölgede verilen addır. Çam ağacında yaşayan Basra böceğinin ağacın suyunu kullanarak kendi içinde fermantasyona uğratması sonucu oluşan salgıdan üretilir. Solum sistemi hastalıklarına iyi gelmektedir.

Tiğrek otu: Diğer adı eğrelti otu olan bu bitki kumlu bölgelerde yetişen yaprakları siyah bir bitkidir. Boğaz enfeksiyonları ve bağırsak yolu hastalıklarına iyi gelir.

Kırkkilit otu: Böbrek, safra, idrar yolu, ödem gibi hastalıklara iyi gelen bu ot, eski dönemdeki tıp uygulamalarından günümüze kadar gelmiştir.

Tespil otu: Akdeniz ve ege kıyılarında sıklıkla yetişen bu ot, bağırsak ve sindirim sistemi hastalıklarına iyi gelir.

Karabaş otu: Geleneksel tıp uygulamalarından beri kullanılan gelen bu otyaprakları mor renktedir. Vücutta oluşan yaralardaki mikropları yok eder. Ayrıca sinir sistemi hastalıklarına iyi geldiği bilinir.

Sinameki otu: Daha çok sarı beyaz yaprakları, tohumlarının ilaç olarak kullanılan bu ot, vücuttaki zararlı parazitleri, bakterileri, yok ettiği, hazımsızlık ve kabızlık gibi hastalıklara iyi geldiği söylenir.

Kaya kulağı: Bölgede kaya kuruğu olarak da geçen bu ot, Akdeniz ve Ege sahillerindeki kayalık ve taşlık kumsallarda yetişir. Gri, yeşil ve mavimsi yaprakları olan bu bitkiden hazırlanan merhem, yaralara ve yanık bölgelerin tedavisinde kullanılır.

Boncuk otu: Genellikle yaprakları kullanılan bu ot, vücuttaki ağrıyı kesmede ve cinsel gücü artırmada kullanılır.

Dikenli çaltı: Araştırmamada nazara karşı insanların iş yerlerine, evlerine ve tarlalarına astığını tespit ettiğimiz Akdeniz bölgesinde yetişen makimsi bir bitkidir.

EKLER

Ek A.1:Kaynak Kişiler

- K.1. Talip Gürgah, 1938, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Türbe.
- K.2. Ömer Keskin, 1940, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Yüksek Mahalle.
- K.3. Selvi Arslan, 1938, Erdemli, Ali Okulu, Ev Hanımı, Üçtepe
- K.4. Ekiz Şen, 1960, Erdemli, İlkokul, Emekli, Kocahasanlı
- K.5. Bilal Özen, 1954, Silifke, İlkokul, Esnaf, Kocahasanlı
- K.6. Mehmet Derigil, 1948, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Üçtepe
- K.7. Meryem Dudaklı, 1953, Mersin, Okuma yazma yok, Malcı, Sarıpınar
- K.8. Fatma Arslan, 1970, Erdemli, İlkokul, Malcı, Güzeloluk.
- K.9. Fatma Göktepe, 1968, Erdemli, İlkokul, Malcı, Güzeloluk.
- K.10. Raziye Gül, 1948, Erdemli, Ali Okulu, Malcı, Sarıpınar.
- K.11. Fatma Cüce, 1966, Erdemli, İlkokul, Malcı, Kayacı.
- K.12. Arif Tüter, 1938, Erdemli, Ali Okulu, Malcı, Uzunyayla.
- K.13. Ali Koç, 1955, Erdemli, İlkokul, Malcı, Uzunkuyu.
- K.14. Ayşe Koç, 1956, Erdemli, İlkokul, Malcı, Uzunkuyu.
- K.15. Elif Seyrek, 1978, Erdemli, Lise, Ev Hanımı, Yüksek Mahalle.
- K.16. Vasfi Bozkurt, 1955, Erdemli, İlkokul, Besici, Aydınlar.
- K.17. Mehmet Gültekin, 1967, Silifke, Lise, Esnaf, Aydınlar.
- K.18. Müslüme Poyraz, 1956, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Alata.
- K.19. Refik Poyraz, 1956, Erdemli, Lise, Esnaf, Alata.
- K.20. Ayşe Demirel, 1956, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Barbaros.
- K.21. Elif Yaman, 1977, Erdemli, Lise, Çiftçi, Çamlı.
- K.22. Neziha Çiftçi, 1955, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tabiye.
- K.23. Ganimet Heybet, 1938, Erdemli, Ali Okulu, Ev Hanımı, Sorkun.
- K.24. Hayrettin Heybet, 1936, Erdemli, Ortaokul, Emekli, Sorkun.
- K.25. Abdulkadir Gürgah, 1978, Erdemli, Üniversite, İmam, Koyuncu.
- K.26. Döne Poyraz, 1943, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Sorkun.
- K.27. Mehmet Poyraz, 1941, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Sorkun – Kayrak.
- K.28. Fatih Yıldırım, 1976, Erdemli, Lise, Şoför, Aydınlar.
- K.29. Yusuf Evlik, 1939, Erdemli, Ali Okulu, Emekli, Aydınlar.
- K.30. Hüseyin Ülker, 1936, Erdemli, Ali Okulu, Emekli, Çerçili.
- K.31. Süreyya Özel, 1953, Erdemli, Üniversite, Emekli, Merkez.
- K.32. Sadiye Dilsiz, 1936, Erdemli, Ali Okulu, Ev Hanımı, Tömük.
- K.33. Ganimet Tunçgümbüz, 1978, Erdemli, Ortaokul, Çiftçi, Tömük.
- K.34. Muhammed Dal, 1966, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tömük
- K.35. Durdane Özdeş, 1963, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tömük.

- K.36 Ayşe Gül, 1948, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tömük.
- K.37 Şerife Taş, 1930, Erdemli, Ali okulu, Ev Hanımı, Hacıhalilarpaç.
- K.38. Süleyman Cırıklı, 1980, Erdemli, Orta Okul, Çiftçi, Hacıhalilarpaç
- K.39 Havva Hommas, 1943, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tömük.
- K.40 Nurgül Şeker, 1964, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Kargıpınarı, Merkez.
- K.41. Mehmet Doğan, 1938, Silifke, İlkokul, Aşık, Kargıpınarı, Merkez.
- K.42. Talat Şahin, 1951, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Kargıpınarı, Çarçılı
- K.43. Mehmet Küpüç, 1954, Erdemli, İlkokul,Çiftçi, Kargıpınarı, Çarçılı
- K.44. Mustafa Türer, 1941, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Kargıpınarı, Çarçılı.
- K.45. Saip Nalbant, 1933, Erdemli, Ortaokul, Emekli İmam, Elvanlı.
- K.46. Kafiye Nalbant, 1973, Erdemli, Lise, Ev Hanımı, Elvanlı.
- K.47. Hatice Akıncı, 1935, Erdemli, Ali Okulu, Ev Hanımı, Kocahasanlı.
- K.48. Halil Şen, 1951, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Kocahasanlı.
- K.49. Emine Şen, 1955, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Kocahasanlı.
- K.50. Adnan Kuyugöz, 1955, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Kocahasanlı, Merkez.
- K.51. Halil Sezer, 1967, Erdemli, Lise, Çiftçi, Kumkuyu.
- K.52. Hatice Uslu, 1948, Erdemli, Ali Okulu, Ev Hanımı, Kumkuyu.
- K.53. Ali Sapmaz, 1960, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Ayaş
- K.54. Mustafa Hocaoglu, 1934, Erdemli, Ali Okulu, Emekli, Ayaş
- K.55. Zekeriya Gültekin, 1943, Erdemli, Ali Okulu, Emekli, Ayaş
- K.56. Sultan Hocaoglu, 1943, Erdemli, Aliokulu, Ev Hanımı, Ayaş
- K.57. Durmuş Bağ, 1953, Erdemli, Aliokulu, Esnaf, Ayaş
- K.58. Sahbaz Çal, 1950, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Ayaş
- K.59. Nihat Karahan, 1968, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Harfilli
- K.60. Nebahat Doğan, 1968, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Harfilli Körbucak
- K.61. Süleyman Doğan, 1960, Erdemli, Esnaf, Aliokulu, Harfili
- K.62. Hüseyin Doğan 58, Erdemli, Çiftçi, Aliokulu, Harfilli.
- K.63. Nebi Yılmaz, 1940. Erdemli, Emekli, Aliokulu, Harfilli
- K.64. Güler Yılmaz, 1938, Erdemli, Ev Hanımı, Aliokulu, Harfilli
- K.65. Mehmet Ali Uslu, 1978, Erdemli, Lise, Çiftçi, Güzeloluk
- K.66. İshak Ergül, 1948, Erdemli, İlkokul, Muhtar, Güzeloluk
- K.67. Hasan Mavi, 1950, Erdemli, Lise, Siyasetçi, Güzeloluk
- K.68. Nilgün Özdemir, 1973, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Güneyli
- K.69. Hatice Göktepe, 1943, Erdemli, Aliokulu, Malcı, Güzeloluk, Göktepe
- K.70. Zeliha Uslu, 1978, Erdemli, İlkokul, Malcı, Güzeloluk, Göktepe
- K.71. Gülziye Yıldırım, 1944, Erdemli, Aliokulu, Malcı, Yağda
- K.72. İbrahim Talas, 1951, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Yağda
- K.73. Mehmet Ersin, 1977, Erdemli, Ortaokul, Malcı, Yağda

- K.74. Halil Ayna, 1968, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Hüsametli
- K.75. Murat Gürgah, 1945, Erdemli, Aliokulu, Emekli, Hüsametli
- K.76. Ayşe Terzi, 1962, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Hüsametli
- K.77. Refik Okur, 1966, Erdemli, Ortaokul, Çiftçi, Koramşalı
- K.78. Türkan Gür, 1961, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Gücüş
- K.79. Dudu Kurt, 1958, Erdemli, İlkokul, Malcı, Koramşalı
- K.80. Ali Şimşek, 1966, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Koramşalı
- K.81. Fahrettin Yıldız, 1966, Erdemli, Ortaokul, Çiftçi, Koramşalı
- K.82. Seyfi Evdilek, 1956, Erdemli, İlkokul, Emekli, Kayacı
- K.83. Hatice Cüce, 1943, Erdemli, Aliokulu, Malcı, Kayacı
- K.84. Bekir Tekerlek, 1947, Erdemli, İlkokul, Malcı – Çiftçi, Çiriş
- K.85. Eşe Tekerlek, 1948, Erdemli, Okuma Yazma Yok, Malcı – Çiftçi, Çiriş
- K.86. Mustafa Sevindik, 1941, Erdemli, Ortaokul, Emekli, Kızılelen
- K.87. Raziye Sevindik, 1945, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Kızılelen
- K.88. Ayşe Özgen, 1933, Erdemli, Aliokulu, Ev Hanımı, Tapureli
- K.89. Meryem Gümüş, 1943, Erdemli, Aliokulu, Ev Hanımı, Tapureli
- K.90. Ümmühan Yıldız, 1951, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tapureli, Üstükümahalle
- K.91. Ayşe Gümüş, 1966, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tapureli
- K.92. Kadir Gümüş, 1940, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Tapureli
- K.93. Hasan Hüseyin Tat, 1951, Erdemli, İlkokul, Emekli, Yeniyurt
- K.94. Ömer Şahin, 1954, Erdemli, İlkokul, Malcı, Yeniyurt
- K.95. Şefika Yaman, 1977, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Merkez
- K.96. Ali Aytekin, 1953, Erdemli, İlkokul, Emekli, Küstülü
- K.97. Ayşe Gönül, 1958, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Küstülü
- K.98. Teslime Tüzel, 1958, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Alibeyli
- K.99. Durali Taş, 1957, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Alibeyli
- K.100. Saim Keçe, 1971, Erdemli, Ortaokul, Çiftçi, Elbeyli
- K.101. Muhittin Sarı, 1944, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Kayacı
- K.102. Halil Yalşın, 1966, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Çiriş
- K.103. Nihat Kalay, 1955, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Kayacı
- K.104. Zaferen Ercan, 1997, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.105. Ayşe Yılmaz, 1976, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.106. Adile Güzel, 1954, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.107. Müslime Çiçek, 1943, Erdemli, İlkokul, Emekli, Erdemli
- K.108. Leyla Yılmaz, 1966, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.109. Elife Çetin, 1976, Erdemli, Ortaokul, Çiftçi, Erdemli
- K.110. Asime Şen, 1985, Erdemli, Lise, Ev Hanımı, Erdemli
- K.111. Nazmiye Kevser Sarp, 1951, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Erdemli

- K.112. Nurcan Yıldırım, 1983, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.113. Sibel Keser, 1978, Erdemli, Lise, Ev Hanımı, Erdemli
- K.114. Fatma Kar, 1982, Erdemli, Lise, Ev Hanımı, Alata
- K.115. Ayşegül Yılmaz, 1951, Erdemli, Ortaokul, Çiftçi, Erdemli
- K.116. Sedef Kılıç, 1952, Erdemli, Ortaokul, Çiftçi, Erdemli
- K.117. YedigârBilir, 1955, Erdemli, İlkokul, Emekli, Erdemli
- K.118. Süleyman Çelik, 1977, Erdemli, Üniversite, Müdür, Erdemli
- K.119. Sibel Kamar, 1978, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.120. Raziye Acizoğlu, 1977, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.121. Emine Sapmaz, 1978, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Erdemli
- K.122. Ali Yıldız, 1963, Erdemli, Üniversite, Mühendis, Erdemli
- K.123. Elif Erdal, 1982, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Erdemli
- K.124. Hanife Yıldız, 1978, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.125. Ümmü Boyar, 1973, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.126. Şerife Kara, 1948, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.127. Nurgül Şener, 1964, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.128. Hatice Çöbden, 1931, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Merkez
- K.129. Ümmü Gülsüm Yılmaz, 1958, Erdemli, Çiftçi, Sarıkaya
- K.130. Nebi Yıldırım, 1973, Erdemli, İmam, Sarıkaya
- K.131. Arif Ülker, 1968, Erdemli, Çiftçi, Çerçili
- K.132. Sultan Ülker, 1972, Erdemli, Çiftçi, Çerçili
- K.133. Ahmet Özer, 1940, Erdemli, İlkokul, Emekli, Koyuncu
- K.134. Ahmet Yılmaz, 1942, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Sarıkaya
- K.135. Seyfi Evdilek, 1938, Erdemli, Aliokulu, Malcı, Evdilek, Kayacı
- K.136. Halil Ayna, 1966, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Çiriş, Koçaş
- K.137. Murat Gürgah, 1958, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Çiriş, Koçaş
- K.138. Elif Seyrek, 1978, Erdemli, İlkokul, Malcı, Toros
- K.139. Raziye Cüce, 1974, Erdemli, İlkokul, Malcı, Toros
- K.140. Raziye Gül, 1948, Erdemli, Aliokulu, Malcı, Toros
- K.141. Osman Arslan, 1967, Erdemli, İlkokul, Malcı, Sarıpınar
- K.142. Mehmet Göktepe, 1969, Erdemli, İlkokul, Malcı, Sarıpınar
- K.143. Arif Tüter, 1952, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Üçtepe
- K.144. Abdi Arslan, 1950, Erdemli, İlkokul, Emekli, Koyuncu
- K.145. Merdan Çoşkun, 1951, Erdemli, İlkokul, Esnaf, Koyuncu
- K.146. Mehmet Kaya, 1948, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Ağlıca
- K.147. Ali Rıza Aktaş, 1940 Erdemli, İlkokul, Emekli, Kız Kalesi
- K.148. Ayşe Duman, 1945, Erdemli, İlkokul, Emekli, Kız Kalesi
- K.149. Durhasan Gürsoy, 1958, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Karaahmetli

- K.150 Elif Gürsoy, 1959, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Karaahmetli
- K.151 Muhammet Uysal, 1937, Erdemli, İlkokul, Emekli, Karakeşli
- K.152 Şadiye Ersin, 1938, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Karakeşli
- K.153 Hürü Topal, 1933, Erdemli, Aliokulu, Emekli, Limonlu
- K.154 Mahmut Uygun, 1950, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Limonlu
- K.155 Hasan Şeker, 1965, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Limonlu
- K.156 Zübeyir Gök, 1968, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Batisandal
- K.157 Ümmü Gök, 1972, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Batisandal
- K.158 Emine Doydu, 1938, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Arpaçbahşiş
- K.159 Feride Çolak, 1971, Erdemli, Ortaokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.160 Ayşe Yılmaz, 1947, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Yaranbelen
- K.161 Mahmut Yılmaz, 1943, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Yaranbelen
- K.162 Eşe Dikmen, 1945, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Erdemli
- K.163 Nuray Cihan, 1965, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Erdemli
- K.164 Cemil Aydın, 1950, Erdemli, İlkokul, Çiftçi, Esenpınar
- K.165 Fatma Geçit, 1955, Erdemli, İlkokul, Ev Hanımı, Esenpınar
- K.166 Ayşe Küçük, 1960, Erdemli, İlkolul, Ev hanımı, Akdeniz, Bataklık mevki.
- K.167. Gülümser Kara, 1960, Erdemli, İlkokul, Aktar, Merkez.
- K.168. Aysel Tanrikulu, 1954, Erdemli, Üniversite, Eczacı, Merkez.
- K.169. Hüseyin Könte, 1948, Erdemli, ilkokul, Aktar, Merkez.
- K.170. Asif Işık, 1963, Erdemli, ilkokul, Çiftçi, Koyuncu.
- K171. Ahmet Ersin, 1971, Çiftçi, ilkokul, Yağda

Ek A.2: Fotoğraflar

Fot.1: Erdemli' de bir aktar dükkânından görüntü.

Fot.2: Toroslar Sarıpınar Mevkii.

Fot.3: Çoban otu.

Fot.4: K.K(103,104).

Fot.5: K.K (7).

Fot.6: K.K(10).

Fot.7: K.K(10) Kaynak kişi, ocaklılık işaretinin elinde olduğunu gösteriyor.

Fot.8: K.K (8,9).

Fot.9: Uyuz Pınarı (Böbrek taşlarına ve uyuz hastalığına iyi geldiğine inanılan şifalı su).

Fot.10: K.K (26).

Fot.11: K.K (27).

Fot.12: Ayva Ağacı.

Fot.13: K.K (3).

Fot.14: K.K (49-50).

Fot.15: K.K (4).

Fot.16: K.K (32.33.34.35).

Fot.17: K.K (37).

Fot.18: K.K (45).

Fot.19: K.K (42) Domuz tabanı bitkisi.

Fot.20: K.K (53,57) Bademcik patlatma.

Fot.21: K.K (53.57.54.55).

Fot.22: K.K(58).

Fot.23: Yağda Köyü civarında eskiden adak adamak için ziyaret edilen bir türbe kalıntısı.

Fot.24: K.K (72).

Fot.25: K.K (73) Bademcikleri korkutmak amacıyla yapılan tedavi uygulaması.

Fot.26: K.K (71).

Fot.27: K.K (65).

Fot.28: K.K(69).

Fot.29: K.K (87).

Fot.30: K.K (86).

Fot.31: Andız Gögeleği (Tohumu).

Fot.32: K.K (88,89,90).

Fot.33: K.K (83).

Fot.34: K.K (84).

Fot.35: K.K (2).

Fot.36: K.K (146).

Foto. 37: Eski Roma döneminden kalma yöre halkının içindeki yetişen cavır otundan halen hastalıkların tedavisinde faydalandığını ifade ettiği kalıntılar.

Fot.38: K.K (152).

Fot.39: K.K (81).

Fot.40: Kalp hastalıklarına iyi geldiğine inanılan bir 3 dişli dağ otu bitkisi.

Fot.41: K.K. (166) Kırık – çıkık ocakçısı sınıkcı Ayşe.

Foto.Erdeмли haritası

Ek A.3: Derleme Soruları

- 1.Baş ağrısı, bel ağrısı, kas ağrısı, kulak ağrısı, karın ağrısı ve ateşlenme durumlarında neler yaparsınız?
- 2.Adet sancısı, adet görememe ve adetın sonlanması için neler yaparsınız?
- 3.Arpacık, itdirseğı, göze boz inmesi ve göz ağrısı, göz iltihabı ve diğer durumlarda neler yaparsınız?
- 4.Astım, bademcik iltihabı, öksürük durumlarında neler yaparsınız?
- 5.Bronşit, sinüzit, zatürree, nefes darlığı ve soğuk algınlığı durumlarında neler yaparsınız?
- 6.Arı, yılan, akrep, böcek ve diğer haşerelerin sokmaları durumlarında neler yaparsınız?
- 7.Yara, apse, dolama, zona ve her türlü çıban, sivilce durumlarında neler yaparsınız?
- 8.Her türlü yanık, güneş çarpması, cilt bakımı durumlarında neler yaparsınız?
- 9.Bademcik şişmesi, basur ve nasır gibi hastalıklar durumlarında neler yaparsınız?
- 10.Mantar, pamukçuk, uçuk, pişik, isilik, sedef, siğil durumlarında neler yaparsınız?
- 11.Alerji, egzama, temra, topuk dikenı, uyuz, sedef durumlarında neler yaparsınız?
- 12.Kellik, saç kıran, kıl dönmesi, durumlarında neler yaparsınız?
- 13.Bel soğukluğu, idrar yolu enfeksiyonları, cinsel hastalıklar ve iktidarsızlık durumlarında neler yaparsınız?
- 14.Bit ve gelincik hastalığı durumlarında neler yaparsınız?
- 15.Kusma, bulantı, gastrit, mide ülseri, mide ağrısı, hazımsızlık durumlarında neler yaparsınız?
- 16.İshal, kabızlık, bağırsak gazı gibi hastalıklar durumlarında neler yaparsınız?
- 17.İştahsızlık, ani zayıflama ve ani kilo alma durumlarında neler yaparsınız?
- 18.Bel ağrısı, bel fıtığı, boyun fıtığı, damar kayması, damar binmesi gibi sinir hastalıkları durumlarında neler yaparsınız?
19. Kalp hastalıkları durumlarında neler yaparsınız?
- 20.Tansiyon yüksekliği-düşüklüğü, şeker yüksekliği-düşüklüğü gibi durumlarda neler yaparsınız?
- 21.Böbrek taşı, kum düşürme, böbrek ağrısı gibi durumlarda neler yaparsınız?
- 22.Kolesterol, sarılık, siroz, dalak büyümesi ve guatr durumlarında neler yaparsınız?
- 23.Romatizma, sıtma durumlarında neler yaparsınız?
- 24.Kanser, özellikle akciğer ve karaciğer kanseri durumlarında neler yaparsınız?
- 25.Zehirlenme durumlarında neler yaparsınız?
- 26.Kireçlenme, kemik erimesi, kemik gelişmezliği gibi durumlarda neler yaparsınız?
- 27.Burkulma, incinme, ezilme, kırık-çıkık, çatlak, felç, inme gibi durumlarda neler yaparsınız?
- 28.Psikolojik olarak nazar değmesi, sinir hastalığı, cin çarpması durumlarında neler yaparsınız?
- 29.Kansızlık, kireçlenme, kabakulak durumlarında neler yaparsınız?
- 30.Diğer hastalıklar durumlarında neler yaparsınız?
- 31.Göbek düşmesi, sıtma hastalığı durumlarında neler yaparsınız?
- 32.Kesilme, delinme gibi ağır yaralanmalar durumlarında neler yaparsınız?
- 33.Kuduz, prostat gibi durumlarda neler yaparsınız?
- 34.Selüloit, sızı, sineğin kurt atması, morarma, kurt düşürme, parazit gibi hastalıklar durumlarında neler yaparsınız?

35. Altını ıslatma, katarak, karaciğer yağlanması, şişkinlik, kol ve bacak şişkinliği gibi durumlarda neler yaparsınız?
36. Uykusuzluk, ürküntü, termiye, şap hastalığı, vücut kokusu durumlarında neler yaparsınız?
37. Anne çocuk sağlığıyla ilgili uygulamaları
38. Kısırlığı giderme, aşırma, cinsiyet belirleme, doğacak olan çocuğun fiziki ve ruhsal yapısını etkilemeye yönelik uygulamaları nelerdir?
39. Doğum sırasında göbek kesme, tuzlama, yıkama, çocuğun eşi gibi uygulamaları nelerdir?
40. Doğum sonrasında yapılan uygulamaları nelerdir?
41. Lohusa bakımı, Lohusa ziyareti, Lohusa şerbeti gibi uygulamaları nelerdir?
42. Al basması, al karası, kırk basması ile ilgili yapılan uygulamaları nelerdir?
43. Kırklama ve ad verme uygulamaları nelerdir?
44. Aydaş çocuk (Hastalıklı, çelimsiz, zayıf) olan çocuk için neler yaparsınız?
45. Diş çıkarma, diş hediği, yürüyemeyen çocuk, konuşamayan çocuk için neler yaparsınız?
46. Sünnet için yapılan özel uygulamalar var mı?
47. Doğum kontrol, istenmeyen gebelik için neler yaparsınız?
48. Ocaklar
49. Ağrı ocağı, bademcik ocağı, guatr ocağı için uygulamaları nelerdir?
50. Çene kaldırma, göbek kaldırma, göbek düşmesi ocağı ve çıban ocağı için neler yaparsınız?
51. Gelincik ocağı, karıncılık ocağı uygulamaları nelerdir?
52. Kadın hastalıkları ocağı, kurbağacık ocağı, nezle ocağı nelerdir?
53. Nazar ocağı için neler yaparsınız?
54. Sarılık ocağı, siğil ocağı için neler yaparsınız?
55. Sınıkçı ve termiye ocağı için neler yaparsınız?
56. Yılcık ocağı, termeğe ocağı, kengi ocağı, ilancık ocağı için neler yaparsınız?
57. Kurşun dökme ocağı, pamukçuk ocağı için neler yaparsınız?
58. Hayvan Hastalıkları
59. At hastalığı, bit-pire-kene hastalıkları durumlarında neler yaparsınız?
60. Ekşileme, hamurlama, idrar tutulması, ishal durumlarında neler yaparsınız?
61. Memelerin yara olması, göğüs şişmesi ve gebelik durumlarında neler yaparsınız?
62. Sarılık, siğil, tabak, taneleme ve töhneleme durumlarında neler yaparsınız?
63. Uyuz, keleş ve şap hastalığı durumlarında neler yaparsınız?
64. Hayvanın zehirlenme durumlarında neler yaparsınız?
65. Nazar, öksürük, şeker düşmesi durumlarında neler yaparsınız?
66. Gebe olmama ve kısır olma durumlarında neler yaparsınız?
67. Kuduz, man kafa, marsas hastalığı durumlarında neler yaparsınız?
68. Hayvanda kırık-çıkık durumlarında neler yapılır?
69. Hayvanda yaralanma, alışılagelmiş davranışlar durumlarında neler yapılır?
70. Şimdiye kadar ki yaşadığınız kültürün size kattığı tecrübelerden hareketle hastalıklardan korunma durumlarında ne gibi inanış ve uygulamalar vardır?

ÖZGEÇMİŞ

Ercan Çetinel, 1991 yılında Mersin ilinin Erdemli ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sultan Akın İlköğretim Okulunda tamamladıktan sonra, Akdeniz Anadolu Lisesinde Lise öğrenimini tamamladı. 2016 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. 2016 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Bilimi Bilim Dalında Yüksek Lisansa Başladı.

VİTAE

Ercan Çetinel was born in 1991 in Erdemli, Mersin. After completing his primary and secondary education in Sultan Akın Primary School, he compleed his high school education in Akdeniz Anadolu High School. In 2016, she graduated from Ataürk University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language anf Literature in 2016. Gaziantep University Institute of Social Sciens Department of Turkish Language and Literatüre Department of Turkish Foklore Science started to gradute.